A regény írásakor
a XX. század Intézet
ösztöndíjasa voltam

Sneé Péter

Gyuri után

regény

MAGYAR
NAPLÓ
Budapest, 2006

ISBN 963 9603 38 4

{ · }

– Vágódjon a falhoz, mint a malter!

Circle rendőri felügyelettel ünneplő közönségnek: ötletadók, végrehajtók sorakozó! Önkormányzati választás következik, nélkülözhetetlenek az ünnepi beszédek.

Egy fejes, két fejes. Több fejes nincs. A második utóbb kiszól:

– Ja, te vagy?

Halottabb már nem lehetsz egy Fő utcai emléktáblával agyonütöttnél! Rád nyomják a süttői félmárványt. Nehogy előkíváncsiskodj alóla!

– Hány mázsa?

Belesrófolnak a falba: kész, véged.

Pfű, ez is megvolt. Következik a gyászszalag:

– Éljen Demszky Gábor! Kezit csókolom.

Amikor Végvári őrnagy nemes cselekedete után megsemmisítették a dossziéikat, az ő tizenhét dossziéja még ott lappangott az archívumok mélyén. Amikor előkerült, a '63 és '85 közötti ellenállás fantasztikus tárházának bizonyult. Bizony, színes és gazdag élet bontakozik ki a III/III jelentéseiből!

Az övé fantasztikus keresztút, amin mindannyian megfordultunk. '89-ben, amikor hazajött, végtelenül dühös volt, hogy majdnem megcsináltuk nélküle a rendszerváltást. Nem jól csináltuk meg, azt mondta, nem volt eléggé radikális, forradalmi! Nem csi-

náltunk kemény nagy balhékat, nem vittük utcára az embereket. És valahol – azt hiszem – igaza volt.

A kormányzat és a III/III-as azt szerette volna, ha Nagy Imrét és társait a temető egyik köröndjén ravatalozzuk föl. Eldugva oda, távol a várostól, szép csöndben elföldeljük. Ő meg annyira keményen belement a dolgokba, hogy megijedtek tőle a kerekasztal lovagjai és a demokratikus ellenzék nagy mágusai! Megijedtek Németh Miklósék, megijedt az amerikai nagykövet is. Végül ők segítettek, hogy teljesüljön a kívánságunk.

Az lett a kompromisszum, hogy a Hősök terén ravatalozunk.

Cezúra ez a nap, és nagyon nagy szerepe volt ebben neki is. De ő mindezen csak vigyorogna. Nevetne rajtunk, hogy mivé lettünk.

– Na, sima modorú, hová jutottál?

Mindnyájan szerettük a túlzásaival együtt. Néha nem éppen comme il faut megjelenésével, viselkedésével, mert tudtuk, hogy mindig a legbensőbb, a legtisztább igazat akarja. Hihetetlenül színes egyéniség volt! Legalább két végén égette a gyertyát, aminek néha több vége is van.

Most lenne csak hetven éves! Köztünk lehetne, bírálhatna, ami ránk férne.

Valahogy jelezd nekünk: mi az, ami nem tetszik neked, biztosan sok ilyen van!

Nagyon fontos érdekeket védett, melyek háttérbe szorultak az elmúlt tizenkét évben. Nem vagyunk az utcán, másoknak engedtük át az utcát. Sunyi és sanda erők uralják. Látjuk, mire jutunk...

Arra is emlékezni kell, mikor fát ültettünk emlékére a Parlament előtt! Sajnos, kiszáradt a fa, mint ahogy az október emléke is. De mi élünk, és ezt a fát még egyszer el kell ültetnünk! Ha nem is ugyanazt, egy szívósabb fajtát, ami kibírja a Parlament közelségét. És hajlandó kizöldellni, nőni, hogy mindig emlékezzünk rá, ha éppen arra járunk.

Köszönet a kezdeményezőknek ezért a szerény és kissé megkésett emléktábláért.

Most pedig átadom a szót a főpolgármester úrnak!

– Nagyon kevesen voltak, akik fenntartották '56 emlékezetét, ezek egyike volt ő. Ő semmivel sem értett egyet. Még azzal se értene, ami most elhangzik. Megglosszázná, lábjegyzeteket írna, vitatkozna. Szüntelenül pörlekedett a vízművekkel, a gázművekkel, mindenkivel. Az igazát kereste.

Olyan igazságkereső volt, ami nem létezik. Az az igazság, amit keresett, nincs is!

Nemcsak a rendszerrel volt folyamatos harcban, hanem mindennel, ami establishment. Állandó konfliktus az élete

– na, megvárjuk ezt a buszt, hadd menjen el, végre! –

és olyan szinten van földolgozva, ami valószínűleg a római császároknak sem. Attól kezdve, hogy kijött a börtönből, egészen a haláláig minden megmozdulását, minden lépését földolgozták.

Földolgozta az egyik jelentés, másik jelentés, harmadik jelentés, ötödik jelentés...

Emlékezetes találkozás volt például, amikor azt mondta, három spicli ül nála és kedélyesen beszélgetnek a szobájában. Az egyik fel van háborodva, hogy ekkora a kosz, meg jönnek a nők, hát az valami borzasztó! A másik korrektül leírja, amit mondott. Mikor lépett be, stb.

A dolog félelmetes. Mire volt képes az akkori titkosszolgálat! Miként tudta kontrollálni teljes egészében az ember életét.

Sosem hallottam, hogy aludt volna. '63-tól '91-ig talpon töltötte az életét. Fogadta a zsokékat, pesti barátait, a szamizdatos szerzőket. Élvezte a mozgalmas környezetet.

Mindenkiről csak rosszat mondott.

Nagyon szerettük.

{ }

A mindentudó bezárta boltját, az utca megtelt feketére sírt szemekkel. Egymásba horgadt tekintetek. Harsány kofák veszekednek a piaci nap után:

– Enyém a bolt.

– Már az enyém!

– A kocsit nekem ígérte.

– Hol a kosztpénz?

Árész vetése, sárkányfog vetemény. Nincs remény, nincs remény. És skandalum és perlekedés: melyik a hitelesebb, Hanga vagy Blanka?

Ha övé a bútor, enyém a lakás?

Táborba gyűlt vadak.

Esti méregkocsonya, televíziós emlékezés. Föl sem hergel már a petyhüdt „ellenzék ellenzéke".

Ennyit érsz csupán?

A sugárzó hő egyetlen minutummal sem hevít tovább, mint ameddig forróságát a kályha ontja. Mihelyst hűlni kezd, jeges hullámokat gyűrűztet maga körül. Tovább fagy, kitakart a tél.

Semmiféle díszsírhely-ajánlattal nem tehetik jóvá a rád oktrojált hallgatást, a baráti mellőzést, a hivatalos félreszorítást, a nagyhatalmi kiátkozást. Ha nem engedtek szóhoz jutni a '89-es újratemetésen és nem beszélhettél a Parlamentben sem – hová nálad bizonyára érdemesebb, tisztábban látó, erkölcsileg feddhetetlenebb és bölcsebb képviselők kerültek –, minek kéredzkednél

a hirtelenjében kétszeresére-háromszorosára duzzadt 301-es gumi parcellába? Tegyenek, ahová való vagy, családod mellé! Vitázzanak csak: hogyan, miként, az baktat utánad mégis, akinek fontos vagy. A megkönnyebbült gyilkosnak, a szuszhoz ingyen jutott besúgónak, az ismeretlennek fölösleges volna személyesen tudnia, hogy elburkolt-e már a föld.

Hivatalos kommüniké tanúsítja, senkit nem háborgat többé a forradalom.

És ha mégis?

Inkább kimennek, ami ziher, biztos, ellenőrzik a temetést. Délután kettőkor ott tolong már valamennyi érdeklődő Rákoskeresztúron, átellenben a Kozma utcai börtönnel. Az 56-os Szövetség elnöke, aki kevéssel előbb lehülyézett. A politikai kalandornak minősítő cikkíró, a közéletet emésztő nagyjaink nyája. Olyik közülük még szónokol is. Ismételten szeretetéről biztosít, miközben alig győz finoman elhatárolódni.

Marokba szedett mondataik szertehullnak Zsille Zoli mennydörgése alatt:

– Ez az ország a temetések országa. Itt a legkedvesebbek, a legéletrevalóbbak, a legtevékenyebbek, az örömre, a szeretetre születettek, a közjó szolgálatára legrátermettebbek temetést követelnek, temetést rendeznek, halotti beszédeket írnak, szeretteiknek, hozzátartozóiknak, barátaiknak próbálnak végtisztességet szerezni, egy mindenkit megillető, darab földet kiverekedni. Itt gyászruhát kell alakítani a báli jelmezből, itt Antigonék kellenek, és ha más nem akad, az élet kedves, bolondos, bohém szerelmesei, szívkirályai vállalkoznak Antigoné szerepére.

Asszonyok. Egyik bánatát mutatja, a másik fagyos fensőbbségbe dermed.

Sírláda, kocsira föl, kocsiról le. Egész virágoskert takar, ne is lássanak! A hármas évszám azért elővillan. Kétoldalt a születésé meg a halálé, középen meg a forradalomé: szabott ideje győzelemnek és pusztulásnak.

A fák alá, mélyen a gyökerek közé tesznek. A szélső parcella névtelenjeinek szomszédságába, ahol lefoszlik rólad mindaz, ami nem számít: N. N. férfi vagy N. N. nő.

Gyuri?

A padló alatt kalimpálok. Hűvös és sötét vizekben lógázva, holmi deszkaszálhoz ütődik lábam, egy élet szétesett tokjának darabjához.

– Íme a hagyaték – örvendezem –, itt úszik alant!

Ládára csöppet sem emlékeztet, vagy ha mégis, hát nem elég riasztó. Amint kavarom az örvényt, vidáman forog, és ha abbamarad csapkodásom, akkor is ott lebeg a málladék. Vagy mégsem?

Koporsóvá állna össze megint, körötte szabadon siklanak az emlékezet halai. Sűrű rajokban cikáznak, előkeverednek és elbújnak újra. Követném tekergésüket – olyan egyszerű, ameddig nem moccanok –, mihelyst azonban nekigyürkőzöm, és taposni kezdem a vizet, mit sem látok a szörnyű háborgásban: felszín alá költözött a vihar.

Odafent a frissen súrolt tisztaszoba, ahol minden a helyére került, a padló alatt meg tajtékot vet a világ. Némán forr, legföljebb egy-egy finom remegés ha érződik. Amúgy is vastag, puha szőnyegbe süppedne a láb, ha nem csúsznék alá térdtől egy hirtelen villanás után, melyet örökösen nyakába madzagolt szemüvege okoz. Rosszul esett rá a sötét!

A reflexei vakítanak el, és ameddig tehetetlenül kapálódzom, leránt a megnyílt padló résén. Mi ez a föltépett kéreg: prófécia, bevált jóslat? Tisztánlátása sem csoda, mindössze tisztaság és lá-

tás. A tisztesség pedig, ami mindig is volt: a viselkedés és az elvek maradéktalan összhangja, a tartás. Figyelem, törődés, bátran mondhatom: szeretet, ismeretlen, új harmónia.

Ha már ennyire ingatag az alap, hogy hullámokat vet minden kedélyváltozáskor és egy sóhaj átszakítja, helyesebb volna talán a partjára telepedni és azon mélázni: mi lenne ha, mi lett volna ha?

Először súgod meg a titkot: a virág szeretetét, és magad is meghökkensz, milyen természetesen hangzik! Alásüllyed a teher, nem nyom tovább. Elmerül, mint egy koporsó, és otthonformát ölt a szobád. Lakályosabb, a magadévá bútoroztad.

Álmomban padló alatt kalimpálok. Ha már nem maradhattunk együtt, legalább magunkat mentsük, barátaim!

Hogy kisüssem a feszültséget, éjjel kettőig vitázom a háborúról és a békéről. Azután kezdődhet a föltámadás utódaid végéig tartó ceremóniája.

{ }

Levél mindenkihez:

Emléktábla elhelyezését kezdeményezem 1956 következetes és hív képviselője egykori otthonának, a Fő utca 37/b. illetve a Nádor utca 19. falán. Egyedül őrizte a forradalom lángját és megérdemli, hogy emlékét tábla hirdesse halálának tizedik, születésének közelgő hetvenedik évfordulóján.

Rövid életrajza a következő:

1932 októberében született Budapesten. Apja ügyvéd és nyelvtanár, anyja háztartásbeli. Bátyja filozófia szakon végez, Lukács György körébe jár. Ő 17 évesen hagyja ott a gimnáziumot, ipari tanulónak szegődik Csepelre, ahonnan horizontál-esztergályosként szabadul. Kitűnő eredménnyel fejezi be a középiskolát, '51 és '55 között a Közgazdaságtudományi Egyetem statisztika-szakára jár, de az utolsó tanév befejezése előtt kizárják egy tisztogatási hullám során. Ekkorra élesen szembefordult már a diktatúrával és a forradalom kitörésekor maga is cselekvően lép fel. Fegyvert szerez, részt vesz a Rádió ostromában. Október 25-én elfogják és kevés híján megölik. 30-án szabadul a Fő utcából. Szert tesz egy sokszorosítógépre és a forradalom leverését követően illegális röplapokat készít, terjeszt. November 16-án letartóztatják, majd 1957-ben 10 évi börtönre ítélik a népi demokratikus államrend megdöntésére irányuló szervezkedés címén.

Egyike azon keveseknek, akiket a rabság sem tör meg. Az 1963-as amnesztiával szabadul. Veszélyes elemként tartják számon, rendőri felügyelet alá helyezik és élete végéig figyelik, kö-

vetik. Telefonját lehallgatják, postáját felbontják, tucatszám állítanak rá besúgókat. Ennek dacára tartja a kapcsolatot egykori rabtársaival, szervezkedik. Több ízben is bíróság elé állítják, az államellenes összeesküvéstől a hatóság elleni erőszakig sokfélével gyanúsítják, kielégítően bizonyítani azonban soha nem sikerül e vádakat.

Részese és élesztője az ellenállásnak. A demokratikus ellenzékkel éles vitába bonyolódva tesz hitet a forradalom igaza mellett. Ő szervezi az első 56-os megemlékezést 1981-ben. Közben suma cum laude minősítéssel közgazdasági doktorátust szerez. Szamizdat kiadót működtet, könyveket, füzeteket és kazettás hanganyagokat terjeszt. Neki köszönhető Bill Lomax kötetének magyarítása és ellátása szakszerű cikkapparátussal. Amikor 1956 óta londoni emigrációban élő bátyját szerencsétlenség éri, nemzetközi közbenjárásra útlevelet kap. A temetés után is Angliában marad, ahol megszervezi és működteti a Magyar Október Sajtószolgálatot, a Szabad Európa Rádió és a BBC Magyar Szekciója legjobb információs szolgáltatóját. Rajta keresztül jutnak el a hazai hírek külföldre, s kellően nem méltányolható szerepet visz az átalakuláshoz vezető folyamatok gerjesztésében.

1989-ben tér haza. Megszervezi a Magyar Október Pártot, amivel új színt visz a politikába. Kedveli a harcos közéletet, szembefordul a rendszerváltás kompromisszumos formáival. 1989. október 23-án emlékezetes beszédet mond a Parlament előtt. A szíve öli meg 1991. február 12-én. Szülei mellé temetik az Új Köztemető egyik hátsó parcellájában.

Az emléktábla szövegéül saját sorait ajánlom:

hogy tisztán mentsd át magad
egy másik korba, hol szeretni is szabad

Vagy:

Tisztesség hite, hit tisztessége, maradj velünk!
*1932–**1956**–1991*

Hiteles tanúk szerint úgy nyilatkozik: első dolga volna átmázolni a róla elnevezett utca névtábláját, mégis ragaszkodom fölszereléséhez és elvárom, hogy mindazok jelen lehessenek, akik szeretik, kedvelik, vagy legalább ismerik. Tisztában vagyok az indítványomat fogadók szándékaival is, de fütyülök rájuk! Nem veszem tekintetbe újsütetű ellenszenveiket és félelmeiket.

Levél a belvárosi önkormányzat vezetőjének:

Köszönettel nyugtázom május 7-én kelt, a postabélyegző tanúsága szerint azonban csak július 6-án feladott levelét. Hálásan fogadtam tájékoztatását is, mivel nem ismerem az emléktábla elhelyezésére szolgáló eljárást. Egy apróságon azonban fennakadtam: ha jól értem, az Önkormányzat engedélyező tulajdonosi szerepkörénél maradna és arra vár, hogy az adminisztratív teendőket én intézzem helyette. Szívesen tenném, csakhogy nem értek hozzá. Tanár vagyok, nem kamarai tagsággal rendelkező É-1, illetve É-2 besorolású építész, s a hivatalos ügyekhez sem konyítok. Az Önkormányzat viszont otthonos mindezekben, ráadásul történelmi emlékhelyeinek sorát bővítené és saját polgárait gazdagítaná ezzel a táblával.

Nem volna-e helyénvaló átvállalni egy privát kezdeményezőtől, ami egyébként közfeladat? A polgári demokráciáért áldozta életét a megemlékezendő, úgy vélem tehát, különösebb áldozatot aligha jelenthet egy emléktábla megtervezése, engedélyezése, elkészítése és falra csavarozása. Amennyiben szükséges, természetesen segítek a nehéz márványlap emelésénél, felrakásánál is.

Levél a Főváros Önkormányzattól:

A Főpolgármester úrnak címzett levelét, melyben két tábla elhelyezésére tesz javaslatot, illetékességből a Kulturális Ügyosztály kapta meg. Ezúton is szeretném köszönetünket kifejezni kez-

deményezéséért. Tájékoztatom, hogy a Fővárosi Önkormányzat a tábla felállításával egyetért és megvalósítását a tervei között szerepelteti. A további részletek tisztázása érdekében ügyintézőnk keresni fogja Önt.

Üzenet drótpostán:

Ön emléktábla elhelyezését kezdeményezte. Indítványa többszöri egyeztetés után mára nagyon előrehaladott stádiumba jutott. Ezért szeretnénk Önnel felvenni a kapcsolatot az emléktábla elhelyezése miatt. Kérem, adja meg elérhetőségét. Segítségét előre is köszönöm, üdvözlettel a Főpolgármesteri Iroda Vezetője

Az 56-os Intézet felirati javaslata az emléktáblára:

Részt vett az 1956-os forradalomban, ezért tíz év börtönbüntetésre ítélték. A magyar demokratikus ellenzék kiemelkedő alakjaként sokat tett a forradalom emlékének ébrentartásáért és az ország demokratikus átalakításáért. 1985–89 között kényszerű londoni emigrációja után megalapította a Magyar Október Pártot, amelynek haláláig vezetője volt.

Második drótpostai küldemény:

Örömmel értesítem arról, hogy az emléktábla avatása egykori lakóházán lesz. Avató beszédet a főpolgármester úr mond. A városvezetés engemet kért meg az ünnepség megrendezésével. Tekintettel az ügy rendkívüli jelentőségére, továbbá arra a tényre, hogy Ön már javaslatot tett korábban a meghívottak körére, kérem segítségét az Ön listáján szereplők lakáscímének megismerhetősége érdekében, hogy írásban értesíthessük valamennyiüket a megemlékezés időpontjáról és helyéről. Számítunk további javaslataira is. Ezért tisztelettel kérem jelentkezését, hogy telefonon mielőbb egyeztethessük találkozásunk időpontját.

Levél a főpolgármesternek:

Szívügyem volt és most örülök, hogy végre emléktáblája lesz. A szövege azonban bosszant. Már azt sem értem, mi az ördögért kellett szakvéleményt kérni az 56-os Intézettől. Valaki kétkedett talán forradalmár mivoltában? Szegény történészek persze gyorsan összeraktak egy lexikonba való szócikket, és most az kerül a falra.

Minek?

Az apparátus persze bólogat, dehogy merne szót emelni a főpolgármesteri határozat ellen, s azzal mentegeti e kőbe vésett amerikai típusú életrajzot, hogy művelni kell a népet. Pedig emléktáblát annak állítunk, akit ismerünk és tisztelünk, és régen rossz, ha egy fél négyzetméteres kődarabról kell megtudnom, mit tett ő néhány kurta évtized alatt. Sehogyan sem illik ez hozzá, ráadásul logikai és műfaji vétség. Azt hiszem, leverné (szó szerint).

Mindenesetre köszönöm, hogy e fontos eseményre segíthetek összetrombitálni az emlékezőket. A baj az, hogy időközben változtak a címek és telefonszámok, s amikor megemlítettem, hogy már harmadik napja telefonálgatok, sietve leintettek: inkább ne tegyem, hiszen még odabentről, a hivatalból sem lehet nyakra-főre interurbán hívogatni. Annyira tehát mégsem tartjuk fontosnak, hogy áldozzunk is rá.

Tisztelettel javaslom: hagyjuk ki ebből a hivatalt. Én szegény vagyok, de egy-két ezrest megspendírozhatok – a főpolgármesteri jövedelemből is telik valamennyire –, jelentessünk meg egy hirdetést két-három napilapban: „október 11-én is rá emlékeznek barátai" szöveggel. Aki jön – jön, aki nem – nem. Nincs sértődés és nincs égés.

Hivatalos értesítő:
Ikt. sz.: 12-236/2002 Tárgy: értesítés
Tisztelt Uram/Asszonyom!

Ezúton tájékoztatjuk, hogy az 1956-os forradalmár, a Magyar Október Párt alapító tagja, a magyar demokratikus ellenzék kiemelkedő személyisége emléktáblájának avató ünnepsége technikai okokból elmarad.

Kulturális Ügyosztály (aláírás nincs, pecsét van)

Futárpostai küldemény:

Budapest Főváros Főpolgármestere, Budapest Főváros Önkormányzata tisztelettel meghívja Önt október 23-án, szerdán 15. 00 órára az újságíró, az 1956-os forradalmár, a Magyar Október Párt alapító tagja, a magyar demokratikus ellenzék kiemelkedő személyisége emléktáblájának felavatására. Az emléktáblát felavatja: Dr. Demszky Gábor főpolgármester és Mécs Imre országgyűlési képviselő.

Zárt körben, mintegy maguk között. Így a médiaelőny sem vész el.

Sietve ellenkoszorúzik egy ellen-emléktáblát az ellenoldal is! És aki a hivatalosság szolgájává züllött, meghívót nem kap. Itt elbagatellizálják szerepét és megkönnyebbülten gúnyolódnak fölötte, ott meg a hazája üdvén munkálkodó lánglelkű fárosszá emelik, akármilyen képzavar lett légyen is az. Koszorújával tiszteleg előtte a Horthy Miklós Társaság, ő meg dudorászik közben a fal mögött, hogy aszongya:

Szárnya-szárnya kaszárnya belseje, benne van a legények eleje!

Gyuri?

Lepsénynél még megvolt.

{ }

Életem elszúrt lehetőség. Úgy látszik, rosszul érvényesítem akaratomat.

– Észre sem veszi, mekkora sanszot kapott – acsarog felém a bajuszos mitugrász, itt is kikönyökölt magának egy statisztaszerepet –, ez kárpótlás, egyszeri és soha vissza nem térő alkalom. Ostoba, ha elszalasztja!

– Miféle kárpótlásé? – meredek rá. Az állam leesik és alighanem elkerekül a szemem, holott angol lord gyanánt tetszelegnék a tükörben, mint ki erőnek erejével félrenéz, ha éppen megalázzák.

– Másoknál több kár engem se ért. Hová jutnánk így? És ki máshoz nyújthatnám be folyamodványomat, mint azokhoz, akik elvették, zsebrevágták, és most bánatosan tárják szét karjukat: c'est la vie. A tolvajok, a rablók még néven sem nevezhetők, védi őket a törvény. Ameddig nem bizonyítottam állításaimat, legföljebb gyanúsítottak és nem tettesek. Egyébként is a közösből fizetnének, hiszen vagyontalanok. Fölkészültek a szabadságra és jól eldugták, más nevére íratták mindenüket. Nekem pedig semmi szükségem alamizsnára!

– Pénzre mindenkinek szüksége van.

A munkámból szeretnék megélni, az meg olyan, akár a kutya vacsorája. Amióta kinevezték az új tanszékvezetőt, remény sincs véglegesítésemre. Míg dolgozni kellett, megtűrtek, szemet hunytak a doktori fokozat hiánya fölött. Elég, ha ellátom a munkám és úgy ahogy megtanítom a fogalmazás elemi szabályaira – már amennyiben akad még olyan és nem veszítettük el a szabatos

nyelvhasználat követelményeit a felmenőinktől kapott édes anyanyelvvel egyetemben – a beiratkozottakat. De mára több kell, és nem érik be a készségek fejlesztésével, az ismeretek bővítésével. Nélkülözhetetlen egy PHD igazolás, ahhoz pedig nyelvvizsga, ami nekem nincs és ahogy elnézem, nem is lesz. Öreg vagyok már. Ilyenkor nem tanul, hanem tanít az ember, minden életkornak megvan a maga feladata.

– Ezt meséld be nekik – röhög képembe Frici, aki elég dörzsölt ahhoz, hogy tudja: megfogott.

Lelkemet a Szép Könyv is terheli. Ami persze túlzás. Még hogy Szép Könyv! Ugyan, mi az? Csupán egy név.

Nincs időm az írásra, valamiből pedig élnem kell, és ha már robotolok, fizetésért tenném, a Szép Könyvért meg nem adnak egy huncut piculát sem. Egyik évről a másikra tolódik, halasztgatom, mintha töprengve mérlegelnék: mi kerüljön belé, mi maradjon ki belőle, de az ösztöndíj-pályázatra mégis jelentkezem. Hátha szerencsém lesz!

Csakhogy nem döntenek ám a kitűzött határidőre. Reklamálok. Válaszul hiánypótlásra szólítanak föl, nem mellékeltem elegendő ajánlót.

Két aláírást bármikor leakasztok. A magasztaló levél megírása úgyis rám hárul.

Tovább halogatják az eredményhirdetést. Megint reklamálok.

Ja, elveszett az anyagom. Beadom újra, mégse döntenek. Másfél évi kuncsorgás után végül megadják, de mintha a fogukat húznák.

A nemes donátor ezer kikötéssel bástyázza körül adománylevelét. Ha lustálkodom, vagy áldatlanul kapkodva nem teljesítem időre és kellő eréllyel vállalt kötelességemet, belezöldülök, mire kipöngetem a büntetőkamatokkal egekig fölsrófolt „támogatás" visszajáró forintjait. Szerződésünk kizárólag engem kötelez, ő

bármikor fittyet hányhat a benne foglaltakra. Ha tetszik, fizet, ha nem, pusztulj bolond! Hol van már a régmúlt idők Kaczér bácsija? Magamra vessek, ha dús nemtőm megorrol! Egy monográfia megírása éppolyan termelő tevékenység, mint a fröccsöntés. Tőlem is műveleti sorrend szerint ütemezett szállítást követelnek és nem tűrik a késlekedést.

Kevés az a néhány sor, vagy inkább oldal, amit összeütöttem. Mindössze egy vázlatot firkantottam le, file-jaim rémítően üresek.

Szívesen kialudnék a világból! Sajgó derékkal és a foldereimnél is kongóbb fejjel mocorogjak? Pedig az álmaim sem röpítenek színes forgatagba, a világ szíve helyett beérik egy lusta plázzsal, ahol kedvemre heverhetek. Lassanként kifogyok az időből.

Friciből még akár dékánhelyettes is lehet! Kevésre vitte eddig, most meg, hogy lóra kapott, szeretné jól megülni.

– Emelni kell az oktatás színvonalát! – ismételgeti mániákusan a tanszéki értekezleten, és mindannyiszor felém sandít.

Úgy látszik, én vagyok itt a ballaszt.

Értem, hogyne érteném. Hús kell az oroszlánok elé, és belőlem sem lesz énekes halott. A társulat doyenje vagyok, a legöregebb óraadó. Akikkel kezdtem hajdan, mindet véglegesítették már, vagy elmentek, és újak jöttek a helyükbe. Egyedül én húzom tovább az igát.

Jó ez nekem? Egy fenét, de nincs más választásom. A fiatalok elismerő vagy megrettent pillantása pótolja az olvasókat. Minden évben akad néhány stréber, aki műveimet előássa a kari könyvtár porából, és kedvderítésül passzusokat citál belőlük, alkalmatlan pillanatban elhangzó, összefüggéseikből kiragadott idézeteket. Semmi szükség ezekre, inkább kíváncsiságuk fellobbanására vágyom, reflektorként kigyúló tekintetükre! Pedig miről is beszélek én, hol van már az az idő, amikor fölütötték fejüket egy-egy szokatlan stílusfordulatra, és hangos csiripeléssel jutalmazták a szer-

kesztési leleményt? Ha ráérnek és – ami egyre ritkábban fordul elő – méltóztatnak eleget tenni kérleléseimnek, vagyis lekennek néhány flekket, örülhetek, mint majom a farkának, hogy elkészítették a feladatot! Jóllehet ezzel az erővel akár barátnőjük fenekét is simogathatták volna, mégis a laptophoz ültek. Bírálatomra egyikük sem tart számot, a legkevésbé sem érdekli őket, hogy milyen szemetet löknek elém.

– A tanár úr szerint minden szar – hessentik el bágyadt kritikai észrevételeimet a maguk választékos modorában, gyöngéd tapintattal. Biflázandó elméletekkel úgysem traktálom őket egy gyakorlati szemináriumon, minek is csipkednék maguk? Diplomájukban nem szerepel majd a funkcionális analfabéta minősítés.

Eddig megvoltunk valahogy, az idén azonban friss tantervvel rukkolt elő Frici. Egész nyáron dolgozott rajta, azt állítja, egyedül az általam okított diszciplínával nem boldogult.

– Így nem mehet tovább! A helyes kifejezés tudom mennyire fontos, meg a készségfejlesztő tréning, de mégsem írhatom be a negyed- vagy az ötödévesek munkatervébe! Az akkreditációs bizottság mit szólna hozzá? A jó sült is ehetetlen garnírung nélkül. Hehe. Találj ki valamit! Azám, de ne legyen benne stilisztika. A magvas elméletből kollokváltathatnak is.

– Kiver a víz, mikor határozott névelővel kezdenek minden mondatot. Mintha egy ládagyárban túlóráznék, olyan a kopogásuk.

– Az az ő hibájuk! Egyikükből sem lesz szépíró, biztosíthatlak. Az elektronikus szerkesztőségekben úgyis lespórolják a fölösleget. Az ellenzékben sokáig benne voltál, nem? A mondókádat fejeld meg egy kis politika-történeti kurzussal, és akkor eladhatóvá válik. Az sem baj, ha lesz egy ilyen szemináriumunk, na bumm!

Émelygek a jóindulatú kapacitálástól. Egyetlen végigtanítható év kedvéért, néhány havi rezsiköltség fejében mégis rábólintok ostobaságára. Elrozsdállt nyakizmaim kínosan nyikorognak és

csüggedten hallgatom a fogaim közül előpréselődő ajánlkozást: majd kitalálok valamit!

– A minősítés követelményei, hiszen tudod, emelkednek. Az érvényes irányelvek szerint, amiket a dékáni konferencia kanonizált, az uniós viszonyok közepette még óraadóként sem alkalmazhatunk cím nélküli oktatót.

Engedek és rögvest belém törli cipőjét. Hová pedálozok?

Kiszédülök levegőtlen szobájából és letelepszem az előtéri padok egyikére két, bizalmatlanul felém sandító anyányi lányka mellé, hogy röptében megfogalmazzam a szeminárium programját. Csupán egyetlen szót írok le: Gyuri.

Méltóbbat úgysem találnék. Kóros feledékenységem dacára bárkinél többet tudok róla, kívánatos oktatói fölényem eleve garantált tehát. Különösebben előkészületekre sincs szükségem, villoghatok a hallgatók előtt.

Nagyot reccsen a pad, a debellák fölém tornyosulnak. Sehol egy zúg, ahol zavartalanul dolgozhatnék! Idebent három íróasztal jut hatunkra egy két és félszer négy méteres odúban, ahová még a szekrényeket is bepasszírozták. Tanszéki értekezlet legföljebb a tárgyalóban. Ha mindnyájan bejönnénk, kinyomnánk a folyosót takaró függönyfalat. Alighanem büfét álmodtak ide a komfortérzés növelésének vágyától hajtott tervezők, hiszen a tanárok létével igazán nem számolhattak egy iskolában! Már az is szép tőlük, hogy merő szívjóságból vállalkoztak a teljes Univerzum megalkotására, ha itt-ott kisebb hiányosságok mutatkoznak az épületen, a következő papírra álmodásánál majd körültekintőbben járnak el, elvégre se szeri, se száma a kulturális beruházásnak egy ilyen tudásalapú társadalomban!

Idejében letenyerelek, mindössze a golyóstollam röppen el, ahogy föltápászkodnak mellőlem.

– Bocs! – vetik oda a válluk felett, amilyen jólneveltek.

A tanítványaink!

Összekaparom szétszóródott holmimat. Tisztáznom kell: hol lesznek az óráim.

Negyven egynéhány diákból csak egy bágyadt vendégkoszorúra telik. Miért is vonzana tömegeket egy fülükben kedvesen csengő diszciplína? Kész csoda, hogy jelentkezett valaki egyáltalán. A helyükben eszembe sem jutott volna. Igaz, gyönge a választék: az „elektronikus média, mint interaktív kommunikációs eszköz" noha ingerlő, későre tették – este ötkor kezdődik –, ilyen sokáig aligha maradnak itt. „A film szemiotikája" néhány elnyűtt vénségen túl ugyan kit izgatna? Hozzám kényszerültek. Majd meglátjuk, hányan maradnak!

A szokásos riogatással kezdem: dolgozni kell!

Többnyire bevált. Fele már az első találkozás után lemorzsolódik. A kollégák bezzeg nem engedhetnek meg maguknak ilyen népszerűtlen gesztusokat. Versengenek a hallgatóért, egyetlen hivatkozási alapjuk ugyanis a népszerűségi mutató. Nekem már nincs gondom vele.

Szavaimat nem fogadja kitörő ujjongás. Első feladat: tegyenek szert legalább három vele kapcsolatos írásra. Nem lesz könnyű dolguk, a cikk-bibliográfiákat éppen a halálakor cserélték számítógépes adatolásra. Hiába keresik majd a könyvtárakban. Hányan ébrednek rá, hogy csak a régi ETO-katalógus kartonjai között lapozgatva érhetik utol?

Sokszorosított vázlatot nyomok a kezükbe. Ennyivel mégsem érhet véget az első óra! Húzhatnám az időt katalogizálással, időpont-egyeztetéssel, mégsem úszhatom meg anélkül, hogy néhány szót ne ejtsek.

Följegyzéseim illetlenül személyesek és fragmentáltak. Zárt magánmitológia ez, töredékes összefüggésrendszer, tele érthetetlen utalásokkal, bizarr kérdőjelekkel. Miközben átkéredzkedtem a szomszédba, ahol szívességi alapon lehúzzák huszonöt példányban, azon járt az eszem: hol is kezdjem. Mivel csigázhatnám föl érdeklődésüket? Lepjem meg őket – ügyes dramaturgiai húzás volna –, korengedményes fölvételével a Magyar Dolgozók Pártjába? A törekvő ifjú előbb lesz tagja a kommunista pártnak, mint a DISZ-nek! Mindössze tizennégy éves, szinte még gyerek. Csúfolódásnak vehetik balról, a jobbról közeledőket meg elriasztom azzal, hogy bolsi volt.

A Trefort utcai élgimnáziumról és a csepeli dolgozók esti iskolájával megfejelt tanoncéveiről kevés a mondandóm. Dacol, vetélkedik bátyjával, ismereteket gyűjt.

Gorkij Egyetem. Már a névadót sem ismerik, arról meg sejtelmük sem lehet, mit jelképez ez a sajátos önnevelési forma. Messze kerültünk az élet iskolájától, nem győzném magyarázatokkal: ha fölvették a közgázra, minek zárják ki egy év multán a pártból?

Ha '56-ról szólok, nem engedem kibontakozni szellemüket! Rájuk telepszem a magam forradalom-teóriájával.

'79 viszont mélyen a korszakba ágyazott és elvesznék a miliőrajzban. Ötnek-hatnak pedig illenék itt ragadnia, hogy pro forma megtartottnak minősüljön az óra.

{ }

Hát kérem, június 12-ét írunk. A jelenet színhelye művelődéstörténeti nevezetesség: itt készült másfélszáz esztendővel korábban, 1836-ban az első magyar kártya. A magányosan roskadozó emeletes épületben működött Schneider József festő műhelye, ahol a meg- illetve újjászerveződő magyar társadalom annyi fontos egyéb vállalata mellett megteremtette szórakozásának alapeszközit. Emlékezzenek csak az Egy magyar nábob agarászegyletére, vagy – ha ez nehezükre esnék – idézzék fel történelmi tanulmányaikat, mit hallottak Széchenyi lóverseny-szervezéséről, Molnár György színészi munkájáról! Sok százados lemaradást pótoltunk akkoriban is.

Az annyi vihart átvészelt ház híven tanúskodik hányattatásainkról. Fönntartója – az utóbbi évtizedekben alighanem az állam – keveset költött rá. Históriánk nyitó pillanatában vélhetően újra magántulajdonban áll, a kaputól balra eső földszinti részt egy maszek étterem foglalja le, amit a köznép Evezősként ismer gazdája, Wichmann Tamás olimpiai bajnok után. Ide nyomulunk be '89 nyarának estéjén. Hétfő van, a Nap háromnegyed nyolc előtt három perccel lenyugodott, a Hold éjfélig virít.

A Kazinczy utca szinte üres, felső végén, az ekkor még Majakovszkijról elnevezett Király utcában csekély a forgalom. Mindössze egy zöld Moszkvics parkol a tábla alatt. Járókelő nem akad, a játszótér gondozatlan, szemetes bokrai senkit sem csábítanak őgyelgésre. Az úttest tengelyében közeledünk, ahol sárgás fényével nyugtatgat egy lámpa.

Amint tétován benyitunk az üvegezett ajtón, melynek aprócska és feltehetően homályos ablakszemein siettünkben – mindig, mindenünnen elkésünk – nem volt időnk belesni, szűkös és nem éppen gazdagon felszerelt söntésre pillantunk. Jobbra egy sötétbarnára pácolt lécborítással fedett pult, balra néhány üres asztal, hokedli méretű, kényelmetlen székkel. A lebzselő törzsvendégek inkább a csapossal trécselnek, nehezen ismerünk benne az olimpiai érmes hírességre. Testesebbnek látszik az emlékezetünkben élőnél, bajusza is tömöttebb.

Félénk pillant, majd szótlanul int, hogy kanyarodjunk a lépcső felé. Amint tekintetünkkel követjük a kézfejét, feltűnik végre, amit eddig észre sem vettünk, a csöppnyi különterem – raktárnak gondoltuk volna, ahol rekeszszám tárolják a Kinizsit –, árnyékában belső feljáró húzódik. Keresztülvergődünk a pultra könyöklőkön: megállapíthatatlan korú keszeg nő az egyik, szemei könnyben úsznak, a másik rókaarcú férfi, mindketten a sokadik stampedli után. Szkhülla és Kharibdisz. Jellegzetes, dohánnyal pácolt verítékszagot árasztanak.

Odafent az emeleten már tágasabb, az áramló mosoly növeli a helyiség derűjét: ismerős arcok fogadnak. A Demokrata nevű szamizdat szerkesztője ráncolja homlokát, keze ügyében az elmaradhatatlan Willy Loman-típusú aktatáska. Kialvatlanul ásítozik az Inconnusok többsége – kisebbségük utóbb pislogva érkezik. A Rep Kör aktivistái türelmetlenkednek, egyikük-másikuk akár a gyerek, lovagló ülésben hintázik székén. Solt Ottilia bólintva fogadja tisztelgésünket, éppen rágyújt. Rajta kívül ketten-hárman dohányoznak még. Páron söröznek. Alig egy-két idegen akad mindössze a húsz-huszonöt várakozóból, aki köszöntésére érkezett.

Azért jöttünk, hogy őt üdvözöljük. Négy esztendeje csupán a hangját halljuk a BBC-n, ritkábban a SZER adásaiban és olykor saját telefonunkon is – amióta a kíváncsi közegek nálunk is fölszerelték a készüléket. Esti beszélgetéseket folytatunk, mélyen az éjszakába nyúlóan, és nemcsak az időzóna különbsége miatt – mi az az egy óra? –, hanem sajátos életmódja következtében. Délelőttönként idehaza is aludt, ott sem tesz másként. Akárhányszor éjféltájt, vagy később csönget föl, és nemegyszer előfordul, hogy hajnalig trécselünk egymással, nem csekély munkát adva lehallgatóinknak.

Hírekre szomjazik, vagy – ami maholnap egyenértékű vele – nyilatkozatokra vadászik. A tények érdeklik, ha efféléről tudomást szerzünk, kéri: jelezzük. Ismeri anyagi helyzetünket és vállalja a hívás költségeit. Menten visszacsörög, asztalnyi masináján rögzítve, amit beolvasunk neki. Ennyivel azonban nem elégszik meg, tudni szeretné azt is, mi rejlik a háttérben. Számára minden apró részlet fontos. Hosszan faggat, kérdezősködik, mígnem arra eszmélünk, hogy régóta ő magyaráz.

Amikor beszámolunk neki az SZDSZ megalakulásáról, valósággal forr, sistereg, pattog a vonal:

– Ügyes, nagyon ügyes! Be kellett volna épülnöd.

– De hát azok után, amit mondtam…

– Semmi de! Feri szolgaian követte a Rövid Történetet és nagyszerűen kiaknázta a ritka pillanatot, amikor mindenki nyaral. Kudarc esetén eleve mentesítette volna társait a felelősség alól: „hiszen itthon sem voltunk!" Készen arra, hogy alkalomadtán megragadja a hatalmat, fölállított egy kis csapatot. Mit veszít, ha nem sikerül a puccs és kisebbségben marad a Hálózaton belül? Legföljebb rákenik az ódiumát, ők ártatlanok.

Mindenképpen szerveznek majd egy pártot maguk alá, ha ráérnek, bár az nem is olyan fontos.

Micsoda sanszot hagytál ki! Vétek volt. Pedig nem tehette volna meg, hogy kirekesszen! Szükségük van káderekre, és ha biztosítani akarják a legitimitást, muszáj bevenniük a másfelől érkező-

ket. Bekerülve információhoz és így cselekvési lehetőséghez jutnál, a többi már rajtad áll!

Ha megtette azt a szívességet, hogy igazi bolsevik módra cselekedett és lejáratta magát, élned kellett volna a lehetőséggel, hogy vétkét a javunkra fordítsd!

– Hogy képzeled? Lehetetlen! Eleve vállaljam a mensevikek osztályrészét? Jóllehet nem hiszek abban, hogy Leninékhez hasonlóan gátlástalanok, mégsem állhatok azok közé, akik egy megvetett, ócska trükkel vonnák magukhoz a hatalmat.

– Mit finnyáskodsz? Szükségszerű és elkerülhetetlen a pártosodás és bár csakugyan elég gyalázatosan csinálták, de túl vagyunk rajta, megvan és többé nem csinálható vissza.

– Erre készült a Hálózat. Eljött az idő – belátom –, magam is utálom ezt a tökölődést, amit folytatunk és tudom, hogy régóta nélkülözhetetlen már egy ilyen formáció a kommunisták ellen, de nem így! Ez a társulat már létrejötte pillanatában vétkezett – íme, az eredendő bűn! – és nem szabadulhat tőle, ameddig csak létezik.

– Nem vitatom. De mihez kezdesz nélküle, vagy akár ellene? Tőkére van szükségük, hogy politizálhassanak, és ne legyenek illúzióid, hamarosan megszerzik. A pénz hozzájuk áramlik majd, ebben biztos lehetsz! Lenyúlnak mindent, ahogy mostanában felétek mondják, érted? Egyszerűen nem marad, amiből gazdálkodhatnánk. Ez a balfék Bába pedig még csak annyira sem képes, hogy egy másik pártot alapítson! Mit akarhat vajon?

– Sejtelmem sincs. Abban egyeztek meg, hogy a vesztes elvonul és másutt, zárt körben szervezkedik tovább.

– Óriási! Feriék tehát eleve úgy kalkuláltak, hogy kisebbségben maradnak, és őket lepte meg legjobban a saját fölényük?

– Elsöprő többségben voltak. Alig féltucatnyian mentünk át a Bakony étterem pincéjébe.

– Kik voltak ott?

– Hol?

– A Jurtában.

– Néhányan a szokottak közül, de sokan hiányoztak. A megjelentek zömét sohasem láttam.

– Vatta. Megszervezték ezt is. Nem kellett valamilyen listát aláírnotok előtte: honnét érkeztetek, mióta vagytok tagjai a Hálózatnak, ilyesmi?

– Dehogyis, nem tudok róla. A színpadot viszont meg sem lehetett közelíteni, úgy körülállták az idegenek. Felszólalásomat magam is csak papíron küldhettem el, nem jutottam mikrofonhoz, Otti olvasta be.

– Lám csak, milyen gyakorlatiasak. Szinte mindenre gondoltak. Éppen ezért kellett volna kiharcolnod egy ügyvivői posztot. Nem tagadhatták volna meg!

– Tőled nem is. Nekem viszont eszem ágában sem volt effélevel próbálkozni. Undorított az erőszakos, gátlástalan puccs.

– A helyedre léptek, értsd meg, elfoglalták, ami a tied.

– Legyenek boldogok vele!

A Little Russell Street 24/D második emeletén tisztán lát és helyesen értékel. Mi pedig rég túlestünk azon, hogy a képességein csodálkozzunk, hozzászoktunk olthatatlan cselekvési vágyához is. Tempóját sem hasonlítjuk enerváltságunkhoz, éppen ezért háborgunk már jó ideje.

Távozásának okai ismertek. Kényszerű emigrációját helyeseljük, és nemcsak azért, mert a „Magyar Október" Szabadsajtó Tájékoztatószolgálata egyszemélyes nemzeti intézménnyé nőtte ki magát, és pótolja a hiányzó független magyar távirati iroda munkáját, valamint korrigálja a nemegyszer tehetetlennek, lustának, horribile dictu elfogultnak mutatkozó SZER tevékenységét, hanem miatta is: annyi zaklatás, REF és követés után megérdemel

egy kis szabadságot! Életében először eresztették Nyugatra, először jut szuszhoz. Hadd élvezze, pihenjen csak, épülgessen az infarktusai után! Keresve sem találhatott volna jobb helyet bátyja bloomsbury-i lakásánál, ahonnét vérbeli városlakóként kurta sétával elérheti a számára fontos intézményeket: a BBC-t éppúgy, mint a British-t, vagy akár – gondoljuk idehaza – a Sohot.

A kétévi vakációt helyeseljük, a '88-as földcsuszamlásnál – más szóval gengszterváltásnál – viszont hiányoljuk jelenlétét. Keveset tesz, mi több, bliccel, ha elemzi csupán a helyzetet anélkül, hogy alakítaná is. Budapesten volna rá szükség, mert fontos ugyan a tájékoztatás, a cselekvés azonban – melynek híján nincs miről beszámolnia – még fontosabb!

Csináljátok a történelmet, csak adjatok hírt róla – üzeni, de mit ér az ilyen bíztatás? Tenni magunk sem vagyunk restek, aktivitását mégis hiányoljuk. Szabadságunk csorbul a távolmaradásával. Mert vadul szerveződnek a leendő hatalmi csoportosulások, akiben politikusi véna rejlik, sürgölődik mind.

A pissztelen lapítást egyetlen év leforgása alatt lármás, tomboló merészség váltja föl. Ha többre nem futja, egyszemélyes csoportot szerveznek, hogy egyéni véleményük és ambíciójuk erőteljesebbnek mutatkozzék. „Te engem emelsz, én meg téged" – alapon rokoni és baráti körök ügyködnek. Ismerős nevek, jól hangzó fogalmak bukkannak föl megint a feledésből, hívó szavak zengnek toborzóra. Valamennyi reménybeni vezér mögé felsorakozó, őt támogató és előtérbe nyomó tömeget keres. Éhesen nagyot harapnának az egyre inkább gazdátlannak látszó helyi, szakmai és színre állami vagyonból. Némelyek csöndben készülnek, mérlegelik esélyeiket és szürke eminenciásul szegődnek valaki mellé, mások a saját tevékenység esélyeit mérlegelve részegen kurjongatnak. Egyelőre fórumnak becézik gyűléseiket, legyenek akár Szabad Demokraták, akár Magyar Demokraták, hogy elkerüljék a

pártalapítás büntetőjogi konzekvenciáit. Vonakodásuk ugyanolyan beszédes, mint önjelölt vezérkedésük és mohóságuk: másokra hagynák a munkát és a veszélyt. Híres-nevezetes és nemzetes vitézlő nagyurak, a szabadság fároszai, a nemzeti ellenállás tűzének őrzői, az újítás motorjai és a hagyományok fenntartói, különb s különb példaképeink úgy viselkednek, mintha elriadtak volna a szellemtől, amit maguk szabadítottak ki a palackból.

Csak mérséklet – nyögik, ha észrevételükkel tüntetnek ki és tekintetüket nem fordítják beláthatatlan messzeségbe.

Amióta tavaly nyáron, egészen pontosan '88. június 16-án először zendült föl harmincegy év után a jog, a szabadság és demokrácia követelése, diszkréten bár, de egyértelműen visszavonultak. Nyomuk veszett, különféle ösztöndíjakkal, meghívásokkal élve járják a nagyvilágot, rejtélyes ügyekben sub rosa tanácskoznak, mintha az egyszer megcsendített hang tartása már nem az ő feladatuk volna, s az egész akciózás csak arra szolgálna, hogy megmutassák erejüket és alkupozícióhoz jussanak a hatalmi elitbe emelkedésükhöz.

Akik most az arénában felbukkannak, rendre sunyi tekintetűek, vonásaik torzak, a képük meg hiénáéra emlékeztet. Ilyen csúfosan megtrágyázott fejeket eddigelé jobbára csak az egypártirodák tájékán láthattunk. Olyikra ráismerünk: hiszen ez ő! A helyi úttörővezető, ki tavaly még saját kezűleg tépte le a keresztet tanítványai nyakából, most szenteskedő arccal vonul a körmenetben. A Moszkvát megjárt pártfunkcionárius a demokrácia mibenlétéről oktat minket, és március idusán tenyérnyi kokárdával vonul föl a budapesti karhatalom parancsnoka, aki tavaly rendőrattakot vezényelt ellenünk. Elnyomóink menetelnek kart karba öltve velünk?

És tűrjük ezt szótlanul? Veszettül csenghet Gyuri londoni telefonja: szállnak a rádiós terjesztésre szánt hírek sürgető, halasztha-

tatlan ügyekről, mint a Duna elterelése, az egymásnak felelgető csönd és lárma szokatlan kompozíciója, a védekezés és támadás megannyi eshetősége, fortélya. Ő meg vesz, összesít, magyaráz. Átlátja helyzetünket és óv a csapdáktól. Tettekre buzdít, csak éppen nincs jelen. Tömérdek volna a dolog, rengeteg teendő vész a homályba, aminek föltárásához is az ő éles tekintetére volna szükség.

Gyaníthatóan nem arra indulunk, amerre kellene. Mellékes ügyek válnak a közbeszéd tárgyává, alapvető kérdésekről viszont hallgatunk. A legkevesebbet saját dolgainkról tudjuk. Annyi fenyegetődzés és ellentmondás után a hatalom végre hajlandó megválni Kreón dicstelen szerepétől, és kegyesen beleegyezik, hogy a forradalmat követő megtorlás áldozatainak megadjuk a végtisztességet. Miféle nyomásnak enged vajon? És mi az oka, formája, tárgya az ELTE Jogi Karán suttyomban zajló kerekasztal-tárgyalásoknak? Állítólag a társadalom vezető erőit képviselők ültek le egymással, de honnét veszik, hogy azok, akiknek hírlelik maguk, és nem a hatalom kreatúrái?

Miként telepedtek hozzájuk a mi embereink? Ki bízta meg őket hol és mikor az egyezkedéssel? Vajon mire terjed ki titokzatos felhatalmazásuk, milyen ügyekben hallatják hangjukat? Zárt körben, innét-onnét összekapott hírek alapján hoznak döntést sorsunkról, roskatag színfalak mögött alkudoznak egymással? Akárcsak a szekularizált világ istenei: Bush és Gorbacsov, ők sem kötik az orrunkra, miként határoztak felőlünk. Holott csak a gyakorlati végrehajtásról egyezkednek, de hát jövőnk éppen az ilyen apróságokon múlik.

Többé nem lőnek és nem kasztliznak be, pedig megtehetnék. Erőtlenségük tétovaságot sejtet. Az sem kizárt, hogy valahol kereskedhetnénk, ehhez viszont szükség volna rá. Ő meg késik.

– Annyi a dolgom – mentegetődzik kevés meggyőződéssel –, ki tudósítana máskülönben?

Indulása előtt maga mondta, hogy csak akkor nem tér vissza, ha Gorbacsov fehér lovon vonul be Pestre és az ellenzék tagjait felnégyelik. Habozása érthetetlen, mikor napról napra szűkül a cselekvés tere. Minduntalan lemaradunk valamiről. Gyuri pedig mintha nem is hallott volna a határőrizet lazulásáról! Nem jelenik meg a TDDSZ alapításánál, a Kelet-Nyugat Párbeszéd Hálózat békeszolgálatos akcióinál, a Román Nagykövetség előtti tüntetéseken. Csupán továbbadja a Kner Nyomda gyomaendrődi üzemében zajló első sztrájkról szóló beszámolókat, maga nem siet a helyszínre. Hiányzik Lakitelekről és nem szól bele az 56-osok közkegyelméről folyó parlamenti egyezkedésbe. A törvény szeptemberi elfogadásakor nem protestál, mint ahogy elmarad a vízlépcső elleni felvonulásokról is. Nem megy Szárszóra és a Recski Szövetség alakuló gyűlésére, a Faludy-estekre, vagy éppen a Fiatal Demokraták Szövetségének I. kongresszusára. Nem röhög velünk a KISZ megújulási fórumán, és mit sem tesz a gyávaság október huszonharmadikáján, amikor a pesti fiatalok vérét féltve valamennyi ellenzéki szervezet lemondja a megemlékezést, noha a kimerészkedők legalább a Váci utcán végigvonulnak.

A nyilvánosság többé-kevésbé egyetlen munkásaként lecsúszik a Nyilvánosság Klub zártkörű megalakításáról, választatlan vezetői, ügyvivői közé sem kerül be, ennek folytán később sem szólhat tetszése szerinti időben és helyen a legális fórumokon. Szamizdat pedig maholnap nincs már, a Beszélő szerkesztői nem siettetik a megjelenést. Marad a rádió, jelesül a BBC, mivel a SZER vezetői mind kelletlenebbül fogadják tudósításait, kommentárjait. Hivatalosan nem létező dolgokról számol be, buzgalma terhes és fölös, hiszen követelmény, hogy a kelet-európai változások csöndben és megrázkódtatás-mentesen zajoljanak. Minek tiltakozna a Münnich Ferenc Társaság megalakulása ellen? Szükségtelen beavatkozásnak tűnnék a szomszédos országok belügyeibe, ha megemlékezne

a brassói munkásfelkelés első évfordulójáról. Ne lármázzon, ha egy történelmi név bitorlója a régi KISZ-ből újjászervezi a leendő szocialisták ifjúsági segédcsapatát. A magyar, a zsidó, a nemzetiségi kulturális öneszmélés buzdítása is elhibázott volna, politikai színezetet még a diák-demonstrációknak se kölcsönözzön. Gyuri „engedékenységével" bizony nehezen jutnánk „megállapodásra", ő meg Londonban dekkol, és nem rohan haza.

November 29-én mondja el az új undokok vezére hírhedett beszédét a sportcsarnokban. A fehérterror rémével ijesztget és már a jövőt előlegezve fenyegetőleg tudatja: „miénk az utca!"

Ő megmutathatná, hogy kié.

Nincs ott az Emberi Jogok Bizottságának megalakulásánál, távol marad az Erdélyi Szövetségtől, akárcsak a Raoul Wallenberg Egyesülettől, vagy a Szakszervezeti Ligától. Nem vezet tiltakozó menetet a januári drasztikus áremelések miatt, és csupán véleményt formál az egyesülési jogról, mit sem tesz érte. Búcsúztatja Weörest, de nem megy el a temetésére. Hagyja, hogy a ráküldött ügynökök fojtsák meg vagy fordítsák ki bőréből az újjáalakult szociáldemokrata- és a kisgazdapártot. Tűri, hogy Pozsgay Imre népfölkelésnek titulálja a forradalmat, az újságírók szövetsége pedig suttyomban átmentse magát. Nincs ott a POFOSZ megalakításánál, nem demonstrál a koncepciós perek felülvizsgálatának elrendelésekor, és ő, éppen ő, hiányzik a Munkásszolidaritás '89 tanácskozásról, aminek megnyitóját ő mondhatná pedig. Nem demokratizálja az OS-t, és kényszerűen tudomásul veszi, hogy az Országgyűlés új elnöke régi veterán.

A bohózatok sora következik: legföljebb tudósíthat a televíziós székház március 15-i jelképes elfoglalásáról ahelyett, hogy ténylegesen birtokba venné, ekként buzdítva, serkentve a valóságos és nemcsak szimbolikus cselekedetekre. Nincs jelen, ismét csak nincs jelen az ellenzéki kerekasztalnál, mint ahogyan a 301-es parcella feltárásánál sem, melyért pedig éppen ő agitált leghangosabban.

Jóllehet régóta működésképtelen, a SZETA is beiratkozik a hivatalosan engedélyezett szervezetek közé, és lassanként pártok tucatjai alakulnak a részvétele nélkül, pedig micsoda tűzijátékot rendezhetne a Transznacionális Radikális Párt pesti kongresszusán a rosszemlékű Építők Székházában, ahol azonnali csatlakozást követelünk Európához! Nem demonstrál a megszálló szovjet csapatok tényleges kivonásáért a haderő részleges és fokozatos csökkentése helyett. Nem űz tréfát a szocialista munkaverseny-mozgalom beszüntetéséből, vagy a BIT megalakításából. Nem szervez együttérző megemlékezést a Tienamen téri vérengzés áldozataiért. Nem olvas fel oroszul a nyelvtanulási kötelezettség eltörlése miatti jogos felháborodásában a Generalisszimusz műveiből. Márciusi ifjúként nem kéri fölvételét a bolsevik Új Márciusi Frontba, és mindössze egyetlen nappal korábban tér meg, mint hogy kezdetét venné a háromszögletű kerekasztal szomorú paródiája.

Hol késik vajon?

Kifogás mindig akad, az elszalasztott pillanat azonban nem tér vissza. Ha előző nyáron érkezik, megölik, esetleg királlyá koronázzák, de fellépésével más irányt szab az eseményeknek, új mederbe tereli a változás folyamatát. Ha ősszel jön, a politikai élet sűrűjébe csöppen és továbbra is megkerülhetetlen tényezője marad. Ha télen költözik haza, tiltakozásával még komolyan befolyásolhatja a napi események alakulását. Tavasszal kopogtatva a sajtó ajtaján, beleszólhatna a történések értékelésébe, és ugyancsak elverhetné a port az öntömjénező eliten. Úgy tartjuk hát – esti zsolozsmázások halkan pusmogó esélylatolgatói –, aligha hevítik többé forró indulatok. Négyesztendei angliai tartózkodás után magánemberként tér haza, és ígéretéhez híven immár hivatalosan is beindítja független lap- és könyvkiadóját, a Magyar Októbert, az

avult stencilgépek helyett működésbe hozza saját korszerű, nagykapacitású nyomdáját. Amiben a politikai cirkusztól elundorultak is érdekeltek lehetnének, ha másért nem, hát azért, mert ez az utolsó mentsváruk.

Ha sikerül erőre kapnunk, höröghetnek a botcsinálta politikusok napestig, hiszen egyetértésünk nélkül tehetetlenek. Ráuntunk a muszáj Herkules – távolról és kamaszfővel esetleg tetszetős, közelebbről és vénebben azonban terhes – szerepére. Pálinkás Robi utoljára már visszafelé masírozott, annyira émelyítették a tüntetéseken vele tartók, sőt, nagy hirtelenjében elébe vágók. Nagy Jenő tüskésebb, mint valaha, és a Demokrata beszüntetéséről ábrándozik. Békén, nyugalomban szeretnénk élni. Anélkül, hogy a reggeli tejünkért menet aggodalmas képpel kellene fürkésznünk a kapu alól: vajon követnek-e. Megelégeltük a hajnali házkutatások „ébresztő föl!" élményét. Magánbeszélgetésre használnánk lehallgatásra szánt telefonjainkat, éjszakáinkat pedig röplapszórás helyett a szerelemre, vagy munkára, pihenésre fordítanánk. Megcsömörlöttünk az örökös félelemtől, és nem szeretnénk reszkető gyomorral sietni egy megbeszélt gyülekezési pontra, ahol szekrényforma bőrkabátosokkal szemezhetünk. Ahhoz sem ragaszkodunk, hogy zsúfolt magánlakások parkettáján kuporogjunk törökülésben, jegyzetelve a sehol másutt elő nem adható tudást. Ideánk a tisztes és egyhangú polgárélet, mint csömörös serdülők a beteljesülés után, úgy vágyunk rá. Csak elernyedhetnénk végre, és azt tehetnénk, amit szeretnénk! Képzeletünkben máris irigykedünk rá, aki föladta ottani státuszát és egyszemélyes hírügynökségét bezárva friss kedéllyel, megújult reményekkel, fiatalosan toppan közénk. Példájával minket is fölment talán kötelezettségeink teljesítése alól. Apránként megválnánk a fölibénk tornyosuló feladatoktól, miként ő is visszatalált a forradalmár maszkja mögött sápadó szelíd bohémhez, esetleg tisztes család-

apához. Neki könnyű, egy hazaköltözéssel mindent fölrúghat és újrakezdhet! Mi tagadás, szívesebben vándorolnánk az ellenkező irányba, akármennyire csábító az élet itteni árja, jobban kecsegtet a lagymatag csönd, a mozdulatlan, szinte halotti béke. Elfáradtunk, kiégtünk, elég volt, pihenésre vágyunk.

Ő meg egyre késik.

Régóta itt lehetne. A sarokasztalon némi bor poshad, töltünk. Egyesek lemennek kávézni. Visszatérve újságolják, hogy az imént telefonált.

Az alkony közben átadta helyét az estnek. Olykor nagy sárga foltok kúsznak végig az aszfalton. A közvilágítás ingó fénye megmegtörik a parkoló Moszkvics szélvédőjén. Családias körben várakozunk. Szóváltás hallik alulról, kicsapódik a kocsma ajtaja. Egy férfi botorkál elő. Kásás hangon, dühödten szitkozódik és ocsmányul mutogat, majd sietve hátrál az úttest közepéig. Mögötte fölbukkan a kocsmáros haragos sziklatömbje, mély hangján dörmög valamit. Kevés ideig vitáznak, azután meglódul a szívlapát-alakú tenyér és a sarok felé taszigálja a mosdatlan szájút. Néhány lépés mindössze, hamar el is érik és amint befordulnak, nagy csattanás, azután egy tehetetlen puffanás. Majd a visszatérő gazda szaporázza. Ilyen simán rendezhető egy konfliktus?

Molnár Tamás szakállát vakargatja, Sulyok Miklós bágyadtan ásít. Laposan pislogunk, mire a sihederek fémvázas fekete hátizsákjával, valamint egy nagy, puha, bőr utazótáskával benyit. Egyenesen a reptérről jön, mondja, Fónay hozta be kocsiján.

És körbenevet.

Mintegy elektromos ütésre, fölrezzenünk. Vibrál, mozgásának fojtott ritmusán érzik, hogy feszültséggel teli. Forr, örvénylik, sistereg körötte a levegő. Rágyújt és kedves mosollyal szereli le a dohányba pácolódás ellen agitálókat. Az első slukk után megját-

szott haraggal szapulja a határőrizeti szerveket: föltartották. Gépe órákkal korábban landolt, régen itt lehetne, ha nem kekeckednek vele annyit. Igaz, sikerült meglepnie őket. Arra készültek, hogy Nansen útlevéllel érkezik, amit körülményes az üldöző országban használni, és a menedékjog elvesztését vonhatja maga után. Ő azonban kicselezte a BM-et, magyar útlevelével jött, amivel '85-ben távozott. A fehérrel akár vissza is küldhették volna, de így nem utasíthatták ki. Legföljebb bevonhatták a lejárt okmányt, őt azonban útjára kellett bocsátaniuk. Idáig követték persze, és vélhetően azért kellett várnia, hogy mozgósíthassák a nyomozókat.

Petri nincs itt? Igaz is, miért lenne?

Jó órát cseveghetünk a kielégületlen várakozás és a csalódás sejtelmében, míg a kevésbé érdekeltek szedelőzködni nem kezdenek. Ottilia elköszön és leballag a lépcsőn.

Ő pedig magához ragadja a szót. Hangot és témát vált, végre előadhatja, miért érkezett.

– Valamit tennünk kell – magyarázza –, veszélyes fordulatot vettek az események! Az amerikaiak szövetséget kötöttek a szovjettel, második Jalta született, ami egész Kelet-Európa státuszát megváltoztatja, politikai berendezkedését hasonlatossá teszi a nyugatihoz, miközben katonailag és külpolitikailag egyelőre a Szovjetunió lekötelezettje marad. Az ilyen nemzetközi egyezményeket pedig, negyven év tapasztalata mutatja, mindkét oldalon betartják. Amerika azon mesterkedik, hogy ne legyenek messzemenő változások. Ezt igazolja a fura lengyel választás is. Miután a Szolidaritás elsöprő győzelmet aratott, utólagos egyezséggel visszaállította az előre kialkudott erőviszonyokat.

Az MSZMP-nek meg kell válnia korábbi hadállásaitól, fogcsikorgatva törekszik a közmegegyezésre, és csatlakozik hozzá az ellenzék is. Kiegyezésével ugyanis hatalomhoz és jelentős szerephez juthat, aki néhány éve még a házkutatásoktól tartott. Bizonyos értelemben közeledünk a nemzeti sorskérdések felismeréséhez és vállalásához. Tíz esztendeje az ellenzék még közel sem volt enynyire radikális, mint most, a hatalom kiegyezési hajlandósága azonban mérséklően hat rá. Korábban is számos olyan programot tett közzé, ami javaslatot kínált a válság megoldására, függetlenül attól, hogy az éppen regnáló kormányzat tárgyalásba bocsátkozott-e vele, vagy sem. Régóta ajánlkozik tehát a részvételre – amit gyakran tagad, sokszor elismer –, most pedig vígan gyakorol. Két csoportra oszlik: egyik a periférián tevékenykedik, és nincs politikai ambíciója. Békében élne, annak idején is csak bizonyos határig ment el, most pedig úgy érzi: a falak távolabbra kerültek és elegendő tér nyílik előtte. A másik csapat a karrieristáké. Azért csatlakoznak, mert gyanítják, hogy az ellenzékiek hamarosan nagyot szakítanak a hatalomból. Tőlük aztán nem várható el, hogy örömmel fogadják, társként üdvözöljék egy olyan csoport megszületését, amelyik messze tovább lép a kijelölt határon.

'56-ban is megindult a reformkommunisták hatalomba áramlása, de jött a forradalom és keresztülhúzta számításukat. Az értelmesebbje sietve leborult az utca nagysága előtt, hogy az élére ugorjon mozgalmának, és megkísérelje lenyúlni annak vezetését. A forradalom leverése után bezzeg sietett elárulni, noha az utca, vagyis a nép és annak fóruma, még ha kevésbé művelt is, helyesen látja a dolgokat. Az „utca emberének" az angolban nincs is olyan kellemetlen mellékzöngéje, mint nálunk, a man of the street egyszerűen a nép véleményét kifejező ember.

Életnívónk rohamos süllyedése láttán erősödik a jövő iránti félelem. Senki sem élhet meg tisztességesen a fizetéséből, és nincs jele a közeli javulásnak. Noha valamennyi párt programjában benne foglaltatik a jólét, igazából egyik sem törődik vele. Alig rendeztek még tüntetést miatta, legföljebb vidéken.

Azért jön, hogy pártot alapítson. Adott a lehetőség, formálisan mindenki a demokrácia híve, és az uralmon lévők váltig hangoztatják, hogy megnyílt az út a pártosodás előtt. Készségük hamis, a formulák azonban megvannak, és ebből máris két következtetés vonható le. Az egyik – amit a többség hangoztat –: hogy fölülről vezényelt minden és a lapokat leosztották. A másik lehetséges konklúzió, hogy ha olyan lapokat osztottak, melyek lehetővé teszik a közéleti, politikai tevékenységet, akkor hiba volna nem élni az eshetőséggel! Lassíthatjuk és akadályozhatjuk a káros folyamatokat. Ne fogadjuk el, hogy csak a hallgatás jut osztályrészül!

Az igazság kimondása félelmetes erővel bír.

Hónapok óta köztudott, hogy az MSZMP reformszárnya a megemlékezés részleges kisajátítását tervezi. Célja Nagy Imre mártírrá avatása, történelmi alakká fogadása, ekként szeretné visszaszerezni a bizalmat és glorifikálná magát. Ő már februárban értesült Pongrácz Gergelytől – azóta kezébe is került az esetről beszámoló ohaiói lap –, hogy a New York-i magyar követség egyik alkonzulja összehívta több emigráns szervezet képviselőjét és közölte velük: június 16-án lesz Nagy Imre dísztemetése. A Történelmi Igazságtétel Bizottsága csak manipulál, amikor úgy állítja be tevékenységét, mintha lépésről-lépésre, szívós harcban küzdötte volna ki, amit hamarosan államköltségen, a párt és az állam képviselőinek jelenlétében végezhet el. Éppen ma teszik lehetővé a temetésen való részvételt Szűrös Mátyásnak, Németh Miklósnak, valamint a többi reformkommunistának, a népet meg kizárják a sírkertből. Az elit üzletévé aljasul a ceremónia. Egyetlen felkelésben részt vett személy se beszélhet a téren? Éppen a felkelők ne kapjanak szót? Ott kell lenniük és hallatniuk kell a hangjukat!

Nehezen palástolható a csalódásunk. Körben megnyúlt arcok, magukba mélyedő, mogorva tekintek. Még egy párt! Nincs elég

belőle? Ráadásul ezt is mi csináljuk, akik ezernyi teendő alatt roskadozunk? A Rep Kör folyamatosan ülésezik, pedig Nagy Jenőnek végre lapot kellene szerkeszteni, nehogy tetszhalálra szenderüljön az is, mint a Beszélő. Naponta bukkannak elő újabb feladatok. Az Inconnu éppen a temetéssel foglalkozik. Végigfaragta a tavaszt, mire elkészült a 301 kopjafával. Mi meg csak tévelygünk az akkreditációs dzsungelben, ahol semmi sincs a helyén és nagy disznóságok sejlenek. A rendezvény kínálta eshetőségeket mégsem hagyhatjuk elsikkadni, kivált az árusításét, mert ugyancsak elkelne már egy kis bevétel! A nagy példányszámú megjelenésnél nem takaríthatók meg az előkészületek. Stencileket gyártunk és a körülményes szitázási eljárást gyakoroljuk.

Állítólag Pestre látogathat a SZER tudósítója, először kapott beutazási engedélyt. Kitűnő alkalom arra, hogy személyesen is fölvegyük vele a kapcsolatot! Az IGFM hazai szekciója sem maradhat megalapítatlanul, valamiből pedig közben élnünk is kellene. Melyikünknek volt akár egyetlen szabad félórája az elmúlt hetekben, hónapokban? Kapacitásunk véges, fejtörést mégsem az idő és az energia hiánya okoz. Minden okunk megvan rá, hogy kétkedjünk egy újabb politikai formáció indokoltságában, eredményességében. Dunát lehet rekeszteni a pártokkal. Se szeri, se száma az egyre harsányabb lármában egymással üvöltöző csoportosulásoknak. Mi sem figyelünk rájuk, akik érintettek, sőt érdekeltek vagyunk. Valahányszor rázendít egy szónok, az ép elméjű ember sietve becsukja a fülét és eloldalog. Tudván tudva, mekkora galádságot művelünk, kapcsolódjunk be mi is a TIB-es handabandázásba?

Tamás a nevéhez híven zsémbel: kevesen vagyunk és túlterheltek. Nincs idő ütőképes csapat szervezésére! Három nap pedig kevés ahhoz, hogy beleszóljunk a temetési procedúrába.

Ő azonnal, kapásból cáfol:

– Ameddig nem kaptak engedélyt, addig nem is láttak a szervezkedéshez. Halda Aliz, Gyenes Judit és Kozák Gyula kivételével egyikük sem vett részt illegális megemlékezésen, jóllehet tudomással bírtak róla. Nagy Imre is katasztrófának tartotta a forradalmat, követői ma is hasonlóképpen vélekednek. Dekoráció gyanánt maguk közé fogadnak néhány forradalmárt, de súlytalant. Itt elrendelték a demokráciát, az alapfeltételeiről pedig nem gondoskodtak.

Múltunkban nincs sötét folt, és túljutnánk a puszta szócséplésen is, ha sikerülne összehoznunk egy tüntetést olyan kérdésekben, mint az elnyomorodás!

– Jó-jó – vetik ellene a sarokból – inkább cselekednénk, mint szövegelnénk, de alkalmas-e a pillanat? Önálló csoportosulás létrehozásával bomlasszuk az ellenzéki egységet? Alighanem visszatetszést keltene, ha bejelentenénk igényünket a hatalom tortájára!

Ilyen könnyedén azonban mégsem foghatunk ki rajta, megint tromfol:

– A nagy nemzeti összefogás kádári eszméje az MSZMP tevékeny részvételével valósulna meg, most éppen a reformszárny hangoztatja vezetői jogosultságát. Amikor a nem túl távoli jövőben átveszik pártjukban a hatalmat, még hangosabban ismételgetik majd. Addigra már a forradalmat is elismerik, sőt, feltehetően október 23-át is megünnepelik. Az ilyen „összefogásba" belemenni hibás és veszélyes. Először meg kell különböztetnünk az érdekeinket másokétól, hiszen a legjobb akarattal sem mondhatjuk, hogy azonosak! Azután majd ésszerű, becsületes tárgyalásokba bocsátkozhatunk, de nem úgy, ahogyan az MSZMP képzeli. Kiadták a jelszót: elismerjük 56-ot, elismerjük Nagy Imrét, elismerjük, hogy hibáztunk, csak boruljunk egymás keblére!

Az ellenzék változásról regél, manipulációival azonban rossz irányba terelné a népakaratot. Barátainktól óvjon az Isten, ellenfeleinkkel magunk is elbánunk! Egyébként az MSZMP is megosztott, igazi problémát nem a fenntartásokkal kezelt Kádár, vagy a visszataszító Grósz jelenti náluk, ők fizikailag vagy politikailag nem létező személyek, nem is érdemes foglalkozni velük. Lelepleződésüket nyugodt lélekkel a reformkommunistákra hagyhatjuk, a saját érdekükben megteszik helyettünk. Gondot az átmentésen mesterkedő politikusok okoznak. Sokan nem kérnek a kommunistákból, mások reménykednek, a Pozsgay-párt hátha jobb lesz, mint elődje volt.

A párt konzervatív elemei éretlennek látnak minket a demokráciára. Rossz hagyományuk ez az elitizmus, az ember lenézése: még a legjobb akaratú vezetők is azt hiszik, hogy jobban tudják, mit kell tenni, mint a nép. De ha nem általában beszélünk a demokráciáról és a társadalom érettségéről, hanem konkrétumokra szűkítjük, például arra, hogy elérte-e már a szükséges mértéket a többpártrendszerre való érettség vagy maga a többpártrendszer, akkor komoly ellenérvek merülnek föl. Hogy Grósz Károlyt ne idézzem – mivel ő a többpártrendszert csak kényszerűségből és taktikából fogadja el, úgyhogy ebben az összefüggésben felesleges emlegetni –, Pozsgay Imrének a BBC-s interjújában elhangzott kijelentését olvasom fel: „Ez alatt az idő alatt – és itt egy negyven éven keresztül tartó, monolitikus és monopolisztikus hatalomgyakorlásról beszél – nem jöttek létre olyan politikai mozgalmak és szerveződések, amelyek kormányképes erőt tudtak volna felszínre hozni. Ugyanezen idő alatt – a válság miatt – leértékelődött az MSZMP kormányzóképessége is, no de mégiscsak birtokolja a kormányzáshoz szükséges technikai és szolgálati tudást, és birtokolja a kádereket is. Egy szabad választásos rendszerben ebből csak káosz lehetne, ezért itt egy kiegyezéses, mandátumot felosztó választást kell 1990-re előkészíteni, esetleg egy kétkamarás rendszert, amelyikben a második kamara garantálja az MSZMP felügyeletét a folyamatok fölött."

Minek folytassam, mikor ő is úgy véli: a közelmúltban megalakított pártok éretlenek a kormányzásra. Ez az általános nézet, még a párton kívüli progresszív erők is osztják. Pozsgayt idéztem az imént, aki egy mandátumos parlamenti hely- és valószínűleg kormányzati hely-felosztást javasolt a választás helyett. Grósz messzebb megy, amikor kimondja, hogy a többpártrendszer viszonyai között is meg kell őrizni az MSZMP vezető szerepét. Nemrégiben az Economist említett egy titkos pártdokumentumot – vagy igaz, vagy nem –, ahol szintén erről esett szó.

Úgy gondolom, a néptől nem lehet elvenni ilyen időszakban a felszabadultságot, a biztonságot, amit egy szabad választás hoz. Ez az, amiről Bibó István a győztes forradalom kapcsán beszélt. Forradalomra talán nincs szükség most, de választásra igen! Minden pártnak többet jelent, ha ennek révén jut a Parlamentbe, és nem ajándékképpen kapja a mandátumot. Az éppen működő országgyűlés nem a társadalmat, nem a magyar népet reprezentálja, csak az uralkodó pártot, az MSZMP-t még akkor is, ha a képviselők között akad néhány tiszteletre méltó kivétel. Hozhat jó alkotmányt, de csak hozhat, márpedig egy ilyen nagy jelentőségű kérdésben – a mostani alkotmány is negyven éve van érvényben – nem hiszem, hogy szerencsejátékra vállalkozhatnánk. Még ha jó alkotmányt teremtene is, azt akkor is az uralkodó osztály, vagy uralkodó párt kegyelméből kapná meg a magyar nép, holott a társadalom öntudatához nélkülözhetetlen, hogy maga vagy a képviselői alkossák meg.

Alkotmányozó nemzetgyűlést kell összehívni! Nem hiszem, hogy ez lefutott kérdés volna. A pártállástól függetlenül egyéni jelöltek is lehetnek, és talán helyesebb volna, ha mindnyájan magunk döntenénk, kiben bízzunk. A másik lehetőség, hogy halaszszuk későbbre az alkotmány elfogadását, mikor egy demokratikusan választott parlament elé tárhatjuk.

Nem hajt a tatár!

Megítélésem szerint ma egyetlen dologról szabadna komolyan tárgyalnunk: a választójogi törvény tervezetéről. Korántsem biztos, hogy éppen az ellenzéki csoportoknak, melyekről nem tudni, hány embert képviselnek. Külföldi szakértőkkel is megvitathatnánk, mielőtt a tervezett alternatívát népszavazásra bocsátjuk, hiszen az országos kérdésekben már a leendő új parlamentnek kell döntenie.

Az ellenzéki kerekasztal közben – miután felmagasztosult odáig, hogy a Parlament Vadásztermében tárgyal a kormány és a párt képviselőivel – egymás után teszi az engedményeket. Alighanem belemegy a párt oldalán álló úgynevezett harmadik oldal létrehozásába is, amivel kisebbségbe kerülhet. Ahhoz pedig semmi joga, hogy az ország fontos kérdéseit megtárgyalva utasítgassa törvényhozásra az Országgyűlést.

Lehet, hogy a megállapodások jobbak, mint amire a teljesen illegitim, szolgai parlament valaha képes volna, de ha illegitim a parlament, akkor egy ilyesféle megegyezés még inkább az! Ebben az „összefogásban" – úgy vélem – nem lenne méltó részt vennünk. A tárgyalások titkossága amúgyis fölháborító, azt sem tudjuk biztosan, miről egyezkednek, noha már a következő parlament programját is megszabnák!

Dől belőle a szó. Félelmetesen szuggesztív előadó, nincs aki ellenállhatna néki. Elsodor, a legfurfangosabb érveket is könnyedén parírozza, ugyanakkor vaknak mutatkozik a gyöngyöző homlokok láttán, süketnek a fáradt, enervált mormogás hallatán. A megszokás és a gyávaság vékonyítja el hangunkat, esetleg a valóságérzék lázadozik bennünk? Elemzései kitűnőek, ő maga is sziporkázik, a történések lelki folyamatából azonban kiszakadt. Érzik rajta, hogy jó ideje nem él köztünk.

Noha tudjuk, a cselekvés hasznosabb a tespedésnél, a monopóliumot pedig sehol, még a temetőben sem kedveljük, mégis vonakodunk a helyesléstől. Olyan helyzetben vár tőlünk önálló fellépést, amelyikben érvényüket veszítették a korábbi egyszerű ellentétpárok. Többé semmi sem fekete-fehér, az újonnan elibénk táruló világban pedig nehezen igazodunk el. Ha követ hajítunk a tóba, vihart támasztunk, elviseléséhez pedig nincs elég erőnk.

Tamás egyenesen avval hozakodik elő: Gyurinak nem lehet sok veszteni valója. Ha minden kötél szakad, legföljebb visszatér Londonba, mi pedig eddigi munkánkat kockáztatjuk, ha mellé állunk. Másként élte meg az elmúlt esztendőket, mint ahogy ideha-za tehette volna!

– Ostobaság – csóválja fejét –, a menekültekkel kapcsolatos rendelkezések egyértelműek. Aki hazatér, elveszíti menekült-státuszát, legföljebb magyar útlevéllel, látogatóként utazhatna vissza. Hajszálnyival sem kevesebb az általa vállalt kockázat, de nem is erről van szó, hanem arról: mit tehetünk?

A SZER felajánlotta neki, hogy közvetítheti az újratemetést, de csak avval a feltétellel, ha írásos garanciát vállal, hogy tartózkodik a politikai megnyilvánulásoktól. Noha szép pénzt ígértek, nemet mondott. Hogyan is csatlakozhatna a fegyveres felkelők elnémításához, háttérbe szorításához?

Tennünk kell valamit, méghozzá sürgősen! Az obskúrus szervezet markából ki kell ragadnunk a kezdeményezést. Ha rögzítették is a temetés kezdőpontját, ukmukfukk mégsem vethetnek véget neki. Amennyiben csak a kiválasztottakat engedik a sírkertbe, a gyászolók tömege ottreked a Hősök terén, azt pedig senki sem tilthatja meg, hogy folytassák a ceremóniát.

Fogalmazott is már egy fölhívást, amit – ha egyetértünk – röplapon terjeszthetnénk.

Hosszú csönd. Egy téveteg, reszkető hang végre megkérdi:

– És mi legyen a párttal?

Értsük meg, anélkül nem megy! Csak egy pártnak van akkora ereje, hogy bármikor megszólalhasson a sajtóban. Elemi információkhoz is csak egy ilyen szervezet juthat, látjuk a kerekasztal körüli titkolódzást. Magánszemélyként, vagy akár egy laza csoportosulás nevében hiába érdeklődünk, kiszorítanak minket. A „majd csak lesz valahogy" tesze-toszasága amúgy sem nekünk való. Csupán tettekkel állíthatjuk magunk mellé a többieket, varázsa híján kit sem bűvölhetünk el, akármit gondoljunk vagy mondjunk. A szavak inflációja nyomasztó. Egymást licitálják túl az újsütetű demokraták, nekünk meg gyönge a torkunk, hogy versenyt üvöltsünk a farkasokkal – és talán nem is vágyunk rá.

Ingadozunk, tépelődünk. Mérlegelnénk is, ha volna mit, de összemérhető-e sugárzó arca az elmúlt hónapok során leszüremlett tapasztalatokkal? Egyazon mérleg serpenyőjébe kerülhet a hála és a szeretet, a rideg önzés és az egzisztenciális aggodalom? Összevethető a ködös, beláthatatlan jövő miatt érzett szorongás az ittléte fényében sütkérező pillanattal? Egyetlen mentségünk maradt, az utolsó, a kizárólagos hivatkozási alap: soha, egyetlen pártnak sem voltunk tagjai, minek szerveznénk most a pártonkívüliek pártját?

Halálosan kimerültünk. Szédelegve meredünk a sűrű légbe: a holnap igézete-e vagy a tegnap füstköde?

Gyuri utazással töltötte a napját, este a reptéri őrszobán veszekedett és már órák óta magyaráz. Mesze bent járunk az éjszakában. Miként bírja szívvel?

Elnézően mosolyog:

– Az egyesülési szabályok szerint, utánanéztem, tíz fő kell egy párt bejegyzési kérelméhez. A tagság azonban más dolog, lehet

valaki alapító anélkül, hogy később a szervezet tagjává válna. Ez még csak a jelenléti ív.

A papír körbejár. Tollunkat lassan, körülményesen, az időt húzva keressük elő. Próbára tesszük. Kicsit még szöszmötölünk. Új párt születik Magyarországon?

{ }

Kimerülten összegzem a tapasztalatokat. Miközben – ahogy mondani szokás – kitettem a lelkem, kíváncsiságukat nem sikerült fölcsigáznom. Hárman jegyzeteltek: három lány. Ki tudja, mit firkáltak össze. Nyilván sokszorosítják majd – nem kell fáradniuk a másolással – és körbeadják.

Eh, ostobaság! Alkalmi társulat, nem jutott idejük a feladatok elosztására. Csupán az adatokat és az évszámokat rögzítették, vagy az eseményeket is lajstromozták? Tekintetük hamvadt parázs.

Szétszórom a lehúzott szöveget. Legyen, ami eligazítsa őket, mielőtt a könyvtárban búvárkodnának.

– A következő órára túrják föl a fiókjaikat és böngésszék át a polcokat, hogy lássák, kiről locsogtam ennyit! Érdekes lehet bármilyen adat. Próbáljanak életrajzi kronológiát összeállítani! Helyezzék el a maga korában: mit végzett! Milyen erők hatottak akkor, milyen késztetések munkáltak? A forráskutatás szokásos módszereihez folyamodhatnak, rendelkezésükre állnak az adattárak. Hadd emlékeztessem magukat a Magyar Történelmi Kronológia vonatkozó köteteire, a Tények könyve megfelelő oldalaira, valamint a Krónika Nova 1989-es kötetére. Keressék össze a többit!

Egy szeminárium sorsa a bemutatkozásnál dől el, karaktere viszont csak a második órán mutatkozik meg. Vajon hányan jönnek el az elsőre odaverődött huszonkét hallgatóból? A fele már sok lenne, annyival nem is tudnék mihez kezdeni. Szerepelniük kell persze valamilyen listán. A zömük így is kimarad, évközben nem

látogat órát. Csak alibire van szükségük, szeretnék megúszni a katonáskodást, vagy szüleik vizsla tekintete elől rejteznének, az APEH-től nem háborgatottan üzletelnének, egyszóval tennék, amire kedvük szottyan. Mások hibásan választottak szakot, és ha táplálnak valamilyen érdeklődést, az sem tudományos. Jobbra-balra bóklásznak, és addig keresik helyüket, ameddig negyed-ötödéves korukban ráeszmélnek: elvétették az irányt. Semmi közük a kommunikációhoz, énjüket a testnevelés általános iskolai oktatásában lelik meg, netán ötödszöri ostromra beveszik a közgazdaságtudomány erődjét. Esetleg református teológiára adják a fejüket, szociális munkásnak szegődnek, férjhez mennek, megnősülnek, szinkronszínésznek állnak. Rajtuk nem segíthetek.

A jelentkezők negyedének rendszeres megjelenése, többé-kevésbé állandó munkája azonban már tisztes eredménynek számítana. Lehetek ennyire nagyralátó? Így kezdek minden szemesztert, azután lejjebb adom.

Öten vannak.

Egyetlen szót sem szólhatok!

A három jegyzetelő jött el, két dalia kíséretében. Egyikük sovány égimeszelő, a múlt héten is szegycsontig gombolt ingben és sállal a nyakán terpeszkedett előttem. Nem néztem volna ki belőle, hogy visszatér, de jobbat nem találván úgy látszik nálam ragad. Lusta ahhoz, hogy keresgéljen. Ahogy elnézem, sokáig fenn lehetett az éjszaka. Társához viszont nem volt még szerencsém. Vidéki gyerek, buzgó teljesíteni akarás sarkallja. Kerekded, hízásra hajlamos gombócforma. Korán eltöttyed, mint a szilva.

A szebbik nemről nincs mit mondanom. A folyosón észre sem venném őket, tradicionálisan kontraszelektált ez a kar. Más pályát választanak a kedvezőbb adottsággal bírók, ha egyáltalán fárasztják magukat szellemük fejlesztésével. Egyikük szívbemarkolóan

rút, túldimenzionált teste szétterül a széken. Ő lehet a csoport esze. A középen ülő pedig legalább egy fejjel magasabb nálam. Eltörpülök őzsiráfsága mellett. A rendezői jobbon helyet foglaló a világért sem pillantana föl. Nem látom a szemét.

Miben mélyedhetett el annyira, hogy tudomást sem vesz rólam? Nem vagyok éppen egy Adonisz, mindössze szerény oktatóként járulok elé, tőle már az is kedves gesztus, ha ilyen egyértelműen adja tanújelét az érdektelenségnek? Öregkori cölibátusomat egyikük sem fenyegeti, annál nagyobb próbát kell kiállani türelmemnek.

Lemozdonyozok a keskeny tanári asztalnál, tüzérségemet bevetésre készítem elő. Aligha szedhettek föl annyi szellemi muníciót, amennyivel végigpuffogtathatnák az órát. Úgy látom, ellentmondásaikkal sem löknek új pályára, megint csak én jártathatom a szám.

– Nos – sétáltatom végig a tekintetem rajtuk, mikor lejárnak a kötelező várakozás percei, és befejeztem imámat az esetleg még beesőkért (ó jövel, hallgató úr, te hozod a pénzt!) – mit találtak?

A langaléta diszkréten köhécsel, mint aki nagyon sajnálja, de súlyos kórjában képtelen a feleletre. Berekedt, vis maior. A korpulens vidékifi táskájába bukik, ott keresgél. Golyóstollat húz-e elő vagy maroktelefont? A két tárnához is elegendő bányarém mélázva szimatol a légbe, ha jól mérem be tekintetének irányát, megjelenni rest szellemét a bal fülem tájára materializálja. Libanyakú kolleganője izgatottan ficánkol, nagy marék tollat keverget lapátnyi tenyerében. Szomszédságában a kislány továbbra is lesüti tekintetét, és a világ minden kincséért sem nézne a szemembe.

– Várom, hogy megszólaljanak.

– Mi is – szellemeskedik Libuska.

Hát ez sem az a felvágott nyelvű leánygyermek, akitől a jóisten mentsen meg! Ha az volna, elszórakoztatna, de ő csak hápog.

– Az a baj, tanár úr – ragadja magához a szót leendő eminensem –, hogy nem értjük a feladatot.

– Ugyan mit nem értenek rajta egy héttel azután, hogy meghallgatták és jóváhagyólag bólintottak? Talán nem fogalmaztam kielégítően? Ha jól emlékszem, mindössze annyit kértem maguktól, hogy nézzenek utána, ki volt. Gyűjtsenek dokumentumokat. A történelmi háttér fölvázolásához megadtam néhány közkeletű kiadvány címét is. Mi egyebet óhajtanak?

Közcsend, bizottmány nélkül.

– Magának is nehézséget okozott? – fordulok a Libuskához.

Furmányos kérdésemtől megrettenve zavartan harákol.

– Tulajdonképpen nincs gáz, csak olyan sumáknak érezzük.

– Amennyiben?

Segélykérően pillant társaira.

Piknikus kollégájának szokatlanul mély, kellemes tónusú a baritonja. Joviális rábeszélő modorával végképp Konrád Györgyre emlékeztet. Csodálkozva gusztálom. Legyen hát ő a Konrádka.

– Sejtelmünk sincs, miért kellene megismerkednünk a tanár úr barátjának élettörténetével. Ez most geneológiai szakszeminárium történészhallgatóknak, vagy bevezetés a közelmúlt politikai históriájába kommunikációs szakosoknak, ahogyan a kiírásban olvastuk?

Hm, utólag sajnálom, hogy más címet diktáltam be.

– Valamelyest ismertem ugyan, egyet és mást tudok róla, de személyes viszonyunk nem tartozik ide. A századvég politizáló értelmiségeinek egyike, és mint ilyen, érdekes a számunkra. Ideje azonban, hogy nyilatkozzanak: mit találtak róla és ennek alapján – első blickre –, mi a benyomásuk? Melyikük kezdi?

Bányarémünk az úttörő, ő szólal meg, menten el is keresztelem Boszinak.

– Az Interneten szörfölve huszonvalahány találatunk volt összesen, annak is zöme a régi Nagymagyarország vármegyéjére vonatkozott. Ezeket, gondolom, hagyhatjuk. A Magyar Narancsnak volt egy évfordulós kóklerkedése, azután Pécsi Vera cikkének töredékei, de csak lapokban, úgy hogy semmi sem állt össze. Időhiány miatt sajnos nem fértem a Beszélő on-line-jához, pedig ott szerepelhet. Valamilyen iratos dossziéból előkerült néhány olvashatatlanul szkennelt oldal, ez minden.

– Arról nem beszélve – fűzi hozzá a Red Bulltól szárnyra kapott langaléta –, hogy mihez kezdjen, akinek nincs Internet-hozzáférése. Én kollégista vagyok, baromi nehezen rabolok gépidőt, és rohadt ciki órákon át szörfölni a nagy ismeretlen nyomában!

– Úgy – bólogatok –, na és maga?

Ahhoz gyáva vagyok, hogy a lesütött szeműhöz forduljak, az oldalán ágaskodó Libuskára tekintek.

– Én?

Mintha intimbetétjének márkájáról faggatnám, méltatlankodva nyújtogatja nyakát.

– Nem értem rá.

– Most ráér?

– Hogy érti a tanár úr?

– Ahogy mondom: most ráér?

– Persze.

– Akkor legyen szíves, vegye a holmiját és keressen egy masinát valahol! Legközelebb akkor jöjjön, ha megtalálta és használta. Ért engem?

– Menjek el?

– Ha lenne szíves!

A libuska képe előbb sajt-, azután málnaszínű. Idegesen csavargatja a nyakába vetett leheletvékony muszlinkendőt, melynek felcsapódó sarkán halovány citromárnyalatban sejlik át felborzolódott haja. Beletúr tépett frizurájába is, amiről a magamfajta képtelen eldönteni, hogy a reggeli toalett hiányáról tanúskodik-e,

vagy egy mesterfodrász órákig tartó munkájának eredménye. Végül észbe kap, tollait csattanós sietséggel vágja táskájába, föláll, kihúzza magát, hogy még sudarabbnak tessék. Onnét, a magasból tekint alá, az asztala túlfelén kucorgóra.

– Szabad? – kérdi pimaszul, hogy fölállítson, és ekként szembesítsen öregkori zsugorodottságom tényével.

– Csak tessék! – intek felé ültömből – ha kissé oldalaz, kényelmesen elfér.

Udvariatlan, de határozott gesztusomat utánozhatatlan grimasszal fogadja. Fölkapja a táskáját és szó nélkül kivonul.

– Szia, cső! – veti utána az égimeszelő.

Választ ő sem kap.

– Azért még nem kellett volna kidobni – protestál Boszi.

– Készületlenül órára járni lehet? Rossz ómen mindjárt így kezdeni. Az egyetem nem kötelező, mint ahogyan ez a szeminárium sem. Három közül választhattak, minek jöttek ide? A többiek, úgy látszik, pontosabban mérték föl esélyeiket. De sebaj, van még idejük az átjelentkezésre! Másról sem hallanak, mint az interaktivitásról, meg a holisztikus elméletekről és a kreatív gyakorlatról, azután beülnek ejtőzni, és elvárják, hogy jó tanító bácsi módjára lediktáljam a világ egyszerűsített képletét. Az orruk tőle fokhagymás.

Elégedetten hintázok székemen.

Ameddig meg nem szólalnak, csak a szél sustorog az ablakrésben. Odakünn azúrral burkolt az ég, és mintha egy utazási reklámból ollózták volna ki, ragyog a nap. Kora szeptembernek is beillenék október eleje.

{ }

1990 decemberében felolvasóestet rendeznek a kéziratos Naplóból. Gyuri szigorú „rendőre" a folytatásos regénynek, így ő is följléphet a Radnóti Színpadon. A majd száz évet élt nagymamáról írottakat olvassa föl. Együtt laktak a Fő utcai lakásban, és büszke rá, hiszen a szellemileg friss, tevékeny asszony '82 márciusában még publikált. A Sportfogadásban, Obersovszky lapjában köszöntötte a 25 éves lottót. Személyében egy tradíció testesült meg, a polgárságé. Matriárkaként hordozta értékei mellett a legmostohább körülmények közepette is kitartott, erőt és önbizalmat öntve leszármazottaiba. Már-már örökéletűnek látszott, és szinte vallásos áhítat övezte, mikor kórházba került.

Gyuri saját konfliktusaként éli meg az őt ért kínt és megaláztatást. Helyette és vele csatázik a kíméletlen vagy közönyös orvosokkal, ápolókkal és rajtuk keresztül a halállal. Tudják, a szeretet –

Szokás szerint kokettálunk a foyerban. Ki mást érdekelne egy zártkörű társasági esemény, ha nem a részeseit, valamint azokat, akik – hm – hivatalból kíváncsiskodnak?

Az utolsó pillanatban esik be, a szervezők azonban bölcsen számolnak trehányságával, és jókora csúszással csengetnek be, így eléri még a nyitányt.

Tarka kockás inget visel, nyakában franciás sállal. Új stílus, a „lánya lehetne" barátnőjének köszönheti. Pedig enélkül is feltűnő jelenség. Sűrű fehér, kunkorodó-bodorodó gyapja akár egy civil sisak vagy profán glória, esetleg bírói paróka, méltósággal el-

lentétezi borvörös ingének élénk tónusát. Még a szokottnál is virgoncabb, és amikor szólítják, a lámpalázát sem palástolja. Kötegnyi papírral lép a mikrofonhoz – akkor még ismeretlenek voltak ezek a ruhára csíptethető apróságok –, fölteszi a nyakába drótozott szemüveget, és kissé reszkető, elfogódott hangon lát az olvasáshoz. Néhány suta, akadozó mondatot követően megfeledkezik a színpadról és tökéletes átéléssel deklamál. Előadás közben csak az igazán jó szerzők fejelik meg ennyi személyes többlettel az elhangzottakat.

Mások is szerepelnek kívüle, de csak őrá emlékszem. Produkciója elhomályosítja a többiekét, akik valamilyen fontosnak vélt, jobbadán politikai, szakmai ügyekről adnak elő, hangjukat nem fűti át érzelem. Okosan, hidegen értelmesek. Gyuri a közönség szívét ragadja meg! Ezegyszer nem raccsol, vagy ha igen, akkor sem venni észre. Biztosan halad, lépésről lépésre, és nehogy azt gondolják, erős, színpadias kifejezéseket használ! Amennyire lehetséges, tompít inkább, angolszász módra alulfogalmaz. Egyetlen fogás ez, amivel él. A szeretet szavait mondja.

Ezernyi leleménnyel próbálkozik a színházi szakma, hogy közönségét elragadja és fölrázza. Nem jó színész, még csak színházi ember sem, ennek dacára ragyogóan beszél! Halkan, szemérmesen szólít meg. Csöndesen, mégis határozottan zörget, és nincs ajtó, amelyik meg ne nyílnék előtte.

Társait zavarja, ingereli, hogy onnét, belülről szól. Bosszankodva fordulnak el, és ha tehetnék, alighanem megcsapolnák erejét, hogy forró és fénylő jelenlétében ne sápadjon, ne halványuljon a mondandójuk. Előle mégsem zárkózhatnak el. Ha igaztalan vádakkal illeti a megjelenteket, talán szemet hunynak fölötte, bensőséges hangján azonban megbotránkoznak. Szavainak heve elpárologtatja okos érvekkel támogatott önzésüket, és ha csöpög a szemük, tárgyilagos pártatlanságukban érzik sértve

magukat. Visszaemberesedni, minő megaláztatás! Boszorkányság, ha átmenetileg, néhány pillanatra együtt éreznek és a rokonság melegében azonossá válnak vele. Gyanús figura, jó lesz rá vigyázni!

Alighanem ez az utolsó komoly szereplése.

{ }

– Királyit reppelt tanár úr! A lényeg a lényeg, tökre nem értem – fanyalog Nyuri. Adja a hülyét, nehogy bevonjam a játékba. Védekező stratégiáját kívülmaradására alapozná. Ő azután semmiért sem felelős!

Annyira leköt a nyakába vetett kendő, hogy kukán hallgatok. Csontos ujjait – enyhén gyászkeretes a körme – belemélyeszti a kelme ráncai közé, mintha titkon vakaródzna, pedig csak a könnyű muszlin anyaggal játszik. Nőies kiegészítő, anima-animus? Kin láttam hasonlót?

A hangja rekedtes bariton.

Bosszúból demonstrál a zsiráf mellett. Helyében a lánnyal tartanék, kettesben őgyelegve a délelőtti parkban! Olyan a liget, akár egy esküvői abrosz, vörös pecséttel teli. Az utolsó alkalom ebben az évben, hamarosan fölkopaszulnak az ágak és zörögnek a szélben. Ő meg itt dekkol, hagyja ellibbenni! Ennyire ráijesztettem? Elgyávította az iskola, a világ? Jobban is ügyelhetnék szavaimra.

Boszink lojalitása vitán felüli:

– Csak teszi az ártatlant, nekünk már ahhoz sincs közünk, ami körülvesz. Szalon? Én még arról sem hallottam, hogy közülünk bárki tagja volna egy pártnak. Néhány ifjúsági szervezet kóstolgat bennünket, de azokon felül, akik politizálásban látják jövőjüket, kit sem érdekelnek. Mi is azért választottuk a szemináriumot, mert tájékozatlanok vagyunk. Vajon minek kerítenek ekkora feneket? Ha jelentős életművet hagy hátra, a tanár úr nyilván megadja barátja bibliográfiáját, ebből a pár interjúból viszont, amit ve-

le készítettek, még arra sem derül fény, kicsoda valójában és mit csinált! Az évtizedekkel korábban uralkodó légkörből pedig bőséggel szívhatunk a filmekből.

Joggal méltatlankodik, az élménykeltés művészi és nem tanári feladat. De ha beismerem tévedésemet és hazaküldöm őket, mi lesz a szemináriummal? A renomémnak úgyis vége, e szemeszterre viszont még számítottam. Ellent kell mondjak neki, mintha errefelé napi esemény volna a csoda és felidézésére, valamint elviselésére készen állnánk.

– Nem sinkófálhatjuk el a szembenézést életünk meghatározó élményeivel. Úgy véli, semmi köze a politikához, különösen a múltbélihez? Helyesen intonálja egy mutáló értelmiségi hangját! Viszolygása ellenére mégis tudomásul kell vennie, hogy e bűzös, mocsaras fertőből mászik elő. Legföljebb az önfeledtség ritka pillanataiban szabadulhat kínzó benyomásaitól, de hová futna önmaga elől?

A globális falu szlogenjét cuclizták és nem eszmélnek rá, mit jelent eredeti, kommunikációs értelmében? Régóta gyaníthatnák, hogy a jogok és esélyek elnyomorodásáról beszélünk, a demokrácia alapjainak felszedéséről, az egyén totális kiszolgáltatottságáról. Látszatvilág – hallják nap nap után –, és a televízióra gondolnak, pedig az csak eszköz, az értékek elvesztegetésének egyik formája. A kifejezés megtévesztő, ugyanis képmutogatásra utal, mintha a dolgok feltárásán mesterkednénk elrejtésük helyett.

Hogy látjuk-e vagy sem, egyre megy, a celebritás uralma a tét! Kultúránk évszázadai alatt hozzászokhattunk volna, hogy nincs forma kihüvelyezhető tartalom nélkül. Korunk újítása az üres héjak halmozása. Mintegy berajzoljuk a dolgok helyét, de nincs időnk, erőnk, kedvünk az elképzeltek megalkotásához. A látvány mellékes, hiszen a készülék bármikor elzárható. Inkább az számít, amit mulasztunk: a teremtés, a munka! Még azon sem kapjuk rajta magunkat, amikor szándéktalanul kedvezünk az ellenünk vétőknek és észrevétlenül büntetjük a hozzánk húzókat.

Maguk kommunikáció-szakosok, vajon tudják-e, mit jelent az annyit emlegetett interaktív kapcsolat? Észrevételeit eddig is jelezhette a közönség, egyes műsorok népszerűvé váltak, másoknak pedig nyomuk veszett. A szerkesztők lelkiismeretén múlik minden. Miben áll tehát a közvetlen kapcsolat, mennyivel növeli az érdemi befolyás eshetőségét? A beépített szűrőket ismerik, nevünkben és helyettünk profik kérdeznek a nyilvános tájékoztatókon, előre koreografált gesztusaik viszont némák.

A látszatvilág egyben álvilág, és mi sem választja el az alvilágtól. Protestáljanak az ilyen szélsőséges vélekedések ellen! Hivatkozzanak a tapasztalatra: a történelem soha nem volt ment efféle törekvésektől! Mondják, hogy indokolatlan, bár nem előzmények nélküli a borúlátásom! Egyes korokban divatozott a szkepszis, ám túléltük a megrázkódtatást, sőt, avval hitegettük magunkat, hogy a kataklizmájából erősebben kerültünk ki. Korábban ismeretlen menekülési utak nyíltak meg előttünk és kirajzhattak a nyugtalanok is, újrakezdve és másként folytatva a históriát. Mára elfogyott a tér, nincs hová szökjünk, legföljebb egy álomvilágba képzelhetjük magunkat, és annak hamis törvényeihez igazodhatunk. Míg a természet pusztulása csak a földi környezetet teszi alkalmatlanná, ez létünk akarását kérdőjelezi meg. Hajdan a gonosz is tisztában volt saját hitványságával, ha utolérték, ritkán szabódott. Belátta, hogy vesztett és jogosnak ismerte el büntetését. Ma fölöslegesnek tartjuk az ítélkezést, pedig ha minden rend úgyis talmi, a végső nyomorúságra leszünk érdemesek. Magunk alatt vágjuk a fát.

Nekem egy szeretetlen világra kellene felkészítenem, miközben szívükbe plántálom a jó iránti vágyat, vagyis elégedetlenné és boldogtalanná teszem magukat. Aki tisztességes munkával

törekszik a megélhetésre és szerényen várja érdemei elismerését, aki helyt áll a szaváért és nemcsak kapni, hanem adni is akar, egy kretén. Önös szempontból minden együttélést segítő tevékenység fölös. Egyedül a közvetlen, személyes haszonnal kecsegtető kívánatos. A fennen hírlelt demokratizálódás e látszatvilág része, tényleges beleszólási eshetőségünk nincs a történésekbe. Pozitív gondolkodást várunk el, az élet tiszteletéről fecsegünk, rokonra azonban kevéssé lelünk. A szeretet nekünk plátói és általános fogalom, gyakorlati érzés gyanánt leszűkül egy-két személyre, távolabbra nem lát, nagyobb csoportot nem ismer, vagy ha igen, attul rosszabb. Az is lehet, hogy érzéseinkben megelőzzük értelmünket, mivel sejdítjük, kihez érdemes vonzódnunk: azokat udvaroljuk körül, akik ránk támadnak, rajtunk élősködnek, bennünket pusztítanak. Szeretjük kényurainkat és minél gorombábbak velünk, annál mélyebben fogadjuk őket szívünkbe. Kedveljük tolvajainkat, imádjuk erőszaktevőinket. Rajongunk azért, aki szabadságunkra és életünkre tör! Nálunk szolid besúgás nélkül elképzelhetetlen egy tisztes karrier. Ezzel indul, ahogy régen a londinerkedéssel, és eljut akár tartótiszti posztig, vagy tovább, a hóhér-eligazgatóig. Szeretjük spiclijeinket!

Türelemmel hallgatnak. Meggyőzésükben nem reménykedek, mindössze abban bízom, hogy a kosz mellé bogarat rakok fülükbe.

Konrádka demonstratívan unatkozik, bifláznivalóra vár. A hosszú legény – Gyuri–Nyuri tetszetős rímpár – sem tisztel meg figyelmével, bizonyára iménti mulasztását pótolja, kedvese mellett suhan az ősz virtuális díszletei között. Irigylem érte.

– Kapiskálom a szándékát – gomolyog föl a jó Boszi –, úgy kalauzol stílusához, hogy aszerint szólva mindjárt példázza is. Egy mentalitástörténeti fordulat jellemző eszközeit használja, aminek

tényszerű ismereteit sajnos nélkülözzük. Jó volna – és úgy hiszem, a többiek nevében is kérhetem –, ha több konkrétumot említene, hogy rekonstruálhassuk magunkban: vajon mitől vált a korszak emblematikus figurájává? Többre jutnánk, ha megismertetne a munkáival és életének hozzáférhető dokumentumaival!

Ennyire elszálltam? Igaz, hajlamos vagyok rá. Vizsgálódásunkat azonban félrevezető lenne a nyilvános rakodótér szellemi árukínálatára korlátoznunk, ha a mondandó nagyobbik fele dugeszként lapul a fenékdeszkák alatt. Rimánkodnak, hogy ne papoljak annyit. Adjam le az anyagot és menjek a fenébe! Cserébe készek visszaböfögni a legszükségesebbeket. Így mindnyájan jól járunk, a lehető legcsekélyebb erőfeszítéssel tartjuk fenn egy működő tanintézet látszatát. Minimális oktatás mellett némi okulásra kényszerítem őket, a nevelést pedig ott egye a fene, ahol van! Minek maceráljuk egymást, úgy sem engednek! Szívósan védekeznek, ami pedig majd annyira fárasztó, mint a belső átrendeződés.

– Lejegyezhető ismeretekre várnak? Én diktálom, maguk írják, és máris kipipálhatjuk a diplomához feltételül szabott vizsgák egyikét. Készen akarnak mindent, kifilézve. Elveszett az Internet labirintusában, panaszkodik, és a kereső program egy régi vármegyéhez utasította. Ha nem egy szemináriumi feladatat megoldása lenne a tét, hanem a megélhetése, akkor is felhagyna a további keresgéléssel? Egyedül a csupa csont tényekre hagyatkozna, az érdekelné, mikor jött a világra és mikor ment el innét? Kérné a lakáscímét esetleg, anyja nevét, szakmáját, végzettségeit?

– A tanár úr csak eligazít minket! – dörmögi legédesebb gordonkahangján Konrádka, hogy ne lehessen rögtön ráismerni, ki mellé teszi a voksát, és bátran hihessem, lágy tónusával nekem

olajoz, miközben társai értsék, hogy csak egy hibbant vénember kissé már nyikorgó agykerekeit bírná elfogadható működésre –, de miből is vizsgázunk majd?

– Tényleg – kap rajta kappanhangon kaffogva a kapa fogú Nyuri –, most jegyet kapunk, vagy dolgozatot írunk?

– Mányoki Ádám ifjúkori önarcképére emlékeztet. Rettegve fűzöm hozzá, a mester egyik kései portréját pátriárkának titulálják, noha a vak is látja: öregkorában sem mellőzte a tükröt. Tanúságos a két alkotás egybevetése! Eltűnődött már azon, hogyan fest majd negyven, ötven, hatvan évesen? Sokat fejlődhet a kozmetikai ipar, talán az egészségbiztosítás terhére varrathatja föl a ráncait is, de akármint kendőzze, a képére íródik majd, amit végzett.

{ }

Százhatvanvalahány centijével Gyuri nem éppen dalia. Vajon mi olyan megnyerő rajta? A füle nagy, álla erőszakosan rúgtat elő, szája vonalában pedig – ahogy a húsos alsó ajka kitüremkedik, a felső meg vékonyon behúzódik – egyenesen taszító. Határozott orra és szárnyként terpeszkedő szemöldöke legföljebb csak ellentétezi mindezt, de nem tűnteti el. Küzdelmes arc, egymással hadakozó vonásait a lélek fegyelme tartja össze. Utóbbi érzik a tekintetén is, attól olyan hipnotikus.

Maguk elé képzelték? És mit érnek vele? Úgysem kereshetik föl, legföljebb a hagyatékához férkőzhetnek, nem a személyéhez, külleme mellékes. A halál pedig fölment az okoskodás alól.

Nem kedvelem az életrajzokat, érdektelenek.

– Egy-két szót azért mondhatna róla – kapacitál Konrádka a legédesebb rábeszélő mosolyával.

– Mondhatnék – hagyom rá, és egy színpadias hatásszünetet követően folytatom: –, művészi portréjáról viszont nem tudok. Észrevették már a Nemzeti Galériában, hány önarcképpel hivalkodnak az elmúlt századok? Mintha kevés lenne az ihlet, és nem juthatnánk tartalmas képhez élmény, benső ismeretség híján! Úgy látszik, mi akkor szólhatunk valakiről, ha személyes viszony köt hozzá, így magunk sem hiányozhatunk a vászonról. Minduntalan oda erőszakoskodunk.

Fura, hogy nem találnak rá a festők, környezetében jobbára csak a szó művészei forognak, őket meg a bizalmatlanság riasztja, hogy tollhegyükre tűzzék. Jól ír, és ha elég az ideje, készség-

gel tanúsítja: mennyire birtokában van a meggyőzés retorikai erényeinek. A börtönben még versel is, költeményei nem rosszabbak a mellette sanyargó hivatásosak poémáinál. Sok fogalmazvány mégsem marad utána. A korabeli irodalmi élet bensőséges ismerete például aligha sarkallhatta betűvetésre. Eszménye a Petőfiére emlékeztető plebejus hevületű feladatelvűség, viszolyog a kései céltalanságtól. Márpedig a művek, akár csak az életek, nem példázatosak immár, legföljebb elriasztásul szolgálnak: ne így!

Ha mindazt megírja, amit tud, fölforgatja a világot! Rendet vág a dzsungelszerű burjánzásban, akként mutatva be semmiből született nagyjainkat, ahogy vérben és mocsokban meglátták a napvilágot.

Hogy minek bocsátkozik becsületsüllyesztő mélységükbe vagy akár az aszfaltra? Ha öregesen-kényesen megveti csupasz lányokkal bélelt otthoni matracának kényelmét, miért nem telepszik egy főszerkesztői bársonyszékbe? Politikus alkat és megszállott. Politikus, ebben a fogalmi káoszban? Ha értékeink le sem írhatók, mint képviselné azokat?

Politizáló atyánkfiai pedig örömest elhitetnék, hogy tisztában vannak a közjó kívánalmaival. Azt is tudják, melyek a legfontosabb teendők és képesek a gyors, hathatós cselekedetre! Holott néhány ügyet visznek csupán, és ha ógva-mógva nagy fába vágják fejszéjüket, határozott elképzelésük akkor sincs. Kerülik a döntési alkalmakat, a legkonzervatívabb radikális sem viselkednék másként, mint vérbeli liberális társa: hagyja – úgymond – a dolgokat kiforrni. Haladjanak a maguk rendjén, bárminő beavatkozás csak ártana! Nagyobb bölcsességre nem futja. Ő meg bármikor kapható az eszmecserére. Leáll prézsmitálni a kalauzzal, a kurvával vagy akár egy rendőrrel. Érdekli mások véleménye.

Hányszor előfordul, hogy türelmetlenül legyintünk: ugyan, minek fárasztanánk egymást ezerszer hallott közhelyekkel? Holott becsaphatnak az előérzetek, elrekeszthetnek az igazságtól. Súlyos

oka lehet, ha ragaszkodunk hozzájuk! Mi lenne velünk, ha fontolóra vennénk szesztestvéreink fülünkbe duruzsolt ostobaságait? Esetleg ama következtetésre jutnánk: hibás elvek szerint élünk, ameddig egyéniségünket visszahúzódással véljük szavatolni. Bocsátkozzunk dialógusba egymással, ócska szólamunkat milliónyi hangszer pokoli lármájával harmonizáljuk? Naiv elgondolás, kivitelezése elviselhetetlen terhet róna ránk, elvégre minél többen zajgunk, annál nagyobb a ricsaj.

Az isten angyalát más anyagból gyúrták. Ha papnöveldében tartanánk e szemináriumot és nem a Bölcsészkaron, közeli boldoggá avatására sandítva a követelményeket sorolnám. Hogy mindjárt ellenérvvel is szolgáljak, mitől gerjed iránta a lányokban annyi rokonszenv? Egy charmeur! Mondják: van stílusa.

A még eltűrt és a már tiltott határmezsgyéjén – bármennyire szeretnék is kilesni, amit a sötétben művel, nincs rá tanú –, a remény és csalódás, a való és a képzelet, a jobbik én és a gonosz között keres utat. Október 23-i beszédét például fura megszólítással kezdi az Országház tövében. Az „elvtársak!" nemcsak jó poén, hanem történelmi emlékeztető. Nagy Imrét idézi, pedig amit ő elszabotált: a lehetőséget, évtizedek múltán sem támaszthatja föl.

Kudarc?

Igen, az.

A sevillai Ignacio Sánchez Mejías torreádor után mi sem maradt az arénában, csak halál és halott. Lorcánál délután ötkor, a Szobi utcai mentőkórházban akárhánykor. És elszélednek a hozzátartozók. Ki sír, ki hallgat, ki meg jelent, ha éppen az a dolga.

'91. február 12-én még nincs részletes életrajza. Nekrológot keresnek. A hiányos archívumú újságok egyelőre vevők rá. Sunyító hallgatásukat követően ismét élesre fenhetik nyelvüket ked-

venc botrányhősükön. Legravaszabbul ős-ellenfele, a Népszabadság forgatja a szót, hajdani barátjának engedve át az emlékezés tisztét. Könczöl Csaba a kollektív Napló egyik bejegyzésében leli meg a kulcsot: „világéletemben »baloldalinak« tartottam magam, kommunista is voltam. De évtizedek óta, nap mint nap, azt kell tapasztalnom, hogy a baloldal (még az »igazi« baloldal is, emitt is, meg amott is) valami egészen mást képvisel: arisztokratizmust, intoleranciát, manipulációt, mások értékrendjének semmibevételét, az általuk definiált »nembeli tulajdonságait« sajnálatos módon még fel sem ismerő nép mérhetetlen lenézését és végső alakjában – a hatalom fegyverrel biztosított birtokában – a gyilkos terrort. Köszönöm, ebből a baloldaliságból nem kérek! Inkább kirohanok az utcára, mint Anatole France oktondi kis prostituáltja, és azt kiáltozom, hogy »Éljen a király!«"

A kudarc pártja, ahogy az „utca pártját" becézik, csakugyan a plebsre hagyatkoznék, a sans-culotte-okra Marx: Brumaire 18-ja, a proletárokra Lenin, Trockij és Sztálin után, az ipari munkásokra egy posztindusztriális társadalomban, a perifériára a centrumok ellenében. Politikai zsenialitás ez, vagy a kalandor merészsége? Ki másnak jutna eszébe, hogy irodahelyiség híján a Déli pályaudvar és az Örs vezér tér közötti metróvonal egyik szerelvényének első, illetve utolsó kocsijában – Kelet és Nyugat között ingázva – tartson képviselőtestületi ülést, és szeretettel várjon arra minden utazót?

Bohócnak mondják, mintha nem venné elég komolyan a dolgát, pedig ki ígérget fűt-fát? Ha választási kopogtatócédulákat gyűjt, méltán állítja, hogy az Országgyűlésben is a dolgozó emberért harcolna bátran, okosan és megvesztegethetetlenül, ahogyan eddig tette. Nem hazudik, nem blöfföl, a tényekhez igazodik. Legföljebb annyit hallgat el, hogy kívánsága teljesültébe alighanem belepusztulna. Ha megválasztanák, és nap nap után tárgyalnia kellene azokkal, akikkel undor nélkül kezet sem foghat, kiugrana helyéből a szíve.

{ }

Ilyennek álmodtam szemét. Elakadnék, ha újból fölpillantana. Holott ideje végeznem, mielőtt születlenségekkel traktálnám őket. Előbb-utóbb észreveszik, akármennyire zöldek.

Fekete szembogara nedvesen fénylik, hatalmasra tágul.

Mikor töltöm be az ötvenet? Házi feladat: százszor leírni életkorom. 56 éves vagyok.

Megvesztegetően tiszta ég alatt kötelességszerűen tarkállik az októberi liget. Ellátni a domboldalig, ahol kisebb csoportokban csörtetnek a diákok, sárga, barna, kék dzsekijeik egy kaleidoszkóp csillámjai. A fiúk vastag pulóverrel hordják, a lányok kurta, mosásban összement trikóval, hogy a csípőre tolt nadrág felett csupaszon virítson hasuk, melyben arabosan feketéllik a köldök csészéje és egy-egy hamis gyémánt cukorszeme.

– A jóért nem utálnak senkit – bölcselkedik hátam mögött Konrádka –, de mi rejlik az árnyékos oldalon?

Erőt veszek magamon és visszafordulok az ablaktól. Az ölébe bámul újra, így hát folytathatom.

– Utolsó közszereplését idéztem, előtte hazatérésének körülményeit. Nem véletlenül kezdtem így, hátha kíváncsiak lesznek a folytatásra! Abban bíztam, utánanéznek majd, mit végzett pártja élén és hogyan zajlottak ama „jeles" napok. Ha megteszik, eszükbe jut, minek takargatjuk szégyenlősen a MOP emlékét. A Magyar Október Párt mosdatlan radikálisai heves ellenérzéseket keltenek

ma is, de miért meséljek erről? Keressék az Interneten! Ha nem lelik, menjenek el az OSZK jelenkori gyűjteményébe, az Aprónyomtatványok Tárához, a Budapesti Levéltárba! Böngésszék át a korabeli sajtót! Amennyiben hozzáférhető archívuma volna a Magyar Televíziónak, bíztatnám magukat, kérjék ki az 1990-es fizetett választási hirdetések szalagjait. Más anyagot is találhatnának a videotékákban, egy emlékvetítés kazettáit például, melyet tisztelői a Tabán moziban rendeztek 1997 júniusában.

Azon az estén távollétükkel tüntettek a tekintélyek, csupán lenézettjeik jelentek meg. A társadalom alsó fertálya, melyről úgy hírlik egy demokráciában: övé a hatalom. Úri passzióból jöttek, hogy újraéljék a soha nem volt – de ha mégis, akkor letagadjuk! – eseményeket, ahol egy pergamenbőrű, izgága ősz jampec racscsol a szabadságról, önigazgatásról, meg arról, ne hagyjuk lóvá tenni magunkat. A szemével közben oda-odacsippent, akár egy szeladon a széplányoknak. Komolytalan figura! Domborodó pocakkal, mint egy jóllakott, nyájas isten, nem áll az ebédre váró gyermekek közé, hogy tessék az udvari fényképészeknek, nem lép el a hőségbe gárgyult díszzászlóalj előtt sem a beérkezett ellenállók üdvözült mosolyával.

Nyakkendőtlen, ami már közel a nadrágtalanhoz – ha értik, mire gondolok. Huncutul prófétál a kifürkészhetetlen jövőről, és sajnos igazat mond, színigazat.

Honnét tudja?

Az illusztráció gyanánt beadott képeken rendszerint lökdösik, verik, többnyire gumibottal. Ő meg, fehér hajú kobold, tréfát űz belőlük, hogy már a hivatásos mókamesterek is sokallják.

– Így nem lehet viselkedni egy börtönben – csattan föl a nonkonformista költő –, be kell tartani a szabályokat!

Akkor sem törődött velük, amikor cirklin lesték és nem az ablakon át. Lepecsételt otthonába hiába keresnénk már a barátságos

légkört és a Münnich-szobor vörös csizmáját. Elmúlt a közös munka könnyedsége, a tömör bronznak pedig „lába kelt", nem láthatja, tapinthatja az sem, aki csak súlyát ismerte, pőre valóját nem, noha az erőszak ideája megint tőkévé lényegült.

– Egység és megbékélés? – morfondírozik – Kikkel? Hóhérainkkal és megszállóinkkal? De barátaim – béküljünk meg mi egymással, tegyük félre kicsinyes ellentéteinket, legyünk együtt úgy, ahogyan ezelőtt voltunk, lépjünk szövetségre az önkény és a nyomor ellen, a szabadságunkért, függetlenségünkért, a dolgozó ember és a jog uralmáért folytatott küzdelmünkben és eltökéltségünkben!

Szavait süket csönd nyeli el. Utóbb megidézik néhányszor még a Konfliktuskutató Intézetben, nomen est ómen, hol másutt tennék? Füleljenek csak, mit hallanak?

„Elmegyek meghalni, hamuvá lejendő vagyok, miképpen születtem, ezenképpen megvégeztetőm." Talán vereséget szenvedett, utoljára feladta? Elhagyott barátot, barátnőt, gyereket? El az átkozott-szeretett világot és egy végsőnek kikiáltott, néhány éves nyugalomba dezertált, amíg haszonlesésből, tévesen, esetleg mérő tiszteletből ki nem fordítják hamvait?

Vértolulásos szavak csattannak, kivételesen nem parancstól uszultan: „ó, hogy a..." Nélküle mi lesz velünk? Mellette szokott egyikünk a szabad szóhoz, vigasztalóját veszíti a másik, sok annyi meg kedvesét vagy szeretőjét, és nem lelnek ismét gondviselőre. Egyedül neki volt szeme az esendőhöz, kellő mersze a szeretethez, juttatván a hiánytól sorvadónak – mit is?

Készül a nekrológ, annak szükségéből, aki írja.

{ }

– Június közepén alakul meg a Párt – Boszi hangja fisztulázik, hamar kifullad. Konrádkáé brumman föl helyette, míg könyékig túr az újságokba:

– Azt írják, 27-én jött létre, pedig úgy hallottuk – sandít rám vádló pillantását belém akasztva –, korábban.

Hál' Istennek, szemüveges.

– Nehezen halad a szervezéssel. Ötletét, ha emlékeznek rá, nem fogadta kitörő lelkesedés. Senki előtt sem marad titok, hogy aki részt vesz benne, komoly akadályokat gördít érvényesülésének útjába. Az utca pártját félértelmiségiek alapítják, privilégiumok után áhítók, önmaguk ellenében döntenek tehát. Idéztem egyikük felhorkanását is: „te mit sem veszítesz, ha nem üt be a dolog, bármikor visszatérhetsz Londonba, de mi itt döglünk meg!" Csoda jele pedig nem mutatkozik, a betlehemi égbolt sötét, népi indulatok nem gerjednek, legföljebb a határon, ha sokáig állatják a Gorenje-turistákat. Váltig dúdolhatjuk: „hová indultok csillagászok, mit láttok, amit én nem?", attól még nem javul semmi.

Ritka nyugodalmas pillanatok! A hirtelen beáramló javak vakmerő reményeket ébresztenek: Nyugatnál mi sem adjuk alább! A véletlen játéka, netán a nagyhatalmak ügyes húzása figyelmünk elaltatására? Az utolsó diktatórikus kormányzat csakugyan meglepő engedékenységet tanúsít: békén tűri, hogy csörgőinket rázzuk. Neki aztán édesmindegy, gondolhatja, a felhalmozott államadósság visszafizetésére pedig nyilván kidolgozta már elképzeléseit: majd

belefeketedünk, ha megtapasztaljuk! Addig is maradjunk csöndben, ne méltatlankodjunk. Minek hánytorgatnánk föl a múltat? Ami történt – megtörtént! Haszontalan volna a felelősöket firtatni!

A ködfelhők eregetésében kivált az Újvilág jeleskedik, külpolitikájának legfőbb célja ugyanis -

– A konkurencia visszaszorítása – vigyorog képembe Nyuri, mint akinek már könyökén jön ki a vénember dumája.

– Az megvolt – inti le Konrádka udvariasan.

– A demokrácia bevezetése? – éledezik jelenléte bizonyításául Libuskánk is.

Boszi tétován ingatja fejét, nem tudja, szóljon-e. Isten tartsa meg a jó szokását! Csak ne itt.

– Talán elrendelhető? Parancsba adható, hogy Spártában holnaptól az agorán döntsenek? Hogy ki szavazhat és minő tapasztalatok birtokában – ezt majd a következő királyi leirat tartalmazza?

Amerika világhatalom, politizálásának irányát, célját az érdekeihez szabja. Új piacot, több bevételt csak a nyugalom fenntartásával kaphat, kerüli tehát a helyi konfliktusokat. Törvényként vésné az egykori csatlós országok közvéleményének tudatába: egyedül neki van joga feszültséget szítani, elégedetlenséget kizárólag ő provokálhat. Vezetőit gyakorta vádolják szűklátókörűséggel, holott nincsenek híján elképzeléseknek, az efféle bevésés, az imprinting például ilyen! A világ álomba ringatott távoli peremén hadd tűnjék ostoba anakronizmusnak az izgága, lázongó utca!

Fölöslegesnek ítélik az érdemi változást, a demokrácia látszatának megteremtéséhez elegendők a korábbi parancsuralom szervezetei. Minek forrjon ki magából egy önálló és nehezen kezelhető érdekképviseleti rendszert, ha fogadott urainak örömmel gazsulál a meglévő apparátus? Mandátuma felettébb szűkös persze: kádárizmus Kádár nélkül, kétpárti rendszer az egypárti helyén.

A régi elit lassan kibővül az új hatalmat belépésükkel igazolókkal, utóbbiak garantálják szilárd hűségünket külső támogatóink iránt. Ugyancsak megrostálják a jelentkezőket, előbb a Kiskakukkban rendezett munkaebédeken szemelgetnek közülük, majd a követségen folytatódik a káderezés, a kiválasztottak végül különféle ösztöndíjas tanulmányutakon adhatnak számot képességeikről és megbízhatóságukról. Kapnak pénzt, paripát, fegyvert, még PR-ismeretekkel is fölvérteződhetnek, nehogy zölden kezdjék a szakmát, vagyis előre leosztják a lapokat. A későn eszmélő vesztésre ítéltetett.

Gyuri fölbukkanása mégis pánikot kelt. Nagy formátumú ember, a kapcsolatai révén sokat elérhet. Találgatják is, miféle játszmába kezd és vajon ki áll a háta mögött? Akármennyit emlegesse a forradalmat, azt ő sem gondolhatja komolyan, hogy nagyhatalmi jóváhagyás nélkül a saját szakállára robbantson ki egy társadalmi konfliktust ilyen „érzékeny" területen és alkalmatlan pillanatban! Ekkora idealizmus már a kalandorság színét öltené, valószínűtlen. Mégsem bazírozhat egy ilyen koponya holmi prolikra, kisemmizettekre, ahol a politizálás már egzisztenciális kérdés, és minden újabb vetélytárs az elérhető hozam csökkenésével jár.

Árgus – magyarán hírszerzői – szemekkel lesik: mire készül. De mi, akik tudjuk, ellenállhatunk-e a szeretet csábításának? Nem sodor-e magával a „lássuk Uramisten, mire megyünk ketten!" szédülete? Különben is honnét lehetnénk biztosak abban, hogy valóban olyan esélytelen, mint amilyennek látszik? A lehetetlen mögül vajon nem sejlik-e elő minduntalan egy kézenfekvő lehetőség: a csodáé? Lépjen elénk ezer-kétezer évenként, akkor is megéri a kockázatot, hátha egyszer, hátha most, hátha ő!

Egy megbízható, korrekt üzletember minél messzebbre tolná a lehetséges határát, az izgékony kalandor viszont egy lapra tesz föl mindent és távolabb merészkedik a lehetetlenbe. Esztelen kiruc-

canásától óvjon a józan értelem! Mindnyájan tudjuk, valamilyen ízetlenséggel volna jó megvádolni, ami indokolhatná visszahőkölésünket. Tituláljuk zsidó pojácának, balos bohócnak, vagy akár vén buzinak, hiszen nem zörög a haraszt... Ráfoghatnánk, hogy nacionalista húrokat penget és rokonszenvezik a nyilasokkal! Ugyan kit érdekel, hogy maga is röpcédulázott ellenük? Azóta benőtt a feje lágya! Nevezhetnénk prolivezérnek, a demagógia bajnokának, elmondhatnánk bárminek, csak szoruljon ki a fórumokról, mielőtt lyukat beszél a hasunkba!

Az elkeseredés ritka pillanataitól eltekintve, egyikünk sem ragaszkodik már az őszinte szóhoz. Kitaposott papucs a dac, jól áll nekünk – a hátunk mögött pedig úgyis megmosolyognak. Avas életforma rabjaiként fennhangon dicsekszünk: elsőként magunkat köpnénk szembe, ha méricskélünk ennyi alkusz közt! De csak hezitálunk és várunk. Elvoltunk eddig is, mint a befőtt – két út állt előttünk, az egyik járhatatlan –, és mi minden válhat még belőlünk, tisztes polgárokból: képviselővé, rektorrá, vagy akár főpolgármesterré, államelnökké alacsonyodhatunk.

Gyuri nem szenved farkasvakságtól, annyi átlátással pedig bír a világ fölött, hogy illúziótlanul kérje segítségünket. Heroizmust nem vár tőlünk, de tudja: ameddig tétovázunk, védtelenek maradunk a határozott föllépéssel szemben. Szándékai föltárása nagy merszet kíván, de ha elég bátor, seregestül csapódunk majd hozzá és olyan látszatot keltünk, mintha azon minutában igazolódna elképzeléseinek helyessége, jóllehet mi sem történt a csatlakozáson felül. Mi pedig váltig magyarázkodhatunk önmagunk előtt, miért tettük, amit nem akartunk.

Tobzódik cselvetéseiben az értelem. Egyikünk úgy kalkulál, Londonból átláthatóbb a helyzet, mint Érdről, másikunk meg az ő finom ösztönére, ritka érzékenységére hagyatkozik: a forintban és katonában számolónál eredményesebben követi majd intuícióit.

A kufárok benne látják a garanciát: tudja, honnét fúj a szél, és okleveles közgazdaként pontosan kalkulál. Aki belső tűzén fő, '56 megismétlődésében reménykedve mellette élné újra harcos ifjúságát. A heccre vágyó izgágák, az adrenalin-szintjüket magasra korbácsolók egy botrányos élvezet eshetőségét szimatolják. Jó kis balhéra van kilátás! Kevesebbet veszíthetünk, mint amennyit csatlakozásunkkal nyerünk.

– Maga is, tanár úr?

A zsiráfnyakú libuska pofátlan, mint egy hibrid. Hangjának könnyű pendülése közeli diadal reményéről tanúskodik.

Végigtekintek a társaságon. Boszi némi eligazítani valót talált a szoknyáján, Kondrádka tolla javításával foglalatoskodik, éppen most romlott el! Nyuri unottan nyújtózik és ezüst karperecét forgatja csuklóján. Kincset érő pillanat, akár egy bocsánatkérés. Örömmel tudatnám: elfogadlak benneteket így, ahogy vagytok.

– Szíveskedjenek megemlékezni rólam a memoárjaikban! Mégsem térek ki a kérdés elől, felelek rá. Primitíven okoskodom, durván becsapom magam. Úgy vélem, nincs jogom megfosztani az örömtől. Ha ezen múlik a boldogsága, isten neki, megteszem az apró szívességet és elsőként írom alá a jelenléti ívet. Mindössze annyi megszorítást teszek: a szervezet létrehozásában szívesen közreműködöm és erőmhöz mérten részt veszek a munkájában is, de tagja soha nem leszek. Azt még ő se várhatja el tőlem, hogy önként korlátozzam szabadságomat!

Ez a pártonkívüliek pártja – tromfol –, itt nincs véleménydiktatúra! Egyenlő tanácskozási és szavazati joggal vehet részt az ülésein mindenki. Később gyakran vádolják egyszemélyes csoportosulás vezetésével, eszerint a MOP csupán akaratának nyomatékosítására szolgál. Ő meg arról panaszkodik, milyen keserves a demokrácia! Nincs vezetőség, csak egy képviselő testület,

amit újjáválasztanak minden közgyűlésen. Időrabló procedúra! Olykor leszavazzák, sőt, egyik-másik indítványát el is vetik, pedig reá hagyatkoznak, okkal-móddal tőle várják az „iniciatívát". Némelyik elemzése politológiai kurzusokkal ér föl, hasonlóan széles körű tájékozottsággal kevesen bírnak ebben az országban! Nézeteim alakítása persze egyedül rám tartozik, és nem szeretném, ha olyan helyzetbe kerülnék, hogy ingadoznom kelljen belső késztetéseim és az ő ellentétes nyomása között.

– Ismerős szitu.

Megfojtom ezt a boszorkányt!

– Tíz véletlenszerű aláírás elég volt? – Konrádka egy megsárgult B5-ös füzetkére bök: – azt olvasom itt, huszonnyolcan alapították a pártot, és a tanár úr neve nem szerepel köztük.

– Össze-vissza hadoválok akkor. Valamennyi állítás, amit e tárgyban hall, különbözik és soha nem is lesz másként. A maga dolga, hogy az ellentmondó adatokból, emlékekből valószerű eseménysort konstruáljon, amit féltékeny, folyton kötözködő kollégái sem kezdhetnek ki. Biztos tudomása nem lehet a történtekről, hiszen formalizálhatatlanok az események és annyi esetlegességnek kitettek, hogy a maguk sértetlen mivoltában képtelenség továbbadásuk vagy átvételük.

Gyuri a Magyar Október Párt alapítására tér haza, és addig nem nyugszik, ameddig ki nem csikarja beleegyezésünket, hogy – immár a párt nevében – további tárgyalásokat folytathasson. Idehaza azután már ő is érzi az idő múlását. Az sem elképzelhetetlen, hogy mindez csak az imént ötlött föl bennem, amint kinéztem az ablakon, hiszen annyit hasalok!

Odakünn vigasztalanul szakad a hideg, őszi eső.

Most oson be a hátam mögött. Szelíd árny, a fal mentén nesztelenül lopakodik, úgy kerül székéhez.

Teszem, mintha észre sem venném, de agyam leáll. Kitehetném az „üzemen kívül" táblát. Hiába kapok az elejtett fonal után, a madzag ki tudja merre tekergődzik.

Boszi addig turkál unalmában, míg elő nem húz egy kézzel írt és fénymásolt plakátot:

– Találkozás '56 hőseivel: Kopácsi Sándor, Fónay Jenő, Dr. Kürthy Tamás, Filippi István, Oltványi László, Saáry Éva és a többi forradalmár mellett itt olvasható az ő neve is.

– Fórum '56-ról – korrigál a történész.

Megvolnának hát nélkülem is! Fixálni próbálom tekintetem, mégsem illő a táncolása! Kinőttem már a kamaszkorból.

Elborul a csönd. Még azt hiszik, rosszul lettem. Meg kellene szólalnom, de a hangom helyett Gyuriét hallom: hiába próbálok veled kapcsolatba kerülni, pedig észrevettem, hogy keresgélsz. Hívjál tovább, buzgón és lelkesen! Nem tudok semmit hozzátenni, nem tudok veled beszélni. Anyagot esetleg adnék, de az üzenetrögzítő válaszol csak. Engem ugyan nem zavar, én nem vagyok rá kényes, egyedül csak arra, ha valaki soha nincs otthon. A másik számon még üzenetrögzítő sincs! Kézcsókom az összes kezeknek és az összes lányoknak. Mindenkinek! Itt is tele vagyunk ám velük. Négyen-öten sírnak fiúk után. Tegnap este hatan voltunk. Sírtak, hogy Magyarországon még élnek olyanok, akiket érdekel a szex. Na jó, akkor este felé. Csókolom.

– Sóder? – tanácstalankodik Nyuri. Úgy bámészkodik, mintha rájött volna, hogy egy cipőben járunk. Honnét veszi finom megérzéseit? Fogadni mernék, csak vigaszképpen játssza előttem a tudatlant.

– Önmagam iránt hadd legyek nagylelkű! Az újramondás közben át- meg átírom a történteket, ameddig nem rögzül egy különösen kedves verzió, melyben elnyugodhatok. A részletező ismételgetések közben ugyanis kiderülhet, hogy nem stimmel valami,

miként e ponton sem. Éppen arról akartam meggyőzni magukat, hogy noha meghívták az estre, nem lehetett jelen, mivel a Benczúr utca és az Andrássy út – akkoriban még Népköztársaság útja – sarkán ácsorgott, ahol a Republikánus Kör és a Fidesz hamarosan szélnek eresztett Berhidai-féle Radikális Köre, valamint a Radikális Párt szervezésében harminckét év óta először tüntetünk a megszállók ellen. Noha csak néhány százan merészkednek a Nagykövetségének épületéhez, az utolsó tabu ekkor dől le.

Másutt ő nem is állhatna talán, kivált nem egy színpadon. De csakugyan ott áll-e? Látni vélem egy sétálómagnóval, amint hangfelvételt készít a demonstrációról. Velünk skandálja: menjetek haza! Későbbi nyilatkozatai azonban cáfolnak. Pedig a lélekből bújik elő a szabadság és az ő asszisztenciája nélkül elképzelhetetlen a vajúdás!

Elvetélt próbálkozásainkat ismeri és számon tartja. Különös gonddal emlékezik meg Bauer Sándorról, és el nem maradna a polgári és nemzeti érzés márciusi újjáéledéséről. '56 kultuszának főpapja, maga szervezi, vezeti az ünnepségeket. Ha nem is lehetett részese az egy évvel korábbi rendszerropogtató, eresztékrecsegtető, félelemölő június 16-i szédületnek, Londonból mégis követte az eseményeket, melyek során délelőtt a temető távoli, gyomos zugában, a 301-es parcella magányában, koradélután meg a Batthyány örökmécses forgalmas környékén zengett föl a vágyakozás hangja: szabadságot, demokráciát!

Ez az ő természetes jussa, éltető tapasztalata. Ha egyszer kíváncsiak, mi az éhség, koplaljanak néhány napig és megtudják. Ahogy sóvárogva és kényszeresen gondolnak az ételre, úgy foglalkoztatja a szabadság azokat, akiknek nem jutott. Még ahhoz is kurázsi kell, ha valaki Kónczöl Csaba módján trágár nótát danol a siklósi főutcán: „zongorával fűtötték a kályhát", de a fojtott sugdolózás sem veszélytelenebb, itt még a falnak is füle van.

A civilruhás nyomozók szirénázó riadóautóval szállnak ki a bűntett színhelyére, a nagy nyilvánosság előtt csoportosan elkövetett izgatás törvényi tényállásának megállapítása esetén egy Brezsnyev-vicc akár kettőtől nyolc évig terjedő börtönbüntetéssel sújtható! Hogy mi élvezte a Magyar Népköztársaság alkotmányos rendjének védelmét? A Párt – a korabeli BTK-ban így, nagy betűvel szerepel –, az Országgyűlés, az Elnöki Tanács, a Minisztertanács, az egyes minisztériumok, a tanácsi szervek, a bíróság, az ügyészség, a rendőrség, a szakszervezetek, a KISZ, a Hazafias Népfront, a szövetkezeti mozgalom, valamint hazánk szövetségi, barátsági vagy együttműködésre irányuló nemzetközi kapcsolatai, végül az egyes népek, népcsoportok, nemzetek és felekezetek. Savanyú ország ez: mi egyében tréfálkozhatnánk az anyóson és a kamatyoláson kívül? A csoportos elkövetéshez elég három fő, e minősítés pedig helytálló akkor is, ha az elkövető egyedül van! Bárki bármikor bármiért elvihető, lecsukható, tönkretehető, és ebbe az intézményesített kilátástalanságba csörren bele egy kiáltás: demokráciát! Mi több, szerepüket és megítélésüket illetően nehogy tévedésbe essenek a kirendelt karhatalmi egységek: rendőrállam!

Félünk még? Mitől féljünk?

Naponta megválunk egy koloncról: lábra kap a nemzeti érzés, feléled a környezeti aggodalom és beborul az ostoba hatalomnak. Utolsónak a szabadság elemi feltételének megnevezése marad, vagyis ama tény rögzítése, hogy csizmával taposnak ránk. A legyőzhetetlen szovjet Vörös Hadsereg jelképes parancsnoki posztja előtt végre ez is kimondatik! Holott az események felgyorsulásától rettegő nagyhatalmak mozgósítják titkosszolgálataikat, és példás összhangban riogatják a meggondolatlanul sietőket. Előző éjszaka, kettő és három között sűrűn csöng a telefon, különféle jóismerősök ijesztgetnek vérfürdővel, vörösterrorral.

– Biztos forrásból hallottuk – lihegik a felhívandók listája fölött –, lőni fog a karhatalom!

A kisded tömeget Lynch úr, az amerikai nagykövet politikai tisztje lajstromozza. Megjelenése demonstrálja a szoros figyelmet. Dolgozik a belső elhárítás valamennyi mozgósítható ügynöke is, csupán az orosz követségen nincs mozgás, feltehetően a szemközti épületből, a hangzatos nevű export-import cégek székhelyéről kameráznak.

És van mit filmre venniük. Go home! – nógat egy transzparens, a gyöngébbek kedvéért cirill felirattal. Testvéri érzéseinkről tanúskodik az ének, míg a szónokok fura dolgokat mondanak az örök és megbonthatatlan barátságról. Hallgassák csak, mint prelegál a Republikánus Kör nevében fellépő Bánlaki József: itt állunk, szemben egy diplomáciai épülettel, és tábláinkon az áll, hogy vigyék haza ennek az országnak a katonáit. A kérés udvariatlannak tűnik, sérti a vendéglátó országtól kötelező és elvárható tapintatot, ráadásul odabent nincsenek katonák. Az a hadsereg, amelynek katonáit szeretnénk otthon tudni, mégis ennek a követségnek alárendeltje volt 1956-ban, amikor szétlőtte a várost... Nekünk személy szerint egyetlen szovjet emberrel sincs konfliktusunk, amennyiben kissé távolabbról nézhetnénk egymásra, valószínűleg sokukkal össze is barátkoznánk. De most mégis azt kell mondanunk, menjenek innét békében, ígérjük, integetni fogunk és nem lesz egyetlen goromba szó sem.

Másnap kezdődik az újratemetés.

Gyuri is sürög-forog, és többet intéz egymaga, mint az újratemetést szervező Történelmi Igazságtétel Bizottság valamennyi tagja együttvéve. Négy nap alatt konkurálna az előkészítésből résztvevő szervezetekkel. A lehetetlenre vállalkozik megint, el is bírna vele, ha nem rémítené meg a nagyhatalmak helyi rezidenseit. A háttérben egy nem túlságosan bonyolult, ám annál sötétebb játszma zajlik, és nem volna jó, ha bevilágítana a neo-avantgárd színfalak mögött zajló osztozkodásba. Eldöntött tény az átállás, megkezdődött az orosz csapatok kivonása is, átsorolásunk az egyik megszállási övezetből a másikba azonban némi változást igényel a hatalmi berendezkedésben, amihez elengedhetetlen a nagy szimbolikus gesztus. Lehetőleg ugyanott, ahol 1957. május elsején nyilvánosan is megalapozta hatalmát a régi-új rend, hadd érezze a folytonosságot, ki alant áll. Vegye észre, hogy a kelet-európai megszállási övezet többi országához hasonlóan tervszerű előkészített evolúció zajlik a revolúció helyett.

Az egyik nagyhatalom félreteheti csillagháborús terveit, a másik pedig megválhat terhes kötelezettségeitől, az érdekük tehát közös. A miénkkel pedig a kutya sem törődik. Eddig is jó volt, ezután is annak kell lennie és punktum.

A Magyar Szocialista Munkáspárt vezetői járatlanok még a politizálásban. Nem szoktak hozzá. Kényszerűen belemennek ugyan a kerekasztal melletti tárgyalásokba, és lehetővé teszik az újratemetést is, mi több, magukra vállalják – azaz a III/III-as belső elhárításra testálják – a gyakorlati feladatok zömét, de annyira azért nem engedékenyek, hogy a kivégzettek mellett a hősi halált haltaknak is megadják a végtisztességet. A gyászszertartáson bezzeg helyet követelnek maguknak! Vonzódnak a cerebritásokhoz, izgatja őket a bizánci pompa. Miközben a „pesti srácok” nem lehetnek jelen a deszkák között, sem azok fölött, Kreón leszármazottai éppen június 12-én, Gyuri érkezésének napján vindikálják maguknak a koszorúzás jogát.

A belső elhárítás is taktikázik, különféle játszmákkal osztaná meg a gyászoló sokaságot, és további ellentétet szítana soraiban. Két csoportra bontja az érkezőket: nevesekre és névtelenekre, a politikai elit kooptálható tagjaira és a súlytalanokra, a jövőben is

alárendeltekre. Előbbiek között széles nemzetiszínű karszalagot osztogat, amivel átléphetnek a kordonon és mintegy páholyból, emelvényről vizslathatják a gyászpompát, sőt, a koporsók mellett feszíthetnek a díszőrség tagjaiként is.

Elkülönülnek a Hősök terén rekedt plebstől, külön A és T jelű belépőjegyes autóbuszokra pakolják és rendőri felvezetéssel – soha ilyet! – fuvarozzák ki őket a Kozma utcai temetőbe, ahová másnak nincs bejárása. Mocskos ruhájával és szennyes szavaival a pór csak megzavarná e zártkörű szertartást. Kegyes családi esemény zajlik, ahol ki-ki búcsút vehet szeretteitől. Elhanyagolható mellékkörülmény, ha a kivégzett az ország jogilag még regnáló miniszterelnöke, hadügyminisztere, vagy más vezetője, miként az is, hogy a Gyuri fellépésére odakerült hatodik, üres koporsóban ezrek fekhetnének még. Klasszikus csiki-csuki játék: az izgága forradalmárokkal szemben a hozzátartozók személyiségi jogaira hivatkoznak, az exhumálások során előkerült földi maradványok példás – értsd a kommunista halatom részvétele nélküli – eltemetéséért síkra szállók ellenében pedig arra, hogy állami és politikai rendezvény zajlik.

Akármennyire okoson fundálják ki, nincs olyan elgondolás, ami a tervek szerint valósulna meg. Módosul, alakul a program, végül ugyancsak elüt a kezdeti elképzelésektől. Önálló dráma kerekedik a két színész: Darvas Iván és Mensáros László felolvasásából, az előadás pedig egy újabb szinttel gazdagodik, a protokolláris látvány – a búcsúzók végtelen sora a Műcsarnok lépcsőjén épített ravatalok előtt – elválik az érdemi megemlékezéstől. Valamelyest javul az összbenyomás.

Ő meg kettős vereséget szenved, elmarad a remélt fordulat és beszűkül lehetőségeinek tere. Külső támogatóinak zömét elveszti, az elit többé hallani sem akar róla. Éppen elég, hogy Rácz Sándor személyében egy „privátot" is be kellett fogadnia, újabb bajkeverőre nincs szükség. Képes és kiragadja kezükből a múltat, az antikommunista, nemzeti függetlenségért kitört forradalom éthoszát erősítve a jövő reformkommunista megalapozásával szemben! Más se hiányozna, mint egy szabad szellemű, alulról szerveződő néphatalom! Még hogy nyugat-európai demokrácia?

Hiába kér szót a TIB-től június 13-án és 14-én, miként a délamerikai juntáknál szokás, válaszra sem méltatják. A tömeg azonban csakugyan ott főhet órákig a tűző napon, mivel hazatéréséről nem gondoskodnak, minden hozzáférhető BKV buszt lefoglal az előkelőségek temetőbe fuvarozása. Egy ilyen alkalmat pedig nem szalaszthat el!

{ }

Elkéstem, bár tisztem a példaadás. Senkit nem érdekel, hogy busszal érkezem-e, vagy könnyű sportkocsival, szabadságomban áll. Bérelhetnék akár egy különrepülőt is.

Az utolsó métereken lassítok, ne szánjanak asztmatikus lihegésemért. Odabent csönd. Szájam legörbed: elpotyáztam az órát?

Csupán a fejüket tömik, hasznosan múlatják az időt.

Krákogva feszítem ki esernyőmet, a sarokba rakom, hogy száradjon.

Libuska színésznői pózban Nyuri asztalán, közös stanicliból harapják a hamburgert. A kislány sehol. Talán elijesztettem?

– Dorka mindjárt jön – gyűri le falatját Boszi.

Honnét az ördögből veszi, hogy éppen őt keresem? Belém lát? Sebaj, legalább a nevét megismertem. A lajstrom szerint Braunnak hívják. Képtelen választás, és hogy brummog! Süketek a szülei?

Kihámozódom a felöltőből.

Várakozó pillantások kísérnek. Fénylik a képük, megfeledkeztem valamiről?

Az asztal papírossal teli. Kötegnyi újság, nagy halom nyomtatvány és fénymásolat hever rajta. Föl sem kell tennem szemüvegem, anélkül is ráismerek a Magyar Október lyukas zászlós lógójára. Sárgult cetlik, jellegzetes tipográfia.

– Honnét szerezték?

Kíváncsiságom erősen túlzott. El kell játszanom a csodabogár tudós szerepét, kinek mi sem fontosabb a munkájánál. Hadd leljék örömüket benne! Akármilyen vaksi lettem, a fülem éles ma-

radt, nyugtázom megkönnyebbült sóhajukat. Puha tekintettel borogatják fejem búbját, és kedvesen lehülyéznek: vén krampusz, bekancsít néhány fecnitől!

– Látom, dolgoztak. Ha átböngészték, többet tudnak nálam.

– Igazság szerint – aggályoskodik szószólójuk –, Dorka kapta.

Szóval elszabotálják a munkát és arra várnak, hogy ő váltson meg a haragtól. Minek civódnánk? Legalább vette a fáradtságot és utánanézett! Ügyes keze van, ha ennyit összetallózott. Mivel foghattam meg, egy sugallattal? Hajlandóság nélkül bajos! Az unokám lehetne, Zsuzsanna egy vén előtt.

A durva közönyt feledteti hízelkedésük selyemsuhogása.

– Éppen eleget talpalhatott.

– Nem kopott el – vihog Nyuri.

Rendreutasító pillantásomra Zsiráf felel:

– Nem poénkodik, kapta valahonnét.

– Ezek szerint –

Nyuri a képembe ásít:

– Ilyen.

Mire utal vajon?

– Egy temetés mégsem párttaggyűlés. Ott sírbeszédet mondanak, és olykor megszólják a távozót vagy egymást, pro forma méltósággal viseltetnek, gondoljanak csak Déry Vidám temetésére!

– Nem voltunk ott – elménckedik a hosszú –, de ha semmi kapcsolata a művészekkel, ismer azért színészeket?

Bambán meredek rá, képtelen vagyok követni az észjárását. Dorka bukkan elő, szótlan a helyére ül. Inkább érzem, semmint látom. Tekintetemmel nem merem követni.

A holtponton Boszi lendít tovább. Eleinte őt sem értem, beletelik néhány percbe, mire követni tudom szavait. Korabeli híradófelvételekről mesél, akkora volt a tömeg június 16-án, hogy akár bliccelhettek volna.

Konrádkára nézek, kifejezéstelenül bamba. Zsíros képéről mit sem olvashatok le. Libuska a szája sarkát húzogatja, a kislány viszont továbbra sem pillant föl.

– Külsőség a gyász, másoknak szánt üzenet? Bizánci teológusok temetésére járunk: „Ott spicli szökdécsel s a lógóst írja fel"?

Obszidián arc, borostyánkőbe fagyott vonások, oválisra csiszolt kavics, elképzelt, megálmodott őskép.

Fuldokolva, levegő után kapkodva agitálsz kézi hangosbeszélődön a Blaha Lujza tér sarkánál, majd a hiábavaló szócséplléstől kimerülten Mészöly Miklós születésnapi köszöntésére sietsz a Kecskeméti utcában székelő Goethe Intézetbe. Kislányodat emeled a büfé pultjához, hadd válogasson kedvére, és megroskadsz súlya alatt. A szemed is fönnakad.

Rögtön elmégy?

Újjáélesztenek, visszacibálnak a klinikai halálból. Vajon meddig billegsz az egymást kizáró fogalmak peremén? És ha megint úrrá leszel a lehetetlenen, tovább hevülni képtelenül mivel töltöd vajon az időd? Ha fogytán a szufládi, miben találsz kielégülést? Halasztott-halogatott terveid kivitelezésére fanyalodsz-e: kiadót alapítasz, lapot szerkesztesz?

Tartósnak ígérkező öntudatlanságodban még a spiritusz lobogásáról ábrándozunk? Többszörösen bestoppolt szívvel győzöd a munkát? Minden egyes kómában töltött nappal csökken fölépülésed esélye. Mire lennél képes és alkalmas még?

Akkor inkább a halál?

Nem a saját bőrünkre alkuszunk.

Mindőnk közül Ági a legférfiasabb, elszántan reménykedik. Állapotod végtére is nem annyira rossz! Hallgassuk csak, milyen egyenletesen hörögsz...

A többiek is bizakodnának. Mónika századszor ismétli – ráolvasásából hátha valósággá válik –, hogy a vérömleny akár fél esz-

tendő alatt fölszívódhat. Ő már takarítja is lakásod. Fest, mázol, a tisztaság illata fogadjon!

Ürügy kell a túléléshez. Ha a lélek halhatatlanságának ábrándja hibádzik, akkor a test szívósságában reménykedünk és hagyjuk, hogy az élnivágyásunk megtévesszen állapotod felől. Credo, quia absurdum. Az eredmény felől mindegy, hogy a megváltó jóságában vagy egy izomcsomó szívósságában bizakodunk.

Süllyed a világ. Nem tudom mire vélni csapásait. Te meg, egyetlen viszonyítási pont, lassan irradiálsz, ugye?

Ameddig zsebkendőm után kotorászok, a felhívás szövegével folytatódik az óra.

– Maradj itt velünk, a hivatalos gyászszertartás után emlékezzünk az 1956-os forradalom és szabadságharc után kínzásokkal elpusztított, agyonlőtt és felakasztott mártírok százaira, az ávós sortüzek áldozatainak ezreire, a szovjet tankok és a hazai hóhérkülönítmények elleni fegyveres harcban elesettek tízezreire, a bebörtönzöttek és a hazánkból elüldözöttek százezreire, valamennyiünkre: a forradalom vérbefojtása óta megalázottak és megnyomorítottak millióira. Örök dicsőség a hazánk szabadságáért és függetlenségéért életüket áldozó lányoknak és fiúknak!

Ő olvassa.

– A végszó – makogom.

{ }

A migrén se múlik! Holott igazából nem hasgat, nem nyom, nem feszít még, nem repeszti koponyámat. Csillagokat sem látok. Nem szédít, nem émelyít, mindössze a helye sajog, az előérzetével riogat. Jóslófájás talán?

Amint elkészül szövegével, Gyuri szedőt, nyomdát keres. Egyetlen éjszaka húszezer példányban sokszorosíttatja. Az angol fordítás láttán kitör a pánik.

Közzététele ellen az OS nem emelhet kifogást, legföljebb az időt húzhatja. Vezetői arra hivatkoznak, hogy az ilyesmit személyesen kell kézbesíteni, valamennyi érintett szignójával. Ha kell, elmegy mind a tíz aláíró szervezet képviselője, és ott, a helyszínen látja el kézjegyével! Erre az MTI belpolitikai turnusvezetőjéhez kapcsolják, holott neki azután semmi köze a dologhoz. Régi ismerősök viszont, '45 után együtt szerepeltek a baloldali Március 15.-nél, ahová Gyuri még tizenhárom évesen bedolgozott. Az érdemes turnusvezetőből akkor lett főszerkesztő, amikor őt kirúgták. Tegeződnek is, a főnök egy kevés időt kér, azután magázódva folytatja. Ridegen tudatja: nem adhatja le az anyagot a TIB engedélye nélkül.

Újabb hatóság?

Nem. Ők rendezik a gyászszertartást.

Az utána következőkhöz viszont nincs közük. A szertartást egyébként is az Inconnu kezdeményezte, ők faragták és helyezték el az első kopjafákat.

Erről nem nyit vitát.

Levonhatja a következtetést, hogy változatlanul él és virul a cenzúra?

A telefon kattan, lecsapták a kagylót.

Tizenötödikén reggel csöngetnek nála. Alsógatyában, gyűrött képpel nyit ajtót. Lynch úr bemutatkozik és arra kéri, menjen vele a nagykövethez.

Honnét tudja a címemet? – ásít cigaretta után tapogatva. Kérdésére nem kap választ. A barátait még bevárja, hadd szerezzenek tudomást úticéljáról, és csatlakozik a politikai tiszthez. Palmer úr tüstént fogadja.

Hallott a terveiről és ellenzi azokat.

Vendége azonban nem esik hanyatt a megtiszteltetéstől. Erre hangot vált. A könnyed intés helyett, hogy tudniillik ismerünk és minden lépésedet számon tartjuk, egy másik, súlyosabb fenyegetéssel hozakodik elő: most dől el, kit támogatunk a jövőben! Majd rutinosan tréfával oldja a feszültséget és mosolyogva panaszkodik, milyen kevésre becsülik, hogy elérte az újratemetés engedélyezését. Kéri vendégét, ne tegye kockára az eredményt.

Megint hálásak lehetünk valakinek!

Ne hazardírozzon – folytatja a nagykövet –, személyesen vállalt garanciát, hogy nem lesz rendzavarás. Pedig ha élesebb hangot üt meg, elszabadulhatnak az indulatok, és ki fékezi meg a felizgatott tömeget?

Gyuri kevéssé ijedős, visszamosolyog. Hiába, nem könnyű egy börtönviselt forradalmár megfélemlítése!

A követ tovább próbálkozik. Értesülései szerint készülődik a Münnich Ferenc Társaság, életüket féltő, hisztériás tagjai városszerte töltött revolverrel a zsebükben kószálnak és csak provokációra várnak.

Gyuri szelíden bólogat: és vér folyik megint a pesti utcán. Utasítás nélkül az efféle káderek még csúzlit sem mernek előrántani, nemhogy pisztolyt. Egy temetésen senki sem ragadtatja magát huligán cselekedetekre. Ez Európa!

Az excellenciás úr ismét hangot vált, intim dolgaiba avatja be: hiszen rendezett már ő is tüntetést és nem szerette, ha mások ráépülnek.

Gyuri sietve tájékoztatja, hogy megkezdték október 23. előkészítését, és reméli, hogy az USA hasonló buzgalommal akadályozza majd mások ráépülését!

Értsünk szót, komorodik el a nagykövet, közvetítő szerepet vállalt, a TIB pedig – nevezzük csak annak – semmiképpen sem járul hozzá a fellépésükhöz. Helyette azonban fölajánlhat egy órányi adásidőt a Magyar Televízióban.

Álljunk meg egy szóra! Jó harminc évvel a hazai televíziózás beindítása után először kecsegtetnek valakit a szabad szólási lehetőségével Magyarországon. Nincsenek még kereskedelmi adók és a külföldiek sem jutnak ide, a Vörös Hadsereg, valamint a környező országok határ mentén fogható adásain felül mindössze két állami csatorna közül választhatunk. Ezek viszont szigorú belügyi ellenőrzés alatt állnak, egy köhintés sem hangozhat el bennük engedély nélkül.

Gyurit meglepi az ajánlat és beadja derekát. Mást úgysem tehet. Gondoskodik persze kibúvóról: előbb konzultálnia kell a társszervezetek képviselőivel. Azt sem rejti véka alá, hogy döntésére a nagykövet szava bírta, mivel a legkevésbé sem bízik a Magyar Televízióban. Arra kéri, még aznap este pontosítsák, melyik műsorban és mennyi időt szánnak rá.

Nyuri fintorog: ekkora felhajtás egy vacak show miatt?

– Honnét másztak elő, micsoda szervezetek nevében beszél? – viszolyog Konrádkánk –, végigolvastam a listát, de egyikről sem hallottam.

Ostoba helyzet, mintha a fájdalom helye zsibbadna. Hiánytolulás, a semmi infarktusa? Egy valóságon túli rög akasztja el az űr zsibongását, én meg itt ragadok a szellemtelenült valóságban? Unom a történetet és unom a helyzetet. Nem szeretem a mesélőt sem, amint hülyén hadonászik maga alá tojt tanári piedesztálján. A park oldalán egy országút, sárga vonalakat húznak rajta a reflektorok. Bentebb sűrű pászmákban vöröslik a későősz. Ott gyalogolnék térdig gázolva a ropogó avarba, mint hajdan volt stoppos koromban, mikor nem vettek föl és azt képzeltem: levághatom a kanyarokat. Akármennyit öregedtem, talán még bírnám. Nem lehet az olyan szörnyű, hiszen eső sincs, csak egy kis szél fúj. Vagy elkéstem volna?

– Az ellenzéki tevékenysége zöme virtuális térben zajlik, az Ellenpontok beérheti néhány példánnyal, és azok közül is elég, ha egy megfelelő kezekbe jut. Amint beolvassa a SZER, reménybeni olvasója és a Secu egyaránt meggyőződhet létezéséről, hatása tehát éppen akkora, mintha Székelyföldszerte terjesztenék, a lebukás veszélye viszont minimális.

Mi vagyunk az avantgárd – büszkélkedik a Komény Mag, dicsekvő örömébe azonban némi üröm vegyül –, de milyen kevesen! Néhány ismerős. Idegenben nem bízunk. Tuningoljuk a létszámot. Ha Gadó György a hazai zsidóság helyzetéről értekezik, egy lehetséges véleményt mond sok közül, amennyiben viszont a Salom Békecsoport nevében nyilatkozik a Magyar Zsidó című kiadványnak, már politikusan lép föl, és ügyelnek rá. Az illegalitásban úgy sem ellenőrizhetik, hányan vannak és a hatalom riadt: hátha többen is úgy gondolják?

A nyilvánossággal folytatott játék komoly rendőri erőket mozgósít és az elhárítás hezitál, kiáltsa-e: meztelen a király, vagy a háttérben szervezkedőkről regéljen feletteseinek, így zsarolván ki

több pénzt, embert? A tényekkel maga sincs egészen tisztában, ha földeríti a konspirátor kilétét, óvatosan jár el, hiszen nem tudhatja, melyik hatalmi lobby embere és kit képvisel.

A röpiraton tíz szervezet nevét olvashatják. A Demokrata című szamizdat folyóirat Nagy Jenővel azonos, az Erdélyt Védő Független Bizottság és a Hiány Társadalompolitikai lap alighanem Vásárhelyi Tóni. A Fidesz Radikális Köréről már esett szó, az Inconnu és az Index pedig Molnár Tamást jelenti. A Lengyel-Magyar Szolidaritási Bizottságnak és a Republikánus Körnek is egy a képviselője, akárcsak a Politikai foglyok Bajtársi Szövetségének és a Magyar Október Szabadsajtónak. Valamennyi fantomszervezet létező feladat betöltésére alakult, tulajdonképpeni felállításukra azonban nincs idő, létrehozóik így maguk működtetik, tagság nélkül, ami kétségkívül gyorsít az ügymeneten. A demokráciáért folytatott küzdelem gyors, hatékony fellépést követel, ők meg azon minutában – külön értesítés és tárgyalás nélkül – csatlakozhatnak egy fölhíváshoz. Mindenütt önkényesen járnak el, csak annyi a különbség, kivel szemben teszik és miként.

– Azonosak-e önmagukkal? – csóválja a fejét Konrádka.

– Olyan íveken is szerepel, melyeket nem látott, sőt, a létezésükről sem tudott. Mások viszont azt kifogásolják, hogy nem bigygyeszthették oda a nevük, mivel elfeledték bevenni őket az ellenzék Gothai Almanachjába, esetleg alacsonyabbra taksálják árfolyamukat, semhogy fontos ügyeknél megjelenhessenek.

A státusz mindig kérdéses egy hierarchizált rendszerben. Miként hitesse el a mozgalom, hogy széles rétegeket képvisel? Gyakran munkásként, legrosszabb esetben alkalmazotti megjelöléssel szignálják a tiltakozásokat. Grawátsch Péter szerkesztőből kelmefestő lesz, mivel farmerok átszínezéséből él, Hamburger Mihály filozófus kétkezi munkás. Az elégedetlenségre bujtogató élethelyzetek egyszeriben dicsekvésre méltóvá emelkednek: mi

vagyunk a nép! Mintha egy tanár, egy irodalomtörténész, egy filmrendező nem volna a társadalom hasznos tagja, marxista marhaság! Neki szakmája van, az ország első horizontál-esztergályosa, mégsem hivalkodik vele. Meglehet a véleménye e visszájára fordult cím- és rangkórságról!

Térjünk vissza a média-történeti pillanathoz! Álltukban feketét hörpölő lámpalázas fecsegők nyugtalankodnak az olcsó díszletek mögötti keskeny gyilokjáróban. Ő meg, akár egy rossz tanár, még egyeztet. Bodor fürtjeit hisztérikusan hányja-veti, rámosolyog a kávés lánykára, kezet szorít a kijelölt műsorvezetővel és közben Benkővel ismétli a leckét, Philippet terelgeti befelé. Oldalaz, ficereg, egyetlen magabiztos villanása sincs, árad belőle a feszültség. Rózsa Péter a bajszát rágva mesterkedik vendégeinek leültetésén, sejtelmük sincs ezeknek a civileknek arról, mennyibe kerül egy bevilágított, bekamerázott stúdió minden perce! Nagykuferű sminkes csattog körbe fehér fapapucsában púderkompakttal és mályvaszínű pamaccsal. Akit elkap, befelhőzi köhögtető púderral. Ő szabadkozik, mire ketten is magyarázzák, hogy izzadó homlokával szánalmas benyomást keltene a jupiterlámpák fényében. Még a szemöldökét is kifésülik! Idegesítheti a sminkelés, mert be nem áll a szája. Korai poénok pukkannak. Mellette Nagy Jenő krákog a forró kávétól.

– Kezdhetjük, uraim?

Felvöröslik az adásrendező lámpája.

Hic Rhodus, hic salta. Sorsot választunk, ha ráléptünk egy útra, jobban tesszük, ha nem hezitálunk tovább.

{ }

Most kellene színre lépnie a forradalom demirgiuszának! Itt a helye. Tuszmákolnám is befelé, de eltűnt, elillant, nyoma sincs.

Vonásaid elmosódnak, noha a proszektúra nyilvánossága előtt töltöd napjaid, kitéve a figyelemnek. Hány műszakot teljesítesz, amíg odáig jutsz? Nélküled el sem képzelhető már, rajtad élősködünk.

– Kávé, tea, alkohol?

Bűvöletes izgékonyságod, szüntelen vibrációd, kiszámíthatatlan lebegésed fölragad tespedtségünkből és ha tetszik, ha nem, magával sodor. Pedig a heved mintha lohadt volna, az évek tükrében elsimul körötted a világ és örvénylő mélyéből kiülepedik partjára a zavaros hordalék.

Nyirkosan sötét a szükségkórház labirintusa. Homályos szemű kariatidák fogadnak a pihenőnél: szerettek és szeretők állig begombolkozottan, sápadt falanxban. Steril köpenyek ráncolódnak a keskeny előtér fogasain, alattuk egymásra lökött műtős papucsok halma. Odabent, az intenzív nehezen megnyíló ajtaja mögött – ördög vinné a sok tolakodót! – az egészségügyi szakszemélyzet vágja egyre-másra a pofákat. Előttük szorosan összetolt, fehér függönnyel elkerített ágyak.

Az alig szobányi térben különféle extramentumok elegye, súlyos sziklává tömörül a fertőtlenítő és tisztítószerek éles klórszaga. Mindössze egy lábasnyi paprikáskrumpli párállik a háttérben.

Jó étvágyat hozzá!

Süvöltő légvonat kever bűzöket illatokkal, az elektromos kisülések ózonja ugyanis folyamatos szellőztetést követel. Egyetlen vékonyka lepedő borzong testeden, semmi más.

– Úgyse érzi a huzatot!

– Honnét tudja, lement alfába?

Zölden villognak a műszerek. Az infúziós állványon üres a palack, a barnás-vörös katéteres zacskó viszont – fém csíptetővel rögzítették az ágy fehér csővázához – majdnem szétcsattan. Elmaradt a csere, nincs ürítés.

Elektromos sípolás szünet nélkül.

Asztmatikusan hörögsz. Őszes szőrzeted borzong, mellkasod – olykor egész törzsed is – meg-megrándul, leszíjazott karod megfeszül, szüntelenül mozgásban van. Hullámzó ritmustalansága a szoborszerű halhatatlanságra cáfol: élsz még, lélegzel! A műszerek tanúsága szerint ver a szíved is, de létezel-e a magad valója szerint?

Mindnyájan tudjuk, nincs az a gép, mely életre delejezhetne. Jobb volna akkor elereszteni? Méltóbb lenne hozzád, ha csöndben lekapcsolnánk a gerjesztő-berendezésről, ne kínlódj, ne gyötrődj tovább!

Éppen én szakítsalak el a folytatás eshetőségétől?

Ameddig látható és tapintható vagy, kézfejeden az első öregkori pigmentfoltokkal, a bölcsesség jelével – zavarbaejtően jólesik megérinteni: lelkesít és egyszersmind elkeserít –, gyónhatok előtted. A számadás könnyebbé tesz, pedig alig néhány kiló hús és csont előtt hangzik el. Szellemed már kialudt, egy üres hüvelyhez csomózom magam. Addig létezel, ameddig hiszek benned? És meddig hihetek még? Amint utolsó esélyedet is elveszíted az érzékelésre és a gondolkodásra, ajzószerekkel életre galvanizált mesterséges instanciává alacsonyulsz.

Szörcsögésed, a melledre tapasztott elektromos érzékelők sípjelei, szökdécselő zöldes vonalai ellenére még a várakozásra cáfolhatsz, visszatérve közénk. Vissza a drótokkal, csövekkel körülgabalyított egytestnyi térbe. Nem hiába nevez majd gyászbeszédében Szent Lehetetlennek azóta ugyancsak betakarított osztálytos társad, Nagy Mellény.

A politikai nagyhét lecsengett, következik a pihenés. Felnőttként viselkedem június 21. óta és noha úgy szól még a sürgetés, a nógatás, mint egy hete, válaszom már csak egy bágyadt mosoly, szórakozott kézlegyintés: jöjjön, aminek jönnie kell!

Nem osonok el, igaz, félre sem állok. Nem kapkodok mohón: ide nekem az oroszlánt is! Beérem annyival, amennyi jut: ügyelői, súgói munkával vagy akár egy földszinti zártszékkel. A jelenlétem egyébként teljes. Isten tenyerén fészkelődöm, de akármint kedveljem is demiurguszomat, a semmiből neki sem teremthetek pártot!

Szervezzenek a fiatalok, ha szükségét érzik! Zömüket persze viszketegség gyötri a politizálás hallatán. Szüleik életét már tönkretette, gyermekkorukat is megkeserítette, és úgy készülődjenek most üdvözülésre, akár egy társasutazásra?

A múlt dadog az MSZMP-s kommentárokban. Arról prézsmitálnának inkább, Jakovlevékkel milyen átállítási menetrendben állapodtak meg tavaly a KB illusztris tagjai! A titkos fejtágító és parancsosztás azonban mélyen konspirált. Az újságírók taktikusan visszavonulót fújnak, inkább hozott anyagból dolgoznak. Most akármilyen tollforgató szoknyás és nadrágos ember megjelenhet. A metróban is cikk születik, a majdani hajléktalanok székein térdre fektetett füzetbe sorolódnak a betűk, korrigálásukra ott a mozgólépcső, kisebb zökkenőkkel.

Kedvese valahányszor megpillantja – azt álmodom –, mindanynyiszor tudja, hogy mit akar mondani. Megszólal benne a hang és neki egyéb dolga sincs, mint a mások által nem érzékelhető sza-

vak tolmácsolása. Sohasem téved, egyetlen rezdülését sem véti el, ameddig nem látja rajta, hogy ő maga is beszélne, de hiába.

Reménykedve tekint a betegre és türelmesen vár, pedig ugyan mire? Hátha bekövetkezik a csoda?

A többiek lélegzetvisszafojtva lesik: mi lesz.

Semmi.

Csönd.

Közelebb hajol. Egészen a szájáig, ám a hangtalan suttogását, amit oly pompásan követett addig, így sem hallja többé. Hirtelenjében rögtönöz valamit – inkább magának, a saját megnyugtatására, mintsem a körülállóknak –, olyan Gyurisat.

A trükk sikerül.

Elégedetten bólintanak: úgy van! Lám csak, a műszerek jelzése, a tudományos és empirikus tapasztalat dacára hibátlanul működik még az agy. Állapota mindössze annyiban tér el a szokványostól, hogy gondolatai nem mindenkihez, egyedül a kiválasztotthoz szólnak. De mindig hajlott a különcségre!

Hiába fülel most, fejében és szívében nem zendül meg a hang. Gyuri meghalt. Lélegzik még, de ez már csak bizarr szemfényvesztés. Csak eddig húzta, eddig volt képes embernek maradni, és nem tovább.

Álmomban elsírja magát.

{ }

A jelenlegi magyarországi politikai helyzetet elemezve arra a következtetésre jutunk, hogy az 1956-os forradalom és szabadságharc eszményei nem érvényesülnek a meglévő politikai szervezetek programjában és gyakorlatában, a látszólag demokratikus változások valójában felülről vezérelt, manipulált folyamatok, amelyek a jelenlegi hatalmi viszonyok korszerűsített formában való átmentését szolgálják. A politikai egyeztető tárgyalásokat olyan politikai csoportok folytatják, amelyeknek erre megbízatásuk nincs a magyar néptől, a lakosságot – az utca emberét – a tárgyalásokba nem vonják be, és tényleges érdekei nem jutnak képviselethez. Az egyre mélyülő nyomor, a mesterségesen is gerjesztet infláció, a gazdasági káosz napról napra növeli a társadalmi feszültségeket, a gazdaságpolitika címén következetlen és ellentmondó intézkedések születnek, melyek mindinkább növelik a zűrzavart, a bizonytalanságot, s az ország további eladósodásához és teljes tönkremeneteléhez vezetnek. A magyar nemzeti kisebbségek létét fenyegető veszélyek megszüntetésére kielégítő és hatékony megoldási javaslatok nem születtek, a Nyugaton élő magyarság változatlanul nem a nemzet egyenjogú része, a lakosság félelemben él, elveszítette önbizalmát és önbecsülését, s ezt nem is nyerheti vissza a politika és a gazdaság gyökeres megújítása nélkül, a mai politizálás továbbra is az elmúlt évtizedek bűnös gyakorlatát követi: nyíltság és igazmondás helyett az öncélú hatalomra törekvés, titkos megállapodások, elvtelen és szószegő kompromisszumok jellemzik, ezért mi, a tényleges megújulást sürgető honpolgárok – köztük az 1956-os forradalom és szabadságharc,

valamint a demokratikus ellenzéki mozgalom résztvevői – a mai napon megalakítjuk a Magyar Október Pártot.

A párt célja az 1956-os forradalom és szabadságharc eszményeinek maradéktalan megvalósítása. A MOP segíteni kívánja a magyarság önbecsülésének visszaszerzését, a nemzet kiemelkedését gazdasági, erkölcsi és politikai nyomorúságából. Figyelemmel kíséri a politikai egyezkedéseket, ellenőrzi és befolyásolja a mindenkori hatalom döntéseit és intézkedéseit. A MOP célja az ember boldogsága, ami csak jólétben, egy szabad és független országban elképzelhető. Célját a MOP békés úton kívánja elérni.

A MOP elutasítja a kommunista rendszert, mert ellensége minden diktatúrának, mindenféle hatalmi monopóliumnak. Elutasítja ugyanakkor a politizálás hagyományos formáit is: az érintettek kirekesztésével folytatott tárgyalásokat, a titkos megegyezéseket, a korrupciót, a hazudozást és képmutatást. A MOP nyílt és átlátható politikát kíván folytatni, s kötelezettséget vállal, hogy másokkal szemben támasztott erkölcsi követelményeinek elsősorban maga tesz eleget. Belső szervezeti működését ennek megfelelően alakítja: biztosítja tagjai és tagcsoportja álláspontjának és kezdeményezéseinek szabadságát.

Megalapítói úgy vélik, hogy az Ellenzéki Kerekasztal és a kommunisták tárgyalásai a „robbanás" elkerülése végett folynak, de félő, hogy a tárgyaló felek legitimitásának hiánya éppen ellenkező hatást vált ki, már csak azért is, mivel a kommunisták nem élvezik a nép bizalmát, az Ellenzéki Kerekasztalhoz tartozó csoportosulások pedig csupán a lakosság elenyésző hányadát képviselik, és belső működésük sem demokratikus. Ezért a MOP helyteleníti a pártok tényleges kialakulása és szabad választásokon történő megmérettetése előtti egyezkedéseket, a színfalak mögötti előzetes hatalmi osztozkodást, az MSZMP kísérleteit arra, hogy megossza a pártokat és szervezeteket, ellentétet szítson közöttük, és ígéreteikkel, a hatalomba való bevonással megnyerje vezetőiket. A MOP javasolja, hogy az MSZMP-nek alárendelt jelenlegi Országgyűlés haladéktalanul oszlassa fel magát, illetve hogy tárgyalásai kizárólag a választójogi törvényről folyjanak, a teljesen tiszta és demokratikus, többpártrendszerű választások lebonyolítási szabályainak felmerülő főbb változatait bocsássák népszavazásra és hogy minden egyéb kérdésben csak a demokratikusan megválasztott új Országgyűlés döntsön.

A MOP az ország mai gondjait az 1956-os forradalom és szabadságharc eszményeinek maradéktalan megvalósításával kívánja megoldani. Magyarország legyen független, szabad és semleges ország, melynek lakói jólétben élnek és ahol érvényesül a népfelség elve. A MOP intézkedéseket követel a nyomor felszámolása, az igazságos szociálpolitika, a gazdaság talpra állítása és a természeti környezet megóvása érdekében. A MOP küzd a magyar nemzeti kisebbség kollektív jogainak biztosításáért, a határainkon innen és túl élő magyarság jogegyenlőségéért. Küzd a kommunista önkény áldozatainak rehabilitálásáért. Minden politikai és gazdasági lépést csak a magyar nép érdeke vezéreljen.

Céljait a MOP az igazsághoz hű tájékoztatással, meggyőzéssel és politikai nyomásgyakorlással kívánja elérni.

Az utókor nyitott szemmel szundikál, és amint a fölolvasás abbamarad, kelletlen mocorog. Konrádka is ímmel-ámmal glosszáz, épp csak, hogy ne legyen csönd.

– Hegel szerint – fejtegeti – a történelemben kétszer bukkan föl minden, a második jelentkezéséből azonban paródia lesz. Karvaly tanár úr éppen az '56-os szervezeteken példázta e tételt. Amióta újjászerveződtek, mondta, képtelenek a megegyezésre, idejük zömét egymás pocskondiázásával töltik.

– Honnét vette az idézetet? – kérdem lustán, mintha fürdőbe csoszognék. Vélje gyermeki tudásvágyam megnyilatkozásának!

Nem válaszol kérdésemre, csupán a homloka borul el.

– Hasonló a helyzet és eleven az együttes cselekvés emléke, mégsem jutunk közös nevezőre. Szándékainkat nemcsak az idő őrli, rothasztja kegyetlen tervszerűségével, hanem a kitartó és hozzáértőn végzett bomlasztás is. Megokolható az erkölcsi széthullás, a tartás renyhülése. Minduntalan elősejlik mögüle a feledésre ítélt vágy, amit Sujánszky Jenő ekként rögzített szavakban: függetlenséget, szabadságot és demokráciát, soha többé kommunizmust!

Az indító eszmék elbolyongtak, ki emlékeznék rájuk? Belőlünk is kihunyt a politika iránti vonzalom. Mindössze egy-két hívó szó verődik üres lelkünk falához: demokratikus, szabad, keresztény, családpárti, kisgazda. Hogy mit tesz a liberalizmus és miféle fejlődésen ment át, vagy hol rejtezik a szociális gondolat, és miért száll síkra a konzervativizmus – ezekre már nem vagyunk kíváncsiak. A forradalom megkontrázza a zsarnokságot és nemzeti függetlenség mellett érvel, ami egy katonailag is megszállt ország diktatórikus viszonyai közepette nem hangzik rosszul.

A közhit szerint nem érdemes szorosabb viszonyba kerülni a plebejus szellemiséggel! Az „októberi sajnálatos események" emlékének ápolása közben még ő is tudományos művet fordít, ideológiai konstrukcióját lábjegyzetekkel igazítva a tapasztalati tényekhez. Amint beleolvasnak Bill Lomax munkájába, a munkásönigazgatás jugoszláv modelljeként félreismert koncepcióra bukkannak, és ha elmélyednek benne, meglepő felfedezésre tesznek szert: mintha a felkelés és szabadságharc teherviselői nem az értelmiségiek sorából kerültek volna ki, és vajmi csekély közük lenne a már és még hatalmon lévő reform-kommunistákhoz!

Találomra válasszanak egyet a MOP fölhívásai közül, lássuk, mit olvashatunk benne!

Boszi elé taszítom a stószt, ő meg – akár egy sorsolás résztvevője – lehunyja szemét és gyerekes örömmel kotorászik a halomba, mígnem diadallal fölragadja az iménti füzetet. Csal vagy bűvészkedik?

Pihenek, míg olvassa.

– 1945-1989 – ennyi volt, elég volt. Ideje, hogy szabadok legyünk, a nép vegye kezébe a hatalmat. Ideje, hogy semlegesek legyünk, megszabaduljunk a megszállóktól, kiszolgálóiktól és minden külföldi befolyástól. Ideje, hogy véget vessünk a nemzeti nyomornak. Ideje, hogy létbiztonságban, méltósággal és tisztességgel élhessünk, dolgozhassunk, alkothassunk és szerethessünk. Ideje, hogy ne hazudjanak nekünk és nekünk se kelljen hazudnunk. Ez az 1956-os forradalom üzenete több mint három évtized távolából. A szabadságot, függetlenséget, jólétet, igazságot nem kapjuk ajándékba senkitől. Magunknak kell kivívnunk, és megvédenünk, amit elértünk. Együtt, mert külön-külön semmire sem jutunk. Ezért valljuk magunkat a Magyar Október örököseinek. Bízzunk magunkban és cselekedjünk – valósítsuk meg békés úton a forradalom eszményeit! Szégyenlősek a kommunisták bírálói. Egyesületekbe, szövetségekbe tömörültek, bár pártokat szerettek volna alakítani. Mi nem kertelünk. Pártot ütünk az elnyomó hatalommal szemben életünkért, biztonságunkért, gyermekeink jövőjéért. Nem a kevesek pártja kívánunk lenni, nem akarunk uralkodni, nincs hatalmi becsvágyunk. Azt szeretnénk, hogy mindazok, akik velünk együtt egy megszállt országban nőttek fel, megízlelhessék a szabadságot. Szabad földön éljenek és majdan abban nyugodhassanak.

– és itt már lényegében az előzőeket ismétli –

A MOP figyelemmel fogja kísérni a nyilvános és a színfalak mögötti egyezkedéseket, véleményt mond és befolyásolni igyekszik a mindenkori hatalom intézkedéseit. Hisz a társadalomban, mint gondolkodni, dönteni képes emberek sokaságában, és arra

törekedik, hogy megvalósuljon a nép uralma. Nem hangoztatjuk, hogy a szegények pártján állunk, hiszen ki másén állhatnánk? Az ország többsége nincstelen, kiszolgáltatott és a politikától megcsömörlött. Meg kell állítani nemzetünk gazdasági elnyomorodását, de a társadalom önbizalma és önbecsülése is helyrehozásra szorul. Nem állítjuk, hogy bajaink gyógyítására biztos recepttel bírunk, hisz' ehhez mindannyiunk bölcsessége is éppen hogy csak elég lehet. Ezért hívjuk fel minden honfitársunkat, itt és szerte a világban: érezzen, gondolkozzon és cselekedjen velünk!

Magyarok, újra kezdjük!

– Szájtépés! – legyint Nyuri.

– Retorikus fogalmazvány, a sajtónak szánt toborzó. Seregnyi helyen glosszázhatná meg, például mi volnánk a nép? Fölvethető-e egyáltalán a függetlenség követelménye, az autonómia vagy akár az autarchia eszméje? A mai világban talán nem atavizmus a kollektivista nézet? Az egységet idézi, miközben akarva akaratlanul a megosztáson dolgozik? Joggal méltatlankodik, ha értékteremtő tevékenység gyanánt egy párt létrehozásáról hall, mégse feledje, hogy a nyomás alól felszabadult társadalom annyifelé esik, ahányan alkotják.

Július elsején mutatkozik be a MOP, és neki köszönhetően meglehetős nyilvánosságot kap. Miatta verődik össze annyi újságíró a Corso étteremben, pedig ezen a szombaton csak az írott sajtó küldöttei jelenhetnek meg, a rádióké és a televízióé nem, a legnagyobb hatású propagandaeszköz kezelői ugyanis elzárkóznak meghívása elől.

Vonatozunk a téglaszínű abrosszal letakart asztalok mögött arccal az ablak felé fordulva – ügyetlenebb elrendezést képzelni sem lehet! – és nem látjuk az előadókat. Nagy Jenő behúzza a függönyt, ne vakítson úgy a Petőfi Sándor utca, és ne süketítsen a lármájával se. Benkő könyököl a másik szélen, mellette Bánlaki izzad rövidujjú ingében. Echte ungarische dizájn: körben a falakon népi szőttesek, karos gyertyatartók és paprikafüzérek, a fal mentén pedig egy barnára mázolt eredeti dunaújvárosi fűtőtest. A repiital még nem divatos, az asztalokon elvétve egy-egy söröspohár, hamutartó viszont annál több. A pincér olykor ürít.

Nagysokára fölcsendülnek Gyuri beköszöntő szavai. Imitt-amott riportermagnó duruzsol, néhányan blazírt képpel jegyzetelnek, de a szemükön látni: aligha lesz ebből cikk, még kurta tudósítás sem. Ő meg, eminens kisdiák, hátrakulcsolt karral beszél, a jövőt emlegeti. Téglavörös trikójára világos foltot vet a nyakába drótozott okuláré. Szabadkőműves ünnepélyt rendez a szimpatizánsok és hivatalból ásítozók gyűrűjében?

Csöndes unalomba fúl a délután. Hogy serkentse az érdeklődést, Molnár Tamás kérdezősködik az Index hírügynökség képviseletében, mulatságosan magázva Gyurit, de a folytatásra senki sem kapható. Úgy tűnik, mindőnk agyát elborította a köd, jóllehet szaporán durrogtatja petárdáit a tájékoztató! Követeljük úgymond a megszálló szovjet csapatok azonnali kivonását hazánk területéről, Magyarország kilépését a Varsói Szerződésből, valamint a teljes katonai és politikai semlegesség kinyilvánítását.

Tombol a nyelvi infláció. Óhajok, kívánságok gördülnek elő óriási hullámokban, beváltatlan ígéretek között. Többé-kevésbé valamennyiről – így a semlegességről is – megfeledkezünk és kezünket-lábunkat törjük, hogy elsőként jussunk a NATO-ba. Dependencia, geopolitikai függés, beteges, noha korántsem indokolatlan rettegés a környező nemzetállamok sovinizmusától? Ahogy '56-ban, úgy ekkor sem rohannánk hanyatt-homlok a másik térfelére! E földön, melyet annyian és annyiszor tapodtak, most is visszatetszést kelt az idegen mundér, holott Taszárról még szó sincs.

Tanulságos história, akárcsak a Transznacionális Radikális Párt hazai fogadtatása. Mennyit dolgoztunk Európa egyesüléséért! – lapogatják egymás hátát a politikusok, jóllehet bízvást mondhatnák: mint hagyott hidegen ez minket, hogy lapítottunk korábban! Szájukban üres szólammá degradálódik a demokrácia, a helyi közigazgatás megerősítése, a pártállami rendszer lebontása, a kisebbségi jogok biztosítása itthon és a környező országokban, az autonómia és az állampolgárság megadása azoknak, akik hozzánk tartozónak vallják magukat. Vagyis mindaz, amiről Gyuri beszél.

Kifulladtan intek Boszinak, olvasson tovább:

– A gazdasági életben a hatékonyságot csak a különböző tulajdonformák egyenlő esélye és versenye biztosíthatja. E formák között kapjon helyet – egyik lehetőségként – a munkás önigazgatás is: a gyárak munkásai alakíthassanak munkástanácsokat, amelyek elővételi joggal rendelkeznek üzemük megvásárlására, és dönthessenek úgy is, hogy termelőeszközeiket hosszú lejáratú vételár-törlesztési feltételekkel eladják dolgozóiknak. A termelőszövetkezetek tagsága hasonló elvek alapján határozhassa meg a föld és a vagyon sorsát. Azonnal szűnjék meg az életkörülmények további mesterséges rontása. A bűnös gazdaságpolitika árát nem fizetheti meg az ország lakossága, kiváltképp akkor, amikor a hatalom nem került a nép választotta kormány és Parlament kezébe. Az árak további növekedésével arányosan emelkedjenek a bérek már csak azért is, mert a társadalmi feszültségek további növekedésének kiszámíthatatlan következményei lehetnek. A kormányzat kötelessége állampolgári jogon biztosítani a létminimumot, a munkanélkülieknek és a nyugdíjasoknak a társadalmi minimumot, fiatalok részére pedig a pályakezdő hitelt. A lezüllesztett, erkölcstelen, korrupcióra kényszerített egészségügy kapja meg az

emberi élet fontosságához mért állami támogatást. Kezdődjék meg végre az ország gazdaságilag elsorvasztott területeinek kiemelt fejlesztése. A munkások érdekvédelmét a saját maguk által létrehozott független szakszervezetek és a munkástanácsok lássák el. Kötelezze magát a kormány arra, hogy a törvényeket tiszteletben tartva semmilyen formában sem avatkozik be a munkásság esetleges sztrájkjaiba. Igazságtételt követelünk, jóvátételt az üldözések áldozatainak, a felelősök megnevezését, és anyagi jóvátétel fizetésére kötelezésüket.

Őszi légy dong a párás ablaknál. Az értelem úgy kívánná, hogy elhúzódjék a keret résein átsüvítő huzatból és inkább a hátizsákok illatozó nyílása fölött körözzön, de ez öntörvényű lény, fittyet hány a beáramló hűvösre és makacsul kitart szabadsága mellett.

A kislány fölemelkedik, kinyitja az ablakot.

Riadtan pislogok vékony ujjaira az okulárém fölött: elszóltam magam, vagy a gondolataimba lát? A jeges alumínium kilincset simogatja, azután a nem kevésbé hűvös és mindössze egyetlen vékony zománcréteggel fedett, nyersen hullámzó fakeretre támaszkodik.

Kopottas festő-téma, akár maga a vadonatúj, noha máris vetemedett ablak. Piktorkodnom kellene, ha az írással megakadtam. Nem, nem megy ez nekem. Befuccsolt a Szép Könyv, csupán az ösztöndíjat markolom föl, ahányszor átutalják, de még egyetlen sort sem írtam.

Szép. Szép lehet a keze, vajha látnám, ilyen távolságról persze bizonytalan vonalakkal körülhatárolt maszatfolt csak. Szép, szép az eleven, de egy halott könyv?

Zubogva-fröcsögve dől be a szél. Gyönyörűen lúdbőrözhet, mégsem vehetem ki egyetlen ágaskodó, táncoló pihéjét sem a kézfejének. Ahhoz távol állunk egymástól.

A légynek esze ágában sincs kiröppenni, nem él a kitárult világ ajánlatával, itt táncol a mennyezeti neon körül.

Nyuri a székén huccsol. Egyszerre kapjuk föl tekintetünket a nyikorgásra. Ő meg vigyorog.

Lessük egymást, én őt, ő talán valaki mást, mit tudom én, kicsodát.

Mintha szánakoznánk is a helyzetünkön, pedig csak egy légy parádéját követjük.

– Azt hittem, meglepődnek gazdaságpolitikai elképzelésein, vagy a munkásönigazgatás eszméjén, ami olyan sokáig volt tabu, hogy ha szólnak róla, ma is csak bírálólag tehetik. Nem tűnik föl maguknak, mennyire idegen világlátásról árulkodik a program?

– Krumplinudli – ízlelődik Nyuri.

– Szolid ideológémák a fantazmagóriák birodalmából – definiál történelmünk tudora –, hol van már a munkásság? A nagyiparnak annyi, a proletárerő és -öntudat legföljebb a mozgalmi dalokban eleven, alapja nincs, nem is volt talán soha.

– Kommunista?

A zsiráflány kedves mamáját is szívesen kifaggatnám: ugyan melyik könnyes románc lapjain fogant? Hogy adhatta gyermekének a Paméla nevet, szerencsétlent ekként azonosítottam a jelenléti íven.

– Az volt.

Nyuri nyújtózik:

– És akkor mi van?

Konrádka, a közbéke konduktora finoman elütné megjegyzése élét:

– Mintha azt hallottuk volna, hogy summa cum laude doktorált! Egy képzett közgazdász életrajzában nem mutat jól az ilyen botlás. Különösebb politikai érzékre sem vall, hiszen távol esik az

ökonomikus gondolkodástól. Még hogy az árakkal párhuzamosan emeljék a béreket! És a termelékenységgel mi lesz? Az állam különben sem népjóléti intézmény!

– Akkor micsoda?

– Szándékkal sem válhatna azzá, hiszen a mozgásterét beszűkíti a munkásönigazgatás. Egyetlen teendője így az volna, hogy előteremtse a változások forrásigényét, de az általános eladósodás közepette honnét vegyen föl újabb hitelt? Ami pedig a termelőeszközök elkótyavetyélését illeti: az ilyen közösségi működtetés kevéssé hatékony. Az sem igaz tehát, amit a különféle tulajdonformák versenyeztetéséről föltételez. Miből fizetnének gépeikért a dolgozók? Első dolguk volna elpasszolni a feketepiacon, ha találnak rá vevőt!

– Csakugyan elég naivul hangzik – bólogat Boszi.

– Ameddig beszélünk róla, nem több, mint fantazmagória. Liska is mennyit tusakodott, hogy kipróbálhassa modelljét. Az más kérdés, hogy érdemes-e minden elgondolást a valóság próbájára bocsátani! Szembetűnő veszélyek esetén aligha, de itt vajon mitől tartanak? Vegyük úgy, hogy a MOP programja ideológiai vagy eszmetörténeti kuriózum, és nélkülözi a faktumok árnyékát is. A benne foglalt elképzelésekből pedig mi sem valósulhat meg annál az egyszerű oknál fogva, hogy a párt soha nem kerül a hatalom közelébe, még csak komoly nyomásgyakorló csoportként sem léphet föl. Kurkászásunk a szép ábrándok között mindössze arra szolgált, hogy megismerkedjenek kiötlőivel.

Amennyiben elragadná magukat a hév és azt mondanák: nézzünk a tények után, attól sem könnyebbülne meg a lelkük! A tett éppoly problematikus, mint az elképzelés. Mire képes egy párt a monopolisztikus hatalmi viszonyok közepette, amikor minden erő mások kezében összpontosul? Nyilatkozatot ír, röplapot szerkeszt, gyűlést szervez, és olyasféle akciókba öli az erejét, mint az utcaátnevezések. Ezek a faktumok?

Már a július 9-i első nagygyűlésen is zsörtölődik miattuk. Részletes, fotókkal illusztrált beszámolót olvashatnak erről a Világ című hetilapban. Színes hírnek szánták, pedig a trockista küldött kifütyülésénél érdekesebb a rendezvényen készült portré: ilyen elnyűtt még soha nem volt. Jócskán lefogyott, arca megsápadt és szíjas a fáradtságtól. Küllemében csak most érte utol kortársait, először látszik rajta, hogy hatvan felé tart, és túlesett már két infarktuson.

Lenyűgöző persze, amit végzett: megnyerte a tamáskodókat, maga mellé állította a kívülrekedteket, eleven katalizátorként összehozott egy csapat különböző felfogású embert, akik személyes beavatkozása nélkül soha nem találkoztak volna, és a semmiből varázsolta elő a politikai párt működtetéséhez szükséges kellékeket, az infrastruktúrát, az adminisztrációt valamint az eszközöket. Rendezte a jogi hátteret is.

E Jurtabeli vasárnapon mindenesetre ráijeszt vetélytársaira, akik nem hitték volna, hogy ennyire képes! Óvatosan tájékozódnak nála, és nem csak puszta udvariasságból köszöntik annyian a Népliget bokrai közé dugott színházacskában, ahol az újratemetés első koncepciója érvényesül. Játszhatunk demokratásdit, de csak a forgalomtól távol, zárt körben, szigorú ellenőrzés mellett! Olyan teátrum ez, ahol színielőadást alig tartanak, a politika körül forog minden. A fellépő művészek hazafias verselményeket bömbölnek, az épület másik felét bérlő intézmény oltalmában pedig föltűnés nélkül nyüzsöghetnek a civilruhás kíváncsiak. Akármennyire gyanús hely, fórumként nem szolgál más. Még a Királyi Magyar Televízió is odafárad – adásba persze soha nem kerül a fölvétele.

Élünk még? Van remény? Csípjük csak fülön?

{ }

– Meglepetésem van a maguk számára, az őszi szünetet követő első találkozásunk egyben az utolsó is.

Kurta hatásszünetet tartok, nem rendülnek meg belé.

– Szemináriumunkat befejezzük. Az aláírások miatt azonban ne fájjon a fejük, félévüket a tanulmányi osztály ígérete szerint teljesítettnek veszik. Ha úgy gondolják, el is köszönhetünk egymástól! Sajnálom, hogy hiába fáradtak ide, én is csak az imént értesültem a döntésről. Akinek kéznél az indexe, adja le! A többiekét majd a tanszékvezető úr láttamozza a szorgalmi időszak végén. Tartsanak meg jó emlékezetükben.

Ragaszkodtam ehhez, magam akartam a hírt közzétenni, ennyivel tartoztam nekik.

Frici rágta is a bajszát, de a sarkamra álltam.

– Csak ne lázíts!

Teli a nadrág, ugye?

A zsiráfnyakú Paméla ébredezik, szemét meregeti. Boszié már elkerekült. Mintha szólni akarna, de csak nyel.

– Valami baj van? – brummog föl a kontrás.

– Baj? – a nap betűz az ablakon. Újra itt a szeptember, legföljebb a fák kopaszultak le az októberi viharban. Torlaszok emelkedtek az avarból, térdig gázolnak benne a járókelők. Átmeneti kabátba bújtak, egyikük sem hiszi, hogy nyakán a tél.

– Nincs baj. Meggondolták, hiszen nem történelmi tanszék ez, és magukat sem szabad ismeretekkel túlterhelnem.

Fölös magyarázkodás.

– Avasson be minket is, tanár úr – kéri szokatlanul mély regiszterben a nyurga lány.

Miért nem sípol?

– Ugyan mibe? Az események rendben zajlanak.

– Akár az öblítő – heveskedik Nyuri –, a harmadik óra után, évközben nem szokás lemondani egy szemináriumot.

Konrádka keményen farkasszemezik velem:

– A statútum szerint jogunkban áll tájékozódni a minket érintő tanulmányi kérdésekről. Miután elkezdte, miért nem folytathatja a tanár úr?

Négyen maradtunk, hol az ötödik?

– Szerződést bontottak.

– Sirály – hajlong Nyuri, akár egy nagyranőtt, imádkozó bóher.

– Miért? – nógat Boszi – Meséljen, tanár úr!

Mondjam el nekik, hogy balga fejjel magam hívtam Fricit, mivel szerettem volna megtudakolni, mikor folyósítják végre a tiszteletdíjamat? Két hónapja egy huncut vasat sem kaptam, igaz, máskor is előfordult hasonló, pedig keveset utalnak, a bérszámfejtők is csak somolyognak fölötte. Egyikük már a képembe vágta: ennyiért ő ugyan be se tenné ide a lábát!

Elsőre nem értem el Fricit és még én szívóskodtam! Azután fölvette a telefont:

– Na végre – üvöltött a kagylóba –, annyit kerestelek már! Miféle szarságot csináltál megint?

Köpni-nyelni sem tudtam. A korom teszi-e vagy a beidegződés? Holott tudhatnám, résen kell állni, bármikor lerohanhatnak, engem meg bénít az agresszió. Csak lesem, mintegy sóbálvánnyá dermedten, hogy mi következik: leszúrnak, lelőnek, kettévágnak? A nyelvem letapad, szemem-szám eláll. Ennek meg mi baja? Elment a józan esze?

Frici leszedi rólam a keresztvizet. Az esetlentől kezdve az árulóig mindennek elmond.

Az agyam közben zakatol, egykori kollégista társam utalásaiból próbálom összerakni, mi bántja a magas lóra fölkapaszkodottat. Hasztalan fáradok, egyenes kérdéssel sem szoríthatom feleletre. Úgy tesz, mintha nem is hallaná, készakarva hergeli magát. Semmit sem húzhatok ki belőle.

– Egyetemünk szellemével ellenkezik, amit művelsz – hörgi megtágult tüdővel a kagylóba.

Erre már fölkapom a vizet:

– Az isten szerelmére, nyögd már ki, hogy mitől szenvedsz!

Tovább méltatlankodik. Szerinte hírből sem ismerem az alázatot, és minduntalan türelmetlenségről teszek bizonyságot. Ő már régóta gyanítja, hogy port hintek a világ szemébe! Vegyem tudomásul, azon a tanszéken, ahol ő a főnök, én nem folytathatok kommunista propagandát!

– Meggárgyultál? – kérdem merőben fölöslegesen.

Vele így ne beszéljek! Itt ő a tanszékvezető, és elege van abból, hogy lépten-nyomon kínos helyzetbe sodrom. A dékán berendelte és első raportján ugyancsak megizzasztotta. Sehogyan sem mosakodhatott ki, mint tarthatok én szemináriumot egy kétes múltú bolsevikról! Mielőtt Sztálin halálának közelgő évfordulójáról is megemlékeznék, úgy döntöttek, megvonják tőlem a szót. Egyetlen tanári poszt – kiváltképpen óraadói – sem használható fel politikai propagandára! Talán léteznek még erkölcsi eszmények, az egyetem érvényes szabályzatáról már nem is szólva! Ő csak a hallgatókat sajnálja, akiket minősíthetetlen módon fel- és kihasználtam.

– Aljas céljaimra – fejezem be a mondatot. Kezdek beleszokni.

Meglepetten hallgat.

– Hibásan tanultad meg a leckét – folytatom –, túl magasan kezdted. Ekkora elánnal mégsem fúrhatod ki a dékánt, kevés dologgal törődik ugyan, stílusérzéke viszont még van.

Őt ne hergeljem, nem ül föl az ilyen provokációnak!

– Többé egyetlen órát sem tarthatsz – és lecsapja a kagylót.

Csak ma, a szünet utáni első nap jöttem be, hogy tisztázzam a helyzetet, eddig magamban emésztettem. Szemtől-szemben Frici sem olyan nagy legény! Zavartan makog valamit a följelentésről, ami ilyen drasztikus lépésre kényszerítette.

– Nem tehettem mást – jár föl-alá megereszkedett tokája –, mégsem fűrészelhettem el magam mindjárt az első alkalommal! Az ilyesmire nagyon kell vigyázni. Hasonló lehetőség, talán nem kell külön magyaráznom, hiszen egyidősek vagyunk, nem adódik több. Ostobaság volna elrontani. Azt is beláthatod, inkább –

Elakad. Undorítóan bűzlik a félelemtől. Otthagyom, mielőtt öklendenék. A kollégiumban még szinte barátok voltunk. Azután évekig nem láttam, csak kósza pletykákat hallottam felőle: ide-oda hányódik és sehol sem képes megkapaszkodni. Nyáron, amikor fölbukkant, odaugrott hozzám és ölelgetni kezdett. Megrökönyödve bámulták a kollégák, akik közül sokan szerették volna künn látni, az a hír járta felőle ugyanis, hogy torzsalkodásainkért büntetésből ültették nyakunkba. Kívülem senki sem ismerte, és gyanakodva pislogtak rám, vajon nem az én ötletem volt-e az utcáról behozni?

Új seprő jól seper.

A folyosóról még visszaléptem a küszöbre: ragaszkodom ahhoz, hogy személyesen értesítsem diákjaimat! Ellenvetéssel nem élt, alighanem örült, hogy ennyivel megúszta. Csak arról hadrált valamit, átmeneti likviditási gondok miatt késik az átutalásom. A státuszban lévők persze szabott időben kapják fizetésüket, de rögtön intézkedik, hogy mire végzek a tájékoztatással, elküldjék a pénzt.

Majd tétován felém nyújtotta a kezét, de észbe kapva egy „majdnem elfelejtettem!” kiáltással hóna alá csapta a rektori körlevelet, melyben két hete – éppen az előbb néztem meg – buzdított az október 23-i ünnepségeken való részvételre és kitakarodott saját szobájából.

Erről számoljak be nekik? Illojális cselekedet volna részemről, pedagógiailag is kétes értékű. Kiforgathatom-e őket maradék illúzióikból? Noha a valóságra kell felkészítenem hallgatóimat, émelygő gyomrom tartalmát mégsem zúdíthatom rájuk!

– Egy ostoba följelentés miatt rúgtak ki – mondom –, a részletek nem tartoznak magukra. Saját lelkiismeretének számoljon el mindenki! A jövőjükön morfondírozzanak inkább, arra ugyanis mérget vehetnek, hogy nem ússzák meg egy lyukas félévvel. Sürgősen kéredzkedjenek be valahová, és pótlólag tegyenek szert újabb aláírásokra. A fogadkozások ellenére bizonyára számon kérik magukon a hiányzó szemináriumot!

– Ennyire mi sem vagyunk zöldek – nyugtat meg Nyuri –, ha nincs más, legföljebb benézünk Csikaszhoz!

Vihogás. Sejtelmem sincs, kit tisztelnek e néven.

– Szóvá teszem a diák-önkormányzati ülésen – fogadkozik Konrádka –, de nem tudom, a tanár úrnak használok-e vele? Nem szeretik, ha személyi ügyekbe avatkozunk, pedig jogosítványunk van rá.

Minek tanáruraz, csak nem a részvét munkál benne?

– Fölösleges. Úgyis abban egyeztünk meg a tanszékvezető úrral, hogy legföljebb az év végéig maradok. Belefáradtam a tanításba, nem vagyok képes elég szellemi munícióval szolgálni. Szilárd reménységre volna szükségük, tőlem pedig nem kaphatják meg. Csak a kedvük szegem.

– Nem sajnáljuk le a tanár urat! – mentegetődzik Boszi.

– Semmi baj, minek is nyavalyognánk? A felmondásom november elsejétől szól, ez az óra tehát még hivatalos. Maguk pedig feltehetően egyebet sem tettek a szünetben, minthogy a könyvtárakban búvároltak, és érdekesebbnél érdekesebb anyagokat gyűjtöttek.

– Hát érdemes egyetlen óráért? – méltatlankodik Nyuri, azután gyorsan kapcsol és átfordítja mondandóját: – Mire belejönnénk, úgyis vége.

– Folytathatnánk a kollégiumi önképzés keretében!

Konrádka gyakorlatias, Boszi meg a fülét dörzsöli:

– Hely még volna, pénzünk nincs.

– Mióta fizetik meg a tanárokat? – kíváncsiskodom – Ne tudja meg, mennyit felejtenek el honorárium címén elküldeni!

– Megszervezzem? – buzog Paméla.

Csönd telepszik a szobára. Tőlem várják a döntést, én meg szívesen hagynám még nógatni magam.

– Akkor megbeszéltük. Hívjanak föl, amint ismerik a konkrét időpontot és helyet. Most pedig csapjunk a lovak közé, fél órát már elfecsegtünk.

{ }

– A Corsobeli randevút követően július másodikán kerül adásba a Napzárta. Este fél tizenegykor, vagyis főműsoridőben. A tömegek már aggódva lesik a képernyőt, hogy az akciófilm után végre egy vérpezsdítő beszélgetős műsorban gyönyörködhessenek! Alaposan meghányják-vessék érveinket, és hajnalig tartó vitában kristályosítsák ki álláspontjukat, amiről másnap, öltözőbéli eszmecseréik során tájékoztatják egymást.

Konrádka mesélősre fogott, behízelgő hangon citálja:

– A legnagyobb vita mégis a körül bontakozik ki, hogy az újonnan szerveződő párt elítéli a politikai egyeztető tárgyalásokat, mivel az alapítók szerint olyan csoportok folytatják, amelyeknek nincs megbízatásuk a magyar néptől. Orbán Viktor a Fidesz képviseletében egyetért a MOP céljaival, e kérdésben viszont eltér álláspontja. Mint a kerekasztal-megbeszéléseken részt vevő szövetség egyik tagja hangsúlyozza, hogy többet tehet „belülről", mint az eseményeket csupán kívülről szemlélve. Így már a bemutatkozáson látni, melyikük készül tényleges politikai szerepre és ki ragad le a forradalmi antipolitikánál. A tanár úr persze erkölcsi kérdést formál ebből is, amikor azt mondja, hogy megelégelték a „belülről bomlasztás" szlogenjét. Szerintem másról lehet szó: végtére is egy politikusnak az a dolga, hogy belülre kerüljön, a civil pedig lármázzon az utcán.

– A zsenialitás szabálytalan. Gyuri sem hagyományos politizálásra készül, máskülönben nem ilyen elveket követne. Bizalmatlan a közvetítés iránt. A különféle képviseletekben nem hisz. Úgy

tartja, a megbízatás elvész vagy deformálódik, a szervezet meg – a benne sürgölődőkkel egyetemben – önérdekűvé válik. Újabb hatalmi csoportocskát nem szívesen látna maga körül és ha mégis toborzásra kényszerül, akkor nehezítené csapatának leválását a közösség köldökzsinórjáról. Szándéka természetellenes volna? Majd kitetszik az időből.

Az újabb hatásszünet is eredménytelen. Segítek:

– Don Quijote.

– Á, sóder – vakaródzik Nyuri –, egy politikus?

– Mai érzületét vetíti a múltba. Egy kegyelmi pillanatra, ami nem szolgált bizalomvesztésre.

Boszi az együttérzéséről biztosít:

– Pártja nevében Orbán is köszönti a MOP-ot!

– A magánvéleményéről viszont hallgat. Ekkortájt nem rögzült még normaként a mellébeszélés, de már tudják, veszélyes a fecsegés. Az okos elfedi lapjait.

– Akár egy hollywoodi sikertörténet sztoribordját hallanám – nyálzik a tollán Konrádka –, Orbán azért gratulál, hogy menten kifejtse, téves az általa is helyeselt premisszákból levont következtetés. A MOP rossz útra tévedt. És nincs igaza?

– Akkor most tetszik vagy sem? – Paméla tanácstalanul igazgatja tépett frizuráját.

– Tőle kérdezze! Gyuri tehetségesnek tartja, egyszersmind gyanakodva figyeli. Úgy véli, a többieknél is keményebben érvényesíti a politikai elit érdekeit. Ítéljék meg, helyesen okoskodott-e!

Korántsem csupa fedhetetlen grállovag üli körül a nagy kerekasztalt, a külsősök is sumákolnak! Lynch úr – ugye, emlékeznek rá? – elmegy például a TIB sajtótájékoztatójára, hogy ellenőrizze, betartják-e a megállapodást. Elégedetten konstatálja: nincs röplap-osztás. Azután sub rosa tudatja Gyurival, két percet

kap a híradóban. Hogy nem ebben állapodtak meg? Lynch úrnak nincs fölhatalmazása önálló döntésekre.

Tizenhatodikán reggel nyolcra mennek Palmerhez. A sarokba szorított nagykövet nem ellenkezik, de úgy tesz, mintha csak technikai nehézségek adódtak volna. Hívja fel az MTV-t, ő már mindent elrendezett. Elek János, a Híradó munkatársa állítja, hogy rajta nem múlik. Tárgyaljanak inkább Bereczkivel!

Egy hétbe telik, mire létrejön a stúdióbeszélgetés. Közben lecseng a történet, és nemcsak a közönség fárad bele, a megszólalók sem ugyanazok, mint a gyászszertartás előtt voltak. Megváltozott a szavak akusztikája, miként a helyzet is, amiben elhangzanak. A keménynek ígérkező támadás hitvány utánlövéssé silányul. Jószerivel csak a TIB-ről esik szó, fontosabb kérdések, mint a szabadság, a demokrácia, a társadalom fejlődésének iránya terítékre sem kerülnek.

És még ennyit is sokallnak! Folytatódik a huzavona. Gyuri levonja a konzekvenciát: becsapták. Tudatja Bereczkivel, hogy a Külügyminisztériumnál interveniál, Rényi külügyminiszter-helyettes közvetített ugyanis az amerikai nagykövet és a Magyar Televízió között. Egy nemzetközi konfliktust nem vállal a tévé elnöke, a beszélgetés vasárnap este adásba kerül. Arról viszont gondoskodna, hogy ne maradjon kommentár nélkül! Külön megmondó-embereket toboroz a stúdióba, akik majd értelmezik az elhangzottakat.

Szombaton azonban vitaestet rendez az SZDSZ II. kerületi szervezete. Egyik meghívottjuk éppen az a Szerdahelyi István, akit Bereczki hozzászólásra jelölt a tévében. Gyuri nyílt színen faggatja: ugyan, mire készül? Szerdahelyi szerint először arról volt szó, hogy részt vehet a beszélgetésen, végül utólagos elemzésre korlátozták feladatát. Az ilyen vörös farok ellen viszont már a Napzárta szerkesztője is tiltakozik.

Négy nappal később meghal a rendszer névadója. Ugyanezen a csütörtökön gyűlést tart a MOP, melynek históriája érdekesen rezonál az említett államférfiúéra. A párt tagjai – élükön Gyurival – megszenvedték uralmát, és mindent elkövetnek, hogy borsot törjenek az orra alá. Most az egyetlen valóságos diadalt aratják: a túlélőét.

Előbb az idősebb George Bush ünnepelteti magát a Kossuth téren, nem messze a helytől, ahol Mindszentyt őrizte a négy Warsavás titkosrendőr, nehogy előmerészkedjék a követségi épületből, a rá következő pénteken pedig hajdani fegyver- és vetélytársát fosztja meg utcájától a MOP.

Münnich neve régóta szálka Gyuri szemében. Szülei az egyik sarokház emeletén laktak, ahol most – jobb híján – a pártiroda működik. Gúnyolódik ezen már a sajtó is! Alighanem bölcsebben járna el a tanács, a Hazafias Népfront, vagy akármelyik, helyiséggel bíró állami intézmény, ha egy kis helyet szorítana a pártnak. Azok viszont minden rendelkezésükre álló eszközzel akadályozzák a MOP tevékenységét, márpedig ha egy magánlakásba kényszerül, legalább a címen változtatna! Szabályos eljárásra nincs lehetőség, hivatalosan még csak nem is kérvényezheti egy, a Fővárosi Tanács által két évtizede átnevezett utca visszatérítését az eredetihez. De nem volna az utca pártja, ha szájtátva várna a sült galambra!

Mialatt a borbélysegédképű Aigisztosz gyászmenete ünnepélyes lassúsággal vonul a fehérházi ravataltól a Kerepesi úti temetőbe – a Blahánál fordulva le a körútról, hogy emlékeztessen Kossuth, Deák, illetve más státuszférfiak temetési pompájára és lehetőleg felülmúlja a minapi újratemetést –, sokfokú falétrát kerít a vidám sokadalom és vörös szigetelőcsíkkal ragasztja át a fehér zománcos fémtáblákat, majd alájuk-föléjük szögezi a maga fényes régi-új feliratát: Nádor utca. Minden egyes helyére került táblát lelkesen megtapsolnak. Fénykép dokumentálja az eseményt. Az egyenruhások ugyan némi tipródást követően lemaradnak, de a

kamerák egy része államköltségen dolgozik tovább.

A csoport a Kossuth tértől igyekszik a BM felé. A kopaszodó fejek úgy imbolyognak a létra tetején, mintha felmagasztalásukra készülnének. Gyuri bodor üstöke köztük a legfiatalabb. Mosolyogva kapaszkodik föl, és nem mulasztja el az alkalmat, hogy beszédet intézzen az egybegyűltekhez. Helyeslő morgás fogadja szavait. Megnyílnak az ablakok, a kihajlók sírnak, nevetnek, ellenkezésnek nincs jele. Az MTI viszont úgy fogalmaz jelentésében, hogy a lakosság vegyes érzelmekkel fogadta kétes akcióját. Az újságok is szolgaian követik e központi instrukciót. Hiába készül annyi kép, a saját szemüknek sem hisznek. A televíziós felvételeket sem engedik adásba, nehogy kedvet kapjunk a Leninek kiegyelésére vagy a hős Guszev eltávolítására!

– Nem vették le, csak újat szögeztek mellé? – csodálkozik Konrádka.

– Sejtette, hogy néhány év múltán ki sem emlékszik már az átikszelt nevekre. Egy röplapon a jövőnek készít összevetést a névadók közt „ki kell és ki nem kell a kommunistáknak?" címmel. Nagybetűs kérdés végzi: te kit választanál? Maguknak nem ismerős ez valahonnét?

Tanácstalanul néznek, a tekintetük tompa, fénytelen.

– A Fidesz első választási plakátján egy ölelkező fiatal pár látható az oroszosan csókot váltó aggok: Honecker és Brezsnyev alatt. Ott olvasható ez a kérdés.

Értetlenül bámulnak. Boszi végül maga elé igazítja a közkézre bocsátott röplapot és kérdő hangsúllyal idézi egyik passzusát:

– Utca nevezhető el arról a személyről, akinek tevékenysége (életműve) nagymértékben előmozdította a magyar nép szabadságáért, felemelkedéséért folytatott évszázados küzdelem sikerét – a Fővárosi Tanács 531/1976. sz. irányelve. Ezek szerint jogszerűen nem is hívhatták volna Münnichnek?

– Megítélés kérdése, hogy mit tekintünk fontos cselekedetnek. Ilyennek minősül-e, ha valaki muszkavezetőként tündököl, esetleg a szövetségesek likvidátora Spanyolországban. Csupán évekkel a halála után kezdeményezhették volna az elnevezést, Münnichhel azonban kivételt tettek.

Gyuri ereiben jogászvér csorog. Apja a Külügyminisztérium jogi osztályvezetőjének posztját töltötte be '45 és '48 között. Hogy tőle örökölte-e finom érzékét, vagy körülményei szorították törvényismeretre, nem tudom, de maradéktalanul tisztában van cselekedeteinek jogi hátterével és megítélésével. Precízen ügyel, nehogy rongálással vagy a forgalom veszélyeztetésével vádolhassák. A régi táblát csupán érvényteleníti és mellé helyezi az újat. Azt viszont kedélyes határozottsággal!

Nehéz belekötni. Töprengenek is a szervek: mitévők legyenek. Kerülnék a nyílt összecsapást, mivel őket is köti a nagyhatalmak közcsend-egyezménye. A sötétben próbálkoznak inkább: amit a MOP fényes nappal föltesz, leszedik éjjel. Ha pótolják az elveszett táblákat, a tanács újakat gyártat, méghozzá kőből.

Dr. Pongor Sándor, a BRFK Közbiztonsági Osztályvezetője agresszivitással vádolja Gyurit. Minő engedetlenség! Szót emel, sőt még tesz is a kinyilvánított hatalmi szándék ellen. Kevés híján megsérti a gyülekezési törvényt, szándékos rongálás gyanújába keveredik! Bíróság elé citálására nincs esély, és a gyászos emlékű Szalay utcai kapitányságon – hová annyiszor beráncigálták – elalszik az ügy.

Konrádka elégedetlenül csóválja buksiját.

– Ahelyett, hogy ütnék-vernék a radikálisokat, szabálysértési ügyet kreálnak, majd elaltatják?

– Olyan kesztyűs kézzel azért nem bánnak velük – nyugtatja meg Boszi –, te is láttad a fotókon, hogy csépelik! Legföljebb nem kaptak parancsot, ezért tutyimutyik.

– Palmer számlájára megy ez is? – évődik Konrádka.

Ha tovább hergelem őket, kibontakozhat valamilyen vitaféle, úgy teszek hát, mintha védekeznék.

– Mégse hagyjanak rám mindent! És ha szándékosan hazudok, vagy megtévesztett a szenilitás, esetleg hatalmába kerített egy régóta formálódó rögeszme?

– Miután kétségbe vonta a hozzáférhető dokumentumok hitelét, a hallottak kritikai értékelése lehetetlenné vált – ismeri be a történész, ám tüstént nekem esik –, ha gyanakvással közelíthetünk csak forrásainkhoz, miből merítsünk?

Paméla sietve zárkózik föl:

– A tanár úr kibújik a válasz alól, ez nem fair.

Mondana comme il faut legalább.

{ }

– A nehéz hors-d'oeuvre után könnyű rántott levessel folytatódik az ételsor. Még egy tojást sem ütnek bele, annyira híg. Ettek már ilyet?

Tétova pillantások cserélődnek, válasz helyett inkább az asztalra hányt papírosok közt matatnak. Foldernyi újságot, fényképet löktem elébük. Megkeverik, akár a kártyát, lapjai mégis talonban maradnak. A szomszédból Nyuri diszkréten elcsen egy ottfeledett zöldkötésű étellapot, bosszús tekintetén látom: hiába fáradt, itallapot fogott.

A kollégiumi órákból ugyanis semmi nem lett. Tegnap még úgy tűnt, minden rendben. Eredetileg ötre beszéltük meg a randevút, Nyuri azonban kosárlabdaedzésre ment és tanácsosabbnak véltük, ha előbb megvacsorálnak, végül hét órában maradtunk.

Csak itt derült ki, hogy nincs szabad hely.

Potyára jöttem? Üljünk be valahová!

Hiányzó nyereségét a menza tulajdonosa csodás esti átváltozással pótolja. Étkezdéje kávéházzá, mulatóhellyé lényegül át, betölti a füst, a lárma. A hangszórókból gumiszerűen rugalmas, pulzáló hullámok ostromolják fülünket. Dobgép vagy szintetizátor? Akármi legyen is, elektronikus gerjesztésű, monoton impulzusok dömöckölnek gyomromban. Mintha gőzösön utaznék, a gépház nyitott ajtajánál. És remeg a túlhevített kazán.

Mit ehetne itt a langaléta? Legföljebb saját szorongásain rágódhat.

Egymásra tolt, vastag fenyőasztalok között kígyózunk át a posztmodern kifli csücskéig, ahol már valamelyest gyérül a tömeg

és a zaj is enyhül néhány decibellel. A falnak dűlök, hogy onnét legeltessem szemem. Ők járnak jobban, háttal a többieknek.

Felnyírt hajú, írókéz-frizurás pincér csörtet a nyomunkban. Kihívóan mustrál, pikírt megjegyzésektől azonban egyelőre tartózkodik. Mi is. Szokjuk a lármát. Nemsokára közelebb billeg egy tálcával, és akként kompenzálná iménti tétovaságát, hogy némán elibénk szórja az ásványvizes palackokat, meg sem kérdi: kinek tölthetne és melyikből. Magunk szortírozhatjuk az ellátmányt.

– Talán egy diák? – intek a távozó után.

– Hová gondol a tanár úr, vérprofi! A menza napközben önkiszolgáló és csak mosogatónak alkalmazna minket.

– Hogy van azzal a levessel? – veszem föl újra a beszélgetés fonalát – Mi kell hozzá?

– Rántás – szellemeskedik Nyuri.

– Miből?

– Kanál lisztet zsírban megpirítunk – tűnődik Boszi.

– A köménymagot kifelejtetted.

– Az meg mire jó?

Konrádka széles ívben körbe mutat:

– Ezek jobbak?

– És a kalória?

Úgy látszik, egy zsiráf is fogyókúrázhat. Vajon minek?

– Zsíroskenyeret nem esznek?

– Legföljebb vajasat – helyesbít a pedáns.

– Margarinost.

– Sós-paprikásat. Mit gondolnak, régen miért ették?

– Csórók voltak.

– És megterhelő munkát végeztek, amihez erő kellett, máskülönben összeroskadnak. Darab szalonna zöldpaprikával, hagymával. Hajnalban meg, hogy moccanni tudjanak, pálinka.

Konrádka fáradtan bugyborgó langyos vizet tölt a poharába.

– A kétkezi munkások nehéz koszton élnek, a korszerű szolgáltatók ellenben vigyáznak az egészségükre. Tevékenységük inkább monoton, mintsem kimerítő. A levesosztás politikai happeningje tehát retrográd nézetekről tanúskodik, és joggal vált ki elutasítást az érintettekből!

– Nem egészen – szabadkozom –, a tudósítások szerint értetlenséggel fogadták a MOP rántott levesét és zsíros kenyerét a Csepel Művek egyes kapujánál.

– Képzelem, hogy eltátották a szájuk – vigyorog Nyuri.

Boszi megkísérli túlkiabálni a lármát:

– Itt az áll, hogy az antikommunista szavak és jelszavak érzelmektől fűtött hangoztatása még azoknak sem nyerte el tetszését, akik nem szimpatizálnak az MSZMP-vel. Ők is érezték: ma nem ez az utcapolitika vezethet eredményre.

– Ezt meg honnét veszik?

– A fejekbe látnak.

Szerepemet átvéve Boszi szép, kerek mondatokban vonja le az aktuális pedagógiai tanulságot. Én meg akár haza is mehetnék.

– A hírnek látszó tudósítás tényközlésre, valamint az idézett kommentárra hasad, a kettő együtt határozott politikai állásfoglalást sugall. A manipulációs szándék kézenfekvő: szájunkba rágnák, mit gondoljunk a mumus felől. Unalmas kísértet, nem hisz benne a modern ember.

– Már az MSZMP vezetői sem szimpatizálnak saját pártjukkal – fűzi tovább az igyekvő historikus –, Pozsgay a fórumosok háztáján sertepertél, hátha egy történelmi kiegyezés fejében államelnököt kreálnak belőle! Szűrös arra készül, hogy a köztársaság kikiáltásával írja át életrajzának Krasznájá Moszkvás fejezetét, és így tovább.

Rajtam a sor, nemcsak a renomé miatt, a pontosság kedvéért is.

– Egyetlen értelmiségi csoporttól sem tartottak annyira, mint a népiesektől. A többieket lecsukták, rájuk nézve azonban nem állt

fenn szovjet párhuzam! Még a kulákokkal szemben táplált és kötelezően átvett gyűlölet sem indokolhatja hisztérikus félelmüket. Az idegenség-érzet motiválná őket?

Gyuri egy teherkocsi platójáról szónokol, úgy az autó márkája, mint '56-ban betöltött szerepe miatt sajátos a konnotációja Csepelen. A baloldal ellenszenvét így már a kellékeivel is kiprovokálja. Tragikomikus, hogy éppen azok nem hisznek benne, akiket leginkább sújt a beköszöntő infláció. Úgy látszik, ameddig nem verik ki belőlünk, csökönyösen ragaszkodunk készpénznek vett álmainkhoz. A tények pedig egyelőre mintha igazolnák az ön- és közámítást: akinek nem jut Gorenje hűtőszekrény vagy Philips televízió Wulkaproderdorfban, potom áron vehet NDK-s mosógépet és villanyvasalót a Centrum Áruházak kiárusításain. Szégyenletesen borúlátónak véljük tehát az afféle jóslatokat, hogy nemsokára gyárbezárásokra kerül sor és a munkahelyünkkel együtt elveszítjük állandó jövedelmünket is. Majd gondoskodik róluk a jóléti állam, hiszen éppen erre hivatkozva szedte el korábban minden vagyonunkat!

Elnyomorodásról, szociális válságról, lecsúszásról szó sincs. Ha egy újdonsült néptribun megkaparintja a mikrofont, rózsás jövőt vizionál: Nyugaton több a munkanélküli segély, mint idehaza egy teljes havi fizetés! Még hogy nem lesz mit ennünk! Szegények vagyunk, de jól élünk. Valahogy majd csak kihúzzuk, legföljebb ritkábban kortyolunk a Kinizsiből, de nagyobbat, úgyis morog az asszony!

Nálunk hagyomány a létbiztonság, odaát bezzeg üres a húsbolt! Kenyér helyett fűrészporból sütött savanykás veknit nyomnak a sorbanálló kezébe. Itt senki se merne ujjat húzni egy melóssal! Utcára nem kerülünk, és az ingyenkonyha előtt sem tolakodunk! Gyuri rémeket lát.

Követem Nyuri tekintetét: a kifli derekán lányok kuporognak, őket gusztálja. Paméla meg nyitott szemmel szundikál az oldalán, noha közelebb ül a hangszóróhoz.

– Nem tudnak egy csöndesebb helyet? Ha állják a szavukat és ragaszkodnak a szeminárium folytatásához, szívesen látom magukat teára. Nálam nincs ekkora lárma, esetleg kaphatnak kenyeret is, margarinnal vagy zsírral, tetszésük szerint. De hozzák a jegyzeteiket, mert unom, hogy folyvást nekem kell beszélnem.

Hagyják csak, én állom a cechet!

Egy hét múlva már lefőztem a teát és telepakoltam az asztalt pogácsával, keksszel, mire fölcsöngetnek. Az ajtó felé belepillantok még a tükörbe, kellően gyűrött-e értelmiségi pofám? Hát nem egy snájdig gavallér tekint vissza! Már csak az a kérdés, ő milyennek talál.

Alig titkolt kíváncsisággal nyomakodnak be. Konrádka már az előszobában vizitálja a könyvespolcokat. Imponálhat a kínálatom, elég mufurc. Rumot is csak ő kér a teájába. A Boszi feje fölött beleső Paméla kevés híján orra esik a szőnyegben, úgy kapom derékon. Más nem jön, hiába pillantok ki a gangra.

Szűken leszünk megint, zárt körben – morgok.

Kedveszegetten terelem őket a könyvtárszobába. Az még szalonnak is megteszi. Rekedt a bíztatás: találják föl maguk! Mintha itt sem lennék – fűzöm hozzá. Nem vagyok magamnál. Megnyomott a csalódás, szívesen sétálnék egyet.

{ }

– Amennyire kisilabizálhatom a nyilatkozatokból – magyarázza Boszi a dolgok közepébe vágva tanárosan –, augusztusig húzódik a Magyar Október Párt engedélyeztetése, a késedelmeskedés azonban nem hátráltatja őket. Újabb akciójukra huszadikán kerül sor a Városligetben. Apropó gyanánt a kerekasztal-tárgyalások szolgálnak. Nagyobb eseményről nem is tudok, mindössze a Rakpart Klub keretében tartanak egy előadást október 19-én, aminek sajnos csak a címére bukkantam: Mit akar máshogyan a MOP?

Októberben megjelenik néhány nyilatkozatuk, kettőt szeretnék idézni. Az elsőben az MDF II. kongresszusáról mondanak véleményt: szerintük az elkövetkező választásokon meghatározó szerepet fog játszani, bár a népi mozgalom soha nem volt egységes, sőt e táborban a legélesebb szélsőségeket lehetett megtalálni egymás mellett. Azután így folytatják: tagjai sokkal radikálisabb antikommunista irányvonalat követnek, mint a párt, pontosabban a Fórum vezetőinek többsége. Két héttel a kommunista párt újjáalakulása után nem véletlenül kíséri őket megkülönböztetett figyelem.

Konrádka is készült, mivel pontosít:

– Az MSZMP XIV. kongresszusa október hatodikán jogutód nélkül oszlatja fel magát, az MSZP pedig hetedikén alakul meg, nyilván erre célozhattak.

– Október hatodikán – mormolom gépiesen.

Nem sokat törődnek megjegyzésemmel, Boszi változatlan elánnal folytatja:

– Bíró Zoltán leváltásával elhatárolódnak a Pozsgay-féle reformkommunistáktól és önálló elnökjelöltet állítanak. Antall József megválasztását a kisgazdák és kereszténydemokraták felé tett gesztusként értékeli a Nyilatkozat. Érdekes, mennyire problematikusnak látja a Fórum önmeghatározását, mivel nemzeti középpártról beszélni meglehetősen nehéz egy polarizálódott országban. Nem érthetek egyet – így fogalmaz – a korai országgyűlési választások követelésével, a Varsói Szerződésből való kilépés célkitűzésének halogatásával, miként azzal sem, hogy a köztársasági elnök gyors megválasztását – ami az esetleges további jelölteket szinte kizárja az indulásból – nem ellenzi a Fórum.

– Hová rohan – csüggedek vissza a fotelemben –, mégsem kezelhetjük ennyire nagyvonalúan a múltat! E nyárutó sem csöndes, az ősz pedig, jóllehet ígéretes eseményekben kevésbé gazdag, mint az előző, sokak talpát megpörköli.

Augusztus 13-án kedélyes anarchisták pajkos játéka vetíti előre a Berlini fal leomlását. Hat nappal később már az eredetin is felbukkan egy repedés, a Sopronkőhidai börtön szomszédságában megrendezett Páneurópai Piknik alkalmából a tévések kamerái előtt százával szöknek át Ausztriába a menedéket kereső NDK-sok. Eddig a zugligeti plébánia kertjében kempingeltek, átellenben a Stazi bérelte lakással, melynek függönyei mögül, illetve a járda mellett parkoló utánfutókból filmezték és lajstromozták őket.

A drámai fordulat ez, indoklása két verzióban is fönnmaradt: az egyik szerint azért késik a Pozsgay vezette hivatalos magyar delegáció, nehogy kompromittálódjék az események kiszámíthatatlan alakulása miatt, hiszen így bátran elmondhatja, mit sem tudott arról, ami készül. Az sem lehetetlen persze – és magam is valószínűbbnek tartom –, hogy szokás szerint eltötyögik az időt. Sokáig hezitálnak, nem mernek dönteni, a tömeg pedig megelégeli

a várakozást. Elszakad a cérna, egyetlen hórukkal benyomják a jól-rosszul összedrótozott, nyitásra váró ócska kaput. Ekként vágnak elébe a zöld asztal mellett kiókumlált és erősen túlkomplikált „megoldásnak". Akárcsak október 23-án tették, maguk veszik kezükbe sorsukat.

És miért intéznénk el ilyen kurtán-furcsán augusztus huszadikát, a kör négyszögesítésének groteszk paródiáját? Ligeti rendezvényükön a kerekasztalt fordítják gúnyolódásuk céltáblájául a MOP-sok, és okkal, hiszen jogi és erkölcsi képtelenség egy ilyen tárgyalás. Tényleges felhatalmazás híján egyezkednek az állampárttal, és csak az erők megoszlását demonstrálandó alakítanak újabb meg újabb „sarkokat", holott egyik csoportosulás sem független, valamennyien alárendeltek a nagyhatalmi döntésnek! A Népfront is csak október közepén válik le formálisan az állampártról.

Gyurit fölzaklatja a nyilvánosságot kizáró kamarillapolitika. A születő demokrácia most követi el az ősbűnt! Kétségbeesetten ágál, de hiába kongatja a vészharangot, nyár van, kánikula, mindenki szabadságon. Ilyenkor vakációzik a felelősség is.

Riogatásaira már érzéketlenné váltunk. Évtizedek óta nem történt annyi esemény, mint az előző másfél évben. Dugig laktunk velük és hallani sem akarunk újabbakról. Pihenni szeretnének, rekonvaleszcálni, mintha lehetséges volna a kikapcsolódás. Elég, csömört kaptunk a politikától!

Ártatlanok vagyunk pedig, legföljebb a szele ért. Küzdelmek helyett a délegyházi tavak langyos vízébe mártózunk, és a hangszórókénál szívesebben hallgatjuk a buborékok pattogását. A Liget pedig undorítóan recseg az ócska erősítők lármájától. Egy misztériumjátékból és farce-ból összetákolt bohózatot adnak elő a négyszögletű kerekasztal lovagjainak mesterkedéséről. Vásári komédia! Csekély belépti díj fejében az utolsó szöget verhetjük a

kommunizmus koporsójába. Hiteles tanúsítványt kaphatunk arról, hogy fenéken billentetünk egy politikust, és rongylabdával dobálhatjuk a Demokrata autójának támasztott bábokat. Olcsó mulatság – közönség nélkül. Alig kószálnak az alkalmi színpad és a mutatványosok körül.

A válófélben lévőket nem vonzza e cifra nyomorúság, melyet ráadásul elfelednek kiplakátolni. Palmer ötletét követve talán arra számítanak, hogy a közeli Petőfi Csarnok politikai fóruma ingyen csalogatja oda nézőiket? Az MDF azonban elrontja a szervezést, mindössze néhányan lézengenek a környéken. Tőlük sem várható az alkalmi Wursli megostromlása! A politikai vetélytársak barátnak és ellenfélnek egyaránt gyöngék, lám, a margitszigeti SZDSZ-es találkozót is hasonló közöny fogadja. Ott magányos, földbeszúrt táblák erdeje tanúskodik a rendezői nagyotakarásról: ezreket, tízezreket vártak. Az övékből sem lesz tömegpárt!

Prága ugyan messze van, Deutsch és Kerényi elfogatása mégis több embert mozgósít. Ülnek a Stefánia – akkoriban még Népstadion – úti követség előtt és szabadon bocsátásukat követelik a csehszlovák hatóságoktól! A pártvezérek sem maradhatnak el, vizitába érkezve magukkal hozzák a tévéstábokat. Az ülősztrájkoló alkalmas kulissza, elébe állnak és nyilatkoznak, azután gyors körsvenk, és az operatőr máris csomagol. A sok nagyágyú meg elpárolog, kipiheni közszereplésének fáradalmait.

– A mocsok konstans – böki ki Nyuri, és tölt még egy stampedlivel.

Boszi keze megrebben, a szája nem. Paméla terelné el a figyelmet:

– Járt arra? – kérdi.

Emlékezetem szerint először hagyja el a tanár urat, ezzel rezzent föl letargiámból. A személyes ügyeimbe ártanák maguk? Nincs ínyemre. Kénytelen felelek, mintha nem hallgathatnék róla!

– Régi kedvese alig egy hete köszönt el. Visszatért Londonba. Éjjel egyig lestük a búcsútűz szikráit, mint pattognak a csillagok közé. És kapkodtuk ujjainkat a forró krumplin. Minket is vár a távol! Amszterdamban, az Europa Against the Currents forgatagában, ahol zenészek, homokosok és trockisták közé ékelten ecseteljük a homogén diktatúra szörnyűségeit fejcsóváló hallgatóságunk előtt. Kölcsönös az értetlenség, ahogy az utálkozás is a reformkonyha szójaremeklései kóstoltán. De a főutcán egy mezítelen színház lép föl! A szájtátva leső, megbabonázott Inconnusok áradoznak a gyönyörűségtől még Soroksáron is. Elragadtatott beszámolójukból hatalmas skandalum támad. Fölháborodott anyák ágálnak a pornográfia újabb keletű pártolásával szemben. Az ellenzéki sajtó pedig – élén a Magyar Naranccsal – behúzza fülét-farkát, és rémülten lapít. Anarchistáinkat megriasztja e harsány visszhang, a budapesti Autonómia Csoport sietve elhatárolódik önnön eszméitől. Még hogy szabadság? Ugyan kérem! Nesze neked, Szívkirály, Szerelem Párt!

Én csak az utca emberének véleményét hangoztatom, állítja Gyuri is, annak nem ez a legfontosabb. Bár – fűzi hozzá némi malíciával – Magyarország pogány, még ha Mária országának nevezik is. Politikai hovatartozásától függetlenül az egész társadalom gyakorolja a szerelmet. Lehet, hogy ezegyszer tévedett?

– Aligha szerepel majd a tananyagban – somolyog Konrádka.

Nyuri fölhorkan és Paméla tekintete is megcsillan:

– A politikusok disznók, máson se jár az eszük. Akárcsak Clinton avval a gyakornokkal a Fehér Házban, akiből egyetlen szopással médiasztár, műsorvezető és milliomos lett.

De nem nálam, szeminárium közben!

– Szolgálati éveit követően már Chiccolina is haza készül. Ennél nagyobb baj, hogy említetlenül siklott át október 23-án, holott a forradalom első legális ünnepe megérdemelne egy említést! Hamarosan úgyis elveszik tőle a kedvünk.

– Rácz Sándor például a Boldogasszony Anyánkat énekeltette azokkal, akik ateista iskolába jártak – fitogtatja tájékozottságát Konrádka.

– Kevés sikerrel és még június 16-án – mormolom –, a Magyar Narancs pedig előzetesen megpályáztatja szerzőit, és a közreadott paródiák mindegyike sikerültebb az ünnepségen elhangzó beszédeknél! Íme, a szellem kollapszusa. Előző este politikai show-tól hangos a Kisfaludy-ból Corvinná visszavedlett történelmi emlékhely, ahol másnap teljes a nagyüzem. Egymás tyúkszemére hágnak a tolakodók.

Délelőtt tízkor gyászmise a Bazilikában. Egy éve a Margit körúti templomban még elutasították a kérést, hogy az elhunytak lelkiüdvéért misézzenek, jóllehet a katolikus liturgia szerint ez mindenkinek kijár, és semmilyen ürüggyel nem tagadható meg. Most két tucat pap segédletével zajlik a szertartás. Hatalmas tömeg, a férfiak közül sokan sírnak.

Délben az Országház erkélyéről Szűrös Mátyás kikiáltja a köztársaságot. Éljenzés, zászlólobogtatás. Címer ugyan nincs, alkotmány sem, mindössze egy volt moszkvai nagykövet csoszog ki az erkélyre, de nekünk így is jó. Legalább egy Tőkés Lászlót éltető felirat díszeleg a lépcsőn.

– Egy hete távolították el a temesvári gyülekezet éléről – veti közbe Konrádka.

– Még a nagy törvényalakító munka során sem találnak módot a Forradalom évfordulójának nemzeti ünnepé nyilvánítására! A Kerepesi temető felújított 21-es parcellájának rendőri segédlettel zajló felavatása azonban már hatósági jóváhagyásról tanúskodik. Déli egykor a Corvin-közben – ahol Pongrácz Gergely még nincs jelen – töretlenül zúg a „ruszkik haza!" Negyed éve kevesen merték skandálni. A magyarok alkalmi szimfóniája merő véletlenségből kimarad az esti hírösszefoglalókból. Két órával később táblaavató a Kilián laktanyánál. Masszív, háromemeletes vajtömb. Maléterné eleven kés az oldalában.

Míg a Hősök terén savanyú a hangulat, a BM-nél felettébb paprikás. Ott demonstrál a szabad szólás másik kizárólagos képviselete, a Libertás.

– Gúnyolódik, tanár úr?

– Máskor talán nem? Este a Parlament előtt egy monstre Nagy Imre portrét világítanak meg, alant pedig, szokásához híven, sötétben ácsorog a tömeg. Megismételhető-e a forradalom? Aligha kedveli a beharangozott időpontokat és szétfecsegett szándékokat. Kiszámíthatatlanságához ragaszkodik, és kerüli a megjelölt pillanatot. Torz fintorral röppen tova a hangjukba szerelmesedett szónokok fölött. Obersovszky, Wittner, Rácz és Gyuri beszél. A szétnyálazott emlékezés végül a tradicionális Kossuth-ünnepségek rezüméjévé apad: éljen a haza, menjünk haza.

Elég volt – mondja pedig –, 33 éve a magyarság ezen a napon kezébe vette sorsát és olyan tetteket vitt véghez, amelyek az egész világnak visszaadták az Emberbe, az értelemmel és szabad akarattal felruházott Emberbe vetett hitét. És visszaadták a Keleten és Nyugaton is lejáratott eszmékbe, a szabadság, az egyenlőség, a testvériség eszméibe vetett hitet is. És megmutatták tisztán, megalkuvásmentesen, Kelet-Közép-Európa minden elnyomott, letaposott nemzetének közös akaratát, vágyait, törekvéseit.

Bizsergető szavak? Mintha elérhetetlen távolból zengenének. Idegenek vagy csak naiv, gyermeteg óhajok?

Ma ismét sorsforduló előtt állunk – folytatja –, ma ismét azt mondják nekünk, hogy legyünk türelemmel. Ma ismét azt mondják nekünk, hogy majd mindent elrendeznek helyettünk és nélkülünk. Ma ismét azt mondják nekünk, hogy bízzunk a vörösről piros-fehér-zöldre átmázolt hatalomban és egyezkedéseiben.

– Aktualizál, tanár úr? – kavargatja teáját Konrádka.

Feddőn tekintek rá az okulárém fölött és visszabúvok olvasmányomba:

– Legyen ez a nap a nemzeti egység és a megbékélés napja! Egység és megbékélés, ugyan kivel? Hóhérainkkal és megszállóinkkal? Köpönyegforgatókkal, báránybőrbe bújt farkasokkal, akik még a minap is gyaláztak, üldöztek bennünket? Kisstílű, ügyeskedő politikusokkal, akik a népre hivatkoznak, de minden nap kijátsszák a nép akaratát? Hamiskártyásokkal, akik jogállamról beszélnek, de csalárd, leosztott lapú választójogi törvényt fogadtatnak el illegitim parlamentjükkel? Kiskirályokkal, akik miatt ma is félelem tölti el az ország lakosságát, és akik miatt a demokratikus ellenzéki mozgalom régi radikális résztvevőinek e pillanatban is ülősztrájkot kell folytatniuk a Belügyminisztérium előtt polgári jogaikért? Az emberi szenvedésre érzéketlen bürokratákkal, akik csődbe vitték az országot, és akik miatt milliók jutnak napról napra mélyebb és egyre kilátástalanabb nyomorba, akik miatt le kell gyilkolni még meg sem született kis magyarok százezreit, és akik miatt idősek, nyugdíjasok kinyitják a gázcsapot, mert nem képesek számláikat kifizetni? Nem. Velük nem!

– Érzik a sodrását? Elragadtatottságában messzire röpíti a felismerés, és szem elől véti célját. Ahelyett, hogy tettekre sarkallna, maga lát a dologhoz és jó öregként diót ültet. Nem politikai beszédet mond, testamentumot tesz: de – barátiam – béküljünk meg mi egymással, tegyük félre kicsinyes ellentéteinket, legyünk együtt úgy, ahogyan 33 évvel ezelőtt voltunk, lépjünk szövetségre az önkény és a nyomor ellen, a szabadságunkért, függetlenségünkért, a dolgozó ember és a jog uralmáért folytatott küzdelmünkben és eltökéltségünkben. Legyen bizodalmunk egymásban, és kérjük szomszédainkat, kérjük Észak és Dél, Kelet és Nyugat országait, hogy segítsék és ne nehezítsék a magyar nép országépí-

tését, azt az új honfoglalást, amit csak 1956 forradalmi eszményeire lehet alapítani és amiért a magyar fiatalság annak idején vérét adta.

Mi pedig – drága barátaim – imádkozzunk a Mindenhatóhoz: „Mindennapi kenyerünket add meg nekünk ma... És bocsásd meg a mi vétkeinket... És szabadíts meg minket a gonosztól... Ámen."

Zsidó származású vallástalan létére ekként végzi beszédét. Ha kételkedik is a transzcendens létében, fele sem barátai szeretetében soha.

{ }

Konrádka legyint:

– Elfáradt, tanár úr.

– Kicsoda, én?

– Csudát, a szónok.

Boszi figyelme némileg kihagy, mert tovább fűzi a szót:

– Az egyenlőség eszméjére, valamint saját, kitüntetett státuszára hagyatkozik. Úgy emlékeztet a MOP-ra, hogy közben támadja a politikai elitet, mint egy kiváltságos, másoktól elkülönült csoportot, jóllehet közben ő maga is előnyökre áhít.

– Mire gondolsz? – hökken meg Konrádka.

Ne védjenek meg, ott még nem tartunk!

– Miféle párhuzamot vonhatna? Őt a plebejus gondolkodás bűnében marasztják el, noha képtelen felfogni a vádat, védekezése éppen ettől meggyőző! Sokan állítják, hogy nincs ember, akiről ne tudna rosszat, de ettől már született intrikus volna? Látja környezetének esendőségét. Ismerőseit azonban olyannak fogadja el, amilyenek. Én, nos, kevesebb türelemmel bírok, szent igaz.

– Vajon nem csent-e el belőle valamicskét a tanár úr? Már csak olyan Flaubert-módra, mintha osztaná a nézeteit! Szerinte a kommunisták elveszíthetik hatalmukat, de az elit nem, mert átfesti magát: amivel büszkélkedett korábban, eztán titkolja. A kommunistákból szocialisták lesznek vagy szociáldemokraták és hatalmon maradnak.

– Arra kíváncsi, hogy gondoltam-e már rá úgy, mint saját teremtményemre?

Nyuri a fejét ingatja:

– Itt bátran szövegelhet a tanár úr, de az egyetemen?

– Ott másként beszéltem?

Boszi inkább folytatja az olvasást:

– Ha demokráciát csinálunk, meg kell próbálni élni vele. Különben kár lett volna hazajönnöm. Persze ehhez nyilvánosság kell. Magyarországon a sajtószabadság kérdése alig változott. Ezt marxi értelemben mondom: minőségi változás nincs, csak mennyiségi van. A cenzúra többet enged át, de pont olyan hermetikusan zár, ha akar, mint máskor. Csak másutt vannak a határok. De a kérdés nem a határok, hanem a szabadság vagy nem-szabadság – ebben is, mint másban.

– Ha ez megjelent – kötözködik a hosszú gyerek –, nincs cenzúra!

Konrádkán a sor, hogy feszítsen. Kidüllesztett mellel úgy megnyomja az asztalt, hogy szinte kibillen a helyéből.

– Quod erat demonstrandum, színehagyott marxizálás. Mi az ördögnek jött haza?

– Demokráciát akart.

– Polányi szerint mindnyájan tisztában vagyunk azzal, amit a tudománytörténet egyfelől, a humán antropológia másfelől kellően dokumentál, hogy históriailag mélyen beágyazott a mentalitás, egy forradalmártól pedig éppen azt kívánnánk, hogy kiszakadjon belőle és tovalendüljön.

Más se hiányzik, mint hogy elméleti szinten analizálja az életút fordulóit!

– Túl sok regényes életrajzot olvas. A hős mélyen szemünkbe néz és kinyilatkoztatja az igazságot. Maga szerint Gyuri honnét érkezett?

– A munkások közül – találgat Boszi.

– Diplomával a zsebében, raccsolva egy belvárosi lakásból? Úgy értem: honnét jött?

– Londonból, a bátyja temetéséről, aki Lukács György tanítványa volt. Szerintem még a gyász sem indokolja, hogy nyakra-főre Marxot citálja!

– Miről csúsztam le megint? – éled föl Nyuri. Úgy tekint körbe, mint aki e pillanatban érkezett és máris fején találta a szöget – Ha ellenőrizték is egykor a médiát, az ORTT erejéből már csak utánlövésre futja! A reklámidő túllépése miatt letiltja az adást.

– Ennyire redukálná a cenzúra fogalmát? Az eltérő vélemények kigyomlálásához nélkülözhetetlen egy hatósági jogkörrel felruházott intézmény? Hivatali apparátus kell a nézetek uniformizálására? Kommunikáció-szakosként azt hiszi, bármelyik kereskedelmi adó hajlandó megszakítani soros tömeghipnózisát egy Bach motetta kedvéért? Avagy olvasott már jobbos vélekedést a „Hír szent, a vélemény szabad" lógója alatt, balost a „Hazai tükörben", és független, pártszempontokra fittyet hányó, tárgyilagos elemzést bárhol? A nyilvánosság kritériumainak eleget tehet egy szólási lehetőségek kisajátítására létrehozott tájékoztatási, hírszolgálati és véleményformálási monopólium?

Lesújtó véleményével éppen a magyar sajtó ritka, átmeneti pillanatában hozakodik elő. Úgy sejti, időleges a megkönnyebbülés, hiszen iparosainak személye és észjárása változatlan. A média kiterjed, arányai módosulnak és irányítása is átalakul, a munkatársaival szemben támasztott követelmények azonban stabilok.

Tanáraik is a diktatúra normáit sajátították el, miatta váltak dependens személyiségekké. Közönségüket az igazság, a szolgálat, a szellemi autonómia és az erkölcsi feddhetetlenség eszményeivel áltatják, maguk viszont az előmenetel normáit követik. A kívánatos és a tilos dolgok megkülönböztetésének képességéhez sokáig elég volt egy foxi-maxi elvégzése, ma már nincsenek bemagolható kiskáték. Lesik a nézettséget, a statisztikákat, hiszen

irányukról úgysem maguk, hanem a tulaj dönt, ő mondja meg: miről, hogyan, milyen összefüggésben eshet szó.

A politikai maszkja mögé bújt gazdagság szőröstül-bőröstül lenyelte a nyilvánosságot, és a második tulajdonosként viselkedő pártmegbízott szavait lesi a főszerkesztő, a műsorigazgató, akár a többi csinovnyik. Ha ő elégedett, nincs baj, a veszteségeket majd pótolja az állam.

Kimondatlan óhajoknak elébe vágni, ebben rejlik a művészet, nem a közönség szolgálatában! A kopott gúnyát leporolják, valamelyest módosítanak a szabályokon – jelentősen nő például a terhelés –, a kiszolgáltatottság azonban nem csökken! Ha az újságírói pályát választják, meg kell tanulniuk hason csúszni. Akit kinulláznak, annak vége. Ahogy Mikszáth mondta: amelyik körte leesett a fáról, az már nem kerülhet oda vissza, bármint erőlködjék.

Régebben patriarchális viszonyok uralkodtak: basáskodott a főnök, de fölötte ott tornyosult a tájékoztatási hivatal, mint a párt ökle, és joviális despotaként a beosztottjaiért is tartania kellett a hátát. A feudális viszonyok eltűntek, helyükbe a korszerű rabszolgatartás lépett. Szigorodott az alárendeltség és elillant a szerkesztőségek kedélyes akolmelege. Magukból is vállalkozót csinálnak az adószabályok, szerződésüket tehát máról-holnapra felbonthatják. A korábbi véd- és dacszövetség oda, a főnökeiket úgy választják, hogy eszükbe se jusson önállósodni. A kinevezők kegyétől függő, színtelen és zsarolható figurákat ültetnek nyakukra, akik végrehajtják a kapott utasítást.

A sajtó mint hatalmi ág? Másutt elmélkedhetnének róla, nálunk csak az egypártrendszerű tájékoztatás kétpártivá hasadását vizsgálhatják. Márpedig ha nincs átjárás az oldalak között, minek az ellenőrző hivatal? Anélkül is működik a cenzúra! Mihelyt a szabad véleménynyilvánítás veszélye fenyeget, hermetikusan zár.

És elhallgatja vagy kifejezetten pártolja a rendőri intézkedéseket, magyarán torkukra forrasztja a szót.

Osztogathatja szórólapjait a Libertás, ha néhány sarokkal odébb, a III/III. központjában javában dolgoztak már az átállás tervein! Az általuk kimunkált jövőképbe úgysem férnek függetlenek. Halálra ítélték a második nyilvánosságot. Egy szamizdat Demokrata helyébe a kellően feltőkésített Reform lép, a Hiány és társai csöndben kimúlnak. Miből fizetnék a nyomdaszámlát és a kosztot? A hazai közönség már dugig lakott, a nyugati támogatás: az emigráns magyarok adományai, a Soros Alapítvány pénzei pedig régóta a pártépítésen fáradók zsebében landolnak.

Nyuri ásít, vakaródzik. Erős lehet nyakán a szőrzet, ha gallérja alá szorul, irritálja bőrét.

– A körülményekre tolna mindent? Addig is elpotyáztak valahogy!

– Az ég madarai táplálták. Mégsem halhattak éhen a „másként gondolkodók"! A szocialista tábor ellenzékének teljes évi büdzséje sem ért föl egyetlen tank árával, és összehasonlíthatatlanul jobb befektetésnek bizonyult, mint a katonai bázisok raktárkészletének növelése!

Magamnak is töltök. Szellőztetni kellene, a sűrű légben már hunyorog a csillár. Időutazás készül a nyolcvanas évekbe? Vasúti resti Székelykocsárdon.

– Úgy emlegeti a médiát, akár egy ellenséget – tűnődik Konrádka.

Meleg tekintetekre vadászom a szürkén gomolygó füstben. Sehol a vad.

– Szövegroncsok alól kaparom elő a valóságot, ennyi az egész!

Konrádka az órájára pillant. Néhány perc még, és lekésik az utolsó buszt. Odalentről részeg gajdolás hallik, nem jó ómen. Talán

hazafelé tartó diákok? Nemtőnk azonban ügyet sem vet rá. Kötelességtudást árasztva maga körül konokul tovább zörgeti papírjait:

– Két eseményről kell beszámolnom még: a szilveszteri rádiókabaré fölvétele az első. December 12-én a Pártok Házában rendezik – kérdőn pillant felém: ugyan, mi fán terem? –, ahová a MOP-t is meghívják. Ők meg, ha már ott járnak, irodáért, állami támogatásért demonstrálnak, és a felvétel után sem hajlandók távozni. Az ötvenhatosak szervezete, a Pofosz is akkortájt tartja kongresszusát. Az egységen vitáznak.

Azzal lecsapja jegyzeteit.

Amilyen pedagógiai antitalentum vagyok, a hajamba túrok és látványosan masszírozom fejem.

– Kötetek jelentek meg erről az időről és egyikre sem hivatkozik?

Konrádkához fordulok:

– Ha vázolná, mi zajlik a nagyvilágban!

A szeme sem rebben. Újra tölt, zömök teste komótosan mozdul, méltósággal húzza az időt. A szellemi tornából fölmentettek közben érdeklődő képpel várakoznak. Kevergeti az ellangyosult lötytyöt, kortyol belőle, azután hanyag, mégis kimért eleganciával eligazít minket.

A falnak mennél tőle.

Micsoda illetlenség: életre-halálra játszani? Haladék kéne? Hányszor akartak már kiiktatni az élők közül? Golyókkal, ütleggel, perekkel. Évek mázsáit mérték ki rád, megkülönböztetett figyelemből magánzárkával súlyosbítottan. Átszakították a dobhártyád, lestek, követtek. Dolgoztak ellened ármánnyal, fondorlattal. Részeltettek rágalomban, lejárattak volna különféle gazságokat varrva nyakadba. Inged alá kombinációs tervek langusztáit csúsztatták. Magányos gerillaként hadosztálynyi rendfenntartóval vívtál háborút, és ha kiengedtek, csak cellát váltottál.

Ott kezdted, ahol egy lehetőségeivel számot vető értelmiségi abbahagyja. Briliánsan érvelsz, elbűvölően magyarázol, képtelen volnál mégis úgy érezni és ítélni, ahogy illenék? Halaszthatatlan teendőidet félretéve véget nem érő beszélgetésekbe bonyolódsz, mintha hasznos tevékenység volna a megismerés? Néked emberszabású mindenki? Szabadnak születtél? Másokat is annak tekintsz? Sötét öltöny, fehér ing, nyakkendő nélkül sürgölődnél? Értetlenkedsz gyáva hezitálásomon, minek bújok az anyám szoknyája mögé?

Na mi az, jólesik a szenvedés?

Akik naponta járnak el részvétlenül a Kossuth téri sátor mellett, egyszeriben ráeszmélnek, milyen hűséges, hálás barátaid.

– Hozzánk húzott!

– A mi pártunkat fogta.

– Engem támogatott!

Nagy ember *voltál*, a Városházán ravataloznak föl.

Ebbéli vélekedésüket talán korábban is tudomásodra hozhatták volna, hogy ne kelljen folyvást dünnyögnöd: mit nekem öregség? Csak bajom lenne belőle…

Én meg gőggel mondhatom a megsemmisülés koszorútlan méltóságában magázódva, hogy az én szívemet bezzeg nem tépték szét, az agyam sem iszapolódott el a mindennapos oxigénhiánytól. Néhány órával, évvel tovább koslatok. Ami ugyebár érdem. Jó kutyaként, nem pedig kiismerhetetlen farkas gyanánt, és ha bordakasomban bizsereg, ha koponyámban zümmög, akkor sem gondolok Magával!

Nem én, nem én soha. Jaj, cica!

Élni akarok.

Parancs szerint hamar megfeledkezem Magáról.

Az esti híradót várom, mintha hivatalos megerősítés nélkül érvénytelen volna halálhíre. Bemondják-e?

Nem mondták be. Nem hír. A hír feltétele, hogy az esemény közérdeklődésre tartson számot.

Barátságtalan világ, nem jó előbújni vackunkból. A letapadt, koszhadt, jégbegyúrt mocsok felett füstben-gázban támolyognak a pihék. Veri őket a keleti szél. Telefonálok Pestre, Budára, Londonba, Münchenbe, hogy legalább a SZER tudassa e csúfságot!

Mintha úgy hallottam volna: lekapcsoltak már a gépről és kiültettek egy fotelba, ahol bizonyos ingerekre reagálsz. Ha szólnak hozzád, a kóma utáni összefüggéstelenséggel válaszolgatsz. Vagy a műfogsorod hiányzik? Ha bent volna, érteném szavaid, de ki kellett vegyék, ameddig eszméletlenül hevertél, az átmeneti javulás pedig nem enged időt a keresésre.

Oldaladon a terápiás muzsika híve furulyázgat. Más hitűek imádkoznak vagy ujjad masszírozzák. Önkívületed egy hónapja mindnyájunkat elszoktatott attól, hogy a korábbi élénkséggel kísérjük ziháló, meg-megránduló tested jelzéseit. Baljós árnyékban a szem. Mialatt feltartóztathatatlanul siklasz alá, tobzódik az önsajnálat: mi lesz velem?

Aligha húzod már sokáig! És ha bírnád is erővel, veszteg akkor sem maradnál. Cselekedned kell, kiabálva-veszekedve-vitázva lökdösni, rugdalni bennünket. Lappadt ereinkbe pumpálj vért, nehogy megalvadjon az akarat! Hadarj-raccsolj a fenekedő veszélyekről lélegzetvétel nélkül, heves gesztikulálások közepette, egy szuszra. Izgass, serkents életre.

{ }

– A belpolitikai események közül említést érdemelnek az országgyűlés ülései. Nem az olyasféle, mint Maróthy László lemondása a környezetvédelmi és vízügyi tárcáról, hanem a választások körüli huzavonák. Január 7-ére írják ki az elnökválasztást – a MOP Rácz Sándort ajánlja –, azután visszavonják, és a négyigenes népszavazást hirdetik meg helyette. November 26-án annak rendje és módja szerint győz az SZDSZ, és tüstént követeli az Országgyűlés feloszlatását. A sorra alakuló pártok megegyeznek az állami támogatás mértékében.

A külpolitikáról most nem referálok, mindenfele tárgyalnak, a keleti, úgynevezett szocialista tömb szétesik. Puccsba torkollik a romániai felkelés, az NDK összeomlik. Befuccsol a hatalom békés átadásának egyik terve, Pozsgayból nem lesz államelnök, a főbb pontokon azonban sikerül megelőzni a fölfordulást.

Ha még néhány percig beszél, kiderülhet, hogy Gyurit lecsukták vagy államtitkári kinevezést kapott, esetleg nyugdíjazták.

– Nyilván arra emlékeztetne, hogy kisiklatják az ideológiák mentén szerveződő és a helyüket kereső csoportok igényeinek képviseletére alakult pártokat. Vezetőiket meg százmilliós ígérettel szédítik. A tőke csakugyan nélkülözhetetlen, Eris almája viszont még törekvéseik eredeti célját is elfeledteti velük. Végül megállapodnak, hogy a bevallott taglétszám arányában osztoznak a javakon, noha a pártépítés elején tartanak, és csak a menedzsment állt föl, melyre a reménybeni tagság szavazhat. Honnét tud-

nák akkor, mennyi lesz a voks? Számukat annyira taksálják, amennyire kurázsijukból telik. Még nyilvántartási kötelezettségük sincs, szabad a vásár. Akad köztük, aki az általa vezetett, egyszemélyes alakulatot százezresre becsüli, így vonul a kasszához.

Egy diplomás közgazdának viszont nem kell magyarázni, hová vezet az ilyen finanszírozási rendszer. Tisztában van a következményeivel. Ha Nyugaton demokráciaként akarják eladni Magyarországot, elengedhetetlen a választás, amihez seregnyi pártra van szükség ott, ahol negyven éven át kizárólag egy uralkodott. Mindenre kapható kalandorok kellenek hát, akik készek pettyes mellénnyel is odaállni és a bőséges választék látszatát kelteni. Úgy sem ismerik őket idegenben, így tovább ringatódzhatnak ott abban a hiszemben, hogy amit fehérnek mondanak, csakugyan patyolat.

A választások után zömükre semmi szükség, és ha nem hagyják abba a „politizálást", ellenük fordíthatják a pártok gazdálkodásáról szóló törvény egyik tételét, mely szerint csak azon szervezet részesülhet támogatásban, amelyik a szavazatoknak legalább egy százalékát elérte. Amennyiben hepciáskodnának, a kampányolásra kapott milliókat is visszafizettetnék velük.

Nem meglepő, ha annyian csődbe mennek a pártdefláció során, többségüket föl is számolják. Egy februári interjúban Gyuri úgy saccolja, közülük hat-nyolc marad talpon. Ráadásul – fűzi hozzá – a kalandorok nem adminisztrálnak, ezért zsarolhatók, paírozniuk kell a mindenkori hatalomnak.

Az eleve befutónak számító pártok által elfogadott, átláthatatlanságra törekvő szisztéma némileg részrehajló, teljes népcsoportok szorulnak ki ugyanis a képviseletből. Az ajánlószelvények eredményes gyűjtése elképzelhetetlen komoly szervezeti és gazdasági háttér nélkül egy megfélemlített országban, ahol a nyilvános kiállás egzisztenciális következményekkel járhat: akasztással, börtönnel, kényszermunkával, vagy akár kenyérvesztéssel.

E pillanat nem kedvez a radikálisoknak. Most kellene figyelni pedig, hiszen a munkásőrség fölszámolásával és az MSZMP pártvagyonának átírásával hatalmas tőke akkumulálódik. Hová kerül? Aligha tűnik el a MOP kezén! A Nádor utcai lakásban még egy család lakik, azaz lakna társbérlőként a párttal. Nincs hely, egyetlen telefonvonallal meg a lestrapált kocsival kell boldogulniuk. Luxusigényeik nincsenek, partnereik viszont érzékenyek a reprezentációra. A sajtót sem kenyerezhetik le, noha így diktálná a szükség.

Nemcsak a körülmények mostohák, aktivistáikból is hiányzik a rátermettség és a tapasztalat. Elszántsággal nem pótolhatják a hiányzó nyelv- vagy éppen államjogi ismereteket, a szervezni, fogalmazni tudást! Idejének, erejének javát Gyuri adminisztrációs munkába öli, legjobb esetben korteskedik, holott a stratégiával és a taktikával kellene foglalkoznia. Rajta kívül nincs tárgyalóképes, önálló döntéshozatalra alkalmas személy a pártban, természetes kiválasztódásukhoz kevés az idő. Egymagában kell helytállnia.

Nézzék a fotóit, milyen nyúzott a képe és hajszolt a tekintete! De humorát még őrzi. Nem fogtok lógni! Munkát a kommunistáknak! – olvashatják röplapjain.

Éppen kapóra jön, hogy zajos heccben bizakodva másokkal együtt meghívják a rádiókabaré felvételére. A tömegszórakoztatás e műfaját még a diktatúra éveiben hívta életre a politikai számítás. Úgy kalkuláltak: aki nevetni tud keservein, félig túljut a megpróbáltatásokon. Marxra, a nagy tanítómesterre apellálva a helytartó is ellátogat a Mikroszkóp Színpad nézőterére, ahol szigorú ellenőrzés mellett engedik ki a fölös gőzt. Nagy Endre telitalálatai helyett ugyan bágyadt utalások mulattatnak, de az egyetemes némasághoz képest ezek is szenzációsak, és legalább fölmérhetjük, hol a nyilvános szólás határa, amin áthágva már rendőrbe ütközünk!

A legnagyobb attrakció minden évben a szilveszteri műsor. Ősztől készülnek rá, aprólékosan válogatva az aktuális témákban.

Számtalanszor átrostálják a poénokat, újraszabják a témaköröket, míg elkészül a felvétel, melyet azután többen is visszahallgatnak, mielőtt adásba engednék. Az élő, egyenes közvetítéshez éretlenek vagyunk, nem tettük egészen bensővé a ránk erőltetett normákat. Most több szereplőssé alakul a játék, és a közreműködők számára pompás alkalmat kínál népszerűségük növelésére, a rendezőknek meg a formálódó demokrácia mítoszának ápolására. Sereglik is a sok tőrőlmetszett politikus Csurka Istvántól Tamás Gáspár Miklóson át Torgyán doktorig. Kezet szorítanak egymással, és hozzák tapsoncaikat is.

A hangulat – milyen is lehetne a Fehér Házban? – emelkedett. Ha jártak már ott, tapasztalhatták, mennyire kedves, barátságos, esztétikai élményben dúskáló az egykori ávós székház épülettömbje. Amint kifekszik a Duna-partra, proletkultos robusztusságával szinte betonba préseli az arra tévedőt, kit szúrós szemmel lesnek: illedelmesen lesütötte-e pilláit a Nagy Ő munkahelye előtt? A Margithíd oldalából ledózerolt terecskén még egy sziámi ikerpár riogat: vállhoz a váll! Méltó környezet a leendő képviselőknek, telibe talált, aki Pártok Házává keresztelte át!

A Központi Bizottság üléstermében – ahol nem oly rég Grósz, Berecz, vagy éppen Németh Miklós és a hozzá hasonló kitűnőségek jelentkeztek raportra, Verebes István törülgeti izzadt homlokát. Nem könnyű egy csöppnyi humort kipréselni e szikkadt kedélyekből! Népünk emelkedett lelkű vezetői: Petrasovics Anna és TGM még felvétel közben távoznak. Gyuri viszont fickándozik. Szórólapot osztogat, dalra fakad, szemlátomást otthon érezné magát.

– A trójai faló szerepét töltöm be – ismételgeti vidáman.

Mosolyognak rajta. Pedig komolyan beszél.

– Micsoda dili! – kuncog Paméla.

– Az előadás végén társai fölkapaszkodnak az emelvényre: taggyűlés következik. Kénytelenek itt rendezni, a kommunistáknak már úgyis mindegy, hiszen feloszlottak!

Ameddig ott a rádió, a gondnok tehetetlen. Egy kabaré szereplőit mégsem dobhatja ki az adás végén!

Csiklandozhatja képzeletüket az eset, nem állják meg szó nélkül.

– Állítólag Farkasházy kint volt a Heti Hetesből, és egyezkedni próbált velük.

– A jó rendőr meg tréfálkozik és közébük ül.

– Kinevetik, mivel nem elég a jószándék, mellékhelyiségre és telefonra is szükségük volna.

– A kommunistákon vasalnák be mások mulasztását.

– Mit gondolsz, miért nem jegyezték be őket a bíróságon?

– Nagy zrí lehetett, amikor az a hogyishívják beígérte nekik nagy elvi általánosságban, ők meg in concretno maradtak!

– Ki volt a góré?

– Talán Nyers, és a későbbi igazságügy miniszter, Vastagh.

– Tudják, aki új Recsket szorgalmazott.

– Röpültek is mindjárt.

– Birtokháborítás miatt, rendőri segédlettel.

– Barna és Pongor vezetésével. De szűrük kitételére nemcsak egyenruhások siettek, az időközben kitessékelt újságírók melegítős ifjak, a kormányőrség tagjainak bevonulásáról meséltek, holott nekik aztán semmi közük az ottani eseményekhez. Az utolsókat hajnali fél kettőkor penderítik utcára.

– Mert nem volt kint a tévé!

– Melyikre gondolsz?

Nevetésbe fullad az este.

{ }

Kegyetlenül elültem magam, minden tagom zsibbad, sajog.

– Tanítani való eset. A média szkanderozni hívja a politikusokat, azután megijed és cserben hagyja, aki invitálását komolyan veszi.

Konrádka riposztoz:

– Az sem törvényes, amit ők csinálnak!

– Mikor a szegény lop, elítélik. Ha egy gazda százmilliókat síbol, már vizsgálati szakban kimúlik az ügy. Nincs bizonyíték, lejárt a vádemelési határidő, elévült a bűncselekmény. Egy politikai szervezet évtizedes fosztogatásaiból, rablásaiból és gyilkosságaiból sem következhet egyéb, mint érdemes vezetői dísztemetése. A MOP talán vét a tételes jog ellen, de az MSZMP-vel, pardon az MSZP-vel szemben nem erkölcstelen.

– A munkásmozgalom vörös zászlajának helyébe tűzzék ki a Magyar Október lyukas lobogóját? Elég groteszk anélkül is, hogy ott követelnek helyet!

– Mindössze helyzetük tarthatatlanságára hívnák föl a figyelmet! Budapest több kisebb MSZMP pártkörzetre oszlik, és irodával mind ellátva. Egyről átmenetileg lemondhatna javukra a szocialista vezérkar. Ám ott ügyelnek a presztízsre, hátha másnap újabb követelők dörömbölnek ajtajukon! Vagyis a lehető legcsekélyebb áldozat árán váltana képet a nevében szociális eszmékre emlékeztető baloldali csoportosulás.

– Jól festenek a szilveszteri Hócipő címlapján! – adja körbe a lapot Nyuri.

– Mefisztó – gusztálja Boszi.
– Melyik?
Paméla kuncorászik.
Mi tagadás, fenyegetően ível Gyuri vastag szemöldöke a hullámos ősz hajjal keretezett széles homlok alatt, szögletes álla pedig akár egy nedvességtől fölpöndörödött papírlap, előugrik.
Egy emelettel följebb, és tizenegy hónappal korábban sértődött, komor portrék, megannyi jellegtelenné tompult tekintet. Mintha TGM kampányfőnökét idéznék, aki azzal adja vissza a Puskin moziban zajló választási nagygyűlésről szóló tudósítást: el kéne helyezni valahol, de nem itt! Alighanem visszatetszést keltene az Annuskával együtt viktort mutató jelölti kéz.
Ellenzékiek lépnek föl egymással szemben. Gazsit '86-os jelölése köti a körzethez, neki köszönheti magyarországi ismertségét és – tekintettel a belvárosi lakosság szociális összetételére – egyedül itt van esélye győzelemre. Ő meg ragaszkodik a szűkebb pátriához. Megosztják támogatóikat, és mivel Gyuri mögül hiányzik a szervezeti háttér, nem kérdés, hogy ki húzza a rövidebbet. Az SZDSZ országos listát indít, vetélytársa akkor is bekerülhet a Parlamentbe, ha nem jut egyéni mandátumhoz. Számára viszont ez az egyetlen esély, ha elpuskázza, végképp a peremre szorul. Miben reménykedik vajon?

Furán is hangoznék – magunk között szólva –, ha azt mondanám: minek kínlódsz annyit, eredj!
Nem éppen baráti noszogatás, az igaz. De mivel kérkedhetnék? Különbözik az életkorunk, habitusunk, és noha jólesik hízelgő kapacitálásod: vállaljak nagyobb részt munkádból, mégsem értem, hogyan kívánhatsz ilyen sokat egy sótlan szűkölködőtől. A világ megváltása nem az én dolgom! Különben sem hiszek benne, és váltig bosszant, ha másfelé húzol, mint amerre tartok.

Inkább hazakísérem Riát! Egész úton szorongatom karját, anynyira elgyöngült láttodra. Mintha belőle szökne az élet, révülten mered maga elé. A rokonszenv hangolná? Magára veszi bajod és szívének rémült kalimpálását hallgatja abban a reményben, hogy ameddig dobog, a tiéd sem állhat le.
A forradalom ábrándja szertefoszlott, mit akarsz még? Megszegnéd az egyezséget? Ütközést proponálsz szótartás helyett? Nézeted szerint akármennyire is magunkénak érezzük a világot, reményünk sem lehet rá? Érjük be a kínálkozó esetőségekkel és startoljunk egy tanácsadói állásra, vagy – nehogy azt higgyék, fogytán erőnk – törjünk-zúzzunk tébolyultan?

Mintha repülőről figyelném a messzeséget, isteni pozíció a temető fölött, hullámokban gördül felém egy távoli moraj. Én csuklottam össze vagy a világ? Görcsösen próbálom megfejteni a modulált hangok jelentését. Emberi beszéd lehet, mi egyéb zsonghatná tele a Földet? Kötelességszerűen figyelem akkor is, ha erősen kételkedem már a beszédben és a hallgatásban. Játékká silányultak, eredeti céljukra többé alkalmatlanok.
Mit mondanak, és hozzám beszélnek-e, vagy csak bekiabálják a levegőt? Visszhangzik az üres koponya. Megfeszített erővel desifrírozom jelzéseit. A területi és listás választási rendszer arányairól tudósítana, mire az aktuális politológiai kánon rémlik föl, mindjárt sorra kerülnek a kormányozhatóság föltételei. Akár végszavazhatnánk is!
Mintha egy súgópéldány került volna kezembe. Most következik a kis pártok kirekesztése a törvényhozásból az erőviszonyai átláthatóvá tétele és a munka operacionalizálhatósága végett. Készülhetek a politika-fölfogások különbözőségéről szóló előadásra: kommunánk mitől jöhet vajon egyenesbe, a hatalomért folytatott küzdelemtől, vagy e buzgalom ostorozásától?

Örökös önismételgetéssel zárjuk az órát. Ha sejtenék, mennyire utálkozom már a saját szavaimtól, és milyen hidegen hagy a rögeszmék ismeretterjesztésnek álcázott sulykolása, itt ülnének még? Ugyan miféle tévhitek, ambíciók marasztják őket, miért nem szöknek el? Haszontalan, fölös, amit csinálnak, hiábavalóan tékozolják energiáikat, mikor fölbosszantanak tudatlanságukkal saját ostobaságomra emlékeztetve. Szemembe hánynák a múltat csak azért, mert még fiatalok és elvben másra, akár többre képesek?

Egyetlen új adatot, tényt sem tudnak meg tőlem. Kutassák föl, amire szükségük van! Elég nagyok hozzá. Járjanak könyvtárba, üljenek számítógép elé, mit bánom én! Tegyenek szert jártasságra a világ szerkezettanában, hogy tettben és szóban tökéletesedve simán haladjanak, és ne sikkadjanak el a következő elsikkasztandó forradalommal.

Tabula rasát úgysem csinálhatok önmagamban. Siránkozhatnék az 1948 előtt még tél-túl felötlő jobbító törekvések elmaradásán, ha úgysem követhetik a tiszteletre méltó példákat. Boruljon rám a feledés!

{ }

A Magyar Október Párt az Ön segítségét kéri! A nemrég törvénybe iktatott választási szabályok lehetővé teszik, hogy a hatalom szempontjából nem kívánatos jelölteket és pártokat kiszorítsák a közéletből. Egy-egy jelöltnek nem kevesebb, mint 750 „ajánlási szelvényt" kell összegyűjtenie a lakosságtól ahhoz, hogy a választásokon részt vehessen. Ezt a feltételt a tömegtájékoztatásban agyonhallgatott és erőforrásokkal nem rendelkező jelöltek, pártok csak nagyon nehezen képesek teljesíteni. A Magyar Október Párt szegény: sem forintot, sem rubelt, sem dollárt nem kért és nem kapott sehonnan. Kérjük, segítsen nekünk! Ami azt illeti, eddig sem egy műremek a felhívás, hanem ami ezután következik, botrányos. Ha tagjaink nem tudnának személyesen eljutni Önhöz, kérjük, hogy november 30-ig du. 3 és 7 óra között értesítse telefonon irodánkat, hogy ajánlási szelvényéért érte mehessünk, vagy hozza el azt személyesen hozzánk, ahol egy csésze tea vagy kávé mellett elbeszélgethet a „kis" és a „nagy" problémákról: lakása mennyezetének beázásáról és hazánk jövőjéről.

Véget kell vetnem ennek a spiritiszta szeánsznak! Ha sokáig hallgatom, még elérzékenyülök.

– Legalább az egyik hogy-ot kivakarhatta volna, akárcsak az „érte mehessünket"! Rozsdásan csikorog a „be fogja tartani" is. Otromba stílus, plajbászt elő, vereset!

Boszi illedelmesen vár, amíg befejezem, és mintha mi sem történt volna, folytatja.

– Néhány szó jelöltünk eddigi pályafutásáról: tevékenyen vett részt az eseményekben a forradalom oldalán.
– Pedig nem is dadog!
– Sokan ismerik látványosabb akcióiról, amilyen például a Nádor utca visszakeresztelése, de programunk, demokratikus elkötelezettségünk kevésbé ismert.
– A terjengős mindenit!
– Mi úgy gondoljuk, hogy a demokrácia az igazsághoz hasonlítható.
– Ki a fene gondolhatná még rajtunk kívül, már amennyiben ez gondolat volna, nem idétlen frázis.
– Ahogy a féligazság nem igazság, a féldemokrácia sem demokrácia. Demokrácia pedig nem képzelhető el az ország lakosságába – az Önbe – vetett bizalom nélkül.
– Azt reméli, megszilárdíthatja hadállásait, ha az időközi választáson bekerül a parlamentbe, és az ottani néhány hónapos szereplése során szert tehet az újraválasztásához szükséges ingyenreklámra?
– Ezért tartjuk elfogadhatatlannak, hogy a sajtóban és a tömegtájékoztatás más eszközeiben minden demokratizálódás ellenére még ma is érvényesül a központi cenzúra, a mi közleményeink, felhívásaink is gyakran nem, vagy csak eltorzítva jelennek meg.
– Rohan, nincs ideje a fogalmazásra, de hol az a fakezű íródeák, aki jegyezni mer egy ilyen förmedvényt?
Tíz ember, egy egész ügyvivő testület helyett dolgozik, mégis ekkor éri el csúcsformáját. A Kurír januári számában a SZER-ről faggatják. Az éppen zajló választási kampány közepette aktuálisabb témát elképzelni sem lehet, mint a Soroksári Nagyadó gondjait! Ő azonban ügyesen forgatja a szót, és nem röstellik idézni annak ellenére, hogy folyton másról beszél.

Pikáns a téma, hiszen évtizedeken át kötelezően gyalázták a Rádiót, most pedig hasonló vehemenciával dicsérik. Amióta felbukkantak Pesten, első tudósítóit hősként ünneplik. Néhány háznyira Demszky egykori otthonától fényes irodát bérelhetnek a Bajcsy-Zsilinszky út 66. első emeletén. A hajdani imperialista kémközpont példává magasztosul, szerkesztői gáncstalan lovagok, a sajtószabadság bajnokai. Ekecs Géza road show-kban szerepel, a Gondolatforgató gazdájára is fényes karrier vár, noha a Magyar Osztály működése távol esik az ideálistól, olykor az elfogadhatótól is. Fontos hírek maradnak ki az adásból, a fenntartó rejtélyes külpolitikai elképzelései rendre fölébe kerekednek a hiteles és tárgyilagos tájékoztatás követelményeinek. Hosszú ideig nem hangozhat el például Tőkés László püspök neve, jóllehet idehaza százezres tömeg tüntet mellette a Hősök terén.
A nem is mindig ellenkező előjelű cenzúráról Gyuri írásos bizonyítékkal rendelkezik: elcsent egy lapocskát, melyen az amerikai vezetők tudatják aktuális tilalmi listájukat az adás szerkesztőivel. Az elhallgatásnál is nyugtalanítóbb a közvetlen beavatkozás szándéka: a Rádió ős kombattánsként emel szót a zsarnoksággal szembeszegülők nevében, de korántsem ismerteti mindnyájuk nézeteit, elképzeléseit! Egyesekével kiemelten foglalkozik, és lépten-nyomon idézi, másokéval mit sem törődik.
A szerkesztési aránytalanságot és politikai kiegyensúlyozatlanságot akár tájékozódási zavarnak is betudhatnánk, csakhogy hovatovább már egyetlen tárcsázással elérhető München, és özönölnek a hírek, melyeknek nyoma sem marad a műsorokban. A nyilvánosság pedig életet menthet! Akinek nevétől visszhangzik az éter, élvez némi védettséget. Létét számon kérhetik, mi több, a cselekedeteiről sem feledkeznek meg. Ha teszem azt '88. október 23-án este kialszik a villany egy emlékezőkkel zsúfolt lakásban, senki sem retten meg. Gyurinak hála ugyanis „adásban vannak”,

a SZER élőben közvetíti az eseményt. Az elvtársak óvakodnak is a nyílt föllépéstől, miután szoros gyűrűbe vonták a háztömböt, mindössze az elektromos vezetékkel babrálnak egy keveset, míg kialszik a villany. Ám a kényszerű gyertyagyújtással még bensőségesebbé válik az ünnep.

A belpolitikai játszmákba bonyolódott Rádió sokat veszít népszerűségéből. Hazai konkurensei támadnak a frissen grundolt bulvársajtó körében, a népszerű újságírást ekkoriban még nem jellemzi a mesterkélt tudatlanság és sötét elfogultság. Riportereit, cikkíróit a kötöttségektől mentes, szabad vagy csak szabados szellem bűvöli el, az értékek semmibevétele még nem kötelező penzum. Örömest pótolják, amit a SZER elmulasztott.

Gyuri sem hisz Soroksár jövőjében. Előbb-utóbb megszűnik, mondja, vezetői pedig nagyralátó terveket szövögetnek: a magyar jövőt formálnák. Ellenkező, csömörös, aggályoskodó munkatársaikat – Lovas Istvánt, Zsille Zoltánt – kirúgdossák, a gyanúsakat, mint amilyen ő is, mellőzik. Alkalmi védencük még lehet, rendszeres munkatársuk már nem.

Nehéz feladat a társadalom többségével harmonizálni, túl sok már a csoportosulás ahhoz, hogy könnyűszerrel szót értsenek egymással. A hangadókkal folytatott tárgyalás célravezetőbbnek látszik, szűk körben döntsük el, ki uralkodjék a továbbiakban! Nem hallgatnak rá, és könnyebbik végén ragadnák meg a botot.

Gyuri rühelli a szertartásosságot, a celebráló ellenzéket sem tekinti valóságosnak és demokratikusnak. Csupán azért képviselné a társadalmat, mert előtte nyíltak meg a fórumok? Amennyiben helyzeti előnyét, kapcsolatait és tudását monopolizálva készül jövendő szerepének betöltésére, ám tegye, de minek bitorolja a demokratikus jelzőt? Ismerősnek találja az élcsapatos begubódzást, mások lenézését, megvetését, a „mi jobban tudjuk" fölényét! Nemsokára fölbukkantak az ideológiamentes profik is, nekik aztán mindegy, hol és kivel kerülnek egy csapatba, csak nyalakodhassanak a hatalomból. Filozofikus érvekkel kikezdhetetlenek, pozíciójuk erkölcsi kételyekkel megingathatatlan. Kis János zseniálisan lavírozik a liberális és a szocialista irányzat között, követőit azonban nem köti eszme, érzéketlenek a gondolatra, és olyan elánnal nyomulnak, amivel egykettőre félreszoríthatják a korábban meghatározó személyiségeket.

Kőszeggel, Solttal, Kenedivel még vitába szállhat – tűnődik –, Petővel, Tölgyessyvel, Magyarral és a hozzájuk csapódott Méccsel már aligha. Pozíciók megkaparintásával és birtoklásával elfoglaltak, szükségtelennek tartják az örökös lelkifurdalást.

Az MDF-nél ugyanazt ismételgetik, mint amit egykor hangoztattak a szegény, paraszti sorból kiemelkedett népi írók. Velük szajkózzák a kommunisták is, hátha szövetségre lépnének! Úgy képzelik, ha kegyesen magukhoz intik és vállon veregetik őket, a piszkos munkát is elvégeztethetik velük. Míg a jobboldal kedvező csillagzatában bizakodó Antall a hagyományok őrének markírozza magát, társai annyifelé húznak, ahányan csak vannak. Bánják is talán, hogy nem volt merszük a választási hadjáratban meghirdetett nagytakarításhoz! Bennük csak a félelem közös: az SZDSZ-é a nyilvánosság, nekik a hangtalan jelölés maradt.

Sajtószabadság? Eddig se volt és eztán sem lesz.

Ólmos csönd terül az asztalra.

– Nagyon előreszaladtunk.

Szükség van józanságodra Konrádka, én fegyelmezetlen vagyok. Sokat beszélek és fölborogatom képzeletük szalmabábjait. Bádogvödörként kongó ígéretek mindenütt, süket reklámkampányok besulykolásra szánt üzenetei, látszatvilág, fogott emberekkel.

– A körülmények megvilágításával kezdeném.

Segélykérően pillantok körül, tekintetem éle kicsorbul a megveszekedett stréberek kőarcán. Uramisten, csak nem akarnak órát tartani?

– '90 tavaszának meghatározó eseménye a voksolás: márciusban zajlik a diktatúra utáni első szabad választás Magyarországon. Ennek jelentőségére most nem térnék ki –

De kitér. Aprólékosan részletezi az előzményeket, a nemzetközi hátteret és az események elfogadott értékelését. A világért sem hagyna ki valamit, szorgalmasan strigulázza a vonatkozó szakmunkák megannyi frázisát. Tanárként is?

A korszerű metódusok híve lehet, mivel illusztráció gyanánt ósdi 168 órát lobogtat. Idáig virítanak jajpiros kiemelései. A homályba vesző képeken fondorlelkű politikusok agitálnak, csatolt nyilatkozataikban kopogtatócédulát, bekerülési küszöböt emlegetve magyarázzák bizonyítványukat. A történész meg az ásító utókor véleményét szajkózza, mikor eredményeik felől közelít: a jó bekerül a parlamentbe, a rossz kívül reked. Ekként érvényesül az evolúciós igazság. Ha képtelen vagy összegyűjteni 750 kopogtatócédulát, méltán záródsz ki a további versengésből. Óvást hiába emelnél az OVB döntése ellen! Színpadi fogásnak is ügyetlen a beszerzett támogató aláírások látványos elhamvasztása, merőben valószínűtlen ugyanis, hogy nem önös érdekből, hanem az ostoba szisztéma elleni tiltakozásul gyújtogatnál!

Kézről-kézre jár a lap, végül elpihen egy rumosüveg és a teásibrik között. Ha fölteszem a nyakamba drótozott szemüveget, rézsút éppen Gyurira látok. A Corvin mozi lépcsőjénél ácsorog kézi hangosítóval a vállán. Már csak az ifjú pesti rém, a szobor hiányzik. Korántsem vagyunk gáncstalanok, az emlékezést miért úsznánk meg tehát giccstelenül?

Önmaga árnyéka. Holló szemöldöke sötétlik, vagy a környező árkok és karikák feketéllenek ennyire? Komoly ajánlat az enyé-

szetnek. Nyakában dobtáras géppisztoly lóg. Műanyagból persze, ironikus emlékeztetésül a hajdan elásott hadipuskára. Legalább egy davajgitárt szerzett volna!

– Úgy tervezték Magyarország jövőjét, hogy az Országházban dőljenek el a kérdések, azon pártok pedig, amelyek nem kerültek oda, tűnjenek el.

A hibás szabályozás mindig a normatörők érve, nem az előírásokkal van baj, hanem velünk: egyszerre sóvárgunk a rend és a rendetlenség után. Amint fölénybe kerül az egyik, a másikat követeljük. Változásra áhítunk és azt keressük, hogyan lehetnénk hülyébbek. Ha a bevett, elfogadott játékmód ellenében cselekszünk, elérjük célunkat. Lottó-ötös, az esélytelenek vigasza. Sors bona, nihil aliud.

{ }

Konrádka lassan végére jár a sikertelen párt történetének, és várakozóan pislog, akár egy béka. Komótosan megtörülgeti lencséit, talán dicséretemre várna? Gyöngyeit a disznók elé vetette, és én még egy röffenéssel sem honorálom igyekezetét!

– Korszerűtlen, ideologikus pártalakulat – sóhajt, nehogy kétségem legyen, melyikünk az a nehézfejű nebuló, kibe szótagonként verheti az ismeretet –, avult fogalmak szerint politizál. Késve indul és amint a tanár úr is rávilágított, hibát hibára halmozott. Mint válhatna komoly nyomásgyakorló csoporttá?

– Egyéb ötlet?

Paméla még találgat:

– Olyan, olyan idegenszerű – maga sem érti, amit mond, holott jó ösztönnel nyomra lelt. Az ilyen női megérzéseket érdemes követni!

– Kényelmetlen figura csakugyan, jószerével még sátort sem bontottunk a szocialista táborban, és ő megint csasztuskát énekel alkalmi társulatával. Lehet, hogy máshová készülünk, mint hisszük és reméljük? Munkás-önigazgatást emleget, termelői részesedést, miközben a fogyasztói javakban dúskáló kapitalizmus után loholunk? Irtózatosan kornyikálva vágná a szemünkbe egy maroknyi narodnyik élén, hogy mennyit hazudunk? Mások sora ugyan rosszabbra fordulhat, a miénk azonban soha. Andalító valcert húznak fülünkbe, miért ne utasítanánk vissza disszonáns hangzatait? A jelen tabu, a jövő pedig megkérdőjelezhetetlen.

Ha nem lőheti be magát a döntéshozók közé, képviselőjelöltként indul a választásokon. Régebben önsorsrontónak tekintették az ilyen maguk útját járó monomániásokat, akik elfordulnak a többségtől.

– A politikában látszani kell – véli Konrádka –, ha nem pengeti le a belépőt, közelébe sem eresztik a játéktérnek. Előbb a Parlamentbe kellene jutnia, hogy azután az „utca hangját" hallassa!

Boszinak azonban érzékeny a füle:

– A hangja modulálna akkor!

– Minek feccöl bele annyi energiát, ha úgy is tudja, nem lehet ász? A lebőgés ellen tökösebbet is kiagyalhatna!

Nyuri talán nem helyesli az efféle okoskodást?

– Inkább a törvénnyel fordulna szembe, nehogy közönséges húsvér ellenfél verje meg. Elvont entitásoknál nem is adja alább! Enynyivel tartozik magának? Ha kudarc éri, transzcendentál, a hazai valóságból a mítoszok fikciójába szublimál. Nem is olyan ostoba!

Nocsak, a lélek bugyraiban kutat, történész kolléga?

– Kajakra nem megy, dumával pedig nem győzi – fanyalog a társa.

– Á – sipít föl Paméla –, lenyomja szöveggel, akár egy edző, a pályán meg csináld, ahogy tudod.

Boszi sem hiányozhat a bölcsesség ormairól:

– Jó, ha sokan szólnak hozzá, így derül fény arra, hányféleképpen tehető föl ugyanaz a kérdés.

– Mi pedig lassan elfogyunk közben – sandít rám Paméla.

Kínos csönd. Mibe trafált bele az angyal?

Konrádka mint egy ritka tüneményt, forgatja poharát:

– A tanár úr megfeledkezetett a szemináriumról?

– Úgy tűnik magának?

Megelőztek volna egy lépéssel?

Sok időt nem hagynak a tűnődésre. A szót ismét Boszi ragadja magához. Neki jutott a választások utáni időszak, a „csaló törvények" elleni sátoros demonstráció históriája.

Érzem, amint megrándul a kezem, és a kórus máris fölzeng:

– Ne siess annyira!

A nevetés közelebb hoz bennünket egymáshoz, és oldja a feszültséget. Engem viszont az iménti rejtélyes utalás foglalkoztat, mi kerülhette el a figyelmemet?

– Egy s más történik még a kampányzárásig. Van amiről tudhatnak, van amiről nem. Személyes viszonyait tisztázandó Londonba utazik, kislányát látogatja meg. Riasztó foltok éktelenkednek rajta, mikor hazatér. Ajka puffadt és alig áll a lábán. Korábban zsémbelt, háborgott, most csak lamentál: semmi sem megy úgy, ahogy szeretné.

Március idusa előtt sajtótájékoztatót hív össze, ahová valamennyi jelentősebb bel- és külföldi lap hivatalos. Külön értesíti a televíziós állomásokat is, mégsem jelenik meg senki.

Teljes a hírzárlat – ismételgeti csüggedten.

Országhatárokon átívelő összeesküvést szimatol? A sajtó képtelen ennyi politikát fölszívni. Meghaladja erejét a közéleti események emészthetővé tétele. A választási listákon szereplőkkel foglalkoznia kell, esetleges mulasztásaiért ugyanis perelhető, és a befutott pályázók sem feledkeznének meg a bosszúról. Egy választási feltételeknek meg nem felelt pártot viszont bátran semmibe vehet.

E groteszk kelet-európai világban a józan értelem könnyen félresiklik, a honi titkosszolgálat is intakt, cselekvőképességét őrzi. Egyik célcsoportja éppen az '56-osok, és önérdekből is akadályozná, hogy a jövő kovászai legyenek. Létét ki fenyegethetné náluk jobban? Egymásnak ugrasztja, és így járatja le őket. Hasonlóként bánik azokkal is, akikről hiteles bal- vagy jobboldali politi-

zálást tételez föl. Gyuri pedig egyetlen pillanatig sem titkolja szándékait, bőségesen kiérdemli tehát a rendőri figyelmet és törődést. Elszigetelése nem jelent különösebben nehéz feladatot, a sajtó teli levitézlett belügyesekkel, egykori „társadalmi megbízottakkal", szeriőzen spiclikkel. Hivatásos ügynökei régóta azon mesterkednek már, hogy botrányhős hírébe keverjék, bohócnak, krakélernek állítsák be. Lihegve tudósítanak balhéiról, mihelyst elemzésbe bocsátkoznék, kikapcsolják a riportermagnót, elteszik a kamerát. Hasson vadul uszító, idétlen szélsőségesnek. Meggondolatlan népszónok hírébe hoznák, hogy a közönség illő fogadtatásban részesítse a demagógot!

Január nyolcadikán robban ki a lehallgatási botrány. Egy héttel később lemond a szolgálatok főnöke, Horváth József. Nem érdemes tovább hezitálni, az apparátus önmaga védelmében beindít egy minden részletében kidolgozott mentőakciót, melynek során bravúros „önleleplezéssel" tereli el a köz figyelmét múltjáról és szervezeti továbbéléséről. Ha az általuk fölhalmozott dokumentumok megsemmisüléséről éppen ellenfeleik adnak hitelt érdemlő tájékoztatást, akkor nyilvánosságra hozatalukat sem követelhetik többé! Amennyiben hiányzik a kutakodnivaló, érdektelen, hogy mit végeztek korábban, bűnös manipulációkra úgysincs bizonyíték. A múlt kiürülése fölment a felelősség alól, „tiszta lappal" kezdhetik újra! Végvári őrnagy csont nélküli kosarat dob és megnyeri a meccset.

Nyuri metronómja szaporán ütemez:

– Hiába balhézik a B közép meg az újpesti viola, a meccs odalenn zajlik. Ha annyi csókosa sincs, hogy beválogassák, mire számít?

– Előkészíti menekülését az ég felé. Ez éppúgy lehet az ész csele, mint a megvilágosodás eredménye. Naponta huszonnégyféle teendője van – panaszkodik –, és jó, ha néggyel megbirkózhat közülük. Ekkora hajsza bárkit felőrölne, a kondíciója pedig egyre romlik, sokáig nem állja a sarat. Testi-lelki kimerültségében enged az irracionális késztetésnek, de – titkon vagy nyíltan – nem folyamodunk-e mindnyájan efféle képzeletszülte hatalmakhoz, bajunkban nem pislogunk-e az égi nemtők vagy párkák felé? És a szeretet hol marad?

Boszi eltésztásult képén vörös foltokban ütközik ki az ingerültség:

– Egy bonmotnál azért többet érdemelne ebben a világban!

– Talán Jágóra emlékeztetem?

Nyuri felröhint:

– Inkább egy Desdemóna nélküli Othellóra.

Megint az a kínos feszengés.

Micsoda ösztönlény?

Kezdek besokallni. Min mulat ilyen jól?

Konrádka tölt a findzsából, és földönti csészéjét. Újabb folt az anyámtól örökölt, kissé már viseltes damaszton! Alatta meg fölhólyagzik a politúr.

Hogy mentse a menthetőt, Boszi papírszalvétával tunkolja föl a tócsát. Addig kapkod, ameddig meg nem billen a cukortartó. Még szerencse, hogy nem a só ömlött ki! Igaz, a konyhában feledtem. Paméla sem maradhat ki a tömeges önfeláldozásból, egy életem-egy halálom menti a rumosüveget.

Nagyobb baj nem esett?

– Hagyják, majd fölszárad!

Nem hangzik túl meggyőzően, Konrádka kerüli is pillantásom. Soha nem bocsátja meg, hogy tanúja voltam ügyetlenkedésének.

Nyuri figyelmeztetőleg krákog. Rendkívüli pillanat következik, nagy attrakció, ő beszél.

– Csapjunk a lecsóba! Ezek a dögös fotók a szobordöntésről készültek. Cool, ilyen lehetett akkor is, amikor földre vitték a Bajusz-

királyt! Sokat vacakoltak és jól megszívták! Végül csak elfűrészelik, pedig úgy megkenték festékkel és telenyomták plakáttal, hogy az is megtartaná. Mire egy hátas dob, jönnek a zsernyákok és szétrúgdossák a tömeget. Ők se hagyják magukat, oltári balhé! A főrendőr meg azt nyomatja, elő sem vették a négerszalámit. Sirály! Akit mégis beszirénáznak, társai verték földhöz. Totál Fradi!

Megkönnyebbülten nyújtózik, bokája az asztal túlfeléről kandikál elő. Ha ekkorára nőnék, magam is követném példáját.

– Köszönjük a gyors panorámaképet! Mindössze a hely, az idő, a cselekmény maradt ki, és a körülményekkel adós. Ezek a hír kritériumai.

– Mennyivel jobb egy ilyen demo, mint amikor meccs után hülyére üvölti magát a tömeg, és a zsernyákok önvédelemből ütik, aki elébük kerül? – tűnődik Konrádka.

– Hogy kinek emelek kalapot, nem tartozik a rendőri kompetenciába. Geszler ugyan azt szeretné, ha lépten-nyomon köszönteném.

Konrádka fejét csóválja:

– Naivitás ez tanár úr, óva intene tőle.

Mit felelhetnék a hóhányónak?

– A tavasz első napján Bodrogi Tibor fölkapaszkodik Münnich Ferenc alakmásának talapzatára, vélhetően nem is azért, mintha tettével kívánná megbotránkoztatni a Honvédelmi Minisztérium oldalában gyermekeiket sétáltató anyákat. Amikor dugaszoló aljzat után érdeklődik a közeli épület nyitott ablakainál, nem valószínű, hogy egy kétséges esztétikai ítélet végrehajtására készül Kiss István remeklése felett. Csupán értetlenségét fejezi ki: mit keres itt még a diktatúra jelképes figurája? A teret hamarosan átkeresztelik, a zsarnokság bronzba öntött látványossága pedig a helyén marad? Marx és Engels sziámi ikerpárja felé tartva – arra vonul a kis csapat – mindössze a tétlenkedő hivataloknak nyújtana tevőleges segítséget. Felajánlásként, társadalmi munkában végezné el, amit az V. kerületi tanács régóta halogat: e térképzés esztétikai felülvizsgálatát a főváros rendelkezéseinek fényében.

Közcélú és -érdekű feladatvállalásában a helyszínre vezényelt rendőröknek is illenék támogatniuk! Amennyiben cselekedetével jogi aggályokat támaszt bennük, figyelmeztethetnék, ők azonban csak ácsorognak és nem intézkednek. Parancsnokaik tanácstalanok, följebb passzolják a döntést. A belügyminiszter helyettese, Túros András vezérőrnagy megtiltja a beavatkozást. A szobor közben enged a közvélemény nyomásának. Sehol az ellenerő, nyoma sincs a megmintázottról elnevezett társaság mozgósította tömegeknek! Kíváncsi riporterek gyülekeznek csupán. Ha késve is, végül megérkezik az ukáz, és a hirtelen támadt kötelességtudat hatására valamennyi lehetséges kényszerítő eszközt bevetnek a társadalmi tulajdon védelmében. Az elkövetőket nemcsak igazoltatják, mindjárt ütlegelik is, és ha belejöttek már a gumibot használatába, nem hagyják abba a sértett földre kerülésekor sem, pedagógiai kurzusukat odalent is folytatják. Íme, egy szakszerű rendőri intézkedés '90 tavaszán! E tudás és elkötelezettség száll apáról fiúra, leszerelő nyugdíjasról frissen avatott újoncra.

Nem jó itt élni.

{ }

Minek privatizálok, csak megrónak érte.

Egy hete kezdi meg csapatainak részleges kivonását a Szovjetunió, és négy nap múlva választás. Néhány tucat keserű ember most előre szavaz.

Jó ideje gyanítható, hogy megszámláltattak a diktatúra napjai. A bukását is bejelentették egy esztendeje, és lám, mit sem változott életünk kerete! Helyükön maradtak a rend őrei. Ha föl is számolják egyik-másik intézményüket – mint a Magyar-Szovjet Baráti Társaságot –, akkor sem kíváncsiak a véleményünkre. Türelmünk fogytán úgy érezzük: néhány óra alatt többet tehetnénk, mint amennyit eddig végeztek állítólagos képviselőink. Elégedetlenségünknek szimbolikus cselekedetekkel adnánk jelét: ha nem hordhatjuk szét kövenként a Bastille-t, földre döntenénk szobrait. Így lesz Münnich vörösre mázolt csizmájából esernyőtartó a Fő utcában.

– Hogy került oda?

– Ha az útlevelében engedélyezett harminc nap elteltével megtagadják a hazatérést, bűntettet követnek el. A távollétükben börtönre ítéltek mellékbüntetésként elvesztik ingó és ingatlan vagyonukat. Gyuri lakására állítólag egy BM-es vetett szemet és már hozzá is látott felújításhoz. A visszaköltöző régi lakó illegális lakásfoglalónak minősül. Felszólítják, hogy nyolc napon belül hagyja el a nagyanyja által már a ház felépülése óta birtokolt helyiségeket. Gyurinak esze ágában sincs engedelmeskedni, annyi realitásérzék pedig a tanács vezetőibe is szorult, hogy mellőzzék a

karhatalmi segédlettel végrehajtott kilakoltatást. Jött volna néhány hónappal korábban vagy pár évvel később, nem volna ilyen „szerencsés”!

– A szerzett jog erősebb lehet az írásos szerződésben foglaltaknál – jegyzi meg Nyuri.

Mi rejlik koponyájában? Ilyen szakjogászra valló megjegyzést nem néztem volna ki belőle. Talán a szülők?

– Én következem – sóhajt Boszi –, úgyis elkapkodom.

Fanyar mosolyra húzódik vaskos, lefittyedő ajka. Nem győzök ámulni ezen az estén!

– A „csaló parlamenti választások” elleni tiltakozásról kell beszámolnom. Sajátos formáját választja, sátrat ver a Kossuth téren. Már az első napokban megpróbálják eltávolítani, de ő makacsul visszatér. Egy időre békén hagyják és csak hetek múltán tanácsolják el. Bővebbet nem mondhatok, a föllépése szokás szerint eredménytelen. Jobban izgat, hogy milyen érzés lehetett naponta köszöngetni a Parlamentbe igyekvő barátoknak?

– Március 21-én, a Münnich szobor ledöntésének napján ver tanyát. Rendőri védelme – cseőstül jön az áldás! – abban merül ki, hogy szétrúgdossák sátrait, és rutinosan összeverik az árnyékába húzódót. Példát statuálnak. Gyuri a demonstrálók tömeges csatlakozására számít, a hivatalból ellene sereglők pedig arra, hogy brutális föllépésükkel megfélemlítették az elégedetlenkedőket, noha ez a látványosság önmagában is riasztó. Kócos, didergő emberek kászálódnak elő reggelente a dunai szél föllebbentette ponyvák alól, hálózsákjaikat az autóbuszos turistakaravánok bámész tekintete előtt szellőztetik, hajtogatják. Vízért indulnak, illemhelyet keresnek, és termoszból döntik magukba a feketét. Szegényes attrakció, kempingszékes önsanyargatás. Ahol megtűrik az efféle víkendezést, ott demokrácia volna? Az újonnan öszszeülő törvényhozás helyébe küldöttséget menesztenék hozzájuk, és megköszönném a

legitimáció érdekében kifejtett erőfeszítésüket! Micsoda ingyenreklám! Ha lehet, négy esztendeig maradjanak!

– De elzavarják őket.

– El.

Nyuri az orra tövét vakarja:

– Ilyen hervadtak?

– Bizonyára attól tartanak, hogy a róluk szóló beszámolók aláássák a demokratikus rendbe vetett hitet. Kit nyugtalanítana azonban néhány bulvárlap színes tudósítása? Nincs jele a szolidaritásnak. Az utolsó szó jogán közzétett és Honfitársainkhoz intézett segélykiáltás is régebbi keletű, a táborverés előtti napon készülhetett, egyedül az 56-os Szövetség írta alá a politikától távol rekedt forradalmárok képviseletében.

Az újsütetű hatalomnak fontosabb dolga is akad a velük folytatott vitánál. Az ő energiáit pedig a szokatlan körülményekkel való birkózás köti le. Saját vermébe pottyant a MOP és sehogy sem tud előkecmeregni.

– Legalább írnak magukról egy nekrológot – sóhajt Boszi és egy tenyérnyi cédulkáról olvassa –: nem sokáig tartott a látszatdemokrácia. Hivatalosan még át sem vették a hatalmat a csaló választásokkal a Parlamentbe juttatott pártok, de máris megkezdték a szabadságszerető erők üldözését. Az új diktatúra első áldozata az Ország Sátra, a Magyar Október Párt Országház mellet létesített politikai fóruma. Csupán 35 napig létezhetett a szabadságnak ez a kis szigete: négyszer támadta meg, és végül durva erőszakkal számolta fel a rendőrség. Kinek fájt a gyülekezési jogok gyakorlása, kinek fájt a demokráciáért, az igazi népképviseletért folytatott békés tüntetés? Kinek fájt az, hogy valahol nyíltan meg lehetett vitatni az ország gondjait? Ki akarja ismét a gumibotok csattanásait hallani a szabadság dalai helyett? Reménnyel és félelemmel nézünk mindannyian a jövőbe. A hatalom új

urai bemutatkoztak. De nem a türelemről, nem a demokratikus változások iránti elkötelezettségükről tettek tanúbizonyságot, hanem a múlt erőivel kötött szövetségükről. Honfitársaink, vigyázzatok! A rendőri erőket ma még csak néhányunk ellen vetették be. Nehogy holnap a munkát, kenyeret, szabadságot követelő milliók ellen vezényeljék ki őket!

– Megint ez a balos szósz – áll el szeme-szája Konrádkának –, mintha elvétette volna a dátumot!

– Talán az járhat a fejében, mi lesz, ha ráeszmélnek, hogyan működik a látszatdemokrácia. Ez még évekbe telik, annyi ideje meg nincs. Semennyi ideje sincs, az utca pártjának tagjai ugyanis nem üdülhetnek naphosszat a Kossuth téren, dolgozniuk kell. Így jelenlétük demonstrálása is reá hárul. Egy aszfalton termett – Márai szóhasználatával élve – levantei, aki viszolyog a természettől. Nem jár kirándulni, és noha életmódváltásról regél, fogadkozásait maga sem veszi komolyan. A füstös, szmogos Belvárosban pedig, ahol Zsigulik, Moszkvicsok és Trabantok kipufogói durrognak, nem terjeng szénaillat. Nagy Kitárulkozása a természet előtt csupán legenda.

Alig fél évvel előzi meg a taxis-blokádot, de az október világa mégis elüt a márciusétól! Míg az többé-kevésbé a legális összecsapások hónapja, addig a forradalom emlékhava az illegitim erőpróbáké.

– Micsoda leves, nem volt taxi?

A hülyeségéről győzködne? Azt hiszi, beveszem ezt a maszlagot? Milyen érdeke fűződhetne elmeállapotának leminősítéséhez? Korunk Svejkjének megtisztelő címére pályázik? Fricinek igaza lehet, alkalmatlan vagyok már tanárnak, nem bírom követni észjárásukat. Vajon a teljes együgyűség állapotában végzem én is?

– Lezárták az Erzsébet-hidat és bedugult a közlekedés.

Konrádka még a tájékozatlanság látszatát sem engedheti meg magának, társai okvetetlenkedésére ügyet sem vetve folytatja:

– A spontán mozgalmak, mint például az ötvenes évek futballtüntetései, nem váltak csírává. Utólag sohasem tisztázható, mi lobbant föl egy lángot. A jövőre vonatkozó jóslatok pedig még kétségesebbek.

– Allonsanfan.

Egyedül Boszi arcán suhan át mosoly. Ennyire tájékozott, vagy francia szakos létére félrenyúlt volna?

– A kiábrándultság filmje, netán a józan felismerésé? Helyesebb volna a tudást emlegetni, de ha így sem ismerős, térjünk vissza a politikához! Gyuri szerint az ember szabadsága kiterjedtebb, mint hinné, és kötelességének érzi, hogy bejárja terét.

– A nyaralásból tehát semmi nem igaz?

Paméla csalódott. A tények érdeklik, a kategorikus imperatívuszok és elvont summázatok kevésbé.

– A tábori élet gyönyöreire gondol? Életében először állhatna be indiánnak! Arcbőre kisimul. Ha nem a sátorban alszik, hoszszas csöngetésre támolyog ki az előszobába, miután jól-rosszul magára cibálta borvörös alsónadrágját. Akár egy gyerek, menten vissza is búvik. Kedves vendége meg bámészkodhat a fal mellett gyalulatlan deszkából összerótt szekrényféle ruha-halmán, a félbehagyott alapozáson, vagy a leakasztott ajtón.

Jót tesz neki a szabad levegő? Jót tenne, ha élne a lehetőséggel és elgyötört szervezetét végre pihentetné. Ha legalább időlegesen fölhagyna a politizálással és íróként is ügyködne, ami elixírként hathat egy ilyen munkamániásra. Londonban még úgy tervezte, illegális nyomdász-tanfolyamot indít be. Mire útra kelt, a szamizdat készítése helyett önálló könyv- és lapkiadó alapítása vált időszerűvé, ami demokratikus klubként és közösségi találka-

helyként szolgálhatna. Mivel használ többet: a közvetlen politizálással vagy a szívós önszerveződés példáival?

Aggódó szerettei megnyugtatására arról ábrándozik, hogy kiadja a fordulat évéről készült összeállítását és interjú-sorozatát, a Nem engedünk az 56-ból!-t. Mese habbal.

{ }

Paméla ásványvizes palackot kotor elő hátizsákjából, Boszi teásibrikjében kavargatja az űrt. Konrádka néhány keksszel játszik, kettőt-kettőt az élére állít és egymáshoz támasztva várat emel belőlük. Minden pillanatban várható, hogy Nyuri alámerüljön, végérvényesen eltűnjék az asztal mögött.

Mintha a füsttel együtt utolsó mondandómat is kifújtam volna. Újabb cigarettára gyújtok és némán pöfékelek. Tekintetem a jubileumi Jókai-sorozat vörös szalagján nyugtatom, a gerinc aranyozott címbetűi kissé már kopottak. Mekkora enyhülettel jár egy Ankerschmidt-legenda megköltése?

– És mi lett azokból, akik vele együtt kerültek csöbörből vödörbe?

Megrágom a szót, jólesik már egy kis csönd. Nem hagyhatnánk abba? Eluntam magam.

– A bukott társsal szembeni megvetés a magyar közélet jellegzetessége. A szolidaritást nálunk hírből sem ismerik, ugyanakkor tévedhetetlenül kiszimatolják, ha fogytán a másik levegője. És elfordulnak tőle. Magára hagyják. Az érzékenység tehát nem párosul segítőkészséggel, saját sikerünket kovácsoljuk mindnyájan, egymásban vetélytársat látunk, nem barátot.

SZDSZ-es honatyává rangosult cimborák oda-odaköszönnek még, de már nem ereszkednek szóba vele. Legföljebb vállon lapogatják: na hogy vagy, mi újság, Gyurikám?

Az MDF uszályától ennyire sem telik. Egy ilyen denevér nem szalonképes előttük. Végtére is a konzervatív politikusnak ügyelnie kell a tradícióra, még ha sejtelme sincs arról, mi fán terem!

Ami pedig az Evezősben várakozókat illeti, elpattant az illegalitás abroncsa, többé semmi nem fogja össze a társaságot. Tavaly rendőrök tucatjai vigyázták lépteiket és nevüktől volt hangos az éter, idén már hallani sem akarnak róluk az ismét jó káderré visszavedlett apparatcsikok. Tegnap akár köztársasági elnöknek is jelölhették volna őket, ma már a semminél is kevesebbek. Kikoptak a viszonyok jobbítására törekvők közül, és nem szövődnek a kölcsönös viszontszolgálatok hálózataiba. Noha képviselőkkel, miniszterekkel, professzorokkal állnak pertuban, vagyont érő kapcsolataikat mégsem aknázhatják ki. Ügyetlenek hozzá. Más rugóra jár az agyuk. Csak bosszantanák a „befutottakat". Miért nem ügyeskedsz jobban – hánynák szemükre –, mindnyájan megdolgoztunk a sikerért!

– Talán kössék föl magukat?

Konrádka sem az a kimondottan megbocsátó alkat!

– Akkor lelnék meg helyük, ha végképp lemaradnának a feltörekvők mögött? Végtére is az utca pártja nem idegenkedhet az aszfalttól! Vagy ez is csak szlogen, és ők sem különbek a letűnt diktatúra munkásállamot hirdető, lépten-nyom a dolgozó emberre hivatkozó ideológusainál?

Nem ugranak föl, nem olvassák fejemre, hogy elhagyott régi környezeténél mi sem áll távolabb az új identitást választótól. Magukba süppednek, bávatagok.

Ennyire késő még nem lehet!

– Választhattam volna mást is, nemcsak őt, valamelyik azóta hírnévre vergődött politikust. De abban bíztam, ha megismerik, átlelkesülnek példájától. Szemükben megcsillan a lélek, hangjuk is kitelik. Mitől ilyen lagymatagok? Ha segítségükre szorul egy maguknál is védtelenebb, nem sereglenek miatta az utcára. Semmi közünk hozzá, mondják, elég a magunk baja.

Te nem felejtsz.

Emlékszel a baltiakkal történtekre. Amint mozgolódni kezdenek nemzeti függetlenségük kivívására, a Szovjetunió és az USA nagykövetségénél tüntetsz: el a kezekkel Litvániától! Cselekvésre szólítod az ideiglenes köztársasági elnököt és pártod nevében levelet írsz Gorbacsovnak is. Olyan nép nem lehet szabad, amelyik másokat elnyom! Azután Bush-hoz fordulsz: fölkérjük Önt – úgyis, mint pártunk tiszteletbeli tagját –, vesse latba befolyását Litvánia függetlensége érdekében!

– Jóképű pasi?

Paméla első tárgyszerű közbevetése. Ugyancsak rám pirított, amiért azt hittem, hogy képzeletében legföljebb ha a sportpálya és a gyorsétkezde között kóricálhat. Revideálom álláspontomat és megkövetem: érdekli más is.

– Minek kérdi?

– Máskülönben hogyan fogná meg a nőket?

– Penge vagy – dicséri Nyuri –, nagy spíler lehetett az öreg.

A konszenzuális felhatalmazás, az elhangzottak ésszerűségének, helytállóságának, megvilágító erejének ismertetéséről talán térjünk át a személyes adottságok ismertetésére, vagy – ha úgy jobban tetszik – a szerencsés örökség taglalására?

– Egy pillantást vethetnénk az esendő emberre is – proponálja Konrádka.

– Ha jól értem, köznapi lényére kíváncsiak.

– Csak a tényekre.

– Maguknál harangoztak valamit a személyiség-jogok felől? Kerek perec megtilthatják kutakodásunkat. Humánus szabály, melyet önmaguk védelmében alkottak a törvényhozók. Száz esztendő múltán bátran csepülhetik őket, addig viszont ki a paszkvillánsok méregfogával! A tudás kellemetlen.

Ő sem idézhető meg egy szeánszon anélkül, hogy magával ne rántaná a fénybe hozzátartozói tömegét, akiknek immunitását a törvény szigora védi. Hasonlatosan a rendőrségi akták fekete ablakához, melyet a még használhatónak ítélt, így megoltalmazandó besúgóra zárnak, legföljebb kipontozhatnánk nevüket, de egy kipontozott nevűt lehetetlen meghívni, ha csak nem a régi animisták példájára, új névvel ruházva föl: a kimondhatatlan!

Mire jutunk? Homályt regölünk, ködöt sűrítünk, segítünk kioltani az eligazító világot. Mert közülük nem egy véka alá rejtené a kölcsönkapott lángot, semhogy örvendezzen lobogásának! Úgy érezzük – mondsza a jó lélek –, hogy Gyurihoz fűződő kapcsolatunk, az iránta érzett szeretetünk szigorúan a magánszféránkba tartozik. Kérjük, ezt a témát ne érintse! Minket sokan ismernek, ezért még a nevek említése nélküli leghalványabb célzást is a személyiségi jogaink súlyos sérelmének tekintenénk.

– A liba!

Pamélára szögezem tekintetem:

– Honnét veszi, hogy nő?

Ilyesmit is csak egy férfi kérdezhet!

Nyuri tempóz mögötte, nem maradna el a gyöngébb nemtől.

– Hát nyerőbb, mintha spicliként kussolna.

Zsábám van? Megrándul az arcom. Sötét sejtelmek ólálkodnak az éjszakában, magyarázzák, ahogy akarják, nem kedvelem a minduntalan felbukkanó baljós előérzeteket.

– Súlyos szívműtéten esik át Londonban, szörnyű hegeket tetoválnak a mellére és lábszáraira, miközben a coronariák pótláshoz szükséges ereket kimetszik. Ingerült, nyugtalan, pattog, akár egy elektromos szikra. Fővesztetten rohangál, sehol nem leli helyét. Nehezen összpontosít, halványul az aurája is. Arról híres, képes bárkivel elhitetni, hogy egyedül rá figyel, és nincs az a sürgető teendő, amiről kedvéért le ne mondana, most meg el-elvéti a szót. Szívesen megráznánk, térj magadhoz Gyuri!

Mondandói csomókban, lökésszerűen törnek elő. Hol hagyta olajos simaságát? Miért nem andalít el, miért nem igéz meg, miért nem olyan, mint máskor? Elégedetlenkedünk Tiborc panasza hallatán: két új eret stoppoltak szívembe, s mivel úgy látszott, mintha meg akarnék halni, sietve befejezték a „coronary artery bypass graft", rövidítve „cabbage", azaz káposzta-műtétet. Az intenzívre vittek, a harmadik koszorúér-átültetésre pedig – amit beígértek – nem került már sor. Nincs szükség rá. Annyira elrohadt a környéke, hiába pótolnák újabb, lábszáramból vett erekkel. Különféle intelmekben részesítettek: ne dohányozzak, stb. És másnap már szedték is ki belőlem a csöveket, két nap múltán pedig levették a kötést, vékonyka gézcsíkot a mellemről. Keljek föl és járjak! Alig egy héttel később hazaküldtek. Az életmódváltást is a terápia részének tekintik, ha dohányzom és még egyszer az orvosok kezére kerülök, akkor hitvány gazembernek tekintenek, aki fölöslegesen molesztálja őket. Mintha a nikotin volna az egyetlen rizikó! Sehol, egyetlen tájékoztató füzetben sem találkoztam Kelet-Európával, aminél betegítőbbet keresve sem találnék!

Hat hét múlva visszarendeltek ellenőrzésre. Megröntgeneztek, elvégezték az EKG-t és mindenféle vizsgálatot, érdemi tájékoztatást azonban nem adtak. Kétféle tablettán élek most, egyik a véredényeket tágítja, a másik vízhajtó. Kellemetlen mellékhatásuk, hogy leviszik a vérnyomást, holott úgyis alacsony. Összhatásuk sajátos, sokáig nem jöttek rá a megfelelő adagra, én meg rosszul lettem, azt hittem: végem. Oxigénmaszkot tettek rám és maximumra állították a gépet, mire eszébe jutott valakinek, hátha vizenyős a tüdőm. Ezért élek még. Videóra rögzítették a műtétet, szerettem volna megnézni a kazettát, de féltek, hogy ha valamilyen baj lesz velem, perelnek majd a hozzátartozóim, és akkor bi-

zonyítékként hivatkozhatnak a felvételre. Mi tagadás, az angol egészségügy korántsem tökéletes, noha kiválóan látja el a súlyos betegeket. Talán jobb lett volna néhány hetet várnom a hazatéréssel, de ha már itt vagyok, nem mondhatom, hogy nincs képviselőtestületi ülés, mivel nem akad, aki levezesse. Üdülésre, pihenésre nem futja időmből. Annyi a dolog, ki sem látszom belőle. Az orvosaimnak persze nem tetszene, de ha valamitől, úgy ettől biztosan meggyógyulok.

{ }

Öt nap múlva nyílik meg az új Országgyűlés első ülése. Miután eldödögik a Himnuszt, Oszter Sándor öblöget, majd felhangzik az elnöki köszöntő: Szűrös Mátyás hivatott tolmácsolásában a nép óhaja. Kedves magyar testvérei nevében Vargha Béla mond köszönetet az Amerikai Egyesült Államoknak és a Szovjetuniónak. Megérdemlik, hiszen tevékeny közreműködésük nélkül aligha éltünk volna fél századon keresztül elnyomatásban és nyomorban! A mindenható Jóisten ajándékait sorolja, nem feledve a turáni átkot sem – találóbb igével többpárti parlamentet még nem mutattak be.

A közönség fölállva tapsol az álság említésekor.

És csobognak az ünnepi szónoklatok. Vörös Vince az idő zimankós vasfogát érzi, és a Tisztelt Ház éljenez! Köszöntik a születésnapokat, elvégre valamit csak ünnepelnünk kell. Mihelyt Szűrös átadja helyét az emelvényen, érdemi munka kezdődhetnék, Kéri Kálmán házelnök azonban a Csonka Hazáról elmélkedik. Soha jobbkor, alkalmasabb helyen és pillanatban! Az ügyrend várhat egy keveset, alig ötvenévnyi elmaradást halmoztunk föl.

Az elnökválasztás után Kéry újabb megjegyzéséről kerekedik vita: igazságos háborút vívott-e Horthy serege? A maga tempótlan módján Antall védelmére kel a fenemód aktuális kérdés tárgyalásánál, míg a Fidesz el nem küldi a zuhany alá száradni.

Pompás hecc a köztársaság elnökére voksolni! A közszolgálati televízió sem rest, Feledi Péter, majd Szabad György elcsukló hangon köszönti nézőit. Megint a Himnuszt vonsszák, és elmasí-

roznak, hogy válasszanak az egy jelölt közül. Honnét is gyanítanánk, hogy ki lesz a szerencsétlen befutó?

A MOP-nak záros határidőn belül ötvenezer ajánlást kellett volna összegyűjteni, hogy jelöltjét elfogadtassa. Ugyan melyikünk adná e kétes politikai ügylethez nevét, címét, személyi számát néhány hónappal a diktatúra összeomlása után? Elvek és nem érdekek vezetik – prezentálják Rácz Sándort –, eddigi talponmaradása ép lelket, hivatástudatot, alázatot, céltudatos küzdelmet követelt. A felsorolt erények egyike sem felel meg a modern követelményeknek! Korszerűsödésünkre honnét is adhatna garanciát egy alulkvalifikált szerszámkészítő?

A kamera közben – merő véletlenségből – folyvást a kisuvickolt homlokú Göncz Árpádon csüng, odakünn pedig felsorakozik a díszszázad, hogy ha úgy adódik, katonai parádéval köszöntse a bileendő elnököt. Fenemód izgulunk a szavazás kimenetelén!

– Kiforgatja szavaimat – protestál Konrádka. Hangját mintha harag ólmozná, noha eddig mi sem hozta ki sodrából. Fegyelmezett ifjú, választott diszciplínája kényszerítené önmérsékletre?

Lassan megkedvelem. Hiába, nagy úr az összezártság. Nemsokára úgy járunk, mint a régi cellatársak.

– Gyuri dühöng: micsoda értelmiségi sznobizmus! Azt hiszik, mindenkinél okosabbak lehetnek? A karrier reményében persze sokan keresnek helyet, a MOP azonban nem jó ugródeszka, így megmenekszik a közéletet fenyegető romlástól.

Általános hitelvesztésre számít, csak azt nem tudja, hány év múltán, mikorra várható.

– Ugye, most érett be? – mintha passzátszelet kavarna propellerével, Konrádka elmélyülten forgatja tollát – Hibás és cserére vár a médiatörvény, csökken a lapok olvasottsága, és mind többen használják kábítószerként az elektronikus médiát. Globális jelenséggel állunk szemben, nem helyi sajátossággal! Hasonló állapo-

tokról számolnak be mindenünnen. A világhálót baljós előfeltevésekkel fogadják, a káosz hullámverése mellett jelentéktelen az olyan helyi sajátosságok hatása, mint a tartós átpolitizáltság vagy a személyi kontinuitás. Összeesküvés-elméletek bárhol és bármikor kiagyalhatók, de soha nem igazolódnak.

– Egy átlagos amerikai választópolgár – függetlenül attól, kire szavazott – bízik kormánya szavahihetőségében. Úgy tartja: választott elnökének gazdasági és politikai elképzelései a nemzetet szolgálják, következésképpen nem fél attól, hogy becsapják. Nálunk föl sem merül, hogy az éppen regnáló hatalom őszinte választóihoz, és azok sem bíznak benne. A hiedelem szerint ott sohasem hazudhat egy kormány, itt pedig csak azt teheti.

Alaptalan gyanú, olcsó vádaskodás? Nevezzenek meg akár egyetlen alkalmat, amikor legalább részben teljesítette, vagy bizonyíthatóan teljesíteni akarta ígéreteit, és csak a mostoha körülmények miatt vallott kudarcot! Ha a kilencvenes évek közepén arról értesülnek, hogy kövérre hízott titkosszolgálati dossziéik hevernek a kerületi rendőrkapitányságon, miként vélekedjenek a helyszínre sietve, ahol csodálkozva fogadják magukat: pardon, tévedés történt, mégiscsak főnökeinknek volt igaza, idáig még a nevét sem hallottuk, nemhogy figyeltük és követtük volna! Inkább a véletlen elszólásnak hisznek, amit egy korábban magukra épített, bűnbánó spicli vallomása erősít meg, vagy a zavaros mentegetődzésnek: elnézték az imént?

Normálisan élnénk, mégsem szabadulhatunk a belénk égett emlékektől. A múlt zsarnokoskodik felettünk, zsarnoki múlt. Jóllehet a megelőző nemzedék tapasztalatait mindig elhomályosítják a soron következőké, tudatunk mélyéből azért nem lökhetjük ki az előzőket sem. Észrevétlen lapulnak.

Gyanakszik: hátha becsapom. Ez a szeminárium is trójai faló: kétkedést, borúlátást, kiábrándultságot csempésznék lelkükbe. A

gyűjtőpártok versengésének korában nem egy közös zászlóra esketném föl magukat, inkább a kis pártok hasznáról győzködöm, egyedül azok képesek talán ésszerű politizálásra, a nagyokat leköti a népszerűségért folytatott hajsza. A szövetkezés rendíthetetlen hívét ajánlom figyelmükbe, aki nem azért szorgalmazza az egyezkedését, hogy önfeledten oldódjék fel egy konglomerátumban.

Egyéniség híján mi marad belőlünk: lefulladásáig örömtelenül kattogó masina. A sikeres vállalkozások ereje – hiszen ezzel kezdtük – mindig a szabályszegés.

– Az ellenzék ellenzékeként aposztrofáljuk és a pártok közötti szövetség létrehozásán mesterkedik? – Boszi a fejét rázza – Veszít a választásokon, jobban mondva el sem jut addig, hogy indulhasson, mégis az ésszerű politizálás bajnokaként köszöntjük? Ha a tanár urat hallgatom, hajlamos volnék hinni benne, de amint rendbe szedem gondolataimat –

– Ne szívd mellre – készségeskedik Nyuri –, tök káró. Ha akkora Ász, nyer is. Ki nem tesz a történelmi igazságtételre? Az csak duma.

Miután humorizáltunk, visszatérek a textushoz. Essünk túl rajta, minél előbb.

– Hol jár és mit csinál október 23-án?

Mogorva csend fogadja kérdésemet. A történelem már nem ösztökél kíváncsiságra.

– Nyilván emlékezik – nyom el egy ásítást Konrádka.

– Imént még a Kossuth teret félig-meddig betöltő tömeg előtt szónokolt, most pedig?

Mintha egy fűszálat rágcsálna, Konrádka unottan őrli a sorrendben már századik ropi sóverítékes rúdját. Nyuri változatlanul az orrát kozmetikázza, Paméla meg csöppenként porciózza ki teájába a maradék rumot.

– Szabadságharcos Világtalálkozót rendeznek a Sportcsarnokban. A hagyomány hordozóinak megbecsülését már e helyszínválasztás bizonyítja. Dalkör, vitézi szék, gittegylet. Szót nem kap. Újra csak magánlakáson ünnepelheti a forradalmat. Zárt körben azon kevesek előtt, kiknek fontos. Vén partizán.

Nézzék, emléklap. Korabeli fotókból montírozta össze. Fegyveres felkelők: férfiak és nők, hadipuskával vagy gitárral a hónuk alatt, árnyékfigurák a papír vakító fehér mezején. Alattuk mindössze néhány sor:

Egyszer volt itt forradalom,
Hites, igaz forradalom,
Rendet, igazságot csináló,
De Dózsákkal
S azon a hősi hajnalon
Mikor gőgösen nem alkudtunk

Azután dátum, lyukas zászlós embléma és a résztvevők aláírása.

Konrádka bólint, hangja lágyan, behízelgőn gordonkázik. Biztos lehet a dolgában:

– Kortársai akkor dicsérik Deákot az erkölcsi világrend szolgálatáért, ha elvi következetességű és jogszerű politizálása a földi világban sem vall kudarcot. Kevés a hit tisztaságának óvása, a személyes áldozatkészség sem elegendő. Számot kell vetnünk a realitásokkal, elismerésre csak akkor pályázhatunk, ha cselekedetünk sikeres. Deák maga sem gondolta másként. A hírhedt Szőgyény-Marich-féle esetben például azt tanácsolta a hozzá folyamodónak, hogy a szenvedőleges ellenállás dacára fogadja el a birodalmi tanácsosi kinevezést, úgy többet használhat a nemzet ügyének, mintha lemondana az uralkodói kegyről. A politizálás nem erkölcsi kategória, csupán a konkrét, gyakorlati feladatok megoldása után fordulhat az etikához, melynek tanítása megkésett.

Várakozóan tekint felém, akár egy díjbeszedő: fizess vagy kérj haladékot! Talán abban reménykedik, hogy tanári ismeretkincsem végére értem, és föltehet egy olyan kérdést, amire nem tudom a választ?

– Szakmabeliként bizonyára hallottam volna az esetről. Mindazonáltal kapiskálom, mi piszkálja a csőrét: sallangmentesen, a tényekre csupaszítottan ítélné meg a múlt szereplőit, én meg arról győzködöm, hiába törekszik az egyszerűsítésére, a letűnt korszak attól sem válik ismerősebbé.

Kevéssé méltányos vele, hiszen egy fenekestül felfordult világban Deákétól ugyancsak elütő pozíciót foglal el. A haza bölcse, kivel összevetné, úgynevezett reálpolitikusként többé-kevésbé pontosan követhette nemzete sorsának alakulását és konkrét kérdésekben határozott. Reputációját nemcsak elvi következetesség táplálta, hanem eredményes sakkhúzásai is növelték. Feladata elsőbben az volt, hogy a túléléshez segítsen, azután minél csekélyebb veszteséggel számolja föl az alávetettséget. Jól-rosszul, de mindkettőt megoldotta. Ha nem tévedek, úgy Németh László, mint Bibó tőle eredezteti az eltorzult magyar alkatot, a zsákutcás fejlődést, ez is tevékenysége megítéléséhez tartozik! Deák egyébként már a forradalom előtt ismert közéleti figura volt, később éppen a fároszkeresés során esik rá a választás.

Gyuri saját jogán vált az ellenállás szellemének megtestesítőjévé. Tevékenységének sikerét akkor ítélhetnénk meg, ha teret kapott volna, de az a sajátszerűen kelet-európai, vagy – hogy tovább szűkítsük a kört – jellegzetesen magyar benne, hogy még a bizonyításig sem juthatott el. Döntési helyzetbe soha nem került, szellemi vezetőként pedig erkölcse nagyobb súllyal esett latba szervezési képességeinél.

– Felettébb tanulságos a sikerképtelenség politikai vetülete – riposztozik Konrádka –, pontosan jellemzi a Kádár-kort, melynek

elmúlása után is csak álmodozó vagy kicsinyes alkusz lehet belőle! De minek emeljük akkor a kultikus figurák közé ahelyett, hogy tisztelettel búcsút vennénk tőle, mint egy embertelen tradíció kárvallottjától? A fontos döntések és cselekedetek árnyékában meglehetősen csekély a jószándék történelmi jelentősége. Ha nem bír érdemleges befolyással korára, szinte mindegy, hogy mit gondol róla.

– Vagyis kiiktatná az említésre méltók sorából. És mihez kezd a diktatúrával, ami ellenlábas híján a kontúrjait veszti? Talán negligálja az egész korszakot? Fél évszázad megint több egy emberöltőnél, és kihúzhat-e belőle két nemzedéket úgy, hogy a szerencsésebb helyen született kortársait közben számon tartja?

– Mindnyájan mégsem vagyunk történelem szakosak – térítget Paméla –, engem csak annyiban érint ez a vita, amennyiben a kommunikációhoz tartozik! Attól viszont jócskán eltávolodtunk. Milyen fazon, kérdeztem az imént, habókos művész?

– Mond valamit!

Mocorog az érzés ebben a zsiráfban, még ha nem is a fejében, inkább lejjebb, hiába, a lányok még holta után is rezonálnak Gyurira. Váltig marcangolhat az irigység: ugyan mit esznek rajta?

– Karizmatikus személyiségvonásainak kopása a pszichés dimenziók túlértékelése ellen érvel – csillan föl megint az intelligencia –, nehezen számszerűsíthető antropológiai ismérveknél azonban jelentősebbek a tettek. Mit ért el velük és hová jutott, ez a lényeg!

– Hogy kanonizálódik-e? Tudja maga is, hogy előfeltevések nyomán, pillanatnyi, közeljövőre prognosztizált érdekek mentén rajzolódik ki a múlófélben lévő idő szaktudományos portréja, és már az első skiccekből ráismerünk készítőjének szándékára. A holnap birtoklásának reményében véres csata zajlik a múltért.

Aki csak teheti, saját verzióját skicceltеti föl egy kölcsönirónnal. Ahány megrendelő, annyiféle beállítás és színezék. Noha lemondanak a realisztikus látványról és absztrakt konstrukcióval kísérleteznek, aminél az esemény szerkezete sohanemvolt, új elemekkel gazdagodik, kézenfekvő alkotórészekben viszont szegény, valamennyi kísérletnél eltér a perspektíva, máshová kerül az enyészpont. Alig ismerünk környezetünkre: e tájon éltünk, itt töltöttük ifjúságunk? Talán rossz ajtón kopogtattunk a párhuzamos világok valamelyikébe!

Szüntelen bővül és formálódik a vízió, és annyiszor ismétlődik, hogy magunk is elbizonytalanodunk: hátha tévedünk! Emlékezetünk romlik és minduntalan becsap a magyarázkodási kényszer, előbb-utóbb ráhagyjuk a szakmabeliekre, pingáljanak, elvégre ők értik a múltat. Garázdálkodjanak kedvük szerint Isten vaddisznói, legalább megszabadulunk az emlékezés terhétől! Pedig mulasztásaink és vétkeink akkor sem hagynak el, ha lemondunk róluk. Következményeikben tovább gyötörnek bennünket.

Tényekre, adatokra kíváncsi? Mit tud a taxisblokádról? Olvasta már Az utca hangját, Gyuri utolsó próbálkozását a lapalapítással? Kellemetlen emlék ez a sztrájk, szívesen senki sem idézi. Az MDF-nél bolsevik puccs gyanánt emlegetik, ellenzéki manipulációt gyanítanak hátterében. Örömest megfeledkeznének róla a Charta révén beernyőzött szocialisták is, kivált ha a másik oldal szerepeit próbálgatják, akárcsak a magabízón nyilatkozó SZDSZ-es vezetők.

A MOP támogatja a blokádot, ezért Csengey Dénessel perre is mennek. Honfiúi nekibúsultában ugyanis akként talál nyilatkozni a képviselő úr, hogy a parlamenten kívüli ellenzék még csak nem is moccant a válság során. Vádindítványában leszögezi: ha akarja, sem maradhat távol a megmozdulástól, hiszen politikai eszményei kötelezik. Nem tagadhatja meg a dolgozók védelmét!

Október 25-én estétől megjelenik az összes fontosabb helyszínen. Aktivitásáról Horváth Balázs belügyminiszter személyesen is meggyőződhetett, akárcsak a kormánypárti frakcióvezető, Kónya Imre. Az engedetlenségi mozgalom három napja alatt röplapokat terjeszt és közöletlen interjúk és nyilatkozatok tömegét adja, továbbá hiábavaló kísérletet tesz egy valódi érdekképviseleti szerv létrehozására.

Nemegyszer állnak még jobb napokat legföljebb képzeletükben megélt, gyötrött arcú nők és férfiak az utak mentén, és kérdik egymástól: csak akkor vesznek emberszámba, ha dolgozni, adózni vagy éppen szavazni kell, ha meg véleményt nyilvánítanánk, mintha ott sem lennénk, nem is látszunk? Névtelen nullák ismeretlenségbe gúnyolt elitje, legyalázottak és megtévesztettek, dühtől lila, ordítástól eltorzult arcú semmibe révedők: itt vagyunk?

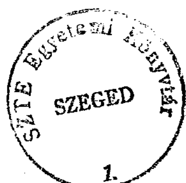
{ }

– Szabadul.

Elképzelhető-e biztatóbb ígéret? Micsoda megkönnyebbülés, mekkora öröm a tolózáras ajtó föltárulása, a bilincs lekattanása a csuklóról!

Vége a várakozásnak, kezembe adják a szabadító levelet. Előbb persze szórakoznak egy keveset: napokat, órákat késlekednek, utolsó kioktatással, figyelmeztető elbeszélgetéssel, személyi motozással, ostoba adminisztrációval, börtönkeresmények számbavételével és elcsalásával további percektől rabolnak meg, de ezek már csak apró kellemetlenkedések, az engedetlenség visszatorlásai abban a hiszemben, hogy ürömöt csöppenthetnek a szabadság mézébe. Szám ízét megkeseríthetik vele, elvehetik kedvemet egy utolsó hetykeségtől, és valami csoda folytán elérhetik – amire hét esztendei makacs erőfeszítéssel sem voltak képesek –, hogy szégyenkezően süssem le tekintetem.

Körülményesen ismertetik az odakinn érvényes magatartási szabályokat, nehogy olyan balhitben leleddzem, mintha jó nevelést kaptam volna és egyébként is azt tehetném, amit akarok. Megértetnék velem, hogy a kijelölt tartózkodási hely cseréje legföljebb az őrizet formáján változtat, de nem hozza teljes, végleges megszűntét. Mostanáig a Belügyminisztérium büntetés-végrehajtási egységeinek szürke formaruhás tagjai ügyeltek a börtönpedagógia hatásosságára azon reménytől vezérelve, hogy zárkabeli tapasztalataim egy nekivadult ellenforradalmi pribékből a kommunizmus lelkes pártolójává formáltak megint, és próbára bocsáthat-

nak a Hruscsov alatt épülő, szépülő új szocialista társadalomban, ahol kék egyenruhás rendőrök felügyelnek majd, hasonló, ha nem nagyobb szigorral járván el, ameddig föl nem épül az Új Rend.

Mekkora változás! A smasszerek után immár az állambiztonsági szervezet – fene az örökös átszervezést, alig ismerem ki magam ebben a labirintusban –, jelesül a III. Főcsoportfőnökség civil ruhás tagjai koslatnak nyomomban. Nagy barátunk, a Szovjetunió kezdetben oly aktív instruktorai mindössze internacionalista kötelességüket teljesítették, és most odaadó buzgalommal ellenőrzik: csakugyan a helyemre kerülök-e? Nem hagyhatom el kijelölt lakókörzetemet, esténként otthon kell ülnöm, nyilvános szórakozóhelyet nem látogathatok, rabtársaimmal, egykori elvbarátaimmal nem érintkezhetek. Munkavállalásra köteleznek.

Most legyen jókedvem!

Hát van is, mivel nincs többé ébresztő. Nincs körletrend, szarszag és reggeliosztás. Nincs sorakozó, hippis kivonulás. Nincs több kényszermunka bűzben-porban-füstben. Nincs kenyérhajjal gondosan kitörült csajka, esti visszamasírozás, fullasztó cella. Vezényszóra egyél, igyál, üríts, és ne verd ki, ahogy a vamzert se, különben még beköp! Nincs fenyítés és nincs – ami rosszabb – dicséret sem: Jézusom, mivel szolgáltam az elismerő szavakra? Ekkorát hol hibáztam, kikérem magamnak!

Akaratom, vágyam, rokon- és ellenszenvem figyelmen kívül rekesztésével nem zárnak össze senkivel. Otthon lehetek egy magam alakította térben, ismerős bútorok között, és kezem nem kell a takarón kívülre rakni az esti lefekvésnél, vagy ha a nap bármelyik óráján eszembe jut, hogy lepihenjek. Reggeltől estig heverészhetek, és váltogatva lapozgathatok a kedvemre való könyvekben. Engedélyt arra sem kell kérnem, hogy kimehessek. Többször is fürödhetek! Saját ízlésem és pénztárcám szerint válogathatok az ételekből. Ehetek fagylaltot, és ha megszomjaztam, ihatok sört,

bort, konyakot, amennyi belém fér. Tarra borotváltathatom a koponyámat, és szakálltereszthetek, senkinek sincs beleszólása. Magam is kereshetek munkát, nemcsak kivezényelnek rá. Akit nem kedvelek, azzal többé nem kötelező együtt dolgoznom. Fölhozhatok egy nőt. Mit egyet, kettőt, hármat, vagy akár többet is.

Hét évi rejszolás után.

Hogyne vigyorognék a képükbe?

Még a rab-ábécét sem sikerült elsajátítaniuk, olyan kétbalkezesek, hogy képtelenek egy rendes motozásra. A fejben megőrzött versek, történetek, a száma sincs megbízatás mellett – ne felejtsd el értesíteni az asszonyt, felkeresni a gyereket, a havernak átadni az üzenetet! – WC papíron kicsempészhetők a tömörített börtönfeljegyzések: kis tanulmányok a benti életről, valamint a kinti világ megváltoztatásáról, egy zárkarend, több parancsnoki utasítás és különféle alaprajzok, melyek kincset érnek az utánam bevonulónak. Baj esetén kalauz, nyugalmasabb időkben olvasmányos szociográfia lehetne a dokumentum-kötet. Elsőrendű forrásközlés.

Ha elhitetnétek velem, hogy mi sem változik, előbb magatok győződjetek meg igazatokról! Nem vész el a megszerzett tudás, összeáll, rendeződik, és előbb-utóbb napfényre kerül! Az emlékezet fonala erős, a szabadítás aktusa sem metszi el csorba ollójával.

Van okom tehát az örömre.

Pedig a szorgalmukon nem múlik. Bekérik az Országos Börtönparancsnokság jellemzését, hogy tájékozódjanak felőlem. Rosszabb már nem is lehetne a minősítésem, cellatársaim között állítólag jobboldali nézeteket terjesztek, összeférhetetlen krakéler vagyok.

Velük csakugyan.

Hét ízben fenyítettek. Ilyen káderlappal mindjárt két ügynököt küldenek a nyakamra: jelentsék, hogy mit tapasztalnak. Amint kiteszem a lábam, követnek. Telefonomat és alkalmilag – ha akad

rá vállalkozó – a szobámat is lehallgatják. Tudni szeretnék, miről fecsegek, kivel veszem föl a kapcsolatot, miben mesterkedem? Közben többször is „elbeszélgetnek" velem. Erősítgetik, hogy pártuk és kormányuk lehetővé teszi az amnesztia-rendelettel szabadultak elhelyezkedését, néhány bizalmi munkakör a kivétel, és sajnálatos, ha ezidáig éppen ilyenekre jelentkeztem. Mást sem hirdetnek az újságokban!

Tudnának ők segíteni, ha akarnám. Ha meg nem, vegyem tudomásul, hogy a szocialista társadalomban nincs helye egy munkakerülőnek! A semmittevés törvénysértő, sürgősen találjak állást, különben megnézhetem magam! Ez a rendszer jó volt hozzám, előzékenyen, idő előtt kiengedett, legyek hálás neki és tegyek eleget kívánságainak.

Örömömre szolgál, hogy saját szavaimmal felelhetek: maguknak, mint rendőrtiszteknek is bátran ki merem jelenteni, hogy ennek a rendszernek híve soha nem leszek, mint ahogyan nem bocsátok meg azoknak sem, akik börtönbe juttattak. Ha visszavisznek, legalább ruhát, cipőt, lakást kapok – és megszűnnek gondjaim.

Egykét apróságot azért még tehetek. Detektoros rádiót csempészhetek a bentieknek, hogy ne csak a kübli-hírekből tájékozódjanak. Pótolhatom kényszerű mulasztásaimat is: elolvashatom, amihez előzőleg nem jutottam hozzá, és válogathatok barátokban, szeretőkben. Magam körül újra szőhetem a kapcsolatok megritkult hálóját. Ez az, ami életben tart és oltalmaz! Kiment a bajból, rekonvaleszcáláshoz segít, óvja egészségem. A cella kényszeres együttléte elől menekülve nemegyszer jólesett a fenyítő zárka magánya, a szabadulás saját, csupán egyénileg átélhető élménye után azonban magam keresem a társaságot. Egymás léte élvezetes, mint ahogy a választás szabadsága is! Pedig ügynökök sürgölődése tanúsítja, hogy résen kell állnom: kit avatok bizalmamba.

Maradt néhány kipróbált bajtárs a röplapozó időkből, köztük olyan is, akit én húztam ki a bajból, és épek, sértetlenek a rokoni kötelékek. Hozzátartozóim ugyan óvatlanabbak egy nehézéletű börtönösnél, szilárd támaszt nyújtanak mégis. Ételt adnak és fedelet, bezártságom idejének krónikájával traktálnak és átengedik ismeretségeik – ügynökök számára láthatatlan – pókfonalát. Együttesen többre vagyunk képesek, mint amennyit föltételeznek rólunk.

Sokkal többre.

Pedig amit kijövet találok, az keserű. Simára smirglizett arcok, és mindig ugyanaz a fojtott csönd, valahányszor kinyitom a számat. Zavart félrepislogás, ahogy korábban. Illetlent mondtam?

– Ezekről nem beszélünk.

Mi egyébről vitázhatnánk?

– Szél ellen pisálnál?

Hát merről fúj?

– Metszően vagy lanyhán, de ugyanarról.

Mégsincs ok az örömre?

Álom volt csupán.

{ }

A Magyar Október Sajtószolgálat egy kicsiholt ember szikraözöne, aki a nap huszonnégy órájában konkurálna seregnyi jól fizetett szerkesztővel. Barátaira, ismerőseire és tisztelőire hagyatkozva győzné a versenyt a diplomáciai csatornákon áramló titkokhoz hozzáférő hol kém, hol bennfentes hírszerzőkkel.

Akad itt barát, ismerős, tisztelő? Ugyan, ezerszer lejárt fogalmak.

A hazai eseményekről mégis előbb értesül a CIA-nél, legrosszabb esetben – ha ráépülnek vonalára, és miért ne tennék, az elektronikus közvetítés a korszerű tájékozódás forrása – velük egyidőben. Üzeneteit itthon is lehallgatják, küldeményeit elsikkasztják. Mást vártunk talán?

A kulturális fórum alkalmából csomóznak be a nemzetközi telefonhálózatba. Addig kérnünk kell a központot, ahol kötelességszerűen ellenőriznek és ha kell, hebehurgya népellenes bűntetteink akadályozása végett megtagadják a kapcsolást. Kis kezünket a helsinki utóértekezlet idején eresztik el óvóbácsiaink, és hagyják, hogy ügyetlen ujjacskáinkkal babráljunk egy otthoni bakelit – vagy utcai fémtárcsán. Utóbbi esetben elég, ha néhány érmét pottyantunk a készülék nyílásába, és már búg is a nagyvilág, itthon meg csörög-zörög-kattog a kaszni. Kicsöng valahol: a Krisztina körúton, másutt, akár Münchenben, Londonban is!

Zsille találmánya, a Bibó Press akadozik a nyolcvanas évek elején. Noha Bécs közel van, az összeköttetés minduntalan megszakad. A szomszédság legföljebb a hivatalos figyelők dolgát könnyíti, akár fél nap alatt a Hermanngasse 25. alatt teremnek,

és a szolgálatos ágens dekonspirálódása esetén – ami gyakorta megesik – leváltják. Gyurinak viszont kezére játszik még a balszerencse is: elsőrangú helyet örököl bátyjától, tálcán szervírozzák a munkalehetőségét. Mindössze egy rögzítős masinára kell szert tennie félvagonnyi kazettával és a hírszolgálat máris üzemképes! Aki az estvéli órákban hívja a 430-2126-os számon, biztos lehet benne, hogy tudósítása nem vész kárba. Kellő megerősítést követően Soroksárról hallja viszont.

A fordulókkal teletűzdelt meredek lépcsőn üstökét vakarva áll félre a lefelé tartó szomszéd. Pedig a kinti szűkösség semmi ahhoz képest, ami odabenn fogad: ajtótól az ágyig keskeny gyalogösvény kalauzol az embermagasságú jegyzethalmok között. Egy hűtőgépszerelő, a londoni szakszervezet tagja be se tenné a lábát. Körülpillantana, és csak annyit mormogna: a javításhoz tér kell, majd távoznék.

A Helsinki Utókonferencia a hatalomnak hasznos igazán, nem nekünk. Demokrataként tetszeleghet, lehetősége nyílik a magyarázkodásra is, mi pedig hasztalanul vesződünk a félénk, minden összetűzéstől irtózó nyugati delegátusokkal. A nyitottság és tolerancia jelszavait hangoztatva rabtartó uraink megengedhetik maguknak, hogy ne adjanak helyt az ellenfórum rendezvényeinek! Eörsihez passzírozzák, tartsa meg ő rakparti lakásán. Jó érv lesz a másként gondolkodók üldözöttsége ellen! Betiltásról szó nincs, igaz, engedélyezésről sem. Jó magyar szokás szerint tanácskozhatunk is, meg nem is. Dolgozik a „kompromisszumok robotosa".

Gyuri neve már lekerült a REF-esek listájáról, holott csak november 22-én járna le a bűnt megelőző büntetése és az október elsejétől hatályos új törvény újabb szigorítást ígér: három évre terjesztené ki a védőőrizetet, ám az ostor toldozgatása csupán fenyegetés. Berendelik egy kis „elbeszélgetésre" és kézfogással

üdvözlik. Példátlan eset! Tessék-lássék figyelmeztetik: barackot nyomnak a fejére, azután eleresztik. Ugyanolyan jogfosztott állampolgár, mint a többiek.

Kimehet a lóversenyre! Korábban eltiltották a nyilvános rendezvények látogatásától, most ott demonstrálhat, ekként adva ország-világ tudtára, hogy vége a hivatalos cécónak. Az elmúlt hónapokban úgyis föltűnően, 18 ezerrel csökkent a fogadói létszám – újságolja –, ennyien jártak utána „társadalmi megbízatással".

Dolgozhat megint. Van mit behoznia, jövőre lesz a forradalom harmincadik évfordulója. Eddig sem pihent a babérjain, REF ide, REF oda, elkészült az Orwell-kötet kiadásával. Megjelent a „szamizdat kontra C" is, a hivatalos „C bizalmas" párja, továbbá a Máshonnét Beszélő. Nagy Jenő az elkobzott Mozgó Világ reprintjét készíti, és alakul Schöpflin Gyula Szélkiáltója, legyen olvasnivalónk!

A Kulturális Fórum hatásában is ambivalens: az egyik ellenzékit munkára serkenti, a másikat letaglózza. Donáth és Vásárhelyi óvatoskodik, és amit a monori tanácskozáson művelnek, szégyenletes! Csurkát dicséri, nem olyan lagymatag, kiáll az igazáért. Pedig most lehet, most kell, elvégre ki tudja, mikor adódik újabb alkalom.

Pro forma Eörsi mit sem tud a lakásán zajló rendezvényről, és amikor rosszallják házigazdai készségét, sietve kiebrudalja a vendégsereget. Jeleséknél talál majd szíves fogadtatásra. Délután kettőtől folytatódik az ismerkedés Sontag, Kohut, Danilo Kiš, valamint a töprengő riporterek között. TGM Erdélyről számol be, Gyuri a magyar helyzetről értekezik. Ugyanazt mondja el, amit egy esztendő múltán a The Times olvasói levelében tesz közzé Aczél egyik nyilatkozatára válaszul: bármit állítson a politbüró képviselője, hiányzik a szabadság!

Míg ő frontemberként agitál a házibulin, Kis János az USA Nagykövetségének illetékesével tárgyal, miként kaphatna meghívólevelet számára. Richard Baltimore támogatja az ötletet: semmi

szükség egy hősi halottra! Adja be útlevélkérelmét – tanácsolja –, elvégre a CPG tagjait is kieresztették a börtönből.

Esedékes augusztus elejei kérelmét azonban már visszadobták a REF-re hivatkozva, és az egypárti agytröszt sokáig hezitál: mit tegyen? Személye sok fejtörést okoz. Reputációja miatt az ellenzék sem hagyhatja, hogy tovább szórakozzanak vele, noha érzéseiben szerfölött bizonytalan, miként szolidaritásában is. Az éhségsztrájktól a tűntetésig számos ötlettel hozakodnak elő, mégsem jutnak dűlőre.

A titkosszolgálatnak is föladja a leckét, az meg sajátos javaslattal rukkol elő: tekintsenek el büntetésének letöltésétől! Az ellenzéki kezdeményezések alól ekként húznák ki a talajt. Groteszk jelenet, a lázongások elfojtására létrehozott szervezet ős ellenfelét támogatja. És még mielőtt formálisan is megkapná fölhatalmazását, egyik ügynöke már azt susogja fülébe: add be az útlevélkérvényedet! Elhamarkodott akcióját parancsnokai később azzal magyarázzák, hogy nem egyeztetett velük. Még a dekonspirálódás veszélye is fölmerült, márpedig ha e derék férfiú elvesztené az ellenzék bizalmát, csorbulnának a Magyar Népköztársaság érdekei. Sietve kivonják hát a forgalomból, mivel rég gondoskodtak már a pótlásáról.

Folyton-folyvást új spicliket telepítenek rá, másokat viszont éppen ismeretségük legendájával hitelesítenének. Egy nyugatra küldött kémnek ez kitűnő ajánlás. A jelöltet olyan mesével viszik fel hozzá, hogy jártas a lehallgató készülékek felderítésében, majd szakértőn átvizsgálja lakását. Egyetlen poloskát sem talál, hiszen nem a dugaszoló-aljzatban keresi, ahová rejtették, de jól kinyitja szemét, hogy barátjáról nagy hangon mesélhessen a müncheni Nemzetőr szerkesztőségében, hová Gyuriról készült cikkével bekopogtat. Az üldözött melletti bátor kiállása ugyanakkor a legkevésbé sem akadályozza abban, hogy jelentésében megszólja vendéglátóját a rendetlenség és kosz miatt.

Mekkora mocsok! – háborog a mocsok.

Főnökei közben lecsekkolják: nem fogott-e gyanút állítólagos ismerőse és nem értesítette-e kerülő úton Tollas Tibort: vigyázzon, kit vesz magához. Az Angelika presszóban zajlik e baráti csevelynek álcázott vallatás. Úgymond üzenetet hoztak Münchenből, és közben aggódva lesik a reakcióját. Ilyen körülményes feladat az ügynökállítás!

Mielőtt végképp belevesznék Berkesi András valamelyik drámájába és visszaálmodnám magam a József Attila Színház évtizedekkel korábbi színpadára, ahol Rádai Imre küszködik éppen a kommunista kémfőnök neki oly' testhezálló szerepével, denevérként csapongva e kései órán visszatérek oda, honnét röptöm indítottam, a dilemmához: milyen apropóból adja be kérvényét? Elvégre mégsem mondhatja, hogy a Fórumra spekulál!

Bátyja októberig Pesten dekkol. Továbbra is otthon érzi magát a pesti aszfalton, az uralkodó rendszerrel szemben sem támaszt különösebb fenntartást, csupán a gyakorlati nehézségek riasztják. Szellemi lényként idehaza hogyan egzisztálna? Talán legyűrné kétségeit, ha az inspiráló környezet és a személyes passziók élvezete biztosított volna. Megtérne, de a szabadság – úgy tapasztalta Londonban – nélkülözhetetlen a fönnmaradásához. Mégsem temetkezhet egy tudományos intézet hivatali szobájába néhány szovjet, NDK-s vagy bolgár ideológiai értesítő társaságában!

Elijeszti a rajongó figyelem, mellyel fogadják. A hisztérikus érdeklődés bezártságról tanúskodik, ha itt ragad, saját emlékművévé dermed. Inkább visszatér a Bloomsburry negyedbe, ahol jegyzetei néhány nappal később lángra lobbannak, és ő megég a tűzben.

Íme, a modus vivendi! A hatóság presztizsveszteség nélkül visszakozhat. Engednék is, marasztanák is. A gazda álláspontja sem egyértelmű, a nagy Szovjetunió örömest válik meg kellemet-

lenkedő „disszidenseitől", repülőre ülteti és kitoloncolja őket hazájukból. Gyuri ráadásul beteg, előnyösebbnek látszik, ha odakünn patkol el. De sokat tud, ismeretségi köre széles, nem kever-e vajon nagyobb galibát, mint itthon? Kitelik tőle, amilyen agilis.

Nem lószar ez, elvtársak, hogy elkapkodjuk!

Ott van az Artéria Galéria Popieluszko megemlékezésén. Három nappal később '56-os ünnepélyt szervez. Lakásába alig fér a sok érdeklődő. A megnyitón Molnár Tamás „durva kifejezésekkel illeti" szocialista rendünket, és mit szóljunk az ő kommentárjaihoz, összekötő szövegeihez? Úgy harsog, hogy jól hallható legyen a magnetofon-felvételen, amit kétségtelenül lead majd a Soroksári Nagyadó. Himnusz, Szózat, emelkedett szavak és olyan illusztris meghívottak, mint Pákh Tibor, Rácz Sándor, Mécs Imre és Maléterné.

Vajon melyik a kockázatosabb, ha itthon töri fejét Gadó ötletén: egy dokumentációs iroda létrehozásán, és Bába Iván választási almanach-tervét mérlegeli, vagy ha a soron következő, kerek évforduló előtt Nyugaton kavarja a lusta csöndet?

Végre kiizzadják a döntést: nem utazhat, büntetésből itthon marad! Így legalább hozzászól Szabó Miklós „56-os események ma" című előadásához a BME Szentháromság téri kollégiumában. Egyébként meg főjön a saját levében!

Csakhogy Kelet-Európában még egyetlen határozott igen vagy nem sem bizonyult véglegesnek. Ennek is kedvezőtlen a visszhangja. Morognak a diplomaták, egy angol munkáspárti képviselő interveniál érdekében. Még nemzetközi perpatvar kerekednék ügyéből! Ennyit nem ér meg.

Csöng a telefonja.

A néhány napja még kurta pórázon, REF-en tartott ellenséges ellenzéki elemet, nagyidős börtöntölteléket a Külügyből keresik szigorúan ellenőrzött otthoni vonalán: igaz-e, hogy szeretne kiutazni?

– Kérdezzék meg a BM-et!

Egy óra múlva kezében az útlevél.

Mehet Isten hírével!

Úti okmánya harminc napig érvényes, de nem csinálnak titkot abból, hosszabb kint tartózkodásra számítanak. Nem cáfolja meg e föltevést, eszében sincs rögvest hazatérni. Néhány hónapig biztosan kint marad. És november 22-én tizennyolc óra negyvenkét perckor Hegyeshalomnál elhagyja párjával az országot.

Megkönnyebbült sóhaj: végre elment!

{ }

– És a többiek?

Mégsem járja, hogy így elmaradjanak! Egyedül Paméla topog az ajtóban. Merő lucsok, ha beengedem, eláztatja a lakást.

– Magának nincs esernyője?

Jó, tudom, ciki lenne aláhúzódni a jeges esőben. Inkább az én előszobámat tocsogja tele, és közben akkorákat tüsszent, hogy az óra halasztását proponálom.

– Pakolja le a holmiját!

Indulok forró fürdőt készíteni. Míg zubog a kád, némi előlegül forralok egy kevés vizet a kettleben, és – még álltában – belédiktálom a teás rumot. Ellenkezés nélkül nyeli.

– Fél órát benn marad!

Akármennyire komikus atyai szigorom, rám hagyja.

–Jól zárja be a fürdő ajtaját.

Utoljára abban maradtunk, nem tötyörészünk tovább. Kilépünk az „én beszélek, ők hallgatnak" kényelmesre taposott papucsából, felosztjuk egymást között a teendőket. Konrádka mint szakmájába vágót, a levéltári anyagok átböngészését vállalta. Boszi a memoárok között kutakodik, Nyuri és ez a kótyagos zsiráf pedig a sajtóban tallóznak. Mindközösen addig törik kobakjuk, ameddig elő nem állnak valamilyen használható teóriával a hatalom és az ellenzék viszonyáról. Miért fonódnak össze annyira, hogy viselkedésük már alig mutat különbséget? Tanulnak-e valamit egymástól, vagy idomulásuk csupán a küzdelem természetes velejárója?

Ha zötyögve és nehézkesen is, beindul a megismerés gépezete. Ezzel áltattak. Igazolásra sincs szükség, ahogy magyarázkodásra sem. Boszinkat a kór terítette le, ami ilyen járványos időben korántsem meglepő. Konrádkának sürgős feladatai akadtak, az ő státuszában előfordul. Nyuri Szombathelyen kosarazik az iskola színeiben.

Áldásom rájuk!

Pedig mint bizakodtam! Ők prezentálják nekem az iratokból kibogarászható, papíron igazolt tényeket, én meg – hogy gyönyörködjenek is, ne csak izzadjanak – képzeletem aranyszálaival szövöm át, és kedvemre tetszelgek a mágus szerepében.

Álom volt ez is.

Csacsogjunk kettecskén a felesleges részletekről? Időnk harmada úgyis elmegy a kúrálással. És azután?

Megint egy kihagyás! Nyakunkon a december, a szorgalmi időszak vége. Kezdődnek a szigorlatok. Tőlem jegyet úgyis csak elméletben kaphatnának, azt sem kívánhatom hát, hogy munkájukat a tényleges vizsgák terhére folytassák. Meddig juthatunk el így? Egy ritka magatartás genealógiájának vizsgálatakor illenék a forrás közelébe merészkednünk!

A londoni évek ismertetésekor vonjak párhuzamot a hazai történésekkel? Ez a fruska tüstént elfelejti, amit mondok, mivel úgy okoskodik: magam sem tarthatom fontosnak, amiről egyedül csak neki locsogok.

Kevergetem-rakosgatom az előkészített dokumentumokat. Felül egy zöldes-pirosas, alig tenyérnyi plakát a Ganz Mávag kultúrotthonból: „dolgoznak a verőfényben (a verőemberek)". Villódzásból és mozdulatokból, színpadi megjelenésből és hangokból sűrűsödő élmény. Haszontalanul pasziánszozok emlékeimmel, egyik sem az övé, és nem is válhat azzá.

Tudósítás egy gyilkosságról, Nagy Lajos portréja. Kényelmetlen figura lehetett, élete javát börtönben töltötte. Két merénylet rövid időn belül, az egyik Budapesten, a másik Kutason, és mindkettőt eltussolják. Elbert János fogai. A KGB intézte el vagy a helyiek? Érdes légkör.

Miről meséljek fürdőző nimfámnak, ha belédiktáltam az újabb adag teával ízesített rumot? A Petőfi Csarnok – közismert nevén a Pecsa – bankettjéről, ahol a népi írók per passivam resistentiam akcióznak március idusának előestéjén, mintegy kontra-rekontra október 23-ra, elvégre tanulunk egymástól? Onnét már csak nem vihetnek el! Egy múlt századi forradalom zárt körben megünnepelhető. Aztán másnap kirobban a Lánchídi csata.

Forduljak a Benczúr utca 35. felé, a Politikatudományi Társaság anarchizmus-vitájához, hol egy újabb századelős tradíció felelevenítésével kísérleteznek majdani harsány tagadói? A „virágozzék száz virág" hervatag kínai bölcsessége mozgatná őket is, vagy a római divide et impera?

Gyuri meg fölteszi a kérdést: engedjünk-e 56-ból?

– Elment?

Ne üvöltözzön nekem, ha nem találja a törülközőt. Odakészítettem. Ilyesmiről azért még nem feledkezem meg.

– A vastagabbik fehér frottírköpenyt vegye föl! És igyekezzék, mert kihűl a teája!

Törülközőt csavart a fejére turbán gyanánt. Jócskán ki is pirult, hogy a fürdőtől-e vagy inkább a rumtól?

– Mi az, lázas?

Betegesen félek a kórtól. Nem szeretnék ápolásra szorulni, amióta egyedül maradtam. Nem nekem való az ilyen pátyolgatás sem, jobban megizzaszt, mintha magam gyöngélkednék.

Ez a csitri sem úgy fest, mint egy szeminarista! Mivel szórakoztassam, meséljek neki, akár egy gyereknek? Másra aligha kapható.

– Na mire kíváncsi, mondja!

Idáig csak eszmékről, ideológiáról hallott, képtelen felidézni a hús-vér alakot. Unja már az evokatív erő nélkül sorjázó szavakat, jobban érdekelné a férfi, akit nők zsonganak körül. Csalogassam szeme elé, a gondolatai úgysem elég magával-ragadóak.

– *Negélyezzek édes emlékezést?/ Vagy egy olyan» konkrétan-vastagon«-t: /» Az R. utca (házszám, emelet ajtó),/ Ha beszélni tudna« – fajtát?*

Honnét szedem? Nem vagyok bűvész, hogy hipp-hopp elővarázsoljak a kalapjából egy nyuszit.

– Egyedül ment el?

– Hát nem mindegy, kivel? Legyünk annyira tapintatosak, hogy félrefordítjuk tekintetünket! Elegen buzognak hivatalból is, komolyan mérlegelve a közerkölcs sérelmére elkövetett vétségeket! A szexuális forradalom partmosó hullámainak utóján nehezen feketíthetnék be ezzel. Késón ébredtek. Igyekezetük mulatságos. Ő meg okosan elébük siet, és semmit sem titkol el, a teljes nyilvánosságot használja a könyökvédős prüdéria ellen.

A szégyentelen! Vidáman onanizál a zárkatársak előtt, eszében sincs eltagadni fiatal testének kívánkozását, és amint lehet, rohan a lányokhoz. Nagy kedvvel élvezi a pénzen vett szerelmet. Szólnom sem illenék róla, de joga van a felelethez.

– Miről hallott még?

Ritkán hivalkodunk a közvélemény vagy az állami erkölcsrendészet által elítélt hajlandóságainkkal. Szégyenkezünk miattuk, amit többnyire ki is aknáznak megfélemlítésünkre és kordában tartásunkra. Elég, ha egy nevet suttognak a megfelelő fülbe, esetleg rejtett kamerával készült fotót küldenek – feladó nélküli borítékban – egy címre, máris vége a nyugalmunknak! Házasságunk tönkremegy, kirúgnak állásunkból, elismert tekintélyek voltunk, és megvetett páriává züllünk. Az efféle rémképek hatására azután kaphatók leszünk bármire anélkül, hogy meggondolnánk, mit cselekszünk. Rémület bénítja értelmünket, és nem mérlegeljük: állítólagos vétkeinknél mennyivel erősebb érvet kínálunk majd elleneinknek. Ha addig csak néhány kellemetlen pillanatot okozhattak volna nekünk, immár uralkodnak is életünk fölött, és tönkre silányítják kapcsolatainkat. Minden lejtő szappanos, egyik engedmény követi a másikat. Nincs mód lecsúszásunk megakadályozására, mind mélyebbre süllyedünk. A kellő pillanatban elég egy ügyes pöccintés, és végünk. Engedékenységünkkel éppen a védekezőképességtől fosztódunk meg.

Gyuri zseniális érzékkel lel a maga szélsőséges, noha kétségkívül hatásos stratégiájára: száműzi lakásából a függönyt. Hogy ismeri-e Wilhelm Reich tanulmányait, nem tudom. Bátyja révén eljuthatnak hozzá, vagy ha nem is találkozik velük, gondolatainak párái kicsapódhatnak a légkörből. Reich föltevése szerint a magánélet is alkalmazkodik az uralkodó társadalmi rendszerhez, lemásolja és mintegy bekebelezi torzulásait. Mihelyst belátjuk alkalmazkodásunkat a körülvevő viszonyokhoz, hiábavaló a további titkolódzás. Elfojtott vágyaink felszínre törnek és kilobbannak, annyi ostoba szégyenkezés után önfeledt boldogsághoz, lelkifurdalás nélküli örömhöz juttatva bennünket.

Ne firtassuk, hogy mi lesz így a szublimációs kultúrából! Érjük be annyival, hogy a siralomvölgyi kínok jegyében végigszenvedett évezredek után Reich örömelvűnek nyilvánítja a világot, téves appercepciója közepette némi joggal hivatkozva a forradalmi elmélet, a történelmi szituáció és a gyógyszervegyészet fejlődésének egybeesésére. Marx abban bizakodott, hogy szüntelen munkálkodása során az ember csak kiókumlálja majd új szabályrendszerét, amit – ha valóságos igényt tükröz – a fölfedezések társadalmi használatbavétele is támogat. És lám, a fogamzásgátló sze-

rek elterjedése megcáfolja a dogmává merevült magatartási és viselkedési normák utolsó, fiziológiás indokát! Vége a fejlődésnek, vagy ha úgy jobban tetszik: új fázisába lép.

Ne kérdezze, minek olyan sürgető a legföljebb csak látszatra őrizgetett és lépten-nyomon megszegett szexuális tabuk eltörlése! Még rákényszerítene a keleti diktatúrák sanyarú szürkeségének, sivár valóságának ecsetelésére, amihez már nem érzek kedvet. Kuporogjon csak a fotelomban, akár egy iszlám küldött, fehér frottírba burkoltan! Bő klepetusa alatt még inkább szembeötlenek takargatnivalói.

– Reich is kommunista volt?

Ne gondolja, hogy a világ újrateremtésének ideája balos, hasonló foglalkoztatja az ellenpólust is, a tényleges próbálkozásokra adott legzordabb válaszokban egyformán osztozik mindkét szélsőség. Reich eleinte még reménykedik, hogy a világforradalom egyidejűleg zajlik majd a különféle csoportok és osztályok között, valamint a személyközi viszonyok szférájában. Illúziói azonban hamar szertefoszlanak, egyedül a személyes kapcsolatok frissülésébe vetett hite rendíthetetlen. De csak demokráciákat illetően, hamar rájön ugyanis, hogy a diktatúrák hatalmi konszolidációjának alapfeltétele a magánélet fölszámolása. Ha belekóstolnánk örömeibe, még hozzászoknánk és igényelnénk élvezetét! Elképzelni is szörnyű, mi lenne, ha teljes szabadságra vágynánk! Vaskövetkezetességgel nyomnak el minden kezdeményezést, ami a legcsekélyebb választási eséllyel is kecsegtetne.

– A testi gyönyörűség a legolcsóbb kábítószer. Egyetlen fillérjébe sem kerül az államnak.

A zsarnoknak biztonság kell, mivel retteg. Tudja, hogy a legcsekélyebb engedmény is precedenst teremt, és uralmának megkérdőjelezéséhez vezet. Az áporodott legű kazamatákból kisurranó keleti csipás szemében üdének hat a szennyes Nyugat. Mintha az Elbán túl honolna a szabadság és enyhülne a szükséget szenvedők kínja.

A világ fölforgatására tett radikális kommunista kísérlet elsorvasztotta kapcsolatteremtő készségünket, mi pedig begubóztunk, a mai világ így kegyetlenebbül ráz ki saját bőrünkből, mint a forradalmat imitáló akármelyik „tervszerű és tudományos" kísérlet. Nem kell többé az ellenállásunktól tartania, hiszen ezt akartuk, ugyebár?

Az intézményrendszer másutt kemény tusákban alakul ki, itt meg szinte készen kapjuk. Mennyi vért, verítéket takarítunk meg! De elspórolható-e a kín? Semmi sem működik. A társadalmi szervezetek állítólag szolgáltatnak, ám kerüljön csak kapcsolatba velük, megszabadítják türelmétől, szeretetétől, bizakodásától, vagyis lelki komfortjától, és mit sem kap cserébe. Többnyire speciális feladatok ellátására hozzák létre őket, itt viszont az egyénektől kizsarolt, tőlünk összeharácsolt vagyon pumpolására. A társadalom egészének működtetése és fenntartása legföljebb hivatkozási alap, mivel az államalkotó gondolkodás errefelé kevéssé építő: aki akar, dolgozzon a közért, én magamnak hajtok!

Egyetlen cég sem áll helyt önmagáért. Nincs az az állami, önkormányzati vagy kereskedelmi intézmény, amelyik várakozásunk szerint cselekedne. Fogjuk rá talán – mint a diktatúra visszásságainak mentegetései során tettük –, hogy gyermekbetegségtől szenved, és majd kinövi?

– Talán nem?

– Akkor hatékony a liberálisok által láthatatlan kéznek nevezett, ha a köz szolgálatára állnak a kulcspozíciót elfoglalók, sürögjenek bár abban a hiszemben, hogy maguknak kaparják ki a gesztenyét. Mihelyt csökken az áldozatra készek száma, és a fontos értékek sorából kikopnak a közösség fennmaradásához nélkülözhetetlenek: a munka szeretete, a hivatás becsülete, a minőség igénye, a türelem, a megértés és szolidaritás, menten fölerősödnek a bomlási folyamatok, széthull köröttünk a világ. Káoszban nem folytatható emberi élet. Aki teheti, menekül vagy erővel szorítana

rá másokat, hogy érdekeik és vélekedéseik ellenére puszta kényszerűségből biztosítsák számára a létfeltételeket.

A demokrácia kifordul önmagából: a tényleges jogok csupán egy elenyésző kisebbség sajátjai, a túlnyomó többség mindössze az elméletiekben bővelkedhet. Ilyenkor nem könnyű az egyenlőség látszatának fenntartása! Hamar ráébrednek, hogy ésszerűtlen milliárdokat költeni például a hasznavehetetlen népegészségügyre, célszerűbb a fizetős rendszer bevezetése, ahol bajaikból majd a gazdagokat kezelik ki, és nem a láb alatti szegényeket. Ha olyan keveset keresünk, hogy képtelenek vagyunk fizetni a patikaszerért, fölöslegesen volna ránk tékozolni a közvagyont!

– Ilyen a pénz világa. Nincs egy zsebkendője?

Végre az egyedül járható útra léptünk, amint a köröttünk terjengő nyomorúság tanúsítja. Rövidesen magunkra ismerhetünk a távoli kontinensek „fejlődő államaiban", ahol nincstelenek és milliárdosok acsarkodnak. Nincs ínyére a romantikus antikapitalizmus egyetlen válfaja sem? Gyuri kevésbé jobboldali annál, hogysem a saját oltárukon áldozná fel a fundamentális értékeket. Miért is tagadná meg szolidaritását? Szerető kapcsolatok szövevényéről ábrándozik, amiben az érdeken és ambíción felül a vágy és vonzalom bogozódik. Puhább, kedélyesebb világról képzeleg, és némi emberségről álmodik.

– Nem elég beszélni róla, csinálni kell.
– Tiltja az egyetemi szabályzat. Meg a jó ízlés.
– Mit nem mond?
– Na de?
– Na! De.

– Többet várt?
– Á.
– Mi az, csak próba volt?

{ }

Privát forradalmával ő is fölsül. Lángja csak a kanóc meggyújtásához elég, a robbanáshoz kevés. Csupán elkormolódik a lélek tükre, nem reped meg. Hiába büszkélkedik szervező tehetségével – aminek spontán sikereit köszönheti –, ha az ellenforradalom erősebb.

A rejtett hálózatok szövevénye tarka és magát se vezesse tévútra – miként a tartótisztjeit –, hogy alig konspirál, mindössze az alkalmak közt válogat ügyesen. Csak akkor búvik meg, ha muszáj, egyébként élvezettel fecseg, mivel tudván tudja, hogy valamennyi kijelentése mögött titkos értelmet keresnek. Kaján mosollyal izzasztja a hivatásos rejtvényfejtőket! Fölösleges volna az állandó sifrírozás, elég járatos az informális csoportok beszédmódjában ahhoz, hogy ne nagyképűsködjék. Boldog-boldogtalannal kvaterkázik, mivel kiolthatatlan a kíváncsisága és állóképessége is lenyűgöző, az eseményekben való részvétele sem merül ki mások lekezelésében.

Ügyeljen a tekintet irányára! Sohasem lejtős. Csak egyenrangú feleket ismer, nem néz föl és alá, meggyőződése szerint olyan magasban és ilyen alacsonyan már nincs, vagy még nem lehet senki.

Amint Nusika, az ellenzék gépírónője megérkezik Budapestről, leíratja a cetlijeit. Egyelőre nélkülözhetetlen a nyomtatás, hiszen a kukkoló, esetenként rádióközeli értelmiség még olvas! És ő sűrűn küldözgeti bulletinjeit, hátha lehoznák valahol a Beszélőtől a Hírmondón át a Demokratáig. Bárcsak jobban működne a posta, megrészegül annyi szabad nyomdai kapacitás láttán, amennyi

Londonban fogadja. Semmi sem tilos, mindent kiadhatna: Szalay grafikáit éppen úgy, mint a budapesti fényképek tucatjait, vagy Ravasz Győző huncutságaiból válogatott szemelvényeket, esetleg az erdélyi Ellenpontok reprintjét, az Inconnu politikai botránryművészetének dokumentumait. Egyszerre tervezi betlehemes gyermekkönyv és Háy szex-rajzainak megjelentetését. Reprinteket készíttet az odahaza már napvilágra ügyeskedett, ám azóta lába kélt, aktualitásukból viszont mit sem vesztett iratokról, hadd legyen újra olvasható Bibó tanulmánya a magyar forradalomról, Király Béla és Pongrácz Gergely visszaemlékezése, Woroszylski Magyarországi naplója, Méray Nagy Imre könyve, a párizsi Magyar Füzetek írásai és a Glória Victis – a forradalomhoz írott versek gyűjteménye –, valamint a Forradalom kronológiája. Kazettára másolja és írott formában is közreadja a SZER hanganyagait, továbbá az októberi rádióadások szövegét.

Kiadja Csurka értekezését az elfogadhatatlan realitásról, Magyarország megszállását Kovács Imrétől, Szász Béla irodalmi leveleit, Szőcs Géza verseit, és Orwellt. Ugyan melyikünk zsúfolhatna többet az idejébe? Holott ezek csak szorgalmának gyümölcsei, erejének javát most is a szervezés köti le.

Tisztában van azzal, ha nem gyűjti és rendszerezi bajtársai emlékeit, nemsokára megfeledkezünk a forradalomról és iránytű nélkül maradunk. Saját és az újabb kori magyar történelem legszebb pillanatait mégsem hagyhatja veszendőbe menni! Ha a szerelem, a hódítás, a kéj egyszeri és megismételhetetlen – jóllehet mindannyiszor újra éledő – élmény, legalább az egymásratalálás ritka pillanatai ne fakuljanak ki emlékezetünkből! Különben belénk rögzül a balhit: magányra ítéltettünk és kihez sem fordulhatunk kedélyünk borultán. Ne áhítsunk képtelenségre, valahányszor egy társ vigaszával enyhítenénk szorongásainkon, bánatunkon! Gondban és fájdalomban sejlenek még nyomai az összetartozásnak, de mennyivel örömtelibb, ha diadalban közösködhetünk! Úgy tudja, effélére tapasztalatról megfeledkezve jóvátehetetlen hibát követne el, és valóságos csodákra képes.

’86 nyarán hirdeti meg a forradalomról szóló rádióműsor tervét, és annyira föltüzeli vele kor- és sorstársait, hogy a várt néhány rezümé helyett áradnak a magnetofonra mondott vagy papírra vetett tanúságtételek. Negyvenheten jelentkeznek. Ott demonstráltak már Rácz Sándor esküvőjén és annyi bajtársuk temetésén is, most végre elegendő bátorságot gyűjtenek a nyilvános megszólaláshoz. Egyre újabb üzenetek érkeznek és mire a harmincadik évforduló ünnepi listáját megszerkeszti, számuk már a forradalom dátumát idézi. Hosszú a névsor Bogád Antaltól Zsille Zoltánig, éppúgy akad köztük az USA-ból vagy Kanadából jelentkező, mint svájci, jugoszláv, német, francia, vagy akár angol polgárságú magyar.

A honi elhárítás attól tart, ha így megy tovább, nem győzi majd a munkát, eltanácsolná tehát a lelkesedőket. Fónay Jenőt például, kinek együttműködése Gyurival már nem egy kellemetlenséget okozott, beutalják a füredi szívkórházba, kedvelt ellenőrzési pontjukra, így annak portájáról kénytelen terjedelmes üzenetét a telefonba beolvasni.

Ő meg utazgat a nagyvilágban, elmegy Bécsbe és Luganóba, különféle rendezvényeken tart előadást. Ismerkedik az emigrációval, pénzügyi támogatás reményében szervezetekkel tárgyal, és bedolgozik a BBC-nél, valamint a SZER-nél. Vendégül látják az USA-ban, és amikor útlevelének angliai hosszabbításához helyi garancialevelet kell csatolni, gondot annak megszerzése sem okoz.

Kétnyelvű röplapon hív az Eaton Place-ra, a magyar követség elé, hogy együtt követeljük a Forradalom elismerését, céljainak megvalósítását: a függetlenséget, a szovjet katonák kivonását hazánkból, a szabadságot, a rendőri elnyomás megszüntetését, az elesettek és kivégzettek sírjának megjelölését. Előadást tart a mun-

káspárt szokásos blackpooli konferenciájának fringe meetingjén, témája Lengyel- és Magyarország helyzete. Több borsot tör a honi rezsim orra alá, mint egy soha véget nem érő bizalmas nyomozás célszemélyeként tehetné Budapesten. Személye körüli minisztere, az ezredes elvtárs pedig – kiben a rossz nyelvek szerint a szocialista párt majdani képviselőjét tisztelhetnénk – hányszor óvta a véletlen balesetektől, melyeket a zsúfolt nyugati nagyvárosok hektikus közlekedése okozhatna egy halláskárosultnak, amikor útleveléért instanciázott a gondoskodó szociális állam illetékeseinél! Hirtelen halála azonban diplomáciai kényelmetlenséget okozna. Még egy újabb infarktus sem hárítaná el a gyanút: tevőlegesen segítették szívattakhoz. Fogcsikorgatva mérlegelik, mi nyom többet a latba, egy merénylet sokkja, vagy az általa okozott tömérdek bosszúság?

{ }

– Ki ez a pasi? Ameddig ilyen csóringerek vagyunk, persze úgysem engedhetjük meg magunknak, hogy véleményt alkossunk. Nekem sem esik jól negyedmagammal egy kéróban, de mit csináljak? Claudia a saját Pegaut-ján pörög. Mindig csak a politika! Egy blúzom sincs, ezt a rejtett pántos mellkosarast alig tudtam kivasalni anyámból. Egész nap hajtok, és nem mondhatom: bocs' gyerekek, kinyiffantam a csodálkozástól, olyan nyüzgével hozott össze a tanárom! Úgy vágnának kispadra, hogy fél évig sem kapnék zsozsót. Titeket még ingyen oktattak, tőlem meg elvárjátok a gürizést. Ez más világ! Honnét a picsából jutna rá időm? Fél nap, amíg géphez jutok és azon a tetű Neten órákba telik, mire elérem a keresőprogramot.

– Micsoda skandalum! Egy diák tanuljon?

– Nem vagy valami penge. Vörös Ribi legalább megmondja, amit akar, téged meg nem értünk.

– Megártott a rum.

– Hagyd már a levesbe! Bírom a piát és nem vagyok betépve, ne izgulj! Azt hiszed, cikizésből koptattunk le? Sajnáltuk, hogy ennyire kibasztak veled, és szerettük volna megmutatni, hogy mégsem tehetnek meg mindent velünk.

– Szóval közösségi megbízatásnak tekintsem? Szépen vagyunk.

– Ne szívd mellre. Azért jó volt.

– Én pedig már azt hittem –

– Elment, semmi gond. Régen voltál csajjal, én meg nem vagyok az eseted.

– Ismertem valakit, akinek vele született kedélye pecsételte mosolygósra a képét, és az enyhén pufók, ám annál értelmesebb kékharisnya fölöttébb kíváncsi lévén az alternatív életformákra, a meghonosításukon fáradt egészen addig, ameddig férjhez nem ment egy anglikán lelkészhez. Ismerkedésében a férfiakkal – köztük vele –, a bibliai példát követte. Szorgalmát a legkevésbé sem tekintettük erkölcsileg megvetendőnek, hiszen nem pénzért, hatalomért, ilyen-olyan előnyért tette, hanem a világ titkait fürkészte! Léteznek a tudásnak is nehezen formalizálható válfajai, melyek a tárgyilagos okfejtésben nem mutatkozó, esszékben ki nem fejthető élményekből táplálkoznak és folyton változó elképzelések, gondolatok, törekvések kusza egyvelegén szüremlenek át. Talán a bölcsesség érlelődik így, és ez a kedves kislány volt olyan merész a viselkedéstudomány, az interperszonális pszichológia, az antropológia hazai elismerése előtt, hogy sokunk számára fölkínálja a Nyugaton már hervadó életmódkísérletek rezüméjét. Hozzáférhető szakirodalom és elméleti ismeretkincs híján maga gyűjtött tapasztalatokat – ó, édes kényszer, beh' szeretlek! – többek között a tanáraitól is.

Efféle gyakorlati ismeretátadásra azonban vajmi ritkán kerülhet sor. Jogaik védelmének örvén eltanácsoltatnak a személyes kapcsolatoktól. Molesztálóikat, mint a rendes pionírok tették áruló, ellenforradalmár szüleikkel, illik följelenteniük, máskülönben olyan megfigyelésekre tehetnének szert, amilyenek egyetlen tantervben sem szerepelnek: ráeszmélnének testükre és lelkükre.

Unottan ásít:

– Nem doblak föl, ne parázz! Amúgy sem számítasz már a tanárok közé.

– Orwell is a fiataloktól tartott. Úgy gondolta, nincsenek tapasztalataik még a tisztességes demokráciáról és könnyen bepalizhatják őket a totalitárius elképzelésekkel. Ezen rágódott az öt-

venes-hatvanas évek beat-mozgalmának idején, a hippi világban! Szolzsenyicin sem hitt a pártvezérek magasabbrendűségében, pedig átvészelt néhány fiatalítási hullámot. Szörnyű csapás volna a megismerő tevékenységre – vélekedett –, ha nem feledkeznénk meg lépten-nyomon szüleink élményeiről és azokról, amiket magunk gyűjtöttünk korábban! Tudásunk passzíválódik és alámerül, a helyén űr támad, mint egy kielégülésében magára rettenő férfiben, és sajgó agyunk megint ácsingózik az ismeretek után. Ismét lajstromozná, elölről kezdené a benyomások vég nélküli raktározását, hogy eltüntesse a vákuumot. Összemosódnak az eszmék, történetek, emberek, és nem tudjuk már, hol állunk, miben hiszünk, mit végzünk. Tovább szövődik a história.

– Fiatal csajai voltak?

– Valahogy úgy.

– Ezért kezdtél tanítani?

Megint ásít. A magasban rezeg vékony, egyenes orra, sótartói sötét csészék, az éjszakától mélyülnek. A „te köldöködet" meg sem nézem már. Lustán nyújtózik heverőmön, mint egy csalódott macska. Hiába dorombolt.

Hány óra lehet?

Amint dolga végeztével eldől, átlót von fekhelyemen és keresztülhúzza pihenésem. Hervadtan gubbasztok a matrac peremén, pontosan úgy, ahogy hajdan egy menedéket kereső erdélyi lányka tette. Roskadtan hallgatott.

– Az örök ifjúság itala.

– Mit nyafogsz? Egészen tűrhető pasi vagy.

– Semmi sem kezdődik elölről! Nem indulunk nulláról, a gondok átöröklődnek. A slendriánságom, ostobaságom vagy gyávaságom folytán hagyományozódnak magára, én is úgy vettem át szü-

leimtől. Ha abban bizakodik, idővel törleszti részét, semeddig sem jut és ugyanabba a csapdába esik, mint én. Egymásba fonták sorsunkat a párkák. Még Gyuri kérdéseit sem veszejtheti el! Tehetetlen, ameddig nem lel rájuk. Kurtára szabott időnk helyett gondjainkban rejlik a folytonosság, egyedül úgy kóstolhatunk az istenek örökébe, ha oldunk a csomókon, melyeket elődeink suta keze gubancolt a történelem fonalára.

– Már a handicapeseket is én tegyem tisztába? Minek?

Rám ölti a nyelvét. De nem göngyöli föl, és nem pödri össze. Szánalom fut el és bosszúság. Inkább áttelepszem a fotelbe, ott mégis kényelmesebb.

– Sokan járnak hozzá, tout Budapest megfordul nála, eminensen a város szebbik fele. Megszokta, hogy társalogjon, miközben végeérhetetlen önvitáit folytatja, hiszen a rejtőzés már beléívódott, lételemévé vált. Londonban sem árválkodik szűk családi körben, holott első – óvatosságból nem is a saját nevére anyakönyvezett – lánya, Hanga után újabbnak örülhet, a több gyermekes férfiak pedig rendszerint lehiggadnak és visszavonulnak. Blanka, a kis Nyuszika naphosszat sír, és a sorjázó látogatókkal karöltve gondoskodik arról, nehogy elandalítsa a beérkezés kényelme.

Egymásnak adják a kilincset nála az ellenzék útilaput kötött tagjai. Lakása eszményi helyen fekszik, ugródeszkául szolgálhat az Amerikába utazóknak éppúgy, mint a csekélyke otthoni ellátmányukat helybéli feketemunkával följavítani szándékozó csellengőknek. Végre valaki, akinek nem kell magyarázni, mit jelent a Nyugatra szabadulás! Ha kell, szállást szerez, címet ajánl, összehozza a különféle korszakok emigránsait egymással, valamint a hazulról érkezőkkel. Utálkozó és rajongó barátai hozzá fordulnak, és ő senkitől sem tagadja meg segítségét, mint ahogy nem fukarkodik szeretetével sem, ez a dolga.

Paméla fölül az ágyon, maga köré csavarja skótkockás plédemet. Pőre látványosságnál többet sejtető múmia! Elképesztően hosszú karjai kígyóformán tekeregnek. Noha izmai feszesek, kemények, egy aktív sportolóhoz képest nem túlságosan erőteljesek, és kevéssé szépek. A kecs hiányzik belőlük, inkább félelmetesek, semmint hívogatóak. Fojtogató szorításukból nincs menekvés.

– Levetett gatyáikról kellene a fiúkra ismernem? Jártam már kint, ott se adnak ingyen semmit.

– Ha sokáig ismételjük, előbb-utóbb eltűnik a valóság. Helyette egy ősképre emlékezünk, bölcs öregnek látjuk, vagy epikurista szatírnak, esetleg zsarnokölő hősnek. Így szoktuk meg, így kényelmesebb. A párjában meg egy Izoldát fedezünk föl, aki asszonyként ölelve gyermeki bizalmával ajándékozza meg.

– Te meg a bizalmad vesztegeted, miközben kiröhög és palira vesz.

– A felében-harmadában ránk hagyott és gumicsont gyanánt elébünk vetett személyi dossziéi zsúfoltak az anyagi ügyeit firtató kérdésekkel: miből él, honnét szerzi jövedelmét? Szilveszterkor mennyit árul kisiparosi igazolvány, azaz hivatalos jóváhagyás nélkül készíttetett kacatjaiból? Közgazdászként persze miért idegenkednék az üzlettől? Ha megszorul – márpedig ritkán dúskál a javakban egy diktatúra ellenfele –, kockázatos vállalkozásokra is kapható.

Azt hiszi talán, hogy a száműzetésben élő poéta előtt tiszteleg, mikor piacra dobja Faludy Villon-átköltéseit? Ha arra készülne, a Rőt Bizáncot adná ki, ő azonban keresztfinanszírozással fedezné a drága üldözött kiadványokat. Weörest kedveli. Azt nem tudom, hogy Pilinszkyt, Petrit is. Akiből verset a szorongató élmény fakaszt, nyilván modorosabban fogalmaz, mint egy profi és poétikai eszménye is avíttasabb.

leimtől. Ha abban bizakodik, idővel törleszti részét, semeddig sem jut és ugyanabba a csapdába esik, mint én. Egymásba fonták sorsunkat a párkák. Még Gyuri kérdéseit sem veszejtheti el! Tehetetlen, ameddig nem lel rájuk. Kurtára szabott időnk helyett gondjainkban rejlik a folytonosság, egyedül úgy kóstolhatunk az istenek örökébe, ha oldunk a csomókon, melyeket elődeink suta keze gubancolt a történelem fonalára.

– Már a handicapeseket is én tegyem tisztába? Minek?

Rám ölti a nyelvét. De nem göngyöli föl, és nem pödri össze. Szánalom fut el és bosszúság. Inkább áttelepszem a fotelbe, ott mégis kényelmesebb.

– Sokan járnak hozzá, tout Budapest megfordul nála, eminensen a város szebbik fele. Megszokta, hogy társalogjon, miközben végeérhetetlen önvitáit folytatja, hiszen a rejtőzés már beléívódott, lételemévé vált. Londonban sem árválkodik szűk családi körben, holott első – óvatosságból nem is a saját nevére anyakönyvezett – lánya, Hanga után újabbnak örülhet, a több gyermekes férfiak pedig rendszerint lehiggadnak és visszavonulnak. Blanka, a kis Nyuszika naphosszat sír, és a sorjázó látogatókkal karöltve gondoskodik arról, nehogy elandalítsa a beérkezés kényelme.

Egymásnak adják a kilincset nála az ellenzék útilaput kötött tagjai. Lakása eszményi helyen fekszik, ugródeszkául szolgálhat az Amerikába utazóknak éppúgy, mint a csekélyke otthoni ellátmányukat helybéli feketemunkával följavítani szándékozó csellengőknek. Végre valaki, akinek nem kell magyarázni, mit jelent a Nyugatra szabadulás! Ha kell, szállást szerez, címet ajánl, összehozza a különféle korszakok emigránsait egymással, valamint a hazulról érkezőkkel. Utálkozó és rajongó barátai hozzá fordulnak, és ő senkitől sem tagadja meg segítségét, mint ahogy nem fukarkodik szeretetével sem, ez a dolga.

Paméla fölül az ágyon, maga köré csavarja skótkockás plédemet. Pőre látványosságnál többet sejtető múmia! Elképesztően hosszú karjai kígyóformán tekeregnek. Noha izmai feszesek, keményék, egy aktív sportolóhoz képest nem túlságosan erőteljesek, és kevéssé szépek. A kecs hiányzik belőlük, inkább félelmetesek, semmint hívogatóak. Fojtogató szorításukból nincs menekvés.

– Levetett gatyáikról kellene a fiúkra ismernem? Jártam már kint, ott se adnak ingyen semmit.

– Ha sokáig ismételjük, előbb-utóbb eltűnik a valóság. Helyette egy ősképre emlékezünk, bölcs öregnek látjuk, vagy epikurista szatírnak, esetleg zsarnokölő hősnek. Így szoktuk meg, így kényelmesebb. A párjában meg egy Izoldát fedezünk föl, aki asszonyként ölelve gyermeki bizalmával ajándékozza meg.

– Te meg a bizalmad vesztegeted, miközben kiröhög és palira vesz.

– A felében-harmadában ránk hagyott és gumicsont gyanánt elébünk vetett személyi dossziéi zsúfoltak az anyagi ügyeit firtató kérdésekkel: miből él, honnét szerzi jövedelmét? Szilveszterkor mennyit árul kisiparosi igazolvány, azaz hivatalos jóváhagyás nélkül készíttetett kacatjaiból? Közgazdászként persze miért idegenkednék az üzlettől? Ha megszorul – márpedig ritkán dúskál a javakban egy diktatúra ellenfele –, kockázatos vállalkozásokra is kapható.

Azt hiszi talán, hogy a száműzetésben élő poéta előtt tiszteleg, mikor piacra dobja Faludy Villon-átköltéseit? Ha arra készülne, a Rőt Bizáncot adná ki, ő azonban keresztfinanszírozással fedezné a drága üldözött kiadványokat. Weörest kedveli. Azt nem tudom, hogy Pilinszkyt, Petrit is. Akiből verset a szorongató élmény fakaszt, nyilván modorosabban fogalmaz, mint egy profi és poétikai eszménye is avíttasabb.

Újabb ásítást fojt el. Keskeny ajkai, úgy látszik, rászoktak már. Szemalja gödrös, sötét árnyékok gyülekezőhelye. Bajából nem kúráltam ki. Pihennie kellene. Otthon, vagyis kollégiumi szobájában.

– Sohasem izgatott a költészet. A kézzelfoghatóbb dolgok érdekelnek és ha átvernek, nem struccolok úgy, ahogy anyám szokott.

– Ki beszél itt rébuszokban? Gyuri is a tényeket kedveli: mit fájlalunk, mitől szenvedünk és esetleg merre nyílik némi kilátásunk.

– Te meg ebben az agyonkönyvezett lakásban ki nem állhatod a zaccot. Miben értenétek egyet?

– Talán egyet kellene értenünk?

– Miről prédikálsz akkor?

Mintha kezdené türelmét veszíteni, idegesen csapkodja szorosabbra maga körül plédemet. Lazább tartást tetszetősebbnek ítélnék, a redők hullámzó homályából még elősejlhet a gömbölyűség reménye, de az ilyen feszes sátor csupán a nemtelen laposságról árulkodik.

– Saját nyelvre fordítjuk egymás szavait, de mint tudja, a Basic English redukálja a Shakespeare-korabeli angol jelentésárnyalatait. Amint posztmodern utáni közegünkbe átteszünk egy állítást, tüstént elváltozik.

– Á!

– Ha más szájából hallom, frázis. Ő éberen fürkészi, tiszta értelemmel vizsgálja környezetét, ugyanakkor ragaszkodik az életét megvilágító élményhez! Ostobaság volna elereszteni. Egyetlen hiteles mércéjétől válna meg, anélkül pedig nincs tartás és vágy. Akármennyire meglepő, hisz abban, amit mond.

Bosszúsan rázza szét csapzott fürtjeit.

– Rizsázol nekem, sóder az egész! Az élet nem játék, ha egyszer elszúrom, többé nem javíthatom ki. Minek kísérleteznék? Most vagy soha! Túlvilági jutalomra várjak?

Nem áll jól neki a gőgös indulat. Vonásai eltorzulnak, kifejezetten megcsúnyul belé. A kiegyensúlyozottság, vagy legalábbis a nyugalom látszatát várnám el egy sportolótól, és csekély hálát sem érzek új, bizonyára mély igazáért. Ama felemás jó közeléből is elhessintene, ami előttem még földereng.

– Azt hittem, bizonyos világnézeti egyezés befolyásolta az egyetem választásában. A közös idea iránt iránti elkötelezettség formálisan nem követelhető meg, miként a kétkedés vagy viszolygás sem lehet kizáró ok, mindazonáltal komfortérzéssel tölthetné el a lelkét.

– Gyűlölöm ezt a semmire sem kötelező, langyos dumát – villantja rám zöldessárga szemét –, másról sem hallok, mint lelki nemességről, a klozet előtt meg sorba állhatok. Ahányszor csak előhozakodnak a lélekkel, már tudom, hogy ingyen dolgoztam. Üres szavakkal fizetnek ki, mintha napozás közben egy csiga mászna végig a nyakamon, undorítóan összenyálaznak. A tényeken felül mi számítana?

Tények, miféle tényekről beszélhet?

– Figyúzz már, te tényleg nem érted, hogy miért vagyunk itt ketten? Hogy miért csak mi ketten vagyunk itt?

– Nem tudlak követni.

– Mást vártál, igaz?

Ha lecsüggesztem fejem, éppen petyhüdt férfiasságomra látok. Kevéssé bíztató perspektíva, nem is kapacitálom túlságosan. Egy roskatag takarót bámuljak vagy magasabbra emeljem tekintetem? Mennyire csalóka a fent és a lent!

– Mit várjak, miben reménykedjem? Rég túlestem már ezen. Én már csak felejthetek, majdnem minden felejthető. Majdnem minden.

Dühösen pattan föl, magára kapkodja féltenyérnyi fehérneműit. Meg sem mosdik? Úgy látszik, nincs rá érkezése, vagy ekkorka mocskot nem érdemesít a tisztálkodás rituáléjára.

– Azt hiszed ugye, ő a szeretet megkésett apostola?

{ }

Fél dió, fél citrom. Kettészelten még egy karéj kenyér is jobban esik. Fele nap: a fele szép, a fele jó. És a maradék?

Mindenünnen elősejlik valami fenyegetés, ha más nem, akkor a „semmi sem tart örökké". Hamarosan vége, mint egy ritka, élvezetes regénynek vagy a fele életnek.

Egész Evangélium. Lám, még Júdás szerepére is akadt jelentkező!

Hát ez lehetetlen!

Pedig ő az. Ép, eleven. Gyapjas haja még sötét, a tekintete friss. Élénken jártatja szemét, pislog jobbra-balra. Keres valakit. Nem tartom valószínűnek, hogy a követőit lesné, legföljebb bíztató jelek után kutat, „naprimér" a jövőt kémleli. Arról pedig volna mit mondanom.

– Szevasz – lépek hozzá – Nincs, aki bemutatna. Beszélni szeretnék veled. Jobban mondva, szívesen meghallgatnálak.

Felém görbíti tekintetét.

Helyzetem fonák. Elvörösödöm.

– Láttalak már valahol – méricskél a szeme sarkából, és mintha tolakodásomat sietne jóvátenni, még hozzáfűzi – kedd este a Rozmaringban.

– Rendben.

Az agyam lázasan dolgozik: merre lehetett az a presszó?

– Hatkor – és elfordul.

Biccentek a lánynak is. Visszaint, pedig sejtelme sem lehet, ki vagyok. Honnét emlékezhetne rám? Összefutottunk talán egy stú-

diós rendezvényen, bár kétlem, hogy mély benyomást gyakoroltam volna rá. Fordítva annál inkább! Impozáns a melle.

De hogyan fogadja majd szavaimat Gyuri?

Akármilyen óvatos leszek, egykettőre kibukik belőlem, amit tudok, és bajosan hivatkozhatok majd a jövőre anélkül, hogy valamilyen mocskot ne sejdítene mögötte.

Váteszi hajlamaimról győzködjem? Csendes őrültként futkosom a városban és titkokról tudok, olyanokról is, melyeket a szolgálat ügynökei sem ismernek? A tájékozottságom korántsem teljes, amit nem silabizálhattam ki a Hivatal átrostált és anonimizált irataiból, arról magam sem hallottam. Így is, úgy is visszatetsző ez, kész lebukás.

A viszontlátás öröme egyelőre zavartalan. Kevés híján elpityeredem. Hányszor tisztogattam már köved a sárgás avartól!

Huncutul fiatalnak látszol. Magad vagy a csoda. Éppoly tünde vagy kedveseid körében, mint később. Én meg nehezen szokom a jövőhöz forduló múltat. Olyan bizonytalan a számon, akár a tegezés. Ujjad köré csavarsz minket, akik későbbi formánknál soványabbat mutatunk. Elundokult képünknél is tisztességesebb az arcunk. Egyelőre nem kell még szégyenkezned, ha kezet fogsz velünk.

Hopp, újabb kísértet.

– Tiszteletem!

A költő, vele is csínján bánnék.

– Gyönyörűek a versek!

A csikk kibukik száján.

– Mi?

Hűha, füllentenem kell.

– Mármint azok, amik eljutottak már hozzám is.

Ebbe csúnyán belesültem.

Fölvonja szemöldökét. Kiegyenesedve sem ér a számig, mégis fölülről szól rám:

– Miről beszélsz?

– Hányat írunk most? – habogok.

Tekintetéből kilobban a láng, sarkonfordul és faképnél hagy.

Valami újságot keresek, az egybenyitott és majdhogynem bútorozatlan szobákban fel-alá hullámzó társaságtól eligazítást nem várhatok. Ha jól emlékszem, itt a nappali, a rendelő meg odébb. Hátam mögött lehet a gyerekszoba, ahol a könyvstószok halmozódnak. Az eladásra szántakat egy dohányzóasztalra pakolták. Azoktól sem leszek okosabb! Tisztességes impresszum egyiken sincs, legföljebb a kiadót tűntetik fel.

Odébb botlom a harmadik halottba. Sikerül elszakítanom harisnyáját! Mint egy idétlen kamasz, olyan suta vagyok, nem tudok bánni végtagjaimmal. A homlokom gyöngyözik, kínosan vigyorgok.

– Jól van na, semmi baj.

A végén még ő vigasztal! Kár, hogy nem előbb ismerkedtünk össze. Úgy emlékszem, szerény körülmények között él, lakbérét is úgy dobják össze a többiek. Én meg legyalázom egyetlen ünnepi nylonharisnyáját!

Elódalgok.

A konyha üres. Albán fogóeszköz-szett díszlik a falon, naptárnak azonban nyoma sincs. Legjobb volna kereket oldani!

– Keresel valamit?

A háziasszony közönyössé gyalult, mélyen aggódó hangja.

– Á, csak egy naptárat.

Hat esztendeje, hogy utoljára találkoztunk. Amikor kondoleáltam miatta, nem fogadták.

– Naptár – tűnődik –, a rendelőben lóg egy.

Gyorsan keresztülnyomakodom a hallban kvaterkázókon. A nyitott ajtón Gyuri vidám hangja szól ki:

– Ilyen rémvilág ez.

Adomázhat éppen. Mögötte fölcsattan a nevetés.

Fekete kabaré.

Fekete feketén, cilinderrel. Miért tiltakozik vajon, amikor emlegetem? Csak képzelődtem volna? A pesti folklórból szemelgetnek, jótékony célra, Ági gyűjtése alapján. Szetás buli, a szokásos szerzők és előadók közreműködésével. Irodalmi és grafikai gyűjtemény bemutatása 1983. február 12. délután ötkor. Választhattam volna más időpontot is, de valahol csak meg kell vetnem a lábam. Legalább itt, a Felszab téri passzázsnál.

– Elkísérlek – mondom.

Mennyit késhettél: egy órát, kettőt?

A budai rakparton járunk már, elcsilingel mellettünk egy sárga villamos. Csúszkálunk a platánok tövében meg-megemelkedő dirib-darabra tört aszfalton. A csatakos járda kupacokba gyűlt avarját sárrá rohasztotta már a téli havas eső. Jeges szél akaszkodik belénk, szemből fúj, észak felől és foga van, vékony farmerdzsekim átharapja. Ramaty idő, mintha egy láthatatlan fémes burok venne körül mégis, az ifjúságé. Csupán kívülről kerít be a hideg, belül nem érzem még. Borzongató erejét közönnyel veszem tudomásul, nem ügyelek rá. Leköt a bizarr öröm: oldaladon lépkedhetek megint.

Amióta találkoztunk, be nem áll a szád, egyfolytában beszélsz. Valamilyen belügyminiszteri előadásról elmélkedsz éppen: menynyire harmonizál a hírhedett Népszabadságbeli cikk, a „Nem babra megy a játék" hangvételével. Ismerős szlogennek minősíted az imperialista körök szubjektív és objektív szolgálatát a „lengyelországi események" alkonyán! Találgatod, hogy mi indokolhatta előhúzását? Vajon Konrád nyilatkozatai szolgáltak-e ürügyül az ellenzék újabb pocskondiázására, vagy a hazai viszonyok emlegetése csupán körítés? Az írás címe rémlik is, de régen olvastam már ahhoz, hogy felidézhetném tartalmát. Inkább azon jár az eszem, mint szólhatnék veled.

Mit is mondhatnék, talán azt, hogy minden erőfeszítésed hiábavaló? Képtelenség, ilyesmivel mégsem hozakodhatok elő! Nem vághatlak fejbe mindjárt egy jégcsákánnyal, hogy örvendezzen a III/III.! Különben is milyen jogcímen fizetnének akkor háromszáz forintot a Lidi fedőnevű bizalmas nyomozásban szervezett operatív akció résztvevőinek? Tíz ember maradna főétkezés-térítés nélkül, még üdítőt sem vehetnének közpénzen!

Oltványi Ambrussal beszélgettél az imént. Újságoljam el neked, hogy fél esztendő múlva a ravatalánál állsz? A rossz hír hozójának fejét veszik. Noha köztudomású a betegsége, nem hinnél nekem. Még hogy szeptember 30-án elmegy és október 17-én fél tizenkettőkor temetik a Farkasréten?

Legalább valami aprósággal szolgálhatnék neked, a jelentésekből viszont törvényszerűen kimarad az élet. Akik írták, zombik, eleven halott mind, mással sem törődnek, mint az élő világ formába kényszerítésével. Mit sem tudnak! Ha emlékezetemből előbányászhatnék legalább egy arcot, vagy elhullajtott szót, de betegen fekszem akkor magam is, honnét vegyem tehát a jelet? Mást kell kieszelnem!

Előhozakodhatnék a Nádor utcai lakással is. A magántulajdonellenes ideológiájú diktatúra általános lakásínsége közepette egyetlen legálisan birtokolható vagyontárgy az otthon. Kincs, még ha csak bérlemény is. Birtokbavételéhez és megőrzéséhez erő és ravaszság kell. Szüleid ingatlanára három éve fiktív kölcsönszerződést kötöttél sógoroddal. Átjátszod neki, hogy ne vesszen kárba, ha valami történnék mamáddal, arra meg bizton számíthatsz, hiszen súlyos beteg, túlesett már a huszadik öngyilkossági kísérletén. Sógorod lesz a formálisan eltartó, és ha megürül a lakás, neked fizet lelépést. Saját otthonhoz jut fele áron, Te meg adómentesen a hagyaték egy részéhez. Diszkrét ügylet, a családon belül marad, hiszen a feleséged – jobban mondva ekkor már csak volt feleséged – jogász és megállapodásotokat nála helyezitek letétbe.

Hibátlan elgondolás, ami a felek közös érdekeinek érvényesültét biztosítaná, ha nem volna ott egy harmadik ellenérdekelt is. Csakhogy van, méghozzá egy nagyhatalmú szervezet, ahogy nevezitek: az ávó. Annak pedig mindenkori célja a volt politikai elítélt lejáratása és környezetének nyugtalanítása. Régóta zajlik már anyagi ügyeid feltérképezése, számára egy főnyereménnyel érne föl, ha az ellenséges ellenzéki elemek főkolomposát köztörvényes okokból helyezhetné vád alá! Lakásbőségetek amúgyis csípi a szemet, ügynökeinek jelentése és a beépített lehallgató berendezések révén pedig gyanítja: mire készülsz. Mindaddig tűkön ülhet, ameddig nem történik valami.

’82 januárjában mamád véget vet életének. Amint hírét veszik az állambiztonságnál, a BRFK Bűnügyi Osztálya Életvédelmi Alosztályának segítségével – bűnügyi feddéssel – a helyszínre sietnek, hogy újólag föltérképezzék a lakást, és szándékaikról faggassák az ottaniakat. Míg az egyik csoport halottkémi szemlét tart, a másik az V. kerületi Tanács Szociális Osztályán kutakodik. Felülvizsgálja az eltartási szerződést és „hasznos instrukciókkal" látja el az osztály vezetőjét, ő meg a kapott ukáz szerint vizsgálatot rendel el. Utólag bajos volna bizonyítaniuk az eltartási kötelezettség be nem tartását, ha nem vonultatnának föl előre berendelt és fölkészített tanúkat.

Mire sógorod benyújtja kérvényét a Tanács Lakásügyi Osztályához, az elutasító határozat is kész. A tanácsi illetékes elégedetten tudatja társszervezeti megbízóival, hogy minden a legnagyobb rendben zajlott, és amennyiben nem érkezik föllebbezés, határozata jogerőre emelkedik. Lakásotok visszakerül tanácsi hatáskörbe, és egy arra méltó személy – rendőr, ávós – igényelheti ki. Eggyel kevesebb ellenzéki búvóhely lesz, és újabb viszályt szíthatnak köztetek is. Hátha sikerülne elhitetni veled, hogy Tibor elhidegült tőled, és többé nem fogadja meg tanácsaidat! Őt meg egy „elbeszélgetés" során meggyőzhetik mentorának alkalmatlanságáról, hiszen önző módon sodortad veszedelembe. Egy ilyen kombináció az intézkedési terv szerint akár végleges szakítással kecsegtethet! Csakhogy az illetékes szervek munkájának koordinálása sem hibátlan! Az elvtársak figyelme megoszlik közfeladataik és magánteendőik között, az ügyet testvéri segítséggel bíróság elé vivő sógor pedig leleményesen kiaknázza állítólagos szerződésszegésének legális eszközökkel való bizonyíthatatlanságát. Az ítélet neki kedvez, a lakás birtokába jut. Mi több, az alperes Tanács megfeledkezik a fellebbezési határidőről is, így a bíróság határozata jogerőre emelkedik. Évek vesződséges munkája, tucatnyi jól fizetett államvédelmis tiszt fáradozása vész kárba, adatok tömege megy veszendőbe!

Szocialista hazánk, a Magyar Népköztársaság védelmére föleskküdött elhárítós tisztjeink azonban nem adják föl, soha nem békülnek meg az osztályellenséggel! Folytatják erőfeszítésüket. Kudarcukban vigasztalójuk is akad, és reményt csöpögtet szívükbe. Beépített ügynökük révén újabb szerelemről kapnak hírt, ami föléleszti kókadó bizakodásukat. Reményteljes lehet egy ilyen heves érzelmi kitörés. Hátha kereskedhetnek még valamit!

Az élet talán a véletlenek szövevénye? Egy diktatúrában csak a hülye hisz, a mélyenérző tudja, hogy annyira mániákus sohasem lehet, amennyire üldözik. A lelki egészség itt helyet cserél a betegséggel, tisztán csak az lát, aki megrögzött paranoiásként szüntelenül gyanakszik. Üldözőivel szemben is csupán ő léphet föl, az indítékaiban és cselekedeteiben egyaránt kiszámíthatatlan. Akiről képtelenség megjósolni, hogy a következő sarkon jobbra fordul-e vagy balra. Mintha csak azért volnának szokásai, hogy menten rájuk cáfoljon, és valami meglepőt, eladdig rá nem jellemzőt tegyen. Az illegalitás bajnokai autista figurák, viselkedésükkel

rendszeresen őrületbe kergetik a valószínűségi alapon dolgozó és a józan köznapiságra apelláló operatív tiszteket!

Zavart pillantásuk, nyugtalanul kószáló, megállapodni egyetlen minutumra sem képes tekintetük borzongást kelt az ellustult pszichiáterben. Nehéz eset, csóválja fejét és holmi latens, rapid módon manifesztálódó hajlandóságra gyanakszik, miközben szakmai tisztességtudatának és eredendő szolidaritásának késztetésére töretlen egészségünkről állít ki bizonyítványt. Magában pedig azon töpreng, vajon mihez kezdene a szerencsétlen egy lehetetlennek tűnő politikai fordulat után? Mert arra csekély a remény, hogy a társadalom helyrezökkenésével párhuzamosan, vele azonos ütemben nyerjék vissza normális egyensúlyukat a normaszegők, akik egy megállapodott demokráciában kényszergyógykezelésre, vagy legalább tartós elkülönítésre szorulnának.

A különféle élethelyzetek eltérő karaktereket részesítenek előnyben, és csak életrevalóságunkat erősíti, ha bő a választékunk. Az pedig tisztesség és előrelátás dolga, hogy mihez kezdünk kiérdemesült harcosainkkal. Ha jövőjére is gondol e társadalom, kitüntetésekkel árasztja el és díszhelyre állítva tolja félre őket – ahogyan tette volt a kiegyezés utáni időkben –, de ha fitytyet hány a holnapra – pusztán elméleti feltevés, gondoljon mindenki, amit akar –, mind eltakarítja a szemétbe.

Arról is beszélhetnék veled, mekkora buzgalmat keltesz, hányan dolgoznak rád az átrostált, precízen anonimizált titkos iratokból következően. Fejüket mennyien törik vegzálásodon: hogyan foghatnának meg. De minek riogassalak, miért növesszem kórossá az üldözés táplálta önbecsedet? Egyébként is jártasabb vagy nálam a saját életedben, én csak annyit mondhatok, amennyi hitvány emlékezetemben rekedt, a számokkal, az adatokkal és a nevekkel pedig hadilábon állok. Ha álmomban is magamnál hordanám följegyzéseimet, precízen elősorolhatnám: mikor és hol kerítenek, ilyen készületet azonban mégsem várhatok el hánykolódó tudatalattimtól! Megifjult testemben kései bölcsességemhez csatoljam az aszúsodott tudás majdani dokumentumait? Lépkedjek oldaladon a kopasz ágak alatt, míg elvisz a folyam kanyarjából kitörő szél és ordítsam túl a süvöltését, hogy halljad is, amit mondok? Találgassam közben, hogy melyik füledre vagy süket? Pedig magam viselkedem úgy, mint aki tölcsérre szorul, szüntelenül forgatván fejem a sebesen raccsolt, futó szavak után.

– Miről beszélsz, alig hallom!

Ha rám kerül a sor – amennyiben érdemesítesz rá, ha úgy találod, valamilyen kis színessel én is szolgálhatok –, mint értessem meg veled, hogy a dossziéidba fűzött laptömeg korántsem azonos a rólad begyűjtött dokumentumok összességével, gyönge mutatványa csupán. Porhintés a világ szemébe. Folytonos és úgy látszik soha nem szűnő átverésünk újabb mókás fordulata: Londonba költözésedet követően ad acta került mindez, és csak ezért esett ki a Nagy Megsemmisítési Kampányból!

Tizenhárom dosszié, az elsőt 1981. április 24-én nyitották meg, az utolsó 1985. december 30-án zárták le. Hogy előtte mi történt? Ne firtassuk, szemelgessünk inkább dokumentumaidból, melyeket időrendbe szedtek, mintha csakugyan így zajlott volna a felderítés munkája, holott ez csak a híjasan fönnmaradt emlékeztetők némelyike. Hol rejtezik a tömérdek vizsgálati anyag, merre porosodnak az ügynöki jelentések, követési beszámolók, hol pihen a telefonodról készült hangfelvételek sokasága, függönytelen ablakodon át a szemközti házból exponált fotók ezrei, különféle portréid itt meg ott, a külföldi társszervek átiratai és a Gazda nemzetközinek hírlelt összesítései, az eltérő címeken fölfektetett munkadossziék, melyeknek lehetséges száma utólagos rekonst-

rukció szerint több a harmincnál is – pedig a Hivatal közszemlére bocsátott táblázata sem teljes, éppen nálad lelni olyan elnevezésre, amiről kimutatásukban megfeledkeztek –, hol keressük a Horváth Balázs emlegette mikrofilmes anyagokat, merre a számítógépes nyilvántartás mágnesszalagjait, a filmeket és későbbi videoszalagokat, mivel hogy hazatérésed után is dolgozták rád, arra mérget vehetünk, nos, e kérdésekre nincs magyarázat. Érjük be a lapozgatás örömével. Ez is több mint amennyi másokról előkerült, és higgyünk abban, államvédelmiseink ismereteiket az ujjukból szopták.

Halvány utalások jelzik csupán a kulisszák mögötti történéseket: vádoltak összeesküvéssel, disszidálási kísérlet támogatásával, feljelentési kötelesség elmulasztásával, bolti lopással, hatóság elleni erőszakkal, munkakerüléssel, az egészségügyi szervek kijátszásával, a rokkantsági nyugdíj megállapításakor elkövetett csalással. Tervezték lebuktatásodat futtatóként, orgazdaként, valutaüzérként. Rád akarták bizonyítani, hogy engedély nélküli gazdasági tevékenységet folytatsz, jövedelmeket titkolsz el az adóhatóság elől, kapcsolatot tartasz fönn aktív bűnözői körökkel, szédelegsz, panamázol, egy személyben kimeríted a BTK valamennyi lehetséges tényállását. Listius László költő utódaként méregkeverő és hamispénzgyártó is volnál?

Honnét szedték az adatokat, hol gyűjtötték terveikhez a dokumentumokat? Irattári folyóméterek tucatjai hiányoznak. Nincsenek meg a tároló dobozok, vagy inkább a konténernyi méretű ládák sem.

Eldugták.

De minek? Kitől félnek?

'85 után pedig becsukták a boltot és a „rosszul végzet munka után édes a pihenés" alapon nyugovóra tértek. Azt még rögzítették, hogy London felé haladtodban megszakítod utadat Bécsben,

és fölveszed a kapcsolatot Zsille Zoltánnal, majd Kasza Leventét is fölhívod Münchenben, továbbá hosszan beszélgetsz Martos Péter újságíróval, másra azonban nem kíváncsiak. Eszükbe sem jut az angliai beépülés. Nem kísérik figyelemmel látogatóid hadát és hazai kapcsolataidat. Nagyvonalúan engedik, hogy szabadon, korlátozás nélkül működtesd hírügynökségedet, terjeszd nyomtatványaidat, szervezz, agitálj, ügynökösködj. A társ ügyosztályok sem vesznek tudomást munkádról, vagy ha igen, nem tájékoztatják átirataikban a korábban veled foglalkozó tiszteket, noha tudomásuk van arról, hogy eszedben sincs végleg kint maradni. A Magyar Népköztársaság kormánya tiszteli a törvényt és a nemzetközi jog előírásait, mihelyst elhagytad illetékességi körét, fütyül rád és különösebben attól sem villanyozódik föl, ha visszatérsz. Hajdani titkosszolgálata közben megbánta bűneit és jó útra tért, még véletlenül sem készítene rólad újabb képeket és hangfelvételeket, mindörökre bevégezte tilalmas adatgyűjtését.

Hiába böngésztem, semmit sem tudtam meg rólad a hivatali hazugságon, az államilag dotált ámításon, a titokban koholt megtévesztéseken, és a félrevezetési szándékokon felül. Mi újat mondhatnék neked? Téged sem érdekelne a pillanat aktualitása, hogy éppen ki próbál sután bepalizni, és mire játszanak apparátusukkal a hatalmasok. Hiszen magad is tudod, engesztelhetetlen gyűlöletükben örömest tönkretennének, föld alá kaparnának, szabad ember.

Azt hiszem, a múltad birtokában vagy és átlátod életed. Talán a jövő sem titok előtted, bár ez utóbbiban valamelyest segíthetnék neked. De jogom van-e hozzá? Elmondjam, mi vár rád, és mi következik utánad? A kedved apasszam? Magánszorgalomból borítsalak árnyékba? Elviselnéd-e a tudást anélkül, hogy terhe alatt megroppannál? Ha csakugyan az ősmítosz megelevenítője vagy – miként barátod föltételezte – és egy Ozirisz, egy Tammuz, egy

Orpheus öltött benned testet, aligha hiszel nekem. Karod, lábad, szíved nem lankadhat pokolra szálltodban, ahonnét felhozod a Névtelen Pesti Srácot. Nem várod a farizeusok és az ávósok vereségét, mégis alábocsátkozol, hogy fölemeld a pokolra küldött tisztaságot. És most én akasszalak, gáncsoljalak?

Közös témára bukkantunk – az is a te ötleted –, a Koyaanisqatsiról áradozunk. Mély benyomást tett rád. Süketelhetek valamit Ron Fricke képi sokkjáról, és dicsérem Godfrey Reggiot meg a posztexpresszionizmust, amiért kínjában ilyen snittfilmet gyöngyözött.

Mintha kávézaccba bámulnál. Félelmetes – mondod –, riasztó, hogy mennyien vagyunk! Gazdaságilag semmi vész, jócskán belül maradtunk a Föld eltartó-képességének határain, és ha igazán próbálkoznának a javak igazságos elosztásával, nyomorúságunk is enyhülne. A Paradicsom emléke azonban további szaporodásra bíztat.

Míg a folytatásra várok, körbe pislogok a szűkös helyen: micsoda toplák alakok! Pedig az Anna mélyén ülünk – azt a másik presszót sehogyan sem találom, így hát lecseréli képzeletem –, és szerencsésnek mondhatjuk magunkat, amiért nem kellett a kirakatba telepednünk. Így is benéz két rosszarcú bőrkabátos, és mintha csak jártában-keltében kávézgatna, a sarokasztalhoz kuporodik. Miután leadták a rendelést, csak a fülüket hegyezik, nem beszélgetnek egymással. Ösztönösen félrehúzódom, pedig mi félnivalóm lehetne? Megbúvok az árnyékodban, te meg úgy teszel, mintha észre sem vennéd őket. A csészéd viszont arrébb tolod. akár egy sakkfigurát, mikor lépsz egyet.

Rosszul öltözöttek. Nincs egy rendes öltöny a nepperek tanyáján, a város magvában, ahol leendő tőkések cserélik a híreket. E néhány lebzselőt nemsokára már takarító gyanánt sem eresztenék be egy jobb helyre. Szánakozva tekintek a komor arcokba. Német szó üti meg fülem. A szomszéd asztalnál spanyolul trécselnek. Így

festenek a külföldiek is? A nyelvgyakorló diákoknál azért korosabbak. Álca mindenkin?

– Sehogy sem fér a fejembe – a kávéd fölé hajolsz szokatlanul mélázón –, hiszen akkor ez az egész – és megint elakadsz.

Nocsak Gyuri, láb alatt a világ?

Kevés csodálkozni való jut a zűrzavarban, ahol hitetlen Tamásként kóválygok. Sebaj, stírölöm a csajokat! A szomszédos asztalnál csevegő spanyol hölgyek azonban matrónák, pedig itt kellene üldögélniük a lányoknak is! Megkérdezhetnélek, de ugyanaz a kínos feszengés lep meg, mint máskor: ha nem hozod szóba, én sem molesztállak vele. Minek tolakodnék, az intimpistáskodás amúgy sem kenyerem. Jólértesültségemmel hivalkodjak? Diszkréten súgva oda, hogy nem értik, mire készülsz a filmes gyerekkel, akiről a két Mátis testvér pusmog vigyázatlanul. Számoljak be pénzügyi mérleged alakulásáról, utalva a Bill Lomax könyv kanadai kiadásával járó honorárium reád eső részének felvételére? Támogatóid leleményesen kerülgetik a devizaszabályokat, miközben a magyar kémszolgálat figyelemmel kíséri minden lépésüket. Potomság, akár szemet is hunyhatnának fölötte – Aczél egyetlen intésére elengedik Déry nyugati kocsijainak vámját, ha már annak idején a sportolók egész vagonnyi vámmentes áru behozatalára kaphattak engedélyt Farkas vez. őrnagy et. parancsára –, hadd legyél Krőzus, mikor húsz dollárt kapnak a szerencsés kiutazók egy teljes hónapi turistaellátmány fejében!

Hol lehetnek a kurvák?

Irántad táplálnak-e averziót, vagy a munkásönkormányzat eszméjét gyűlölik hatalmának jeles képviselői? Alig egy hónapja értesített Keresztes Kálmán emigráns újságíró – Thomas F. Kennedy néven áskálódik a szocialista rendszer ellen –, hogy négyszázötven dollár értékű forintot küld. Kézbesítését megkísérelik

néhányszor, de vagy a közvetítők ijednek el (nem estek a fejük lágyára, tudják, mit kockáztatnak, ha fölkeresik a szoros figyelem alatt tartott ellenzékit), vagy a véletlen szólt közbe, tény az, hogy a pénz nem jutott el hozzád. Hiába ültél be ide december végén, bátorsága inába szállt az ígérkezett hölgynek, buzgó kísérőid is unatkoztak egész este. Keresztes öccsét behívatják, leleményesen hazudik, csak későn eszmélnek, hogy felültette őket. Alig tíz napja, hogy a várható következménnyel – magának és feleségének operatív ellenőrzés alá vonásával – dacolva átadta a küldeményt. Így sem rendeződik megnyugtatóan jogdíjad sorsa, kiutaztadkor vitába is bonyolódsz miatta. De én mit bizonyítok tudásommal, ügynök voltomat? Bennfentes ismeretek birtokában nyilván rászednélek: higgyél bennem!

Akkor sem járnék másként, ha Tibor nyári lebukását részletezném! Barátnőjével „fokozott vámellenőrzésnek" vetették alá a rábafüzesi határátkelő-helyen. Apró darabokra szedték holmiját, találni akartak valamit náluk. Föl is fedeztek három lóverseny tikettet, kódolt üzenettel hátukon. Kikutattak továbbá egy géppel írt lapot a magyar katolikus hívek nyugtalanságáról.

Apropó, lóverseny, vajon tudod-e, hogy állítólagos tippadód, a zsoké után is nyomoznak? Ki ne ámítaná környezetét ilyen mesékkel, ha nyer is alkalmanként, nemcsak veszít. Még hogy igazolatlan jövedelmeid a turfról származnak! Kényelmesebb így mindenkinek. Egy ócska lottószelvényt sem kell produkálnod, ők meg szívesen elfogadják, hogy sűrűn kijársz. Feletteseik előtt legalább nem kell sokáig magyarázkodniuk: vajon miből élsz a represszió ellenére.

Mesélhetnék az undokság legutóbbi közgyűléséről, melyet élénk figyelemmel követ az ellenzék és az ellenzett egyaránt. Vajon mit mondanak az írók 56-ról? Meddig kerülgetik még a forró kását? Micsoda szerepértelmezési zavar, hány avult viselkedési minta és székgyenletes kánon! A maflák nem érik be jegyzőkönyvvel, titkos jelentéseket írnak és iratnak, sőt, lejegyeztetik még a SZER beszámolóját is, hátha különbek hangoztak volna el az általuk is rögzített szavaknál! Márciusban úgyis összeül a JAK, hogy elemezze az Írószövetség előtörténetét, kétségbeesett kapkodását ama nevezetes napokon. Lezsák Sándor sorolja a történteket, Kuczka Péter, Fekete Gyula és Pomogáts Béla pedig szekundál. Egyetlen opponensük Tamási Lajos, az egykori párttitkár. Csoóri summázata: ha az írók nem voltak ellenforradalmárok, '56-ban sem lehetett ellenforradalom.

Mennyiben igazolna jóslatom? A szervek hetek óta tudnak a készülő rendezvényről. A verebek is csiripelik, éppen Te ne hallottál volna róla? Magad is ott leszel néhány ellenzéki és ötvenhatos társaságában, akik közül nem egy csak azért megy el, hogy jelentsen rólad és figyelmeztethesse az illetékeseket, nehogy rá tedd kezed a magnószalagokra.

Mást kell kitalálnom.

A szabadtéri moziként bánkódó foghíjtelek mellett is elsétáltunk már, és tovább küzdjük magunkat a Szilágyi Dezső tér vöröstéglás templomához, noha belegörnyedünk a szemből kapott szélrohamokba. Szerencsére nem fordulsz a Székely utcának, különben magyarázkodnom kellene, miért nem szeretnék most fölmenni hozzád. Mégsem diktálnám gépbe mondandómat! A Vám majd az Aranyhal utca mentén araszolunk tovább, mintha elszánt turistaként vízivárosi sétára adtuk volna fejünk. Mit nekünk egy kis téli vihar, mit nekünk zimankó! Elszántan törtetünk a kilences végállomás felé. Föltennél egy villamosra?

Egyetlen szerelvény sem áll benn, fázósan toporgó utas is csak módjával. A haragszomrádot játszó szerelmespár, meg egy duci vedlett, rózsaszín műszőrme bundában. Túloldalt, az Angelika tövében még ketten ácsorognak. Ott sem védettek a széltől! El is

kanyarodunk tőlük, legéppuskázunk az alsó rakpartra vezető foghíjas lépcsőn. Itt aztán csillapítatlanul, teljes erejével csap le ránk a tél! Oberon intésére akármennyire megifjultam, tűrőképesség dolgában még a régi vagyok: kilel a hideg. Félrefordulva törülgetem szemem, de így is csak könnyfátyolon keresztül, homályosan sejlik az Országház neogót homlokzata, kupoláján a nagy vörös bumszlival, amit az Inconnu bájos újévi üzenetében – Happy New Year! – nemsokára hullócsillagnak titulál.

– Mit akartál mondani?

Hát persze, itt nem maradhat rejtve a kíváncsian sarkunkba akaszkodó!

– Nem szeretném, ha őrültnek tartanál, miként azt sem, hogy provokátornak gondolj, egyről-másról mégis be kell számoljak neked.

– Szükség van minden segítségre, magad is tudod!

Amennyire kivehetem, bíztatón villan tekinteted.

– Mi nyomja a bögyöd? Rajta, ki vele!

– Nem olyan egyszerű.

– Nőügy?

– Éppenséggel az is lehetne, noha koromnál fogva alighanem túlélném.

Csúfondárosan nevetsz. Azt hiszed, cikizlek?

– Rólad van szó.

Tovább mosolyogsz, én meg hetet-havat összehordok igyekezetemben. Még a hadarásodat, sőt raccsolásodat is átveszem, hogy szinte kétséges előttem: ki vagyok én, és melyikünk te. Bajosan követheted szavaimat!

Egy szélroham mellbe taszít és belém fojtja a szuszt. Vaksin pislogok rád, bezáródott-e a tekinteted?

Mosolyogva állod. Talán nem fogod föl közlendőim súlyát, vagy elhárító stratégiád része a kópés csalafintaság? Kedélyesen nyugtatgatnál, mielőtt utamra bocsátsz?

– Nem vagyok besúgó, vagy ahogyan finomkodva mondják: társadalmi megbízott. Ha arra gondolsz, hivatásos ügynök sem, noha ismereteim egyik felét rendőrségi aktákból szereztem. Miként jutottam hozzájuk? Tételezzük föl, hogy vajákoskodom, és bot csinálta táltosként a jövőt kerülgetem, honnét seregnyi összefüggéstelen, számodra mégis hasznosítható töredékkel térek meg. A javukat ugyan elfeledem vagy összekutyulom, egy-két ötletet mégis kihúzhatsz belőlem.

– Miről dumáljunk?

Vamzer-teszt, tudatosan használod az argót.

– Börtönt sem jártam még. Másról van szó. Ismered doktor Protivinszkyt?

– Kicsodát?

– Hülye vagyok, még én kérdezősködöm! Bocsáss meg, inkább csak mesélek. Egyszer volt, hol nem volt, volt egyszer egy kedves hölgy, akinek feltűnt, hogy az említett úr ebédidőben is a gépénél marad. Néha segített leírni valamit a feleségének, most azonban nem vált meg kabátjától, mintha csak abba burkolná a másolandókat. A kedves hölgy úgy találja, az iratok nagyobbak lehetnek a szokásosnál, A/3-s méretűek. Közelebb óvakodik, és belesandít az írásba: valamilyen nemzetiségi kérdést taglal. Legott iramodik is a gonosz varázslóhoz és jelenti a látottakat.

Átfújt a szél, fintorogsz te is. Jólesnék már valamilyen fedelet találnod, mégsem fogalmazhatok tömörebben. Azt sem tudom, honnét kezdjem. Ilyen a világ, vagy még ilyenebb, hiszen a mamád halálakor sem csak halottkém fordul meg a Nádor utcában.

Erre már fölkapod fejed, és szádon gyilkos vigyorrá torzul az iménti biztató mosoly.

– Rájöttem már.

– Poloskát raktak oda is. Ez nem újság, ha emlékszel még a régi Vásári Híradóra. Mikor hazalátogatott bátyád, aggódtál, hogy

sokba kerül majd neki a budapesti kiruccanás. Megkísérlik beszervezni, noha már így is annyit fecseg, mintha megfeledkezett volna a helyi viszonyokról. Neveket, címeket említ, és könnyen bajba sodorhat másokat. Egy jelentéktelen tényezőről azonban megfeledkeztél: miközben őt félted és azon tűnődsz, mennyit ér egy stabil nyugati kapcsolat, nem számolsz az ellened folytatott aknamunkával! Névtelen levelet küldenek ugyanis londoni címére, hogy bemószeroljanak. Hivatalos kapcsolattartójának jelentése szerint egzisztenciális problémákkal küszködik, azzal ámítják tehát, hogy elsinkófálod örökségét, és ki akarod túrni a hagyatékból, amihez jogi segítséget veszel igénybe. Valamilyen elorzott bélyeggyűjteményt emlegetnek, meg a sződligeti telket és a családi ékszereket.

Harsog a nevetésed. Mintha ellenkeznél a széllel vagy éppenséggel annak szárnyaira bíznád, beletúrsz félrenyomott göndör fürtjeidbe, röpüljön kedvére! Úgy festesz a rakpart sötét téglafala előtt, mint egy farmerbe bújt cowboy az élet vidámságát hirdető Marlboro plakáton. Elemedben vagy? A lépcső alján uszadékfát, hordalékot görget a kínjában hideg tajtékot vető szürke folyam.

– Ma'hák – raccsolod utolérhetetlen derűvel és a levegőbe böksz.

Föltekintek.

Odafenn, a rakpart mellvédjén két férfi könyököl rézsút fölöttünk, alighanem ugyanazok, akikre először az Angelikánál lettünk figyelmesek. Ugyancsak markolászhatja veséjüket a hideg, miközben a bealkonyult város immár nehezen kivehető, kevéssé részletgazdag panorámájában gyönyörködnek.

Akár egy kis kamasz, jókedvűen nyerítesz:

– Mindjárt lejönnek, nem hallják, hogy miről beszélünk.

– Sétáljunk tovább?

Alaposan szemügyre veszed a megroskadt partfalat. A szétcsúszó kövek közül gazcsomók tolakodnak elő, de vissza is lapulnak a lökéshullámok alatt.

– Velünk tartanak. Csak neked lenne kellemetlen, ha megpróbálnánk lerázni őket.

Hátrafordulunk, odaát komoran áll az ország háza, egyetlen sárga ablakszeme sincs, lehunyta mind. Fölötte izzik még a rá pottyantott, de a levegőben megrekedt kis parázs.

– Eddig a múltról, inkább a jövővel folytatom. Nyomdát keresel megint. Ismerőseidet faggatod, utóbb már a nyomdászok maguk jelentkeznek. Addig is Galántaitól kapsz egy címet, a SZOT házinyomdájáét. Ők meg rád tapadnak, mivel tudják, mit keresel.

– Ragadnak rám, mint a legyek.

– Sötétben tündöklőbb a fény.

– Lumina in tenebris clariora sunt, a kurváknak, ugye?

– Ha nem tévedek, kölcsönös az érdeklődés. A láng is hajlik a pillangó felé. Kitüntető figyelmet tanúsítasz egyesek iránt, mások viszont ellenzéki kapcsolatot keresnek, gondolj csak az avantgárd Központi Bizottságra, vagy a kifordított slágergúnyákban parádézó szélsőbalos Neoprimitívre, és mindenek fölött az URH-ra! Még egy ilyen gunyoros-ironikus slágergyár nem lesz, mint amilyen Müller Péter bandája! Akkor sem, ha ő maga finynyásan a Kexet emlegeti. Mert Baksa-Soós ugyan zseni – ahogy a Tiszta szívvel-t énekli, megáll bennem az ütő –, a kor hangját azonban e búcsúkoncerttel nyitó együttes zendíti meg. Beleszédülnek az éjszaka repülői.

– Te is énekelsz?

Először kuncoghatok a társaságában jó ideje. Hiába, ez a Gyuri!

– Még úgy sem, ahogy a sitten értik. Legföljebb kibeszélek.

Cigarettára próbál gyújtani, a föl-föllobbanó, majd kialvó világnál némi tűnődést vélek fölfedezni hidegtől szederjesedő arcán.

– Egy régi versből tolakodtak elő a legyek, amit még a börtönben írtam, a kivégzések idején. A hajnalok terhét máskülönben nehéz lett volna cipelni.

– Újabb ügynököket uszítanak rád. Együttműködési készségüket avval bizonyítanák, hogy kiadási kellékeket, tűzőgépet, festéket, papírt szereznek.

– Hülyék ezek?

– Csupán a technikai igényeidet mérnék föl, hogy azokból következtessenek terveidre: mire vállalkoznál, hány példányban és milyen eljárással. Az anyagszükséglet, illetve az időzítés ismeretében derítenék fel mindazokat, akiket foglalkoztatsz, és sorra buktatnák le valamennyit.

– Óriási! Azt mondod, hajlandók az ellátásomra?

– Attól sem riadnak vissza, hogy az anyag növekvő hányadát ügynökeiken keresztül jutassák el hozzád, hátha megrajzolhatnák anstabil készítői és terjesztői hálózatodat. Végül már mindezek non plus ultrájaként szinte teljes egészében állami pénzen, megrendelésre és megbízotti munkával készül a szamizdat.

– Micsoda? Gyere föl, befagy a seggem!

Eltaposod a csikket és a lépcső felé indulsz. Hátulról is látom, a vállad mint rázkódik. Hogy a széltől-e vagy a nevetéstől? A kitartóan bámészkodók odafent mindenesetre hátralépnek, és kitűnnek a képből. Eddig szentségeltek, most végre megcsillant előttük a remény: véget érhet talán még ez a kegyetlen szolgálat is.

– Horváth doktorról mit tudsz? – fordulsz váratlanul szembe a lépcsőn.

Hallgatóságodhoz szólsz, vagy komolyan érdekel? Elsőre nem is értem, ki után tudakozódsz. Mire fölérünk, leesik a tantusz.

– Roppant közéleti aktivitásról tesz tanúbizonyságot. Személyes jelenlétével tiszteli meg a közgáz találkozóját, és válaszol a kérdésekre. Többek között arra is, amelyikben útleveledet firtatod. Azt mondja, nem érti azokat, akik tevékenységükért idegen fizetőeszközt: dollárt vagy márkát kapnak, és még reklamálnak! Ellenséges elemnek nem mond, sőt, tesz egy különös megjegyzést: akár három nap múltán barátok lehetnétek. Hirtelen támadt rokonszenve odáig azért nem terjed, hogy közbelépjen érdekedben! Kérelmedet megint visszadobják. Ezúttal Korom Mihály gáncsol el, az iratberendelés dátumára már nem emlékszem.

Mire fölérünk, a bámész turisták ismét visszavedlettek fázós toporgókká. Ott füstölnek a szerelvény oldalában, mintha egy utolsó slukkot szívnának még az indulás előtt.

– Megvárjuk? – kérdem feléjük sandítva.

– Minek? Keressünk egy csehót! Érdekel, amit mondasz.

Áttornászódunk a lánckorláton és keresztülvágunk a rakparti úton. Mintha áramszünet volna, sötétbe burkolódzik. Forgalom szinte nincs, mindössze egy Zsiguli villantja föl lámpáját az Angelika mellől. Éppen indítózhat a sofőr.

– Nem tudják, merre tartunk.

– Pekingi Kacsa? – Régi emlék kérődzik föl bennem, boltberendezőként magam is segédkeztem a „kommunista szombatokon".

– Annyira nem kocsikáztatjuk meg őket!

Illúziónak bizonyult a remény, hogy a Batthyány tér öble védett, a metróállomás mögött éppúgy randalíroz a szél, mint a rakparti sétányon. Erre még több szemetet kavarhat, a felkopaszult, didergő fák alól is fölkaphatja az ott feledett tavalyi avart és gallyakat.

– Üzleti alapon szerződnél egy Sárközi nevű műszerész kisiparossal. A sarkadban maradnak, vagy ő bukik meg? Nem emlékszem pontosan, tény, hogy minden elképzelhető módon ráépülnek. Figyelik, mikor szállítmányt cserélnek a Balettcipőben. Titkos házkutatást tartanak, majd néhány nap múltán „legális" helyiségellenőrzést is, seregnyi holmit foglalnak le. Eljárásukat rutinosan megpanaszlod, és közben leadod a drótot. Nagyobb gali-

bát nem okoznak, mindössze a gyűrűt vonják szorosabbra körötted, ő viszont csúnyán megsínyli.

Kifordulunk a Fő utcára. Hüvelykeddel a mögöttünk bóklászókra böksz.

Látom.

– Nem ismernek lehetetlent. Tibor pincéjét és padlását tűzrendészeti vizsgálat örvén kutatják át, téged sajtórendészeti szabálysértés címén tízezer forintos pénzbüntetésre ítélnek és REF alá helyeznek.

– Megint, a kurva anyjukat!

– Oportunus módon egyetértek. Az ofszet gépmestert színlelt közlekedési ellenőrzés során kutatják át és minő véletlen, találnak nála egyet s mást. Úgy emlékszem, Jászi Magyar kálváriáját és Pongrácz Corvin közét. Ha már így belejöttek, felgöngyölítik az egész „összeesküvést". Sárközi alvállalkozót is foglalkoztat az Elektronika KTSZ-ben. Begyűjtik a fickót, kissé megzsarolják, hátha köhög, majd úgy megbüntetik, hogy belefeketedik. Bizalmas nyomozást kapnak mindketten, sárosak lesznek egész életükre.

– Rajtuk csattan az ostor – dörzsölgeted áthűlt ujjaid a csehó gőzében. Megérkeztünk.

{ }

Mintha ipartelepen laknék, vasakat dobálnak az ablakom alatt. Jártam már efféle helyen: széles kocsibejárón lehetett megközelíteni a gyárkaputól. Később derült csak ki, hogy egy kerítésbe vágott keskeny zöld vasajtón is bejuthattam volna. De ki gondolna üzemi magánútra? Szolgálati lakás a csarnok tetején! Hatalmas terasznak is beillenék, korlát gyanánt cserépben zöldellő bukszusokkal. Sakktáblaszerűen lerakott vörös és fehér műkőlap a szigetelő aszfalton. Nem emlékszem már a háziak arcára, mint ahogy nevére sem. Legalább nem tapostak az alattuk lakók álmain.

Szép Könyv? Mielőtt megvonnák tőlem az utolsó apanázst, írnom kellene. De rossz címadó vagyok. A fejezetekét üresen hagyom, vagy inkább zárójelbe teszem. Majd csak kiötlök valamit. Talán megszán a tudás és betölt, ha egy rövid kronológiát, afféle curriculum vitae-t állítok össze. A kegyes donátor pedig – hivatalból mecénásom – úgy tekint a tartozásra, mint amit leróttam már, hiszen dolgoztam rajta.

Legyek elegáns? Mi volna, ha bevinném jegyzet-salátámat és átadnám: fogadja jó szívvel? Ha már rám fecsérel néhány ezüstöt, kapva kapna rajta. Bizonyára fut a pénze után.

Vagy küldjek inkább levelet: elkészültem, mindössze néhány apróság maradt hátra, és a fazonírozáshoz, csinosítgatáshoz szükségem volna újabb hat, nem, nyolc hónapra? Tárgyalhatnánk a megjelenésről is! Vajon mennyit szánnak rá? Többet, mint amennyit kaptam. Az ember olcsóbb a papírnál. És ha mégsem támo-

gatnak?

Nem szeretem az ilyen ébredést. Ha elfészkeli magát bennem az aggodalom, nem alhatok vissza, és arra kényszerülök, hogy új napot kezdjek a hideg lakásban. Pedig csak egy tükörre volna szükségem, amiben megfordul az írás és a történet, hogy mielőtt elkezdődne, le is záródjék undok tanári szereplésemmel. Az ítélkezés fárasztó kötelessége nélkül tobzódhassak megint a kétkedés és bírálat ördögi passziójában!

Álmomban minden egyszerű.

{ }

Az ablaknál kapunk helyet, akkora a zsúfoltság, hogy alig férünk a kerek asztalkához. Álomszerűen egymáshoz könyökölünk, elalvás előtt ábrándozgatok így a ritkán rám köszöntő éji nyugalomról, józan értelemmel szerkesztve egybe időt és teret a szereplőkkel és cselekedetekkel. Áthágok az ébrenlét határán ezidáig látatlanul rejtező helyemig, óvatosan kell bánnunk a végtagjainkkal, meg ne sértsük egymást. Összeszorult tér, meleg, füst, szag. E szűkösségnek hála a nyomunkba sietők sem osonhatnak közel, beérhetik a pulttal, noha görnyedt hátukon látni, mennyire áhítnák már a pihenést. Hiába, a szolgálat az szolgálat.

– Összemosódnak előttem a részletek, nem értek a kiadás technikai kérdéseihez sem, sejtelmem sincs, mint aknáznád ki a stencil és a szitanyomás kombinációjából adódó lehetőségeket, hogyan és mivel helyettesíthetnéd a kevéssé tetszetős, ám annál nehézkesebb ramka-módszert. Alighanem az erősen őrzött xeroxfelé hajlanál. Magam is szemtanúja voltam az összetartás nevű össznépi játéknak, pedig akkoriban csak mechanikus írógépeket zárhattak irodai páncélszekrénybe.

A spiclik arról faggatnának, mivel rukkolsz elő, és – hogy együttműködési készségükről meggyőzzenek – az anyagiakra fordítanák a szót. Jenő helyesen döntött, amikor úgy kalkulált, hogy példányokra bontja az előállítás költségeit.

Szinte belém fúródik a tekinteted:

– Ismered őt?

Én is megelégeltem a kertelést! Képem egy tigris pofájára emlékeztethet, ingerülten vakaródzom, hogy az ördögbe tálalhatnám fel idekerülésem históriáját?

– Ha most belépne, úgy köszönteném, mint régi, kedves barátomat, amin ő újfent csodálkozna. Megbicsaklik nyelvem az időrend borulásától. Ami számodra jövő, nekem a múlt, illetve jelen helyzetemben a majdan bekövetkező, noha egyszer már megélt máslét, és ez – ahogy itt szorongok melletted – pillanatról-pillanatra valószínűtlenebb előttem is. Lehet, hogy megtébolyodtam.

– Kétségbeejtően hülye vagy – mormogod behízelgő szelídséggel –, miért volna akkora szerencsétlenség a jövőbe kóstolni?

– Mert nem tudod, mi következik utánad – szalad ki a számon.

Tűnődve forgatod mokkáspoharadban. Vastag, nehéz üveg. Józan meggondolásból ilyen lengyel importtal szórták tele a vendéglátóipari vállalatokat: ronda, viszont nehezen törik. Az aranyozott alumíniumkanál sem tetszetősebb, amivel feketédet kavargatod. A kávé illatát szimatolnád? Gőze eloszlik a szellőzetlen ruhák párálló testszagában. Csakugyan szűken vagyunk itt. Mindjárt billen a hokedliforma kisszék, amihez visszatalálsz a megkönnyebbülés kurta pillanatait követően. Fölemelt ujjad elhúzod a nyakad előtt.

– Nehéz rajtad elmenni.

Újra mókázol, levered a hamut cigarettádról, és mosolyogsz.

– Jöhet rosszabb is, ugye?

Én meg védekezzek, mindig csak védekezzek, mint aki egyebet se tehet.

– Nemcsak én vagyok bolond, a helyzet is faramuci. Ezidőtájt mit sem tudnak olasz nénikédről, csak jövőre fedezik föl, hogy rajta keresztül tartod a kapcsolatot Zolival, meg a SZER-rel. Föltételezik, hogy egy könyvlerakatot tartasz nála: általa jutsz emigráns kiadványokhoz, illetve küldesz saját termékeidből. Légy óvatos! Kár lenne a holmikért, a nénikédről már nem is beszélve! De minek szólok bele? Tedd, amit jónak látsz!

– Arról is tudsz, hogy milyen kiadványok forognak veszélyben?

Okos keresztkérdés. Csak el ne vétsem ilyen távolból, hogy mi jelent meg és hol!

– Várjunk csak, Gadó szerint ő adta kölcsön Faludy Villonát, és valami Alfonsine-ról is szó esik. Kelendő áruk lehetnek, melyekkel előteremtheted a tőkét komolyabb beruházásaidhoz, mint amilyen a Bill Lomax könyv esedékes újrakiadása. Fónay írásai miatt is nyaggathatnak, és kifejezetten utaznak a forradalom anyagaira, pedig annyit nyomnak belőlük hamarost, hogy Dunát rekeszthetnének vele.

– Ezt most nagyon elkented.

– Mit csináljak, ha nem emlékszem a részletekre, a jegyzeteim pedig nincsenek kéznél. Ilyen időben önfeljelentéssel érne föl egy napló, ilyesféle csupán a költői szerep védettségében formálódhat, mint Fodor Andrásnál is. Memoárok pótolják a hiányzó napi följegyzéseket, de mitévő legyen, akinek nem adatott meg a Könczöl-féle fotografikus emlékezet?

A füst nehéz függönye, mint egy tagankás Hamlet rendezésnél, mindannyiszor végigseper a helyiségen, valahányszor megnyílik az ajtó. De melyikünk lépne Viszockij nyomába? A gyönge lámpák félárnyéka a mosoly meleg mézét csorgatja arcodon.

– Groteszk báj rejlik abban, hogy kellő elszántsággal még a legelvetemültebb alakokat is a jó ügy szolgálatába kényszeríthetjük. A keblére ölelne Schopenhauer – nyugtatgatsz –, ahogy elnézlek, pesti srác vagy te is, mégsem beszélsz másról, csak az foglalkoztat, mit csinálnak a többiek.

Szemed a cigarettánál is fényesebben parázslik. Gyónás következnék?

– Én csak pofázok.
– Rá se ránts! Mindig találhatsz valamit, amivel helyrehozhatod a mulasztásod.
– Amit majd szétfecsegek, ahogy Pálinkás Robi, amikor világgá kürtöli az Orsó utca átkeresztelésének tervét: emléktáblát helyezne el Nagy Imre villájának kerítésén.
Kitágul a pupillád, hangod viszont továbbra is vidáman cseng:
– Mindig akad egy nehézkes, lassú beszédű, akivel nem könynyű egy hullámhosszra kerülni. Mások hebehurgyán kapkodnak, mint Pongrácz is a könyvében. Besúgóként, kádárista agent provocateurként szerepeltet valakit, akit az elsők között akasztottak. Ha valamit szeretnél elérni, akkor magadnak kell cselekedned.
Bizonyára szakmai ártalom, de nem kedvelem, ha nevelnek, a pedagógiai tanulságok pedig kifejezetten taszítanak.
– Te is hiába kérted Mécstől a Péterfi sírjánál elmondott gyászbeszéd szövegét, nem adta. Sőt, egyenesen megtiltotta, hogy továbbítsd a SZER-nek! Szerinte nem stílusos, amit teszel, és még ő – eh, hagyjuk.
Éppen idejében kaptam észbe! Ha elragad az indulat, olyan dolgokról is szót ejtek, amikről hallgatni kell.
– Miről beszélsz?
Nemcsak háládatlan, kényelmetlen szerep a hióboké. Miért nem ügyeltem a számra? A mézes fényt ideges vibrálás váltja. Alighanem fölhergeltem.
– Amikor újra, immár sokadszor lesz képviselő, természetesnek veszi, hogy mindenütt szónokolnia kell.
– Kinek, a Miklósnak?
– Miféle Miklósnak?
– Péterfinek.
– Én Mécsről beszélek.
– Kit érdekel az a beszari alak!

– Volt egy olyan pillanat a televízió előtt, amikor tisztességgel helytállt.
– Nem azt mondtam, hogy gyáva, börtönös volt, csak beszari. De mi van Péterfivel?
– Semmi. Megszegtem a jósda szabályát. Életről, halálról, szerelemről nem beszélhetek. Hagyjunk valami titkot a jövőre is, különben mit várjunk?
Ha egyszer szimatot fogtál, nem lehet ilyen olcsó műfogással eltéríteni a nyomtól. Inkább rendelsz valamilyen szeszfélét, amit köszönettel hárítok. Nem mintha rosszul esnék, úgy átfújt a szél, hogy most remeg még a derekam, de jobb, ha ügyelek magamra, az ital könnyelművé tesz. Megvárjuk, amíg eléd csapják a gyűszűnyi poharat.
– Nincs már valami jó bőrben Miklós, de hogy végeznél vele – és mondd, mikorra tennéd a kegyeleti aktust?
– Járt már nálad Aliz?
– Mi ez, kihallgatás?
– Nem, csak a megbízható, többoldalú, ellenőrzött rendőrségi információk szerint rajtad köszörülik nyelvüket.
– Divide et impera! Van még megosztani valód?
– Várj csak, most végigmondom a listát. Jó, ha tudod, hátha elszólják magukat: Lidi néven tartanak nyilván. Amint eszembe ötlenek, sorolom a többit. Kik dolgoznak rád? Bihari, Hutter, Sümegi Éva, Szabó Ede, Szimcsák, Piros – talán egy kurva, az ő feladata volna, hogy kipuhatolja: erkölcsrendészeti vétséggel nem varrhatnának-e be. Szentendrei, egy orvos, ő a Pilóta fedőnevű konspirációs lakáson jelent rólad. Kenyeres, Szirtes, Kozma Tamás, és most következik a Festő, akiről szóltam az imént.
Groteszk színpadi fordulat: a királyfi leereszkedik a sírások közé, hogy búcsút vegyen gyermekkori bálványától. Szegény Yorick! – hajol a koponya fölé, és elmondja a világirodalom leg-

szebb gyászbeszédét. Szeméből kibuggyan a meghatottság könynye, végigpereg arcán, majd aláhull és lemossa a földet a csontházról, melyen láthatóvá válik a tintaceruzával ráírt azonosítási szám és fedőnév: a szégyen.

Ugyan kié, a megtört rabé vagy inkább azoké, akik megtörték? És éppen nála pattan el a türelem, pedig hányat tettek el már riadt némaságban addig is, hányuk maradt kíséretlen az utolsó útján? Balit csak tavaly vitték ki. És mennyi kuss!-t nyeltek, hogy akkor és ott hirtelen megelégeljék torkukban a gombócot! Mekkora félrefogás, micsoda gonosz játéka a véletlennek!

És ha nem volt véletlen?

Cigarettád füstjébe meredsz újból, hogy azután sietve felém fordítsd tekinteted:

– Nyugi, ne szívd mellre!

– Tudom, hogyne tudnám, de hogy mindig ez legyen?

Némán fürkészel, nézed, amint a poharad bámulom, és arra várok, hogy pillantásod végre megint a szeretet fényével töltekezzék. Honnét veszem, hogy kiürült, mikor a fejem sem merem fölemelni?

– Mi nyomja a lelked?

Az egyik követő most enged a szükség parancsának, ellép, társa kettőzött erővel figyel. Míg felénk les, hurkásan megvastagodnak homlokán a ráncok.

– Nemcsak a hitetlenség sújthat egy látót, attól is retteg, nehogy túlságosan komolyan vegyék, mert ami egyszer elmondódott, azt lehetetlen meg nem történtté tenni. Inkább folytatom is a felsorolást: László Csaba, Román Pál, egy filmes, valamilyen Orchidea – feltehetően egy nő –, Nádasdy Géza börtöntársad, a fölvett név hasonlíthat az igazihoz. Erika a Közgázról, Mónus, és megint egy régi ismerős: Vitéz. Nála dugod el rejtegetnivalóidat, amikor érzed, hamarosan lecsapnak rád. Ekkora meggondolatlanságot ki

sem tételezne föl rólad! Én sem. Vitéz közismert vamzer volt odabenn is, Te meg nem lehetsz ennyire óvatlan. Tudod, mennyit töprengtem ezen? Kétbőröndnyi iratot fuvarozol oda, hogy elrejtse a pincéjében. Úgy teszel, mintha megkönnyebbültél volna és elégedetten távozol. Mit akarsz tudatni velük, vadmadár módjára – szerencsétlen vagyok, eltört a szárnyam, mindjárt megfoghatsz, csak eredj távolabb a fészkemtől – miről terelnéd el figyelmüket?

Keményen kopog cigarettád, amint odavered az asztalka mocskos pozdorjalapjához. Apám éppilyen mozdulattal tömörítette a széthulló dohányt.

– És ha beugrottam? Talán nem tévedhetek? Nem eshetek pánikba? Minek nézel, angyalnak vagy ostoba fajankónak?

– Bármire képesnek tartalak, egy kivételével: hülyét nem csinálsz magadból. Azért is szúr szemet a rokkant-nyugdíjazásod, mert nem akarják elhinni neked az üldözési és félelmi rohamokat. Győzködheti őket szegény Mérei! De a börtönviselt szakma melléd áll. Rád vernék a biztosítási csalást, mégis felsülnek. A sírba kergeted őket! Dossziéid megjárják a KB-t, ők sem tudják, hogy csinálod.

Mintha hízelgésen kaptál volna, szarkasztikusan koppan szavad:

– Mit nem mondasz?

Deja vue.

– Ha kell, cifrábbakat is, egyelőre azonban végeznék a listáddal. Mégse vesszen kárba, ha bemagoltam!

– Hétre otthon kellett volna lennem. Várnak. De folytasd csak, érdekel, amit mondasz!

– Minek hagynám abba? Van egy H monogramos fószer az FTC-től, azután Molnár József, egy Szilárd fedőnevű, akinek valódi nevét is kiböngésztem. Továbbá Kertész, Őrsi, Cili, Ficsek, a G. Gy. monogramos, és a Költő, a Régész, valamint egy újabb dekonspirálódott: Kárpáti, akit Nagy Lajoson keresztül építenek

rád. Tóth Győző, meg a választott nevével ellentétben nyomdászként dolgozó Vadász.

Emlékszel Kazal magánszámára? Eldalolta a telefonkönyvet. Nem könnyű mesterség. Endrei, Bérci, Zsolt, Erdősi, aki Lengyelországba utazik az ellenzék küldötteként. Adorján János, a maszekként ismert Varga, és mindnyájunk Hűvös Andrása, a nagy denunciáló. Nagy Lajos környezetéből még Budai, Pécsi, Victor, Madarász, Fridrich. Várj! Nincs vége. Koncentrálok, tehát: Bács, László, Bonifác, Kozma, Máté Imre, Ildikó, Fehér Pál.

Élesen fölnevetsz:

– Mi ez, memóriagyakorlat? Honnét tudjam, kit takarnak a fedőnevek?

– Nem akartam villogni, mindössze az irántad megnyilvánuló hivatali érdeklődést demonstrálnám. Hányat soroltam, megvolt a félszáz? Csupán azokat említettem, akikről van adat! Piti besúgókat, a hivatásos ügynököknek még fedőneve is titkos. Róluk nem szól a fáma, nemzeti értéket képviselnek, elvégre spiclik!

Mennyit beszélek, egy álomban mégsem szokás ennyit povedálni, kivált ilyen részletezőn! Miféle kitaláció ez már megint? Hamarosan úgyis felébredek, jó lenne előtte összefoglalni, ami történt, hogy rögzíthessem emlékezetemben. Bevált recept az ismételgetés. Addig folytatom, ameddig – némileg más formában – újrakezdődik a történet.

Nem érdekel már az Anna, talán a Batthyány térnél veszem föl a fonalat, ahol arcomba vág a jeges szél, én meg – noha keményen markolászik a hideg – ifjan és hősként kitartok melletted.

Hiába váltanék, mert belém akaszkodik a pillanat. Ott ficergek továbbra is a hokedliforma kisszéken, te meg cigarettáiddal szorgalmasan tovább büdösíted a csehó legét. Mintha nem bírnám abbahagyni, tovább monologizálok, pedig megfogadtam, hogy visszanyelem az

epét, és nem mocskollak be. De nem feledkezhetem meg arról, amit tudok, vagy – legyünk engedékenyebbek – amit tudni vélek:

– A profik mélyen konspirálnak, amatőr segítőiket tartótisztek válogatják ki a pénzért, alkalmi előnyökért, akár egy útlevél fejében jelentkezők közül, akik úgy hiszik, hamukálnak egy keveset és amilyen nagyokosok, simán átejtik kérdezőjüket. Úgy kifordítják őket, akár egy kesztyűt, és mire észbe kapnak, azt is elmondták, amit takargatni akartak. Paríroznak vagy meggebednek, de szolgálniuk kell. Jobb híján egymás gyöngéit mondatják föl velük. Sejtik vagy sem, hogy kollégára dolgoznak? Némelyik ellenzéki találkozó már egy besúgói konferenciára emlékeztet. Ugyan ki rendez és mi végre ilyen színjátékot? A moralitásjátékok ördögeiként legravaszabb terveikkel, legkörmönfontabb galádságaikkal is csak egy isteni szándékot szolgálnak.

Púposra dombozott hamutartónkban ernyedten morzsolgatják a csikket nikotintól sárga ujjaid, tekinteted azonban fiatalosan ugrál, alig követhetem.

– Kiviszlek egyszer a temetőbe és megmutatom, kik azok, akik ezt minden iskola nélkül tudták. Egyiküknek sincs neve, és nem azért, mintha szégyellniük kellett volna. A feliratokat lemarta a hó, vagy szeretteik föl sem merték írni a fejfájukra.

Fölhörpintesz kávét, töményt és jól hallgatóan, mert nekitüzesülten deklamálod:

– Csak Tőled vártam el, hogy ne alkudj soha / hogy büszke légy s konok, ne okos ostoba. / Csak Tőled vártam el, hogy tisztán mentsd át magad / egy másik korba, hol szeretni is szabad.

Ezt még Vácon írtam, 59-ben. Hanem te is furán öltöd a szót: csak kerülgeted a kását, mintha nem akarnál megsérteni egy ilyen vén faszt, azután meg az égbe menesztenél, mintsem hogy magad mellett láss. Egy seggel két lovat nem ülsz meg.

– Mire eljutunk odáig, hogy lemorzsolódna rólunk a mocsok, már késő. Zsille is addig babusgatja Szép Könyvének tervét, ameddig képtelenné nem válik a megírására, Csurka barátod meg a fizetőképesebb pártoskodást választja toll helyett.

Láncban gyújtasz a következőre, és mialatt két ujjal félrecsippentesz egy jókora finánclábat, hadarva magyarázol. Kapkodó mozdulataid tanúsága szerint megelégelted tévelygésem.

– Te is tudod, mi volt az Írók Kongresszusán! Fenyegetődztek és megfélemlítettek. Két nappal a lengyel statárium után Fekete aggodalmaskodott, hogy visszakerül a kóterba, Jovanovics meg leintette Eörsit: sose reménykedjék, továbbra is ő cenzúrázza az ÉS-nél! Ugyan ki nem csömörlött meg a lapulástól és a sok nyalástól?

Csurka tiltakozik, ahogy mer, te meg pártoskodónak nevezed. Publikáljon inkább az Új Tükörbe, írjon darabot a szocialista lóversenyzés lélekemelő hatásáról Aczélnak?

– Nem erről beszélek! Mindenütt felbukkan, ahol csak kell, aktatáskáját himbálva, akár egy Willy Loman. A beláthatatlan jövőt emlegetem, amit ha megidézném előtted, mentőt hívnál, ilyen torz képzelete csak egy őrültnek lehet! Milyen égre nyílnék szemed? Ekkora tébolyt, ekkora galádságot föl sem tételeznél, nemhogy hinnél! Mit tennél például, ha a hozzád közelállók csalnának meg? Ha szövetségeseid zsebelnének ki és taszítanának el, ha lekötelezettjeid szúrnának hátba? Ha veled szemben is beveztnék a zárt számot, és az elithez tartozás egyedüli kritériuma a pofátlanság lenne, ismételt bukásait követően győzelemre termett vezetőként ki tud frissebben előperdülni?

Szikrát vet a szemed, de belenevetsz üres poharadba:

– A kurvák még nem tudtak kicsinálni.

Mit felelhetnék? Jobb, ha nem is sejted, mivé fajul utánad a világ!

– Fizetünk! – hadonászol, és zsebedbe kotorsz – A vendégem vagy.

Ameddig keresztültörtet az időközben elnéptelenedett törpe asztalok között a sárgára kamillázott hajú, negyvenes pincérnő, hogy bevasalja a cechet, megveregeted karom.

– Elég hullát láttam már, tudom, milyen a halál. Nem szép, de nem is annyira taszító, hogy elriasszon. A politizáláshoz értek, amennyire a megélhetéshez szükséges, konyítok az üzlethez is, mindenek felett pedig szeretem a nőket. És egy hideg tetem lábujjára kötözött dögcédula, melyre nevem írták, tántorítana el tőlük?

'58-ban vittek át a Fő utcából a Gyűjtő jobb I-es szárnyába, ahol harminc-negyven halálos zsúfolódott. Ameddig ott voltam, naponta tízet akasztottak. És mindig hoztak újat a felkötöttek helyébe! Esténként hallottuk a szerszámok kopogását, amint ácsolják a bitót, másnap pedig későn ébresztettek. Az őrök nemezcsizmában jártak és örökösen leskelődtek a cirkli mögül. Ha jöttek valakiért és kinyitották cellája ajtaját, kiabált, rendszerint a nevét ordította, azután elhurcolták. Így tartott egészen júniusig, amikor átraktak a II-be, mert Nagy Imréékkel titokban akartak végezni. Napi tíz, érted? Min múlott, hogy nem kerültem közébük? Ha azon tökölődök, mi lesz velem, hurokra sem lett volna szükség. Alighanem úgy járok, ahogy Magdi – ugye, ismerted? Éppen tőlem mentek el este. Ha nem volna erőm szembenézni a holnappal és inkább a dolgok kicsengésére ügyelnék, semmint nógatásukra, megbénulnék, ahogy Perszeusz ősei a Gorgó előtt.

– Te mondod ezt, Gyuri? – nyelem vissza a kérdést. Szedelőzködő kísérőinknek nem kell hallaniuk méltatlankodásomat.

Miért nem tudok segíteni neked? Megkímélhettelek volna néhány csalódástól, ha elmondom, hogy rajta vagy az amerikai kö-

vetség kérőlistáján, a megváltozott operatív helyzetre tekintettel mégsem kapsz útlevelet. Mindenki elmehet, új ellenzékiek és régi 56-osok egyaránt, egyedül téged nem illet meg a helyváltoztatás szabadsága, annyira megorrolnak Hírmondós öninterjúdért, meg az ünnepi műsorért, amivel június 13-án a Szabadegyetem után adózol az elesettek és kivégzettek emlékének. Itt az alkalom, én meg arról győzködlek csupán, hogy komplett őrült vagyok.

{ }

Frici átvette az indexeket, többé azok miatt sem jönnek el hozzám. Nem hiányzik a langaléta, a legkevésbé sem! Hálás vagyok neki, amiért elmaradt, hiszen titkolta küldötti mivoltát, és nem árulta el, hogy a csoport köszönetét hozza. Miután lekvitteltük, minek keresnének?

Ahelyett hogy szaporítanám, végre kiszórhatom feljegyzéseimet.

Az álom félnap öröm, az ébrenlét félnap rettegés számomra. Ha éjszaka letanítom óráimat, napközben hiába kísérletezek az alvással, annyi eszméletvesztés már nem fér belém. Fölriadok a bor, sör vagy akár pálinka dacára is. Mivel töltsem az időt? Építsek üzemcsarnok-makettet gyufaszálból?

Kotyvasztok valami ebédet, máris dél. Ha utána ledőlök, este nem tudok elaludni. Sétálgassak bűzben, porban, zajban, ameddig el nem csap egy kocsi? A szerencsével mindig hadilábon álltam. Leugorhatnék zsugázni a térre. Egydélutáni program, többet nem bír el a büdzsé. A kukázáshoz meg finnyás az orrom. Majd akkor, ha nagyon elővesz az éhség!

Az adminisztrációs feladatok intézését is megkezdhetném, hogy munkanélküli segélyhez jussak, egészségügyi könyvecske híján azonban nem foglalkoznak velem. Az meg régen elveszett a diplomával és a leckekönyvvel együtt. Megfújták a rendőrök. Hogy minek kellett nekik? Ha a tanáraimra voltak kíváncsiak – furcsa gusztus, ennyi év múltán ugyan miféle felelősség terhelhetné a szerencsétleneket? –, nem kellett volna elemelniük egy egész köteg okmányt, a hiányzó adatokat bármikor megkérheti

hivatalos úton. Valamilyen kombinációt ötöltek ki? Semmi kedvem az igazolások pótlásához.

Majd a szükség rászorít.

Mit felejtettél el, te féleszű?

Mondod másnak? Mondod bárkinek. Mindegy kinek. Magadnak is.

Sejdítesz valamit a holnapból. Jóslat a tarkakockás ing a sötét farmer fölött, meg a nyakba vetett kendő. Muszájból látszunk fiatalosnak, nem önként, kedvtelésből. Ha megfosztanak az átlagos életkor kurtaságába vetett bizodalomtól, legalább hagynának élni egy keveset!

– Mint vélekedsz róla?

Efféle kérdéssel legföljebb egy éretlen kamasz hozható zavarba. Hogy megkínlódtam én is, mire elsajátítottam az értő hallgatás fifikáját, mint oldalazzak el az otromba kíváncsiskodás elől!

Te minden zárban kulcs, megelégelted a fogságot, de én magamra csuktam az ajtót, és valahányszor résnyire tárnám, beragad. És még én vagyok a győztes, az utód! Ez az, ami rettenetes. Nyelvem odarozsdállt szájpadlásomhoz, nem pereg.

Bugyborogsz nekem, mintha egy búvár társalogna. A víz alól szólsz, és mihelyst felérném szavad, szertepattan, elszáll, semmivé foszlik. Megerősítésre váró fohászkodót, kiröhögnek a banyák.

Duzzadt szemhéj, vaskos karikák fölötti dús szemöldök és az állandó feszülés görcsében megvastagult izomcsomók némi csodálkozást, hökkent mosolyt varázsolnak a szád szögletére: ugye te is? Dac, értelem és egy kis gombóc a pofacsont alatt, akár egy fogászati kezelés nyoma – mindez nem vall korai öregségre. A divatosan fölfésült haj még fekete, a magas homlok szabadon érvényesül és okosan ellensúlyozza az erőteljes állat. Csak az orr vékony árnyából kilépő ajkak húzódnak félre gúnyosan. Elnyúlt pubertásra hivatkoznak a nagy fülek, perben és vitában az éles, fürkésző tekintettel. Utóbbi szinte kortalan, lehetne akár egy tapasztalt bölcsé, miért is ne?

Az egyik fül sérült. A dobhártya veréstől repedt.

Mondj már valamit!

{ }

Nem közönséges aktatologatás, amit '85 januárjában ügyiratoddal művelnek: átteszik a III/III-3-ról a III/III-4-re. Az „F"dossziés személyekkel foglalkozó osztályról átkerülsz az ellenséges ellenzék fő erőit elhárítóra. Nyomós érvek szólnak emellett, éppúgy elismerésnek tekintheted, mint ahogy saját kudarcuknak az eddig rád dolgozók. Immár az adminisztrációban is tudomásul veszik, hogy a legveszélyesebbek közé tartozol, a vezetés pedig elégedetlen. Mást akar. Vajon mit?

Véletlen is lehet – a dolgok egybeesése néha oktalan következtetésekre ragadja a gyanakvót –, hogy két nappal irataid vándorlását követően kapod az első infarktust. Látszanék rajtad a közelítő vész, életviteledből, túlhajszoltságodból következnék a bajod? És ha másból? A Papagájfejű haláláról szólva a lengyel pap leszárlásához hasonlóra gyanakszol. Túl sokat tudott. Nagy Lajost persze nemigen ismerték a börtönösökön kívül, és kényszerlakhelyére űzötten maga sem jeleskedett kapcsolatainak ápolásában. Azt remélte talán, hogy megfeledkeznek róla és elengedik? A hivatalos verzió szerint baleset érte, holttestén azonban nem végeznek szabályos boncolást, és aki utoljára látta, a temetés napját a rendőrségen töltheti.

Büszkén emlegeted nagymamád korát. Ha életed szabálytalan is, a genetikai örökséged kedvező. Állandó feszültségben tartanak, börtönéveid duplán számítanak, mindez mégsem szolgál elegendő magyarázattal szívattakjaidhoz.

Képzelődés? Paranoia?

Szász Pista gyűjt a számodra. Ki fedne meg érte, ha leállnál, és – mint jó néhányan a bajtársaid közül – mit sem tennél ezután? Ringatóznál egy hintaszékben, lógáznád a lábad. Esetleg kirándulnál, vagy atlétában, tréningalsóban ellenőriznéd a kaktuszokat.

Lábadozás közben már az 1984 kiadását szervezed. Nyomdától nyomdáig kergetnek. Az ajánlkozó, majd ijedten visszatáncoló mesterek mozgásának bonyolult koreográfiájában egyedül Te ismered ki magad. Közben tudományos érveket gyűjtesz soros fellebbezésedhez, és hivatalos nyelvészi szakvéleménnyel támasztod alá beadványodat. REF-ed megszüntetésének indokául azonban kevés a betegség, még a halál is.

Először esik meg veled, hogy nem tartasz a március 15-i fölvonulókkal, mindössze egy üzenetet bocsátanál közre, ha engednék. Nem teszik, mire kibővíted az Új március című oldallal. Ifjonti vakmerőségében a jövő zálogát látod és lelkesen pártolod az Inconnut. Kiállításaira – ha kell – a REF előírásainak megszegése árán is elmégy. Segítesz a hozzád fordulókon. Nagy Jenőt megsarcolja az állam, és elakad valamelyik kiadványával, pénzre vagy összeköttetésre van szüksége? Nem bújsz el, nem mondasz nemet.

Lapulnod kellene, ameddig el nem dől: hová, merre? Dolgozóink elítélik hőbörgésed, kilátástalannak tartják szervezkedésed, és a legkevésbé sem rokonszenveznek az olyan izgágákkal, mint te! Csöndre és nyugalomra vágynak! Talán nem szeretsz hétvégeken a telekre járni, ahol bevághatsz néhány palack Kinizsit? Minek ide fölfordulás, zsivaj?

A diákok azonban nem férnek bőrükbe, és te csak hevítenéd őket. Sokat tanulsz lengyel utadon, itt azonban kelletlenül fogadják frissen szerzett ismereteidet. Várjunk még, nem tudhatjuk, mivé fajul a helyzet! Túl nagy a rizikó, egymagunkban mihez is kezdhetnénk? Gyöngék vagyunk, a szigor pedig mintha enyhülne!

Nem érdemes eljátszani most a hatalmi csoportok jóindulatát, amikor az első szamizdat folyóirat megjelenik. Hebehurgya radikalizmusoddal csak kínos pillanatokat okoznál szerkesztőinek! Egy megfontolt, tárgyalóképes ellenzéki ilyet nem tesz! Ott, messzi idegenben is ki tartja markában a közvéleményt? Noha értelmiségi tanácsadók veszik körül, mégiscsak egy tanulatlan villanyszerelő!

A gyereknyaraltatási akció csupán karitatív gesztus. Szent Antal-láncodat meg úgyis elakasztja a postai figyelés! Még hogy levélben kérjük ismerőseinket: nyilatkozzanak, mit tartanak a polákok felől? Jó, hogy azt nem kérjük tőlük: alakítsanak mindjárt szabad szakszervezetet! Ez nem tartozik a kompetenciánkba. Mások ügyeibe ne szóljunk bele! Megtisztelő ajánlat, hogy utazzunk Lengyelországba, de honnét tudjuk, mire vállalkozunk? A legnagyobb varsói áruház valamennyi dolgozójának hajtókáján persze ott viríthat a Solidarność négyszögletes jelvénye, melynek kitűzéséért itt beviszik Lengyel Gabit az őrsre, de fontold meg, hogy a polcok viszont üresek. Mindössze egy olcsó, zöld dobozos török tea kapható, más semmi. Hogy magyar nem halt éhen odaát? Ki tudja.

Leszednek a vonatról Stúrovónál, amikor újra próbálod. Beperelheted a határőrséget, még egyszer akkor sem jutsz ki. Pákh Tibor a hiányzó hős szerepében hasonló okból éhségsztrájkhoz folyamodik. Mint régi börtönöst, egyenest a tébolydába viszik. Bevált szovjet eljárás a pszichiátriai kényszerkezelés. Nem lehet normális, aki szembefordul a nép hatalmával, és visszasírja a históriailag meghaladott, egyszer már a történelem szemétdombjára vetett polgári demokráciát!

Esete – némi belügyi segédlettel – megosztja az ellenzéket. Nehéz érvelni ilyen privát hadüzenet mellett és ellen. Pákh lépése elfogadható vagy elutasítható, de érvényteleníthetetlen. Tény. Egy újsütetű liberális viszont kikéri magának, hogy így állítsák falhoz!

Annak sem volna kedvező visszhangja, ha együttérzésük jeleit megtagadnák tőle, valamit tenni kellene az érdekében, de mit?

Mérlegelsz és döntesz. Bejutsz hozzá. Ennek nyomán beszélsz a bécsi hírügynökségéből telefonon érdeklődő Zsillével, vitázol a meggondolatlanul kapkodó Harasztival és dühöngsz, amiért a „pártvezetőség" elszabotálja fölhívásodat. Körözésre kibocsátott íveid eltűnnek. Az „oszd meg és uralkodj!" szisztémája a szervek kezébe csúsztatja a döntést: melyikőtök diadalmaskodjék. Tét a belső erőviszonyok alakulása és vetélkedéstek elhinti a viszály magvait. A hatalom a másik felet hozza ki győztesként! Pákh orvosával Bence György tárgyalhat, és három nappal október 23. után elhozhatja a gyógyulás útjára tért beteget, kinek első útja a Bem szoborhoz vezet. Fejet hajt előtte, majd neked köszöni meg, amit érte tettél. Este fölmegy a röpülőegyetemre, hogy kifejezze háláját. Pákh régivágású lateiner persze, komolyan gondolja, amit tesz és mond.

Hajszolt tempóban dolgozol, előkészíted a 25. évfordulós ünnepi megemlékezést, lehetséges következményeivel dacolva leteszed voksod a forradalom mellett. Ám hiába adod bele szíved-lelked, egymagad nem hevítheted forrpontra a légkört. Megnyom a bánat, újból érzékelheted magányod. Sodródnak az emberek, átláthatatlanok a viszonyok, rád száll az ávó.

Időzítése korántsem véletlen! Modern korban pszichológus tanácsadókkal és ügynökökkel dolgozik az elhárítás. Kombinációs terveibe beleszövi a korszerű lélektant, tanácsára állandósuló frusztrációs élményeid közepette fokozódó nyomás alá helyeznek, hátha összeroppansz. Sakkoznak a Bibó-emlékkönyvvel meg a Fónay önéletrajzzal, hogy alászorítsák önértékelésed. Előbbiből simán kihagyatnának, utóbbi kapcsán pedig összeugrasztanának cimboráiddal. Magyar kémekkel lopatják vissza Svájcból a kéziratot olyan látszatot keltve, mintha te játszottad volna kezükre. Sorra lebuktatják öszszekötőidet. Kíváncsiak napjaidra, ezért újabb műszaki felderítő

eszközöket telepítenek hozzád az Elektromos Művek fedésével és elérik, hogy a pánik jeleit mutatva „mentsük, ami menthető" alapon kipakold lakásodat, ahol sokáig hasztalan kutattak.

Csőbe húztak, véged?

Eörsi Jánosék Krúdy-hangulatú lakásában mégis ünnepi műsorral zajlik a megemlékezés. Előbb egy Bibó-hangfölvételt hallgatunk a hétfői szabadegyetem tanrendje szerint, azután te emelkedsz szólásra. Pákhról mesélsz, majd Szilágyi Saci konferálja be a „műsorváltozást". Fakultatív program, elmehet, aki akar. Fáradt lehet a társaság, mert senki sem moccan. Te pedig egy nagy levegőt veszel és belekezdesz.

Magunk is változtathatunk – mondod –, saját erőnkből a sorson, ha elég merészek vagyunk együtt küzdeni a társadalom alakításáért. Illyést idézed és magnetofonról korabeli dokumentumokat játszol be. Először halljuk a rádiós híradókat, szózatokat, beszédeket. Furcsa, bizsergető lejtésű, tilalmas szavak töltik be a szobát: Nagy Imre utolsó közleménye, az írók segélykiáltása, az új elsőtitkár hamis ígérgetései. Ismeretlen világ kapuja tárul föl előttünk. Hol szunnyadtunk mostanáig? Nem szakad le a plafon és nem nyílik meg a föld alattunk?

Himnusz.

Isten áldd meg a magyart.

Szabó Miklós hadarva summázza a történteket, emlékversét druszád mondja el. A belügyminisztérium illetékes szervei pedig megkezdik a repülőegyetemen zajlott események pontosítását. Jelentésük személyes tájékoztatásra készült, és noha szabad a bejárás, hiszen a rendezvény nyilvános, szigorúan titkos, különösen fontos hírforrásból származik. Vajh' kitől?

Ameddig összeomlásodra várnak, te Szűcs Ildikó közreműködésével elkészíted a „Forradalom hangja" kazettát, sőt, tervbe veszed '56 eseménytörténetének tüzetes leírását is.

Ki vert át akkor, és kicsodát?

Idegeid vasból lehetnek, mert igencsak halmozódnak a bajok. December 13-án a század utolsó nagy történelmi katasztrófája sújt e térség lakóira. Nyomasztó tájkép csapás után – nem véletlenül emlékeztet a Vasembert is megörökítő Wajda filmjére Nagy András. Baljós árny vetül ránk, rohanvást közelítő sötét fellegé.

Csüggedten készülünk az elkövetkező rossz napokra. Formálisak és erélytelenek a tűzoltási kísérletek: egy fölhívás a lengyel nép megsegítésére, a gyereknyaraltatás előkészítése. Korántsem olyan elnézőek, mint voltak. Vége a türelemnek! Bomlasztási terveket szőnek. Föl- és közbelépnek.

Temetésről temetésre jársz, mulasztásaikat a szervek most pótolják. Házkutatásokat tartanak, rátörnek a szükségből erényt kovácsoló, éhségsztrájkba kezdő kisnyugdíjasra. Megfélemlítik környezetét, nehogy eszébe jusson bárkinek is a szomszéd példájának követése. Tovább sürgölődsz és a nyilvános szólás egyetlen alkalmát sem szalasztod el.

Beköszönt a szamizdat könyvek korszaka. A következő júniusban Krokovayék lakásán már saját börtönélményeidet osztod meg velünk. A politikai klíma változása, valamint a SZER közvetítése és – az ugyancsak általad világra segített – Hírmondó publikációi miatt előadásod visszhangja még az októberi megemlékezésnél is élesebb. Dossziéidat Dr. Horváth István belügyminiszter terjeszti föl az ország választott kormányánál is magasabb fórum, az MSZMP KB elé: döntse el, mihez kezdjen veled!

Elsőszámú közellenség lettél, nem a születés véletlenje tesz azzá, ismeretségeid, e síkos pályán nem az összeköttetések lendítenek előre, kizárólag saját érdemed. Nevedet már hamisítják. Tudtodon kívül hitelesítik vele a Charta '77 és a Szolidaritás közös kiáltványát. Füstölögsz a lagymatag, mindent lefékező társaság

fölött: ha csinálunk valamit, teljes szívből tegyük! Szapulod Demszkyt, amiért rosszul konspirál, holott – ha előbb nem, hát a saját pörén, hová téged be sem eresztenek – igazán megtanulhatta volna, miként tegye! Aki szamizdatra adja fejét, nem dughatja egyszersmind a homokba is! Csepülöd a költői estek gyáva szervezőit, amiért meghátrálnak, kiszerkesztik az Örökhétfőt. Mérges vagy Sacira, hogy más irányú elfoglaltságaira hivatkozva elszabotálja a repülőegyetemet és akadozik az utánpótlás nevelése. Kevés gondot fordítanak a társadalmi kapcsolatok hálózatára is. Noha Brezsnyev már halott, trónját pedig csak kurta időre foglalják el utódai, itt mégis szolgaian idomulnak a pangó Ázsiához.

Dühöngsz a minduntalan ismétlődő vitákon: ki a besúgó? Naponta bocsátkozol kockázatos vállalatokba, ismerősök ismerőseinek először látott ismerőseivel tárgyalsz kiadványaid technikai elkészítéséről és olyasféle – másoktól lenézett, megvetett, harmadrendűnek ítélt – feladatok foglalkoztatnak, mint a nyomdai fekete munka megszervezése, a kötészeti alapanyagok beszerzése. Elég lebukásban volt részed ahhoz, hogy tudjad: partnereid egy része nemhogy besúgó, egyenesen ügynök, aki éppen a Te behálózásodon fárad. Mégsem vonulhatsz félre, nem csukhatod be az ajtót, ellenkezőleg, magad keresed föl őket, hogy olyasmit kérjél tőlük, amiből vádat kovácsolhatnak ellened. Mit számít, hogy ki jelent?

Elmondod a véleményedet mindenki előtt: rabságot megszokni nem lehet, nem szabad!

Újat és mást nemigen deríthetnek ki rólad. Feladataid ellátása csupán azon múlik, mennyire van helyén a szíved és eszed. Odakünn Zsille még elszórakozhat avval, hogy egyszerre három ügynököt buktasson le – a neveik ismertek –, téged már nem érdekel annak felderítése, ki mószerolja be az írókat. Nézzenek utána, ha érdekli őket! Elég gonddal terhel a „Color" akciós festékellátmány tisztára mosá-

sa, vagy az állami papírkontingensek eljuttatása a nyomdászokhoz olyaténképpen, hogy ne jelenjenek meg a küldemény útját követni szándékozók előtt. Ezek a valódi konspirációs feladatok, nem az ideológiai rendbetétel békeidőre váró elfoglaltságai!

Háborogsz a lapokon: ide nem egy Beszélő és Hírmondó kellene! Hogy adjak én egy melós, vagy akár egy mérnök kezébe ilyen szakzsargonban fogalmazott irományt? Ahelyett hogy kerülgetnénk, mint macska a forró kását, néven nevezhetnénk végre, ami van. A lopás nem szolid eltulajdonítás, a diktatúra sem csupán egy elavult, és ma már atavisztikus hatalmi formáció! A lét szikár, hűvös tudása ugyan sine qua nonja lehet a filozófiának, mégsem veri föl a szikkadt lelket. A szociológiai esettanulmány, a politológiai értekezés tudományos tett és szakfolyóiratba való, nem arra, hogy utolsó négyzetcentiméteréig betöltse az egymás közti hír- és véleménycsere cenzúrázatlan oldalait. Valódi, független sajtóra, a napi élet tükrére volna szükség!

Saját lapot tervezel, de erre már nem futja idődből. Egyebet nem tehetvén, a barátaidat nógatod: tegyenek valamit! Ha képesek rá, hogy konkuráljanak veled, és nemegyszer a Te segítségeddel adjanak ki könyvet, ez sem haladhatja meg az erejüket! Közben átkozod ügyetlenségüket, amivel csak bajt hoznak fejedre. Jakab Lajos fogdmegeket hurcol el hozzád és egy újabb házkutatás rémével fenyeget. Zsille nem átall Bécsből telefonon faggatni, hogy mihez kezdjen a szabadeurópás honoráriumoddal, mintha teljesen megfeledkezett volna arról, idehaza bármiféle jogdíj kémkedésért járó zsolddá lényegül át!

Rádiózol, cikkezel, írsz és kiadsz. Ott vagy mindenütt és tudsz arról is, amiről nem enged tudósítani az APO, vagy a hivatásos firkászokban elfészkelődött félelem: botrány a pusztavacsi fesztiválon, cigánykérdés, a hazai zsidóság öntudatra ébredése, peremvidéken lakók gondjai, az iparosítás nem várt következményei,

művészeti mozgalmak, a büdzsé helyzete, a reformtervek csődje – különös tekintettel a növekvő államadósságra –, a vízlépcső környezeti ártalmai, íróink gerinctelensége, a hatalom lemondása olimpiai részvételünkről.

Kétezer forintos – akkoriban ugyancsak borsos áru – lehallgató-berendezést telepítenek kiürített lakásodba, ám e „Bátor" akció sem hozza meg a várt eredményt. Ahogy a titkos házkutatások sem, pedig hány, akkoriban ugyancsak költséges polaroid képet pocsékolnak a látottakra! Szinte mindent tudnak, ami fölösleges. Részletes életrajzi regényt írhatnának rólad, de maguk is ráébrednek, hogy ismeretkincsük haszontalan. Bőségével ámít, de amint egy kis jellemrajzzal próbálkoznak, megakadnak. Sejtelmük sincs, mitévő leszel a következő pillanatban: vajon a seregben megnevelni akart Pálinkás Robinak gyűjtesz-e, vagy vitázni indulsz a Soros Ösztöndíjról?

Mihez kezdjenek veled? Megintenek, figyelmeztetnek, büntetnek. Őrizetbe vesznek a közösség megsértéséért. REF alá vonnak.

A tiltakozó ívet 229-en írják alá. Másolatát megkapják az Európai Kulturális Fórum előkészítő ülésének résztvevői. Te meg föllebbezel és olyan ügyesen, hogy ha bíróság elé kerülnének irományaid, alighanem fölmentenének. A szerv azonban önmaga fölött ítélkezik és tudja, hogy egyetlen törvényi előírást, még saját belső szabályzatát sem tartja be, amikor veled szemben intézkedik, így vizsgálat nélkül helybenhagyja összes korábbi tettét.

Megbízóinak sajtója viszont egyre romlik, sőt, már diplomáciai figyelmeztetésben is részesülnek. Az amerikaiak Popielusko meggyilkolásával vonnak párhuzamot. És miként vélekednek felőled a szovjet anyaszervezetnél? Keveslik talán, amit ellened tesznek, vagy saját gondjaikba temetkeznek?

Közérdekű észrevételek, „Itt a budapestiek beszélnek". Viccek, újsághírek, szociológiai vizsgálódások, esettanulmányok. Dokumentálják az életünket, nem is annyira kései utódainknak, mint inkább a közvetlen utánunk következőknek, gyerekeinknek, hogy lássák, miben mentünk tönkre és felmentsenek mostoháskodásunkért. Ne a szétment házasságok, az elvonóba zárt életek, a kamatozatlanul heverő talentumok számától borzadjanak, hanem a szembeszegülés kalandján és a fölfedezés apró örömein épüljenek:

– Mikor áll helyre a rend Afganisztánban?

– Ha kivonulnak az afgánok.

Helyére kerül minden, amit ösztönösen, dacból műveltél eddig: a kutatás és elemzés. Nem fecsérlődik tovább szórakész tündöklésben, ismeretterjesztésben, tettekben hasznosul. Verba volant scripta manent. Amennyire gyújtó hatású lehet egy kézenközön terjesztett sokszorosítvány, éppen annyira csüggesztő az érdeklődők körének szűkössége, holott anyagod halmozódik, és mindjobban feszít a mondandó. Világgá kellene kürtölnöd, ami itt zajlik! Szószéket keresel, pulpitust a Hyde park sarkán, bátyád és a kinti magyarok segítségével. Előadásokat tartanál.

Lengyel mintára szerveződik a röpülőegyetem, de milyen stúdiummal nevezhetnél be a szigorúan szaktudományi sorozatok közé? A forradalom nem tanítható, legföljebb históriája. Egy magatartás átörökítése lehetséges, de korántsem pontokba szedett ismérvek szerint, csupán a példa fölmutatásával. Helyes megítéléséhez így is nélkülözhetetlen a kritikai észrevétel. Amikor az ötvenes évek kultúrpolitikájáról prelegálva Dalos gúnyosan említi a forradalmat, menten fölcsattansz: vajon tudja-e, mit beszél?

Nem tudja.

Elszunnyadt az álomba hipnotizált tradíció, és balga szűzként

csacsog az új nemzedék. Tájékozatlan. Segítségre szorul, és ki másra hárulna e feladat, mint rád? Hosszú ideje folytatod '56-os gyűjteményed szisztematikus feldolgozását, most rákapcsolsz. A lökést egy angol adja, Bill Lomax. Amikor bátyád ajánlásával fölkeres, a hangja még neked is szokatlan. Olyasmit kér tőled, ami felénk nem egészen comme il faut: tényeket, adatközlőket.

Provokátor?

És milyen balos! Áthatja a munkásság iránti illúzió. Kezdő történész, magyarul tanul, a szívóssága pedig elképesztő. Lecsekkolod, tényleg dolgozik, és nem riad vissza honi közállapotainktól sem. Tudományos kutatás céljából beengedik ugyan az OSZK Zárolt Anyagok Tárába, ott azonban nem másolhat (még csak az kellene, hogy xerox is legyen egy ilyen helyen, odavesszne a név!), középkori szerzetes módjára sorról-sorra körmöli a könyveket, de megszerzi, amire szüksége van. Megkapja tőled is a kért támogatást, sőt, egy koncepciót, majd a vita nyomán elkészült mű átfogó kritikáját, végezetül glosszák formájában az elgondolás teljes újraértelmezését, átértékelését.

Fordítóként és az olvasást nehezítő, bosszantó lábjegyzetek szerzőjeként csendestárssá avanzsálsz! Úgy a beléfektetett energia, mint az elgondolás szerint ez a könyv a te műved is. Egy illúziót fogalmazol meg, idealizálod a portrét? Plebejus elképzelésed élesen elüt attól, amit a reformkommunista elitszemlélet kiizzadt, ti. hogy onnét, fölülről, a bölcs és megfontolt értelmiségiektől eredt a forradalom, ami dicsőséges megújulásunkhoz vezethetett volna, ha az éretlen nép elhamarkodottan bele nem kontárkodik saját dolgaiba.

Teóriáid vizsgálatához nem éreznek indíttatást a kutatók. Amelyikükben megvolna a politikai késztetés, visszaretten balos árnyalatától: még hogy egyszerű prolik spontán módon diadalra vitték volna a forradalmat, minden vezetés nélkül? Távozz tőlem,

alacsony tömeg! Mások, akik hajlanának rá, hogy kifürkésszék, mit vehetnének el még tőled, joggal méltatlankodnak, amikor kétségbe vonod múltbéli érdemeiket. Ha – ne adj Isten! – igazolnák téveteg eszméidet, mire hivatkozzanak?

Jó volna hinni igazadban, de kinek sem áll érdekében a tények, vagy akár vízióid tisztázása! Rád kenik, hogy más szellemi javain élősködsz, elorzod gondolatait, vagyis osztozol bátyád alkotásképtelenségében. Gőgödben, hogy égbe törőnek lással, folyandárként kapaszkodsz a fölfelé tartókra, pedig ez az egyetlen teljes, bevégzett alkotásod. Fontosabbat számodra mi jelenthet a Magyar Októbernél? Válogatott publicisztikáid díszkiadását – best of Gyuri – mégsem jelentetnéd meg!

Társaid fényes pályát futnak be – szerény produkcióval a hátuk mögött! Igaz, amit letettek, az ott van, és soha nem feledkeznek meg róla. Tornyot raknak a semmiből. Míg Berecz elvtárssal konzultálnak rólad a szervek, Déry özvegyének följegyzéseiben lapozgatsz, és az '56-os rádióadások hangfelvételeit hallgatod újra: miként tehetnéd közkinccsé? Fónay kéziratát gondozod, Háy folklór-gyűjteményének jövőjén tépelődsz, és grafikáinak kicsempészését szervezed. Hadd ismerkedjenek meg odakünn is a Szexszel!

Szívósan keresed a példamutatás lehetőségeit, mintha másból sem állna életed, mint látványos, ám elszigetelt gesztusokból, a „most az egyszer megmutatom, többször úgy sem lesz rá alkalmam" kamikáze akcióiból. Huszonhárom év múltán elsőként emlékezel meg úgy a Forradalomról, ahogyan kell. Még a hivatalból kíváncsi is zavarba jön a Dalos-vita során, efféle „megnyilvánulással" ugyanis még nem találkozott, és azon rágódik, hogy mint értékelje. A megosztó politika sikereként könyvelje el az eddigi csöndet, vagy az ismeretlen hangütéstől riadozzon? Mi lesz itt, ha mások is nekibátorodnak?

Lárma a prágai perek miatt, és tiltakozó aláírásgyűjtések? Divatba jön az önfeljelentés? Nem olyan egyszerű kérdés ez, elvtársak! A nyilvánosság veszélyes játékszer és ebben a bonyolult nemzetközi helyzetben semmi szükség rá, hogy a lapok címoldalára kerüljünk. Ha nagy barátaink is viszontlátják nevét egy listán, kitör a balhé! Jobb volna – átmenetileg szemet hunyva cselvetései fölött – eltussolni az ügyet, hiszen még az egyetemi lépcsőház faláról is azt kell levakartatni, hogy Charta '77!

Göndör és Zsille petíciózik, a toll azonban nehéz és harap. Legjobbjaink pedig féltik kényes ujjbegyüket. Krakkóba, Varsóba igyekszel, ott mindig találni valamilyen tanulnivalót, hol a Flying University szervezését – közvetítő nyelv az angol –, hol meg a hiányzó nyomdagépek pótlását.

Neofita buzgalmában Demszky már Áginál kísérletezik a ramkázással. Sürgölődjenek csak a fiatalok, teendő elég akad. Lassacskán beérik a helyzet, nyíltan emlegethetjük a halmozottan hátrányos helyzetű gyanánt leírt és mindenünnen kifelejtett, holott lépten-nyomon szembeötlő szegénységet, hiszen a „Cs-házak" tovább épülnek és megszokott látvány a faluszéli putri. Az ilyen szocreál miliőért nem kell a Nyírségbe zarándokolni, a főváros teli munkásszállónak becézett éjjeli menedékhellyel. Aki húsz-huszonöt-harminc éves várakozás után végre lakáshoz jut, csak egy peremvidéki odúra számíthat. Lakóit testközelből ismered. Volt időd rá, hogy megtanuld őket tisztelni, és tudod, mennyit ér a cselekvő szolidaritás azoknál, akiket bátyád köre olyan nagyra tart – teoretice.

A Gellérthegy oldala, a Pasarét villasora, a Svábhegy lejtője érdeklődéssel figyel. Rejtő-romantikájuk mulatságos, hiszen mi egyébben reménykedhetnének, mint az elkábított, hülyére vert munkások eszmélésében? Úgy tudják, ők az okosabbak. Kifizetődő

vállalkozást látnak az első közelítő lépések megtételében. Amit józan politikai mérlegelés után, elméleti meggyőződésüktől vezettetve kezdeményeznek, bízvást támogathatod. Ha csak egyetlen család sorsán javítanak, megéri a sok szócséplés, az örökös szervezősdi! Hamarosan nincs már egyetlen depó sem, ahová a lomtalanításkor kirakott fölösleges kacatokat elhelyezhetnék a szegények javára, és senki sem foglalkozik a beérkező kérések és felajánlások egyeztetésével, a SZETA mégsem hiábavaló, ugyanis lármát csap, és nyilatkozatra kényszeríti a szociális ellátás állami intézményeinek vezetőit. Megtörik egy tabu, az iszákosság és az öngyilkosság után újabb hivatalosan nem létező gondot ismernek be.

Te meg agitálsz, pénzt gyűjtesz, nógatsz, mintha egyéb dolgod sem volna, és csupán a rendőri figyelmet terelnéd el igazi tevékenységedről, a politizálásról. Kőszeggel tanulmányozzátok a választások előkészítését és azon töritek a fejeteket, miként léptethetnétek föl ellenlábast a HNF jelöltjével szemben, hogy a népszuverenitás gyakorlásának immár tétje is legyen, ne csak formája. Mi egyéb ez, mint hazánk vezető erejének, a szocializmust építő magyar nép élcsapatának, a Magyar Szocialista Munkáspárt hegemóniájának megtörésére tett galád kísérlet?

Élvezed a munkát és kétségbeesel a többieken: mennyi dilettáns, kétbalkezes statiszta! Ahol keményen kellene fellépniük, engednek a nyomásnak, másutt taktikusan kiszakadhatnának a kényszerítő erők hatalmából, de megkötik magukat. Derűsebb pillanataidban úgy summázod benyomásaidat: az ellenzék olyan, mint amilyet a rendszer érdemel, borúsabb kedéllyel meg csak a cigarettád rágod: persze hogy másként játszanak, ha egyszer elütnek a céljaik!

{ }

Ott kékellik fotelomban, ahol minap a nyúzott békát tanulmányoztam, és hasonló tanácstalanságot vélek fölfedezni abban, ahogyan körmét rágja, mint ami engem is gyötör. Virgonc kísértet, hová ejted szarudarabkáid, melyeket olyan körülményesen távolítasz el ujjad hegyéről?

– Korántsem visszhangtalan a lányok felajánlkozása és a bátyja is szerez egynéhány külföldi meghívót, seregnyi nációtól. Nem egy közülük – ha Mohamed nem megy a hegyhez, a hegy megy Mohamedhez alapon – maga is elruccan Pestre. Lépten-nyomon beleszeretnek, de hogy miért nem él az alkalommal? Talán nem tetszenek neki?

– Egy nőfalónak? Még le sem fekszik velük?

Alighanem elszusszantam. Merre kószál? Hol van, hol meg nincs? Még csak ne is szégyenkezhessek minősíthetetlen viselkedésemért?

– Kívánkozása nem fosztja meg ízlésétől, határozott elképzelést formál a neki való társról, vagyis túlzott követelményeket támaszt a jelentkezőkkel szemben, ami rendkívüli helyzetére való tekintettel nem csoda. Aháztűznézőbe érkezők eleve handicappel indulnak. Másra készültek, nem egy politikai krimi főszerepére, s ha átmenetileg kedvükre való ez a játék, nem szívesen telepednének le egy szocialista országban – a rendszer esküdt ellenségének oldalán. Kalandvágyból jönnek, élvezik a veszélyt, ami rájuk leselkedik, ahhoz viszont már nem fűlik a foguk, hogy egy százéves

nagymama társaságában főzzenek-mossanak, mialatt a túlsó oldalról szorgalmasan fényképezik őket.

Ha velük tartana Nyugatra, az más. Neki azonban esze ágában sincs ellebegni a huzatban. Megfontolná a gyerekvállalást is, mivel megkötné a kezét. Önállóan talpon maradni képes hitvestárs nélkül – aki ha úgy alakul, magára veszi a háztartás és a létfenntartás terheit – elképzelhetetlen a család. Akármikor börtönbe vethetik vagy megölhetik.

– Kalandor?

A hangja olyan lebegős, mintha röppenőfélben lenne már és a tér valamely meghatározatlan pontjáról szólna.

– Egyesek szerint olyan tapasztalattal ajándékoz meg, ami nélkül lehetetlen a tartós és sokoldalú kapcsolat, mások szerint megrontja az ártatlant és bekormozza kedélyét. Viszonyait politikailag helyteleníti a szerv.

– Mi köze hozzá?

{ }

Krisztina körút, házasságkötő terem. Szerelmi frigy egy jogásznővel, kevéssel Rácz Sándor tüntetésszámba menő Mátyás templomi esküvőjét követően. A fákon friss tavaszi lomb, a dülöngő villamosokon pedig tömeg. Barátok tucatjai sereglenek a hivatalos küldötteken fölül. Lipták a tanú. Nála ismerkedtetek meg vagy három esztendeje, azóta tart e románc. A szerencsekívánók: Litván György, Göncz Árpád, Gép Győző, Vanek Béla és természetesen Péterfi várakoznak a kaland hivatalos zártára. Kezdődik a szertartás. A jókedvet némileg apasztja jövendőbelid rokonságának váratlan fölbukkanása. Egyenest szolgálati helyükről: Kelet-Berlinből érkeznek.

Kínos affér.

Nem véletlenül értesítettétek őket csupán a ceremónia előtti napon, így kerültétek volna el, hogy jelenlétükkel zavarják a pillanat meghittségét. Botor módon figyelmen kívül hagytátok azonban a korszerű technika és a hatalom eshetőségeit: elég egy telefon, és az örömapának máris rendelkezésére áll a nagykövetség szolgálati autója, melyen vad vágtában térhet haza. Ha lánya esküvőjét többé nincs módjában megakadályozni, legalább a tanúja legyen! Ahhoz elég öreg és tapasztalt, hogy ne féljen a káderlapjára csöppenő pacától, és érett megfontolás után hajlandó beletörődni a végzetébe. Amit csak lehetett, megpróbált, de hiába állt veterántársával a tisztes kommunista családi otthonába betörni szándékozó ellenforradalmár elé, hogy gondolja meg, mit tesz, az ő keze messzire elér! Kiröhögted:

– Eleget fenyegettek már aktív ávósok, minek ijednék meg egy kiszuperált tiszttől?

Nem rajta múlott a jegyesség elhúzódása.

– Mindegy – legyint –, ez is csak ember! És ha tisztességgel kitart a lány mellett –

Gyakorlatban vizsgázik a híres kompromisszum-készség!

Az ifjú férj szokatlan hajlékonyságot tanúsít, elvégre ritkán esik meg, hogy terített lapokkal játszhat. Minek aggódna apósa és anyósa miatt, ha tudja, milyen érzésekkel viseltetnek iránta? Még beszélgetni is leül velük, és amikor vendégül látja őket, nyugodt szívvel mosolyog rájuk, nem kell erőlködnie a színleléssel. A ceremónia viszont aggasztja, hiszen a megjelentek érthető türelmetlenséggel, mi több, ellenérzéssel méregetik a szolgálati autó utasait. Ennyi börtönviselt között mindig akad egy, aki rájuk ismer és fölhorkan: hogy kerülnek ezek ide?

Most éppen a törpének becézett Vanek Béla feje lilul. A forradalom napjaiban éppen a frissen érkezett örömszülőket kergette. Háborgását nehezen csillapítod, az após ugyan már '61-ben leszerelt, és azóta külszolgálatot teljesít a kémközpont fedőszerveként létrehozott Kulturális Kapcsolatok Intézetében, a megítélése azonban ettől jottányit sem változik.

Sógorod téblábol, te meg elszelelsz a Nyugatihoz, hogy immár házasemberként add be útlevélkérelmedet az IBUSZ-irodán. Majd a lagzi következik, hol az elégedetlenek teljes köre felbukkan Harasztitól a néhány éve perbe fogott Nyugati Lászlóig bezárólag. Egyedül Nagy Lajos hiányzik, hogy a megjelentek között kiosztott idő megüsse a kétszáz évet. Bizsereghet is a gumibot!

Az új státuszodnak és a rokoni garanciának hála valódi útlevelet ugyan nem, személyi igazolványba való betétlapot viszont kaphatsz. Először szabadulsz a határon túlra, igaz, csak szocialista országba.

Mámorító élmény lehet a szögesdróttal körülkerített otthon elhagyása, még ha egy másik tüskésdrótba göngyölt szomszédság

kedvéért teszed is! Elhúzódhatsz végre a közvetlen felügyelet alól, és a társszervek őrizetére hagyatkozhatsz – mégiscsak új arcok, idegen követési módszerek! Elmerülsz a friss kapcsolatok, az idegen beszéd, a más italok, az újdonság élményében. Első utad persze Zakopanéba vezet. Hány éve annak, hogy bátyáddal utoljára láttátok egymást? Azóta sok víz lefolyt a Temzén és a Dunán.

– Ki vagy?

– Mivé lettél?

Kölcsönös fejtapogatás: mit tanultál a Britishben, hová – amennyiben hinni lehet Faludynak – nyűtt teniszcipőben is elcsoszognak a vénasszonyok. És mit tanultam én a Fordítói Irodán?

Merre hajlik a véleményed azóta, mit tartasz fontosnak? Mit látok én innét: melyikünk optikája csalóka?

– Hiszed-e még, hogy előbb volt az ige, azután a világ?

– Semmibe veszed az egyetlen képviseletre méltó ideát?

– Kakasok rikácsolásától várod a hajnalt?

– Objektíve támogatod, megnyújtanád az éjszakát?

– Amiben úgy elfészkelsz?

– Aminek ragacsától megóv téged az intézményesült hülyeség?

– Mondanál terrort legalább!

– Kipusztult belőled az elemi tájékozódó-képesség maradéka is, nem látsz tovább az orrodnál!

– Menj le egy újságoshoz, és nézz körül, mit találsz pultján!

– Könyvhöz te is juthatnál, ha nem volnál lusta az olvasáshoz.

– Talán a Lomonoszovról kérjem át könyvtárközi kölcsönzéssel Orwell-t?

– Minden beszerezhető.

– De hogyan küldöd el?

– Járnak értelmes emberek is, ismerősök, rokonok.

– Akiket hamar lekapcsolnak a határon.

– Ha ostobák.

– Londonban könnyű okosnak látszani.
– Itt minden a jó kapcsolaton múlik!
– Kivel tárgyalnál?
– Akivel beszélni lehet.
– Engem meg közben ütnek.
– Minek hőzöngsz annyit?
– Mit gondolsz?
– A hülyeségedért!
– Füstölgő képzelgésekbe burkolódzott szibarita, mi maradt az álmaidból?
– Az elágazó és összetett gondolatokat szimplifikáljam? És te, kurvapecér, mit végeztél, mondd!
– Inkább azt kérdeznéd, mit csinálnék, ha módomban állna.
– Ha a nagymamámnak kerekei lettek volna, mi?
A szavak, miként a dulakodás zörejei is – a lábdobogás, a fölbillent és széteső bútorok puffanásai – magnetofonra rögzíthetők, a lihegő, kimerült testvérek hangtalan megegyezése azonban csak gyanítható, és olyan ritkán dokumentált, akár a tudás, amire közben szert tettek: maradnánk, akik voltunk. Öregebbek lettünk: megtanultuk, elfeledtük és rájöttünk megint.

Családi felügyelet mellett átugrasz Berlinbe is. Tibor, a sógorod mint pesztonka, szép kis fölvigyázat! Ekkora dilettantizmust! Nem csoda, ha könnyen befolyásod alá vonod! Egész nap a nudista strandon henteregtek, pucér Brünhildák között. Ki látott már ilyen szabadosságot? A helybéli elvtársak, talán a német történelmi hagyományok folytán – szigorúan zártkörű, felvilágosító jellegű vetítéseken láttuk mi is a náci Leni Riefenstahl filmjeit és tudjuk, honnét ered a mezítelenkedés átkos kultusza – már-már megbotránkoztatóan türelmesek a szabad testkultúra iránt. Aztán lábra kap a kicsapongás, bántó henyeség lesz úrrá a fiatalokon! Az olyan, minden erkölcsi érzéket felrúgó, antiszociális személyiségek, mint amilyen te vagy, pedig valósággal lubickolnak a gyönyörben. Úgy érzitek magatokat, mint Marci Hevesen. Csak kerülj haza, kedved szegjük! Tüstént elkobozzuk betétlapodat, többé ne császkálhass kényre-kedvre.

Újabb játszma kezdődik. Állásra vágysz? Megkapod. És ha nem kell az egyik ügynök által proponált, majd elfogadod a másik közvetítését. Éjjeliőrnek szegődsz, ami társadalmi presztízsét illetően alantas lehet egy hamarosan doktoráló negyvenhárom éves ember számára, mégis a kötetlenség látszatával kecsegtet, hiszen ki játszhatná el a főnököt előtted és mikor? Életritmusod is egyezik a munka által megkövetelttel. Arról már nem kell tudnod, hogy megbízásból szerezték neked, és reménykednek, hátha fölhasználod az alkalmat rejtegetnivalóid elhelyezésére. Öltözőszekrényed, illetve fiókod kulcsa a zsebükben van.

Apró szurkapiszkák következnek. A bátyádtól kapott farmerek elpasszolása közben feltűnő éberségről tesz bizonyságot a közterület-felügyelet! Jóformán még ki sem álltál az Ecserire, hogy jó magyar szokás szerint túltedd magad a devizarendelkezések korlátain, máris lecsapnak rád, és vámbűntett alapos gyanújával elkobozzák kincseid. Hogy kinek árt, ha a sajátodat árulod? Ugyan nem adózol utána, e néhány tétel elmaradt járuléka azonban jelentéktelen. Az állami kereskedelemben nem is kínálnak efféle nyugati divatcikket! Vagy a használtcikk piac kiskereskedői emelnek panaszt? Bódéik tömve ropogós kék nadrággal, húszan-harmincan is megélnek abból, hogy a tolvajokra ügyelve egész nap a hokedlijükön üldögéljenek, mivel hívás nélkül maguktól sereglenek a fiatalok, és keserves sóhajjal fizetnek, mit számít néhány plusz nadrág?

A Fő utca 40. alatt, átellenben veled, a harmadikon megürül egy társbérlet. Tíz méter légvonalban, az önkormányzat pedig bővelkedik lakásokban, és előzékenyen a szerv rendelkezésére bocsátja e figyelőpontot.

Szorul a kapca!

Megvádolnak, hogy valamilyen szeszfélét akartál eltulajdonítani egy közértből. Gyanú van, palack nincs. Corpus delicti híján pedig mégsem indíthatnak eljárást.

Nemtelen eszközökkel folyik az iszapbirkózás. Péterfi háromszáz márkát kér kölcsön. Ennyi persze nincs kéznél – a törvény szerint nem is lehet, egy házkutatás során azonnal lefülelnének miatta –, mozgósítanod kell a kapcsolataidat, hogy barátod kívánságának eleget tehess. A szerv éppen arra kíváncsi: honnét, kinek a segítségével és milyen gyorsan keríted elő a pénzt! Külföldi segélyekre gyanakszanak, és rád bizonyítanák a kémkedést, másként ugyanis mint hazaárulással, aligha juthatnál valutához. Fölforgató aknamunkádat busásan honorálják a nyugat-európai, esetleg amerikai szervezetek! Arra viszont nem gondolnak, hogy forrásaid magántermészetűek, elvégre akad még néhány rokonod odaát.

Ezúttal is hiába vonnak szoros figyelem alá. Most sem sikerül kitudniuk: hol, kinél rejtegeted tartalékaidat. Megismétlik az akciót. Visszafelé talán szerencsésebbek lesznek! Péterfi nem veszi át a valutát, ők meg lesik, mihez kezdesz a fölösleggel. Dühödben hátha valami jóvátehetetlen hibát követsz el!

A fene eszi őket: miből élsz? Nyomoznak, kutatnak, amatőr létükre egy diplomás közgazdászt csalnának tőrbe.

Most akkor szoros a gyűrű, vagy laza?

Bizony csúnyán átejted, vagy ahogyan egymás közt mondanák: megvezeted a társulatot! Őrjöngnek is miatta:

– Elhárító munkánk gyengeségét bizonyítja – háborog főnökük –, hogy egy év alatt sem tudtuk megszervezni az operációs ellenőrzését, jobbára társ osztályok és szervek információira vagyunk utalva.

A sok kellemetlenkedés árát, mi tagadás, ugyancsak leverik rajtad, Gyuri.

{ }

Szublimált. Nem érzem közelét. Láthatlanul himbálódznék fölöttem? Csukva tartom szemem, hogy kizárjam a lehetséges kételyekre adható egyértelmű választ.

– Forradalom. Legalább az ágyban. Ha úgy tetszik, ez az ő minimálprogramja. Fűtőzzünk a gyönyörtől, örüljünk a megismerésnek. Ne rejtegessük, inkább osszuk meg a jóérzést. Ahelyett, hogy fogyatkoznék, tovább bővül, és mi is csak gyarapszunk általa. Koszex, gruppenszex, közös élvezet az elrabolt intimitás helyén!

Elképzelhető-e bárminő félrevonulás, párokra szakadt külön élmény? Miként is ringathatná magát efféle álmokban a zárka tanítványa, aki éveken át társai orra előtt ült a küblin, és híven demonstrálta perisztaltikájával, ha nőre gondolt?

Nincs titok.

Önként mondunk le róla. Lássák, milyenek vagyunk. Nem szégyelljük magunk. Druszája a test nyilvános anatómiájáról beszél, ő meg fölkínálja az eshetőséget barátainak: ne csak hazád börtöneit ismerd meg, hanem lányait is! Kellemesebb, szebb, építőbb. Magadra találsz, megérted kívánságaid, hogy mitől gyulladsz be például, és – az sem mellékes – mivel izzíthatsz föl, lobbanthatsz lángra másokat.

Tanulj!

Nők.

Lányok és férjes asszonyok, megromlott házasságban vagy külön, elváltan, özvegyen. Közöttük hivatásosak, olyik – parancsnoki utasításra – férjezetten. A hivatal kizárólag hálózati személye-

ket állíthat rád, megbízásból, pénzért dolgozókat, és jobban bízik a prostikban, mint az amatőrökben. Gyanítja ugyanis, hogy könynyen elcsavarnád a megbízottak fejét! Márpedig egyetlen szikra sem pattanhat ki a tűzből, ami úgy hevít!

Talán rendellenes szexuális magatartás, valamint pornográf képek forgalmazásának vádjával húznák rád a vizes lepedőt? Föltételezéseiket azonban bizonyítaniuk kellene. Agent provocateur-jeik sorra lebuknak, mások pedig eléggé el nem ítélhető módon úgy tartják, hogy senkinek semmi köze ahhoz, kivel bújnak ágyba.

Ha csakugyan fölmérnék végre, ki vagy, ha a sok tartótiszt valamelyike legalább egyszer végiggondolná, milyen ember lehetsz, és mit akarsz, maguk tukmálnák rád az útlevelet. Menj isten hírével, hátha kint szakaszt valami! De önállóan még soha nem használták fejüket. Ez nem szerepel a szolgálati szabályzatban és a munkaköri leírásban. Alkalmanként már boszszankodsz is, amiért ilyen suttyók, hiszen még azt is külön a szájukba kell rágnod, hogy csak azért adod be útlevélkérelmedet, mert tesztelnéd a tisztelt szervet, és kíváncsi vagy rólad alkotott véleményére.

Sehogyan sem tudnak eligazodni rajtad. Szabadosságod nyugtalanítja, vonzza és ijeszti a keretet. Még három évtized múltán, az újonnan választott és állítólag demokratikus magyar parlamentben is interpellálnak, ha Kossuth-díjat kap egy blaszfémiával vádolt költő! Hányan botránkoznának meg akkor életviteleden!

Díszrothadás.

Imponálsz azzal, hogy nem hazudsz. A nők körében sem mutatsz mácsós keménységet, beéred annyival, hogy teljes figyelemmel fordulj feléjük, és epedő szavaddal, fölforrósult bőröddel éreztesd fontosságukat. Nincs titkod, szereted őket. Korántsem általánosságban, nőnapon, hanem mindig, éjjel és nappal, személy

szerint valamennyi elébed kerülőt. Kíváncsi vagy rájuk, érdeklődsz utánuk, meghallgatod szavuk, és válaszolsz is nekik. Míg társnőid ámultan lesnek, kapcsolatot teremtesz a csúffal és megkeseredettel is. Ennél többre ki volna képes.

A jelenlét – de miről fecsegek én, és főleg kinek?

{ }

’71-ben begyűjtik a bölcsész és a jogi kar hallgatóit. Egy évre rá a műszakisokat. A Magvető megtette kötelességét, beérett az „Új Termés”. Illetékes helyen nem ülnek a költészet rajongói, és ha ismerik, akkor sem kedvelik a Zúg Március-t. Még hogy

Talpra Petőfi! Sírodat rázom: / Szólj még egyszer a Szabadságról!?

Semmi szükség az ilyen kódolt üzenetekre! Utassy fölforgató elem vagy sültbolond. Egyetlen szavának visszhangjával, inkább sejtelmével mégis diákok százait igézi az Agyrém térre! A rendezvény fő színtere pedig másutt van: a Múzeumkertben, melynek Pollack Mihály téri oldala már kora reggeltől szürkéllik a teherautókról lekászálódó munkásőr zubbonyoktól. Látszatra egyenruhás rendőrök biztosítják az ünnepi beszédet tartók testi épségét, de az üzemekből és a megbízható iskolákból kivezényelt KISZ-es vagy éppen Ifjúgárdista hallgatóság gyér csoportozatai körül több az operatív tiszt, mint a civil érdeklődő. Indulókat bömbölnek a rácsra és külön lábazatra szerelt honvédségi hangszórók, kezdődik a műsor.

A Nemzeti Múzeum bejárati lépcsősora elé eszkábált mini szobortalapzaton – honnét e minta? – protokolláris rendben sorakoznak a díszvendégek. A hangadó eligazítja vaskos papírkötegét és megköszörüli torkát. Mintha fogóval csípték volna el az elektromos kábeleket, vége a pattogó-sercegő muzsikának! A szónok krákogása betölti a teret, és maga felé fordítja a kihűlt, ásító arcokat. Könnyes, szélfútta szemek bámulnak a vörös drapériás pulpitus hátterében emelkedő átdíszletezett oszlopos portikuszra:

timpanonjának mindmegannyi támaszát kétharmad részben vörös, egyharmad részben nemzetiszín szalaggal tekercselték be, odafentről pedig az előző este daruval felerősített óriási vörös tábláról a nap jelmondata csüng alá.

Vörös zászlókat csapdos a szél.

Véget érni nem akaró nyikorgás-recsegést követően egy buzdítással zárul a mondóka: viszontlátásra a Forradalmi Ifjúsági Napok következő rendezvényén, március 21-én, a Tanácsköztársaság kikiáltásának évfordulóján! Máris fölzendül a soros mozgalmi nóta. Ébresztő föl, az ünnepségnek vége, indulás haza! A tenyérként összevert tömeg engedelmesen oszlik, néhány bajkeverő diák azonban lusta ahhoz, hogy eltakarodjék. Söröskorsóba kimért fél liter kakaóját eddig a tejbárban hörpölgette kifli vagy szelet kenyér mellé, és úgy nyámmogott az istenadta, mintha nem is hozzá szólna a sok intelem. Most pedig mintegy vezényszóra – vajon ki vezényelhet? – az Astoria felé poroszkál, hogy a Kossuth Lajos utcának fordulva igyekezzék a Duna-partra. A tüntetőket az operatív állomány tisztjei kísérik. Észrevétlen vegyülnek a járókelők közé. Hármasával mennek, kigyúrt, izomagyú fickók, hajtókájukon fröccsöntött '71-es mintájú műanyag kokárda, nehogy megint elpüföljék őket, mint először tették a nekiuszult verőlegények. Egyenzakójuk alatt – hónaljban – ólommadarak csivitelnek:

– Itt Sas, itt Sas! Kaméleon jelentkezz, vétel!

A Felszabadulás tér sarkán végre megkezdik a gyanús egyének kiemelését. Hosszú hajú, bőrkabátos fiúkra vadásznak – nyilván azért öltöztek föl így, hogy óvják magukat az ütlegektől. Aljas provokátorok, a legközelebbi kapualjban majd megtanítunk titeket, hogy máskor ne a testeteket, hanem fejeteket védjétek!

Aki baj nélkül túljut az egyetem tömbjén és keresztülvág az ókori romok körül sertepertélők fürkész tekintetén, eléri az Apáczai Csere János utca sarkát, miközben a hivatali épület ablakai-

ból már le is fényképezték. Szemben vele egy kis füves parkban emeli égnek szabóizmú karját a színpadra álmodott költő rémisztően modoros bronzalakja. A jó ízlés nevében rendőrök sorakoznak elé. Áttetszik köztük az óvodások sok kis nemzetiszínű papírzászlócskája. Hátrébb a szakszolgálat akusztikai kocsija dolgozik. Kurta ünnepség következik, majd ötödször is elhangzik a figyelmeztetés: a megemlékezésnek vége!

Senki se moccan.

Mire várnak, tapsra, szabadságra?

Megkapják.

Ha úgy tetszik, akár koporsóban is. Előbb-utóbb azért mindnyájan szabadulnak Baracskáról, vagy máshonnét. A megafonok – síp, dob zene, harsogjon harsona – nem tudják elnyomni éneküket. A kordon is hátrál, futárok rohangálnak az URH-s autók és tanácstalan parancsnokaik között. A Régi Posta utcánál „kocsiról le!"-t vezényelnek a munkásőröknek. Egy Trabantból zászlót lengetnek.

Taps.

Amint produkciójának ismétlésére visszafordul, lemeszelik a szappanosdobozt. Igazoltatás, a közlekedés rendjét veszélyeztető, államellenes izgatásra alkalmas nemzeti lobogóját bevonják, a sofőrt elviszik.

Fütty.

A talapzat körül megnyílt térben ezalatt buzgó kezek egyelik a zászlókat, kigyomlálván néhány odatévedt vöröset. Azután rendszerint előáll egy ismeretlen lány vagy fiú és a kötelező iskolai tananyagból szavalni kezd. A második versnél már elviszik.

Rossz volt az előadás?

Helyesbítésre már nincs ideje, továbbtanulásra sem. A szocializmust építő ifjúsághoz méltatlanul viselkedett, kizárják az ország összes középiskolájából, kicsapják egyetemeiről.

Telnek a negyedórák. Gyarapodik a tömeg. Áll, énekel, hallgat. A Kerepesi út felől szirénázva közeledik a rohamrendőrség konvoja. Ellenirányban, a Mosonyi és a Tolnai Lajos utca felé rabszállítók cammognak, viszik a friss húst, legyen mit újból falhoz csapni.

Azután meglódulnak az élen állók. A többiek nyomukban, énekszóval kanyarog a menet a Vígadó tér felé. Útját járőrkocsi biztosítja, odabentről szakadatlanul telefonálnak.

Első tüntetések a MUK óta. Pontos időzítés! Hogyne éledezne tehát a jó kondíciójú emlékezet! Egyszeriben felélénkülsz te is. Érzed a pillanatot és figyelsz. Megragad a váltig gáncsolt, öntudatlan naivságában ártatlan képpel somolygó, mégis színre lépő, visszatántoríthatatlan ifjúság. A forradalom leverésekor megtört, eltaknyolt gerincűeket követő új generáció, a megalkuvástól vonakodó.

Mindenüvé elnéztek Vanek barátoddal. Hoffmann Vladimír alhadnagy elképedésére odamentek a szoborhoz is.

– Hát semmitől sem tartanak?

Figyelnek, követnek és magad is figyelsz, követsz. Hamarosan azt jelentik rólad, hogy a szervezkedő ellenséges banda feje vagy a nacionalista izgatás miatt elítélt Szalai Miklóssal együtt. Tündökletes pálya, gyors karrier.

A lázadás szelleme – ahogy szerényen nevezed – nemcsak a Petőfi szobornál ösztökéli az internacionalizmusukat négerszalámival demonstráló rendbiztosokat, amint a Kossuth tér felé halad a tömeg, méterről-méterre növekszik a félelem kábítószerétől ajzottak elszántsága. Parancsra szívják föl magukat, vagy gyógyszer hatása alatt cselekednek? Amikor oszlatásra vezénylik őket, vérben forgó szemmel, üvöltve támadnak, és az ütlegelés szadista gyönyörébe veszetten többé nem látnak, hallanak. Szétszórják az utcán találtakat, legyenek bár csak nézői a fölvonulásnak, kapualjakba rugdalják, véresre verik őket.

Az attak többször ismétlődik, és alkalomról alkalomra keményebben. Vértől foltosak a járdák, a házfelügyelők nem győzik felmosni a sötétebb beugrókat. A belvárosi mészárszékkel vetélkedik a túlparti is. Vernek a Batthyány tér környékén, vernek a Várban, hová beszorítják az esti sétálókat, ekként teremtve hagyományt a szabadság-áldozatból. Évente újra kezdődik a csata. ’73-ban külön határozatra kényszerül a Politikai Bizottság és megállapítja, hogy az ünnepi hangulatot, a felfokozott hazafias érzéseket, a fiatalok éretlenségét kihasználva Budapesten nacionalista, szovjetellenes, rendszerellenes tüntetést szerveztek. A főkolomposokat persze lefüleli a belügy, de a leggondosabb vizsgálat ellenére sem tudják földeríteni, hol szervezik a megmozdulásokat. Hiába rémisztgetik, püfölik és záratják ki csicskásaik révén – mint amilyen a nemzeti filmpanteon serény pillangója még pondró korában – az elfogottakat mindenünnen. Az országot bejáró kísértet illékony, megfoghatatlan. Akárhány ifjat csukjanak is a kóterba, bármint készüljenek, a kokárdások rendre fölbukkannak megint, és makacsul éneklik dalaikat. Mi ez a fölfordulás?

Hogyne nyugtalankodnék egy világforradalmasító eszmék jegyében fogant hatalom? Lecsap, ahol csoportosulást lát, legyen bár az trikoloros vagy vörös szalagos, mint a szélsőbalos ellentüntetést szervezőé, a későbbiekben újra piros betűs nemzeti ünneppé magasztosuló nap őrző-védő szolgálatokkal agyonbiztosított leendő szónokáé. Letépik a nemzetközi munkásmozgalom pironkodó kis csíkjait is: csönd legyen!

A jóltájékozottak mit sem értenek ebből. Tőled kérdik:

– Mi van, Gyuri?

– Mi lenne? Március idusa.

– Ja.

Alulfogalmazol. Többé már nem egy-egy fejét rázó ellendrukkerrel teremtesz kontaktus, hanem újra bekapcsolódsz – amint ekkoriban mondják – a kor áramába, melyből oly brutálisan szakítottak ki. Pedig az önzetlen, baráti segítségnyújtás után, a Venczel téri,

majd a Nemzeti Múzeum lépcsőjén kigyúló fáklya fényében józan fővel miben bizakodhatsz? Ellentanúsítványok sora cáfol reményeidre, és a Gazda baljósan összehúzott, vaskos szemöldöke: példát statuálunk! Halálesetek sora, vég nélküli temetési menetek, cenzúrázott gyászbeszédek, és még gyászosabb hallgatások.

Mintha a sajátodra ismernél Haraszti kíváncsiságában. Végigülöd a tárgyalását. Jelenléteddel demonstrálsz és figyelsz. A vádlott meglepően kemény, és nem ijed meg a saját árnyékától. Jogainak tiszteletben tartását számon kéri a bíróságon! Mások vad ábrándokat szőnek: vajh' ha mindnyájan, akiket becsülünk valamire, összefognának! Jelentőik alig győzik tollal és tintával a sok mondvacsinált illegális szervezetet, pedig csak egy pingpongasztal áll a pinceklubban, a falon meg néhány kivágás díszlik a jugoszláv képes újságokból. Házibulik: sok pia meg nő, továbbá filozófiai vita az alkohológiai értesítő hasábjain. Az alapokig kell leásni. Vizsgáljuk meg ezt a kérdést a hegeli nagylogika fogalmi apparátusával!

Válás, szerelem, párhuzamos kapcsolatok, és a Csongor-szivarszagú fülledt gomolyból elősárgállik a gépiratos *Profil* – tégy be öt indigót, és másold le, a hatodik példány már olvashatatlan, az a tiéd! –, a mesés című *Marxizmus az ötödik évtizedben*, vagy a kézről-kézre járó, szigorúan a belső nyilvánosságnak szánt Napló, melynek ismétlődő elakadása rendőrért kiált.

Életedben először és utoljára – ha csak névleg is – a másik oldalon. Ronda pálya, körmüket csiszolják rajta a lucidus macskák. Csupa bukott diák a konspiráció iskolájából. Pedig Sulyok Miklós főrendőr a megmondhatója, hogy a három példány rendszeres cseréjének és frissítésének megszervezése a romantikus bujkálás nélkül is komoly fejtörést okoz, hát még örökös dugdosásra kényszerülten! Rossznéven veszik zsandárkodásod, minek macerálod őket fölöslegesen?

– Ez a Gyuri olyan kekk!

{ }

Csak hívni kell és már inogva közelít is. Amint materializálódik valamelyest a káprázat, rendeződnek vonásai, az orra például határozottan fitos. Közelebb húzódik, mintha ingerkednék. Hangja puha, karakter nélküli, majdhogynem simogatóan lágy, mintha szelíd bársonya nem rejtene szablyát, ami fölsebezzen élével.

– A Lamparthoz sodródva költözik át a nagymamához, hogy belügyes sleppjével ne nyugtalanítsa szüleit. Apja jogász, és eléggé megégette magát, hogy óvatos legyen. Praxisát már rég föladta, és alkalmasint sebezhetővé vált a fiaitól elszakítottan. Anyja érzelmileg labilis, sérülékeny, nem keveredhet hatósági játszmába.

A családi anatéma és a szükség nógatása kényszeríti ki az otthon-váltást. Hét kolostori esztendő fölgyülemlett sóvárgása feszíti, nőkre van szüksége. Régivágású szülei aligha tolerálnák óhaját, az engedékeny nagymama viszont szemet huny fölötte, ha lakásán pucér lányokba botlik. Amennyire megértő az unokájával, az államvédelmisek számára annyira kikezdhetetlen. Bajosan köthetnének belé. Amióta védett korba lépett, nincs az a bíróság, amelyik elítélné. Már tanúként sem citálható be. Lakása ideális menedék, minden szempontból jobb a szülői háznál.

– És azzal kamatyol, akivel akar.

Szolgálatkész vigyorom, amit leginkább gyűlölök magamban, a legkevésbé sem hozza zavarba. Felhő gyanánt gomolyog előttem,

én meg akár egy B kategóriájú románc dúsgazdag ingatlanvállalkozó hőse, sokoldalúan képzett egyéniségemmel várok rá. Szívesen játszanám előtte a goromba hímet, hogy ne csak tanárként tiszteljen. Férfiúi mivoltomban is kivívnám csodálatát!

Túl sokat nézek tévét, meglehet.

– Amíg bent volt, elvált tőle az asszony. Diákként vitték be, diplomája sincs, egyedül vasas szakmájának köszönheti, hogy annyi próbálkozást követően mégis elhelyezkedhet. Elégedettek vele, hiszen sokat tud, és úgy okoskodnak, ha nem emel vétót alkalmazása ellen a BM, mindegy a beosztása. Odabent is a fordítóirodán kötött ki, Bibó és Göncz mellett, itt is nyelvismeretét kamatoztatja. Kevés angolul tudó maradt az országban, nagy a hiány, legott megteszik tolmácsnak és dokumentátornak. A priuszával úgysem ugrálhat, olcsó munkaerő. Hogy mit csinál fájront után, ahhoz semmi közük. Kihasználják, egyben menedéket is nyújtanak neki. Bár mindkét törekvést érzékeli, más foglalkoztatja: ott folytatná, ahol abbahagyta.

Hálás vagyok az oldalamból félig kioperált bordának, mert kihúz a csávából.

– Bajtársakat keres, az egyszemélyes forradalom késői találmány, mivel a terrorizmusnak eddigelé csupán nagybani, államosított formáit ismertük. Hét év nagy idő és már a börtönösök is félve húzódnak el. Ő meg elszántan kutatja, hogy kivel szövetkezhetne és mire. Cifra esetekbe botlik, bizarr kelet-európai sorsokról hall. Olyan terveket osztanak meg vele, melyek hallatán máskor joggal kételkedhetne kiagyalóik valóságérzetében. A város tele frissen szabadult rabbal, és mindegyikőjükre kétannyi besúgó jut. Provokátoroktól hemzsegnek az italmérések, presszók, akit lehet, bevarrnának megint, bár nem a forradalom ürügyén, nehogy valaha is amnesztiában kelljen részesíteniük.

Nem érdeklik a spiclik, a megjuhászult tekintetek foglalkoztatják. Más világba csöppent, mint ahová kívánkozott! Nyugtalanul keresi az okát, mitől némult el az ország. Figyel és tanul. Amikor majd szétveti az indulat, ez kevés. Valamit tennie is kellene: habzsolja a nőket, falja a szerelmet.

Ingerlő kis puttó! Úgy hallgatsz, mint egy pornófilmben? Miféle fantázia teremtménye vagy? Magamban beszélek?

– Ahol tartani kell a száját, mivel egy megjegyzésért elvisznek, a fecsegés is tettnek számít. Sokat beszél, mégsem eleget? A szorgalmával elégedettek, káderlapján kiemelik, hogy megbízható munkás, de ez csupán egy szelep, amin kiereszti a feszítő gőzt. Erejét talán bosszúra tartalékolja, talán másra.

Fintorgása közben határozottabb karaktert ölt, megnyúlik a képe. Feje tojásdad, alsóajka megvastagul, álla már kevéssé rúgtat előre, mint az imént, sötét szeme viszont rémítően kitágul. Melyikünk látása hibás, vagy túlságosan közel hajoltunk egymáshoz?

– Fölsültek vele és most bosszúra éhesek. Le akarták sittelni, de meghiúsult a szándékuk. Ezt a békát még lenyelnék, ilyen az éra, hanem a lelket azért kiráznák belőle! Keresik a fogást és egy túlbuzgó, esetleg kioktatott járőr képében rájuk mosolyog a szerencse! A derék fakabát ott posztol a Nyugati pályaudvarnál, és ha egy ellenszenves figurát lát, lecsap. Őt is megbünteti tiltott helyen való átkelésért. A jól fizető kliens másnap újból arra téved, ezúttal már kettesben. Több sem kell az érdemes silbaknak! Ismeri az emberét. Gyuri meg – szokása szerint – elhajítja a csikket, vagyis szemetel. Már ez is elegendő ok volna a megbírságolására, de a biztos elvtárs érzi a fokozás kényszerét. Miként is festene, ha a tegnapi tízes-húszas után ismét csak néhány forintra vágná meg a delikvenst? Kivár. Még komolyabb bűntett is lehet! Noha mindketten fölkapaszkodnak a vonatra, csupán egyikük utazik, különben minek ölelgetnék egymást olyan szégyentelenül, hogy a nyála is kicsordul szegény unatkozó közegnek?

Térül-fordul és megáll a szerelvény túlsó oldalán, ahonnét a júliusi hőségben nyitva hagyott ajtó takarásából követheti az odafent zajló érzékeny jelenetet. Hogy smárol a bula!

Füttyszó harsan, a mozdony pöffen, hosszút sikít a gőzsíp, és a szerelvény megrándul. Még egy utolsó csók, azzal máris leugrik a balek. Integet, bámészkodik, szörnyen elfoglalt, észre sem veszi a derékszíját magasabbra rántó, intézkedéshez készülő közeget.

– Igazolja magát!

Mogorván nyújtja át személyijét. Hatvannyolcat írunk, néhány hónappal a párizsi diáklázadás után Európa még forrong. Különös hírek kelnek szárnyra a béke szigeteként aposztrofált Prágából, itthon meg vegzálnak egy búcsúcsókért?

– Nem addig a! Maga leugrott a mozgó szerelvényről, ezzel nemcsak a saját testi épségét veszélyeztette, hanem szabálysértést is elkövetett, ötven forintra bírságolom.

Gyuri fizet, mint egy katonatiszt, de szó nélkül mégsem hagyja. Elege van már a rendőr törzsőrmesterből. Vélhetően ki is mondja, mit tegyen a pénzzel. A csendbiztos személyes sértésnek veszi. Arra kivált ügyel, hogy egy ilyen rohadt fasiszta börtöntöltelék ne üljön föl a magas lóra! Odacserdít egyet. Most megtanulod, te tróger, hol lakik az Úristen!

És itt meghökkentő fordulatot vesz a történet: ahelyett, hogy fülét-farkát behúzva ódalogna el a megintett, esetleg bocsánatot is kérne, amiért ennyire fölhúzta egyenruhás nevelőjét, kapásból visszaadja a pofont.

Mindössze harmincöt éves, a férfikor delén jó fizikai erőben van.

A világ meglódul az őrmesterrel is!

De nem azért szolgálja fegyveresen a néphatalmat, hogy egy ilyen aljas támadástól megijedjen! Látja – mit látja, érzi – az ellenség csupasz tenyerét, marokra fogja tehát a gumibotot, és kihasználja a testi kényszerítőeszköz adta fölényt. Így sem bírna vele, ha nem sietnének segítségére a kerekek végigkopogtatásából visszaballagó vasutasok, akik a beléjük vert fegyelem hatására gondolkodás nélkül a pártját fogják. Földre szorítják a védtelen civilt, majd karját hátra csavarva belökdösik az őrszobára. Ha egyszer ott van, jó Mihályunk sem tétlenkedik! Ad neki, ami belefér. Másnapig ki sem eresztik, nehogy látleletet vetessen föl az izgága! Világos, mint a nap, hogy hatóság elleni erőszak esete forog fenn! Nyilvános helyen zajlott, és tanúi vannak, mint züllik a szocializmus ádáz ellensége békebontó huligánná.

Okuljatok példáján, fiatalok!

Az előkészítés sajnos lassú, fél évbe telik, mire kitűzik a tárgyalást. Jut idő a felkészülésre, a vádlott pedig nem lusta. Ismét arra kényszerülnek, hogy végighallgassák, amint az első fokon eljáró Szigeti-féle tanács fölmenti a hivatalos személy megsértésének vétségével gyanúsítottat.

Intenciójukra az ügyészség föllebbez, vádját hivatalos személy elleni erőszakra súlyosbítja. Sokat várnak ettől! Kitartóan figyelik, nyomozzák, ő meg sokadjára is csúfot űz belőlük. Újabb tanúkat keresve hirdetést tesz közzé az Esti Hírlapban, és lőn csoda: jelentkezik valaki, aki látta az esetet. A szervnél persze jól ismerik Stáhl Jánost, tudják, hogy régi barátja, de ha fölfednék kilétét, azt sem takargathatnák, hogy rá is dolgoznak, a bizonyítási eljárás tehát semmissé válna. Ilyen csapdába pedig nem sétálnak be még egyszer! Fogcsikorgatva tűrik, hogy a bolondját járassa velük, és az Orzó-tanács annak rendje s módja szerint fölmentse.

Némi borsot azért törnek az orra alá. Noha munkahelyén elégedettek vele, örökös késései miatt megtisztelték már néhány fegyelmivel, a szerv nyomására most elbocsátják. Az ő helyzetében ez kivált veszélyes, hiszen a káderlapja mindenüvé elkíséri. Csak külön engedéllyel vehetnék föl a személyzetisek. Miközben a város munkaerőpiacán kereslet dominál, hasztalan próbálkozik, sehol sem alkalmazzák. Hamarosan kifogy tartalékaiból, a várható rendőri intézkedés is nyomasztja. Munkakerülőnek minősíthetik, és mint ilyen bevarrható.

Szorgalmasan kutat egy hely után, ahol befogadnák, de hiába, jóllehet protektora is akad. De melyikünk szava hatalmasabb a Belügyminisztériuménál? Nem kerülhet be az Építéstudományi Intézetbe, amint máshová sem. A börtönszolidaritás azonban eleven, Földes Péter négerben fordíttat vele, hogy legalább a pénztelenség ne nyomassza.

Átmeneti sikerétől vérszemet kap a szerv és megint túllő a célon. Nem elégszik meg sarokba szorításával, mutatósabb eredményre áhít, a nyilvánosság előtt szégyenítené meg. Póruljárt lógósok címen leleplező cikket irat az Esti Hírlapban. De kilóg a lóláb, az ÉS-ben Frank János kel a védelmére. Még sajtóvita kerekednék egy ellenzékiről! Tüstént visszakoznak. Horváth rendőr százados egyszer már föladta a „Kukkolós" kampánytervet, most sem állíthat rá újságírót, akihez mintegy véletlenül eljuttatná az erkölcsrendészet dokumentációját.

Úgy látszik, golyóálló pasas!

Pedig megroskad a küzdelemben. Akármennyire szívós, a stressz megviseli. December elején orvoshoz fordul. Idegkimerültséget állapítanak meg nála, és olyan zárójelentést kap, ami felér egy menlevéllel: üldözési mánia. Erre már bazírozhat, és ő nem hagyja ki az alkalmat: leszázalékolását kéri.

Ha megkapja, oda a szervek utolsó reménye, hogy megszorítsák. A rokkantnyugdíjazással egyszer s mindenkorra fölmentik a munkakerülés vádja alól, mi több, némi aprópénzt kap, amiből legalább a havi rezsijét fedezheti.

Még kicsusszan markukból egy „F" dossziés személy!

A hivatal közbelép. Szentendrei fedőnevű ügynöke pszichiátriai kezelés örvén már úgyis ott sertepertél, általa a teljes „egészségügyi vonalat" mozgósítják. A társadalombiztosítás adminisztrációja jó gazda gondosságával lépjen fel a szimuláns ellen! Kérjen felülvizsgálatot, újólag tekintse át a dokumentációt és hozzon új határozatot! Csakhogy a közintézmények átkozott tehetetlensége miatt lekésnek a vonatról, és az orvosok számára is presztízskérdés, hogy megvédjék korábbi – esetleg elhamarkodott – diagnózisukat. Nyugodt szívvel vállalják az összetűzést, elvégre hazai terepen mozognak. Annyi szakmai összetartás maradt bennük, hogy nem tesznek keresztbe egymásnak, különösen, ha a kolléga

nagynevű orvostudor és aligha maradna adósuk a válasszal. Inkább fordulnak a basáskodó hivatal ellen, mintsem egymás torkának ugorjanak.

Harmadszori nekifutásra leszázalékolják Gyurit nagyothallás és psyhopatia miatt. A hivatali kombinációk újabb halmaza jut selejtezésre. Egy pszichés okokból rokkanttá nyilvánított embert mégsem foghatnak perbe szexuális kicsapongásai miatt! Nyolc évvel szabadulása után nem indíthatnak ellene nyilvános eljárást. Megállja a helyét a nagy létszámú és korlátlan hatalmú állami szervezettel szemben, sőt, diadalmaskodik felette.

Hogy csinálja?

{ }

Pillanatnyilag ugyan nem aktuális a felelősségre vonásod, de továbbra is sakkban tartanának. Élniakarásodon háborognak és elfogadhatatlanná tennének. Még ha kényszerűen – az elévülés folytán – mentesítenének is a büntetett előélet következményei alól, arra ügyelnek, hogy egyetlen pillanatig se nyújtózhass el gondtalanul.

De kinek magyarázok? Egy női hasonmásodhoz beszélek, a képzeletemben himbálódzó alteregódhoz vagy máshoz? És ha ebben a hajnali imádkozó reszketésben azt sem tudom, kinek mondom fel az evangéliumodból vett szentleckét, hogyan tisztázhatnám: ki szólít? Ideje visszahullanom oda, ahonnét előfurakodtam, és ahová előbb-utóbb megtérek, a fénytelen, tompa sötétbe, hol senki sem firtatja többé, ki vagyok. Minden nap újra meggyőződhetek alkalmatlanságomról.

Kívül tágasabb!

Elkábít a múlt és nincs többé holnap.

– Ne szublimálj – könyörgök –, mi másért jelennél meg, ha nem azért, hogy újat hallj magadról? Akárki legyél is, tisztában kell legyél azzal, amit művelsz! Egy tanár sok mindenre megtaníthat, ha kivárod az óra végét.

Szerelemről meg csip-csup magánügyekről fecsegünk, legkevésbé éppen a történet velejét firtatjuk: minek küzdesz olyan konokul a kommunizmus gyermek-, ifjonti-, felnőtt-, majd aggastyánkori betegségeit egyszerre fölvonultató szovjet típusú diktatú-

ra ellen, és minek kerget hasonló furorral a karhatalomként reinkarnálódott, belső elhárítássá finomult ÁVO?

Ha leány alakjában kerítelek meg, talán csak azért teszem, hogy ne kelljen mentegetődznöm érzéseim miatt. Egy női test franciásan ívelt, filigrán edényébe önteném mihaszna vágyaim.

Csúful rászedett! Becsapott, átvert, pedig valamilyen oka csak lehet annak, ha ingatag ballon gyanánt lebeg fölöttem, míg én ragacsos bizalommal csüngök emissziós nyalábjain. Mióta az obsitot megkaptam – azaz meg kellett volna kapjam, az állam ugyanis nem siet adósságai törlesztésével, mi pedig, hitelezők, sorban állunk, ki pénzét, ki áruját, ki munkáját, ki meg eddigi gondját kölcsönözte a nagyúrnak –, utolsó lettem és akként is kezelnek. Mit sem várnak tőlem, és ha a gyászjelentés helyett engem pillantanak meg, kiütközik arcukon a méltatlankodás: még él? Vén kenyérpusztító, minek rontod a levegőt?

A közelemben imbolyog, orrunk szinte összeér.

– Turcsi az övé, az enyém meg hegyes, lehetne más, mondd, ilyen kellemes?

És belenevet a képembe.

Kis hülye, minek rémisztgetsz?

– Ha már veszítenek, életszerű volna, ha rögzíteném, hogy felsőbb utasításra cselekedtek!

Csiklandósabb dolgokat is susoghatnál a fülembe! Ingerülten kapom félre a fejem, birizgálsz leheleteddel.

– Ugyan ki előtt mentegetődznének, talán más is beleolvashat a dossziéba?

Lehunyom szemem, ilyen közelségből az optika már torzít és nem szeretném látni, mint csúfulsz el. Jómagam sem festhetek Adonisz gyanánt e tükörben.

– A bokájukat azért összecsapják a Gazda előtt! A hatalom forog kockán és nem két krajcár a működési költség. Ötven forinttal kiszúrhatják a Bihari-félék szemét, az apparátus viszont mégsem bagóért dolgozik. Csak a lehallgató-készülék mennyit kóstál, amit barátnőjénél szerelnek föl! Az engedélyezését komoly felderítés előzi meg, azután jön a megvalósíthatósági tanulmány: technikailag kivitelezhető-e, és ha igen, mekkora kockázattal? Tartanak a lebukástól. Idáig fél tucat ember munkája, a precízen kidolgozott elhelyezési terv és a jóváhagyása pedig másik fél tucat vezető idejét rabolja. Társadalmi kapcsolatokat kell mozgatni, legendákat kiagyalni, fedésről gondoskodni: postai szerelést végzünk, telefonosok vagyunk, stb. És akkor még el sem távolították az érintetteket otthonukból, nem ellenőrizték ismételten a dekonspirációs lehetőségeket. Odakünn biztosítók állnak készenlétben és sofőrök, hogy adott esetben elmenekítsék a bajba keveredetteket. Esetenként harmincan-negyvenen foglalkoznak egyetlen kis poloskával, amivel pedig Dietrichstein egymaga is elbánt.

A különleges rendeltetésű titkos szervezetek lassúsága és pusztító falánksága szörnyen körülményessé teszi az aprócska lyuk mennyezetbe fúrását, amin át lebocsátható egy mikrofon. Holott szó sincs törvényi akadékoskodásról, a kezük szabad, nem köti jogi szankció, erkölcsi fenntartásaik sincsenek.

– És az image? – kuncog belülről.

– Noha hatékonyság tekintetében messze elmarad a kívánalmaktól, a virtuális valóság úttörő szervezeteként tevékenykedik. Évtizedekkel korábban már olyasmire készül, amire egyetemes szükség csak most, utólag mutatkozik.

Érintése kioltja belőlem a szellem tűzét. Tunyán heverek ágyamon: történjen, aminek történnie kell! Hatalmát fölöttem is vegye át a káprázat! Már érzem is a bódulatot.

– Egy kis smink, némi fölpamacsolt púder és a viharedzett ávós, esetleg a börtönviselt reform-kommunista szikár alakja kigömbölyödik. Piros, micsoda találó, emblematikus fedőnév! Pikánsan csendül egybe a volt belügyminiszterével, és új teret nyit a képzeletnek. Mennyire unalmas a politika férfias világa! Az összecsapások áporodott tornaterem-szagúak. Lépjünk ki a mácsós homokozóból, és töltődjünk föl szexussal! Nő nélkül érdektelen a mese.

– Perverz disznó, mi tetszik neked Piroson?

– A baby-doll. A hatvanas évek megkésett, innét végképp elmaradt szexuális forradalmáról szólva, akkortájt semmi kivetnivalót sem találtak abban, ha egy minisztériumi titkárnő csoportban kefél börtönösekkel. Valamit hallanak harangozni az örömelv felől.

– Fölhívás keringőre?

Feledhetetlen, csibészes rándulással húzódik mosolyra szájának sarka meg a szemzuga.

– Veszélyt szimatol. Már az is jókora kalamajkát okoz, mikor szülei találkoznak emigráns bátyjával Jugoszláviában! Külön lebuktató-brigád sorakozik a határon, hogy az átcsempészett üzenetek elfogása révén megzsarolja őket. Az apa óvakodik ekkora szamárságtól, újabb családi összeröffenést viszont a hatóság nem tűr el, igazolódik tehát előérzete: visszadobják útlevélkérelmét, amihez taktikusan még egy lengyelországi meghívólevelet is csatolt.

Ne lapogassák egymás hátát a Beszkidekben! Elnézéssel nem jutalmazzuk az ellenforradalmi csőcseléket. Kérése momentán nem aktuális, előbb változtasson politikai nézetein, és szüntesse be áskálódását, azután majd visszatérünk kéréséhez.

– Örök ellenlábasok, mekkora gyerekség! – az imént még éles kontúrjai szétmosódnak a levegőben.

– Várj csak, ne siess úgy! Még hogy vetélkednek? Naiv elképzelés. Melyik testvér nem? De amint kilépnek a család feszes köréből, vége az ellenségeskedésnek. Oka egyiküknek sincs rá, jól

meglennének egymással, hiszen éppen azt kínálják, amit a másik nélkülöz. Bátyja pénzt, nyugati kapcsolatot, külföldi információkat, ő pedig megnyugtató gondoskodást az itthon maradottakról és hazai híreket, adott esetben a hazalátogatónak még hálótársakat is. Mások előtt alakítják a féltékenyt.

Könnyű asztrálteste végiggördül rajtam. Súlya nincs, szöveteimbe sem préselődik, csupán kemény domborulatainak hengerlését érzem. Valósággal beléhomorulok, izmaimat sem merem kifeszíteni, nehogy elillanjon a varázs. Lám csak, meg kellett vakuljak és süketüljek ahhoz, hogy ifjúságom néma kívánkozása után a szóba dermedt várakozáshoz is fölbátorodjam.

– Egérutat keres, és ha nincs hová bújnia, irány a tébolyda! Aranyat ér egy diliflepni. Mint börtönt viselt, a legkiválóbb orvosokból és pszichiáterekből válogathat. Azokat sem köti vele szemben a szakmai tisztesség, bátran támogathatják egykori fogolytársukat. Intézetük nem csak enyhely, hanem menhely is! Cáfolják meg a diagnosztizált idegkimerültséget, ha tudják! Némi gyakorlással egyébként is profin szimulálható a felülvizsgálatok során. Megerőltetnie sem kell magát, elég pofont kapott már, és akkora stresszben él, amekkorától egy élsportoló is kidőlne.

Pihenés, megnyugvás, magány.

Kimerült szervezete regenerálódik a szanatóriumban, és ha kezelése talán szokatlan is, azon sincs okunk meglepődni, helyzete ugyanis nem mindennapos. Vagy ez kései betoldás, az utólagos lejárató kampány része, ahogy másnál is, még egy Bibó se maradjon tiszta?

{ }

– Útban van. Pimasz szabályszegő. Azt már tudják, hogy átverte őket, és gazdag irodalommal távozott a börtönből, mi több, azóta is szorgalmasan forgatja a tilalmas írásokat. Vélhetően bekapcsolódnék valamilyen forradalmi szervezkedésbe, amit egyszerre rettegnek és kívánnak, hiszen nincs nyugtalanítóbb a gyanúsak hiányánál! Egy zsarnoki kényuralom nem lehet meg többé-kevésbé pontosan körülhatárolható ellenzék nélkül, máskülönben váltig törheti fejét, hogyan tegye megragadhatóvá a nyíltan sehol sem mutatkozó ellenérzéseket! Osztatlan lelkesedés nem fogadja az erőszakos föllépést, és berzenkedés nélkül kevesen engednek a rendőr nyers „jószavának". Zömüket apró engedményekkel is megvásárolhatják: koldus-fillérekkel, nyomorúságos, mégis biztosnak látszó kenyérrel. Hálásak lehetnek, ha békén hagyják őket! De mindig akad néhány érzékeny széplélek, az elszenvedett kárt társainál mélyebben átélő neurotikus szerencsétlen, balsors verte elégedetlen. Az efféle hőzöngőnek ugyan nem engednek teret, mégis folyvást rettegnek tőle: vajon hol és mikor tör föl a benne lappangó feszültség?

A mártíromság sem ott kezdődik, ahol keresztre feszítenek. Sokáig válogatnak előtte a kiszemeltek között, és kitartóan idomítják őket leendő szerepükre. Noha alkalmas rá, elszántsága ijesztő, hiszen maga ajánlkozik a passióra!

Ki is szemelik a következő autodaféra, pedig hihetnének az ügynöki jelentéseknek, hogy nem mulasztja el a szükséges óvintézkedéseket. Az első házkutatás után többé már a családja sem kételke-

dik abban, mi következik, de tudja azt is: a statáriális állapotok múltán a bíróság előtt immár nélkülözhetetlenek a bizonyítékok.

Az ávónál viszont még a disszidálási kísérlettel gyanúsított Csukás Endre és társai ügyéhez hozzácsapják az övét, hátha akad valami, amivel megvádolhatnák a feljelentési kötelesség elmulasztásán túl is! Nemtörődömségüket mutatja, hogy mindössze egyetlen használható vallomásról gondoskodnak. Négy nappal figyeltetésének elrendelése és három nappal az '57-es ítéletének bekérés után kezdik csak puhítani az állítólagos tanút. Panamázásért idézik be, jól ráijesztenek, majd beszéltetik, és mai kifejezéssel élve vádalkut ajánlanak: ha további bűncselekményeket tár fel, mentesül a csalás jogi következményei alól. Egy pincérnő bizonyára tud számolni, és hajlandó lesz az együttműködésre!

Ijedtében fecseg a szerencsétlen. Amikor pedig azzal etetik, hogy a legkevésbé sem érdeklődnek politikai esetek iránt, kettőzött buzgalommal mesél róluk: Gyuri még a német attasénál is megfordult! Sőt, fölvette a kapcsolatot a szépemlékű indiai követtel. Sok újat ezzel persze nem mond, céljuk azonban nem az információszerzés. Maguk adnák a kisasszony szájába, amit hallani szeretnének.

Ha nyitva tartják szemüket, a riadtan kapkodó gyanúsított majd önmagát leplezi le! Tévedni méltóztatnak.

A nyomozás operatív szakasza februárig húzódik és a felettesek már türelmetlenek, sürgősen elő kell rukkolniuk az eredménnyel. Kénytelenek előzetesbe rántani, amitől egyszeriben formálissá válik az eljárás és fölsejlenek a határidők. Gyurit sem a gólya költötte, kihallgatói pedig nem boldogulnak egy börtönössel.

Legnagyobb fejtörést elkobzott telefonregisztere okozza, olyan akár egy vádirat, alibit kell találnia minden egyes névre, számra! Rendszerint úgy kezdődik a mentség: zárkatársam volt – elvégre ki nem volt az széles e hazában? –, címét még a börtönben adta meg. Szabadulásom után egyszer fölkerestem, hogy nem tudna-e

munkát szerezni. A magyarázat végül azzal zárul: legföljebb ha véletlenül találkoztunk.

Társainak is elég idő jut a töprengésre, az összeesküvés ténye így nem igazolható. Arra sincs bizonyíték, hogy tevőlegesen segédkezett volna Csukás disszidálásánál. Ilyen apróságok persze nem hozzák zavarba a vádhatóságot, noha a külügyminisztérium jogi osztályának egykori vezetője – amennyiben erre módja nyílik egy tényleges, nem csupán formális bírósági eljárás során – kellő jogi erudícióval siet fia segítségére. Tanácsai teszik-e, vagy az örökölt szellem, mindenesetre Gyuri okosabban védekezik ügyvédjénél, és nemegyszer kifejezetten az ajánlata ellenére dönt.

Arról is csak későn értesül a vádhatóság, hogy a tanácsvezető bíró régi ismerős, akiben eleven még a testületi szolidaritás, és fölülkerekedik a népbíróságon szerzett fegyelmen.

Ahelyett, hogy jófiúként csöndben meghúzódna és beérné a megítélhető legkisebb büntetéssel, Gyuri vakmerő állítással hozakodik elő: kétségbevonja a koronatanú szavahihetőségét! Börtönös tapasztalatai vezetik, vagy fülest kapott? Vakmerő lépés, ám fél esztendei előzetest, valamint nem kevés jogi csűrés-csavarást követően a Legfelsőbb Bíróság is kimondja a III. rendű vádlott felmentését bűncselekmény hiányában.

Újabb fordulópont, talán a rendszer történetében is.

Pedig közel sem a jogállamiság győzelme ez a brutalitás felett, mindössze az újjászerveződő civil társadalom egy apró diadala az öntelt hivatalon.

Joviális nyáladzásom láttán mintha hátrébb húzódna, már-már köddé foszlik újra, ellebeg.

– Akármennyire manipulálták is egy működő rendszer törvényei, eljárási szabályai, mégis csak előírások, melyek adott esetben, ha figyelemmel tanulmányozzuk és kellő ügyességgel alkal-

mazzuk őket, a hatalom ellenébe fordíthatók. Erre nincs fölkészülve! Mihelyt a személytelen intézmény húzásaiért egyes hivatalnokainak kellene jótállniuk, máris recseg-ropog a gépezet. Senkinek sem akaródzik önszántából felelősséget vállalnia olyasmiért, amiről tudja, hogy alávalóság. Inkább ejti az ügyet.

Pimasz a hangja, én meg az üres léggel hadakozom. Mi az öreg, hajtod a legyeket?

– A tárgyalás végeztével sokan gratulálnak. A jó példa ragadós, mégse legyenek illúziói, mindössze az első menet volt, a meccs nem ért véget. Avult módszerekkel dolgoztak és nem nyomhatták le kajakra. Mást kell kiötleniük és ők is leleményesek. A konszolidációs időszakban illik kerülni a politikai pereket, inkább a hittan oktatóit, a nekibuzdult térítőket csukják le bosszúból Mindszentyért, jut idő tehát újabb vádpontok kifundálására. Végtére is, ha jól megfontolják, nekik is csak addig jó, ameddig szabadlábon van. Odabent zárkaügyeletes dolgozna rá, őutána pedig nem fizetnek prémiumot. Hol bukkannának még egy ilyen mágnesre, aki hasonlóan vonzaná a nyugtalankodókat, és mintegy prezentálná az elhárítás türelmét és jóindulatát a világ előtt?

Hálóba burkolják, de ügyelnek, meg ne fojtsák, ameddig el nem dől a háború vagy béke kérdése. Kész a terv az előbbire is, Gyuri azok között van, kiket a szocialista törvényesség példájaként „M" időszak esetén őrizetbe vesznek. Egy tudományos előrelátáson alapuló rendszertől joggal elvárható, hogy felkészüljön a rendkívüli helyzetekre, éppen ebből ered a Nyikolaj Szergejevics Hruscsov elvtárs által a 80-as évekre ígért, és minden bizonnyal a szabott időre felépülő kommunizmus többlete az imperializmussal, mint a kapitalizmus legfelsőbb fokával szemben! E szellemi fensőbbség miatt fújják le Vásárhelyi György őrnagy praktikus tervét is az ügynöki munka újszerű kombinálására: ameddig a hivatalból kirendelt kurva a dolgát végzi, társa

diszkréten kutassa át a lakást! E nemes elképzelés gyakorlati okokból is megtorpedózható, elvégre mi történjék ejaculació praecox esetén? Az intézmény renoméja mégsem függhet a gyanúsított magömlésétől! A szocialista rendszer erkölcsi magasabbrendűsége egyébként is kizárja a gyanús közreműködők alkalmazását. Még elszólnák magukat!

Szegény Csukásra rányomják a hét mázsát, míg vele – aki nem engedett simulékony ügyvéde tanácsának –, kezet ráznak barátai.

{ }

Múlt hónapban járt le az ösztöndíjam. A kéziratot is leadtam. Személyesen vittem el, így gyorsabb, olcsóbb, biztosabb. A titkárnő kezébe nyomtam, és mélyen a szemébe néztem, hogy emlékezzék rám. Csatoltam egy kurta levelet is, melyben fölajánlottam a kiadás jogát. Biztos voltam abban, kapva kapnak rajta, válasz azonban nem érkezett. Pedig kíváncsi lettem volna véleményükre!

Olvasatlanul vágták a többi lom közé.

Két hete kekszen és krumplin élek, az utcán sem bolyongok többé. Ha nagy ritkán leóvakodom a szemeteshez, kerülöm a postaláda környékét is, hadd folyjon ki belőle a sok mihaszna papír, amivel teligyömöszölik! Ajtót nem nyitok senkinek. Fiatalok a szomszédaim, nem aggodalmaskodnak. Tőlük napestig háborítatlanul ücsöröghetek a tükörképem előtt, és fogalmazhatom a semmit, amint hasztalanul igyekeznék valamivé lenni.

Tennivalóm nincs, mindössze a leépülésemben gyönyörködhetek. Lassanként megfeledkezem mindarról, amit valaha tudtam. Itt ülök tört rugójú barna fotelemben és az emléke is kiesik annak, ami után valaha epedtem.

Mi izgatott, mi őrölt? Legföljebb azután kínoz a vágy, hogy még egyszer, szembesüljek a tényekkel. Látni szeretném, nem tévedtem-e. Győződjék meg ő is, hogy mégsem vagyok olyan teszetosza!

Az egyetemi kampus nem okoz különösebb örömet. Miközben szuszogva kerülgetem a tócsákat, és besározódott cipőmön bosszankodom, mindaz elébem tárul, amitől rég búcsút vettem: az al-

kalmazott kiszolgáltatottsága, a munkaadónál uralkodó káosz, a főnökök ostobasága, a hallgatók lomhasága, a kosz, a rendetlenség, a pazarló nyomorúság megannyi tünete. Mennyire elhülyültem, ha saját feledékenységemről is megfeledkeztem!

És hol van még a szégyen, melyet akkor érzek majd, amikor belebotlom az első bamba kollégába, aki nekem szögezi a kérdést: hát te mit keresel itt?

Paméléba botlom. Jósorsom megkímél attól, hogy daliás kosárlabdázójára támaszkodjék. Egyedül érkezik és szemlátomást siet. Azt mondja: éppen az orvosához igyekszik valamilyen női bajjal. Közben fürkész tekintettel vizslat, majd – hogy nem reagálok fontos és mindenképpen rám tartozó bejelentésére – idegesen tudakolja, nem éreztem-e valamilyen szokatlant mostanában?

Ennyire kiütközött rajtam a téboly, hogy állapotomra már ő is fölfigyel?

De nem éget vagy viszket-e?

Engem gyanúsít?

Dehogy, ő ezt nem mondta, az időpont viszont stimmel. Jóindulatúan figyelmeztet, ne csodálkozzak!

Nem is azért jöttem. Őt keresem – kapok a karja után, és máris erősen dadogok –, szeretném megköszönni, akkor elfelejtettem, Dorka igyekezetét.

Abban sem vagyok biztos, hogy Gyuri módján tegezem-e, mint idegent, vagy kebelbeliként magázódunk egymással.

Gorombán fölhorkan:

– Mit gondoltál, honnét a francból szedte azokat a kurva papírokat? Ezek mindenütt ott vannak. Most aztán jól benyalta magát.

Legyint és faképnél hagy.

Szédelegve botorkálok haza. Miféle otromba tréfa ez? Tótágast állt a világ? Vizsgáztatnom nekem kellene, és ehelyett engem vizsgáztatnának? Ami nem mentség a bukásra.

Félresiklottak ösztöneim – klasszikus szindróma –, csak most árulták el, hogy a félelem, a rettegés és a gyűlölet átfordult szeretetbe. Attól pedig nem menekülhetek. Egymáshoz dörgölődzünk, összesimulunk, én meg beléveszek.

Az ifjúság enyém volt, hogyne gondolnék rá nosztalgiával. Mennyire kedveltem – vélem így, utólag. Kéjjel hajtanám ölébe fejem: üss csak, ne sajnálj! Jelents föl újra, küldd nyakamra gázosnak, villanyszámlásnak, végrehajtónak álcázott fogdmegjeid! Mit se tesz, ameddig szépnek emlékezlek, akár a könyvet, ami soha nem készül el.

A túljutás öröme lelkesítsen. Diadal már az is, hogy nem sitteltek le. Még csak el sem tángáltak. Hasonlóról aligha számolhatnék be újabb tíz-tizenöt év múltán. Micsoda mázli! Sokáig már nem is venném igénybe a szerencse kegyét.

Nem, semmi esetre sem.

{ }

Fütyülsz személyes sorsodra, történelmi indítékai sem izgatnak. A közös esélye érdekel, ha már cellatársak lettünk, miért is hunynál szemet összetartozásunk fölött! Nem éred be annyival, hogy átlapozd a kezed ügyébe eső dokumentumokat, összegereblyézed, szelektálod és boldog-boldogtalannak mutogatod, mint ránk tartozókat, ismerjük meg valamennyit! Pletykás vénasszony, hírharang egy járásnyi ország faluközpontjában, szegről-végről mindnyájan a rokonaid, ismerőseid vagyunk. És ha csak a maguktól hozzád eljutó írásokat terjesztenéd – elvégre mi kerülhet elő a szigorúan titkos archívumokból: kósza jegyzetlap, másodrendű információ-törek, kísérletképpen, szándékkal kiszivárogtatott félértesülés –, szüntelenül kutakodsz, és megvan a magadhoz való eszed, tudod, mit keressél és hol.

Fellebbezésedre beismerik, hogy annak idején, '56. október 30-án sem szöktél meg, jogilag szabályosan kiállított passzussal bocsátottak el, mégsem adják vissza elkobzott javaid. Olyan zavaros helyzet uralkodott a Fő utcai letartóztatási intézetben – állítja a hivatalos okirat –, hogy gondolni sem lehetett a bűnjelek előkeresésére és visszajuttatására. Noha megilletne az ártatlanság vélelme, eszükben sincs levonni a konzekvenciát, hogy ítéletük megalapozatlan, büntetésed pedig visszás és jogtalan; esetleg kártalanításra tarthatnál igényt.

Az operatív tisztek időről-időre fölmérik, kivel állsz kapcsolatban. Listájuk egyre bővül, hosszú oldalakra terjed. Egyetemisták

és veteránok, börtönösök és a büntetés-végrehajtás iskoláit messzire kerülő hoch értelmiségiek, alkalmi munkások, írók, zsokék, kurvák, jogászok és visszaesők, külföldiek – ott, ahol nem ajánlatos, sőt, egyenesen tilalmas –, kiátkozott emigránsok, tanyára száműzött kellemetlenkedők, perbe fogott gyanúsak sorakoznak rajta. Hírforrásra lelsz mindenütt, az ismeretek finom szálaiból hálót szövögetsz, legyen ami megóv az orvul támadóktól. Ha enynyien állnak melletted, kilátástalan, nevetséges próbálkozás az egyszemélyes forradalom?

Korunk érzéketlen a Don Quijote-i nagyság iránt, legföljebb ironikus felfogásban érdekli a hős. Kapható vagy rá, de csak fenntartásokkal. A kocsmai elégedetlenkedők naponta ismételt trouvailleja? Olykor ők is elnémulnak, hogy megbékítsék az ingerült világot. Bulitársaid zöme fogcsikorgatva ugyan, de térdet hajt. Engesztelő gesztusokat tesz, mert élni akar. Te nem alkuszol, pedig mondhatnád, hogy tulajdonképpen elfogadható a rezsim, és a helyzet objektív elemzése alapján még mindig a legkevésbé rossz.

Nem mentegetődzöl, hogy másutt többet akasztanak és érdesebb a kötél. Nem mosakszol, amiért ernyedten bólintottál és elfogadtad a gyilkosok paroláját, hiszen nem fogadtad el. Még csak oda sem bólintasz nekik.

Viselkedésed cinikus, arrogáns – a megfigyelők szerint. Sehogy sem fér a fejükbe, miként tanúsíthatsz olyan makacs ellenszenvet irántuk, mint amilyet ők táplálnak irántad. Egyenlőtlenségeink fölrúgása kellemetlenül érinti az egyenlőség apostolait, ráismernek benned az ellenségre és akként is kezelnek.

Állandósult félelmi rohamai ellen mások megfertőzésével védekezik az önkény: mélyen belénk oltaná a rettegést. Immúnis vagy, nyugtalanító kivételként úton-útfélen hangoztatod: mennyire megveted, gyűlölöd a kommunista diktatúrát, és akár helynökeit kikacagod. A nevetés pedig öl. Megrémülünk tőle, hiszen akkor is harsogsz, amikor nem vagyunk magunk. Választás elé állítasz: ha osztjuk vélekedésed, miért nem csatlakozunk hozzád? Ha meg túlzásnak ítéljük, minek hallgatunk szemlesütve, kizsigerelten is védenénk a hájas-tokásokat?

Próbára teszel radikalizmusoddal, mennyit viselünk el, és fuldoklásunk közepette mit ér meg nekünk nyomorúságos anyagi biztonságunk? Meglennénk talán engedmények híján is? A szervilis hajlongás sem nélkülözhetetlen?

Bátyád laza nonkonformitásában sem látsz egyebet a lukácsi örömtelen teoretizálásra vetett rózsaszín takarónál. Marx egyetlen értékelhető eredménye az önazonosság, de te sem elégednél meg a forradalomról szóló tanítás savanyú katedra-leheletével. Nem magasztosulnál a prófétájává, mint annyi lába megvetésébe görcsölt szerencsétlen, aki úgy belemerevült a dacba, hogy már élni is képtelen. A követendő példát keresed, miközben nemcsak a hatalmat provokálod, hanem a várakozásainak eleget tenni siető, egyezkedő barátokat is. Úgy élsz, ahogyan szükségleteid és vágyaid diktálják.

Az annyiszor szemedre hányt zabolátlanságod védekezés, zsarolhatatlanná tesz. Fölvágták a nyelved és rosszmájú vagy, mindenkire ráhúznád a vizes lepedőt? Hibáidat bocsánatos bűnnek tekintjük, mert nem fumigálhatjuk bátorságodat.

Egy forradalmárt visszás helyzetbe sodornak a hatvanas évek. Odaát, a dupla soros határzáron túl hivalkodhat kiválasztottságával, itt nem. Ott hasznos fölforgató, belépésre jelentkezve azonban már potenciális veszélyforrás. Mi szükség lenne a tudományos világnézet által egyszer és mindenkorra lezárt kérdések feszegetésére? Fejlődésünk gondjain majd segít nagy útmutatónk, a párt! Forradalom helyett a mindennapok forradalmiságának jelszavát ajánlja, copyright by Király.

Táviratozzunk a Fehér Házba: szabadságot Angela Davisnek! Énekeljünk protes-songot: „a tested sötét, a lelked fehér" – a B-közép még úgysem huhog. Nyilvánítsuk részvétünket a meggyilkolt néger tiszteletes hozzátartozóinak! Saját ellenzékijeink viszont nem kaphatnak útlevelet, papunk börtönben csücsül és egy virágvasárnapi körmenetet sem engedélyeznek.

Nyakig ül a pácban az elit következő nemzedéke! Hiába járatják a legjobb iskolákba, ha pallérozott elmével sem boldogul. Úgy bebetonozódott a hatalom, hogy esélye sincs megöröklésére. Mondvacsinált állásokban tengődik, emelkedés helyett leihatja magát NDK-sörrel vagy olcsó vodkával. A fából vaskarika feladványán töpreng, és a beléplántált balos ideákat kérné számon. Forró fejét előbb a nyíróolló, majd a hideg zuhany alá tartják, és ha még eztán is hőbörög, operatív figyeléssel tisztelik meg. Éber szemek vigyázzák a tiszántúli „Szerkesztők" nacionalizmusát éppúgy, mint az „Összetartók" fedőnevű balos csoportosulását. Embernek maradni bajos vállalkozás ebben a halottait temetetlenül, fogalmait tisztázatlanul hagyó, eszméit és értékeit szétkenő világban.

{ }

Ülj mellém!

A helyemben mihez kezdenél? Söröznél a tévé előtt, csatornaváltóval a kezedben ugrálnál egyik nyilatkozó politikustól a másikig? Bámulnád rezzenéstelen képüket, amint merev tekintettel a szemedbe hazudnak? Ki mellé tennéd le a garast, ha valamelyik pletykalap agyonhajszolt riporterének eszébe jutna, hogy a nyári melegben elcsúszik még egy kis szenilia is a múlt idők nagy tanújától? Akadna ember – nem PR-os kreálmány –, akit említésre érdemesítenél? Irányzat, amitől ne lelne ki a hideg? Tábor, amelyiknek környékéről fintorogva ne menekülnél: büdös van, rohad valami? Melyik csapatba igazolt, miféle dresszt húzott régi elvtársat kedvelnél? A politikai osztálykiránduláson balról jobbra, vagy jobbról balra tántorgót? Az emelkedett szavak tetszenének, vagy a biztos tippek, a józan helyzetértékelések vagy a haza iránti elkötelezettség, fajunk védelme vonzana, vagy a szabad nemzetköziség? És ha egyik zöldséget sem kajálod meg, mit venne be a gyomrod?

Még hogy tudsz magadról.

Az kevés.

Vajon tudnak-e rólad illetékes helyen, odafent is? Számon tartanak a különféle médiumok szerkesztőségében, mobiljukba pötyögték telefonszámodat, és téged faggatnak az időjárásról, a legnőiesebb divatról, a legújabb viccről, a legasztrológikusabb jegyekről, az esztétikum legfontosabb sajátosságáról, vagyis minden legről? Cseverészés közben – ott a reklám helye – azt is megemlítenéd, hogy soros kitüntetésedet éppen most vetted át az

ügyeletes kormánytól, és díszkiadású köteted fölkerült a toplistára, alig győzöl eleget tenni már a felkéréseknek?

Öntudatosan és gerincesen nézhetnél a világra egy nyitott sportkocsiból, egyetlen legyintéssel intézve el – a titkárnőmre tartozik – a hamis számlákat, ügyvédi felszólításokat, végrehajtói fenyegetéseket árasztó intézmények támadásait? Átutalással, esetleg zsebből – en cash – fizetsz? Vagy továbbra is megfellebbeznéd galádságaikat, beperelnéd a csalókat, jogi útra terelnéd a jogellenes intézkedéseik elleni küzdelmet? Azt hiszed, emberszámba vesznek?

Hová fordulnál most: talán egy bírósághoz, ahol évek múltán kerülhetsz csak sorra, mivel a polgári jogegyenlőségre hivatkozol, más, nyomósabb érved nincs. Ha nyernél is, mit ér az igazad? Tanult kollégáid, az erre szakosult ügyvédek, egyébként a végtelenségig húznák pöröd, jobban mondva addig, amíg ki nem múlsz az árnyékvilágból, vagy az ügy el nem évül. Miből finanszíroznád költségeit? A minimálbért sem elérő rokkantnyugdíjadból – amit néhány tízezer forintos javításra adtak múltad homályos foltjai láttán – nem telik.

Rossz hírbe keverednél: most kommunistázol, netán az vagy?

Mihez kezdenél egy széthullt és részeiben is működésképtelen rendszerrel? Úgy hiszed talán, ma is bátran hagyatkozhatsz a Mari nénik és a Béla bácsik kötelességtudatára? A diktatúra persze előírja, mit láss, hallj, érezz és gondolj, Te meg azt hiszed, félrefordíthatod tekinteted, másfelé fülelhetsz és ragaszkodván saját észjárásodhoz, új érzéseket plántálhatsz mindenkibe?

Befolyásos alkuszokkal, törvények fölött álló tanácsadókkal vitatnád meg: melyik buliba érdemes beszállnod és honnét kell időben távoznod? Vagy zsíros kenyeret osztanál? A csepeli gyárkapu nagy útmutatója már régen a szoborparkban várja a kegyes madarakat, és előtted még mindig hosszú sor kanyarog, túlnyúlik a kereszteződésen. Elég a zsírod és kenyered?

A szólás szabadságáért küzdenél? Ugyan, milyen nyelven? Kitől hallottál utoljára értelmes beszédet? Rádiózol még, és nem sajog a füled, vagy többé már be sem kapcsolod hallókészülékedet? He? Süket vagy?

Nézz rám, Gyuri! Hát érdemes?

A világ tébolyult.

Akármint igyekezzek, mégsem követhetem elég gyorsan az eszméletvesztésbe. Te képes volnál rá? Igen, neked még ez is sikerült. Én meg hiába zárkózom szobámba.

El kellene feledkezni a múltról, a személyes tapasztalatokról. Nem gondolni többé magukra hagyott hallgatóimra, az egyetemre, a tanításra, vagy akár a keksz édes egyhangúságára. Nem aggódni a kimerülő teásdoboz láttán, nem félni attól, mi lesz, ha rájönnek, hogyan zárhatják el vízcsapomat. A villanyt már elvették, orvul iktattak ki a hálózatból. Amikor kialudt a fény, azt hittem, valami rövidzárlat, kitapogatództam az előszobába, hogy seprűnyéllel taszítsam helyre az automata biztosíték kallantyúját, de hiába pöcögtettem, mert peckesen meredezett, és csak egy ajtórésen becsúsztatott sokszorosítvány tudatta, hogy miután többszöri felszólítás ellenére sem törlesztettem díjhátralékomat, „megszüntetik felém" a szolgáltatást. Láthatnád pedig a szakadt redőny résein beáramló utcai közvilágítás fényében, hogy milyen készségesen idomulok a korkívánatokhoz. Egykettőre semmivé leszek már, mindössze a csöpögő víz árulkodik majd rólam a klotyóban.

Nem létezünk már, mindannyian halottak vagyunk.

Az idea elimbolygott. Akármint hívom-szólongatom, nem tudom újra megidézni. Nem mártóztál a vénülés örömeiben, pedig mi mindenre rászed egy elhatalmasult rögeszme! Röhögök magamon is, mert képzelgéseimtől már nem különböztethetem meg a valót. Ennek következményei a legkevésbé sem izgatnak. Bomlá-

som azonban elmásít téged is, és akkor hiába a Szép Könyv piszkozata, mindkettőnk munkája kárba vész és elfoszlasz te is. Ki állna jót azért, amit rólad mondtam? Egy eszement kusza emlékei csupán a lelki működés zavarait illusztrálják, ismereti értékük nincs. Jobb megfeledkezni róluk.

Ahogy bizonyára teszik is.

Megint dörömbölnek az ajtómon. Ordítoznak, hogy tudják: itthon vagyok, és nem érnek rá órákig ácsorogni. Foglalás lesz!

– Jegyzőkönyvet veszek föl az esetről – fenyegetődzik egy rekedtes hang.

Megragadom az ajtófélfát. Remeg minden tagom. Külön inog, csuklik a boka, a térd, a csípő, még a karom is reszket, noha azzal támasztom és feszítem az ajtószárnyat. Testem, akár egy üres hajléktalanszatyor, dülöng a szájakból süvöltő léghuzatban. Ha sokáig ostromolnak még, összecsinálom magam.

Szólni sem bírok, visszafojtanám a lélegzetemet is, nehogy felnyögjek. Pokolba a jus murmurandi jogával! Mire jó az?

Hogy megidézzelek, nem kell ahhoz sírkő, tábla, fondszám vagy projektor, még csak megbízás sem.

Pokolba velük, Gyuri!

{ }

– A fene, ruszkik.

És mekkora felhajtással! Ormótlan páncélosok hernyóznak egymás után, részeg sorban, hol lemaradva, hol meg sűrű, bodros füst eregetése közben előre lódulva kacskaringóznak, mintha egy groteszk pedagógiai program keretében az interferencia jelenségét illusztrálnák az Arany János utca lakóinak. Képtelenek az egyenletes térköz tartására, feltorlódnak, széthúzódnak, hol erre, hol arra térnek, talán a rájuk leselkedő veszélyt próbálnák ekként csökkenteni a szűk helyen, hol nincs elegendő tér egy fordulathoz, de még oldalazó kitéréshez sem? Járdától járdáig szikráznak, csikorognak, hogy kínjában remeg, csattog, vinnyog a környék összes, tokjából előkívánkozó ablaka.

Az ablak?

Amint a csipkefüggöny szegélyét meglebbentve a jeges üveglapnak feszíti homlokát, külön-külön és együttesen érzi az alatta két emelet mélyen átvonuló hadoszlop motorjainak dohogását. Amennyiben hallójáratait eltömné az álom távolság-ködéből, egzotikus képzelgéseiből, és az előző napi kimerültség szúrós gyapotjából összegyurmázódott csomó, homlokcsontja, lábszára és karja akkor sem hagynák tájékozatlanul. Dacára annak, hogy szinte még tart az éjszaka, talán nyolcra járhat, fölverte az ágydeszkákból, a matracból, sőt, a párnájából is szakadatlanul áramló remegés, amihez csak most, hogy idekint ácsorog, mezítlábasan a kihűlt szoba bánatos parkettáján a jéghideg ablak előtt, csak most társul a mindegyre erősödő dübörgés.

Mennyien vannak ezek?

Ameddig rézsút ellát, mindenütt tankok, páncélozott csapatszállítók. A Dunának tartanak és az osztag eleje már ráfordulhatott a rakpartra. Amióta itt áll sóbálvánnyá meredten, a késlekedő Lótné méltó párja, annyi pufogott el, hogy az élen haladó bízvást a folyamba sétálhatott volna! Az erkélyről talán átláthatná a teljes harckocsioszlopot, de máris hallani véli – pedig ebben az infernális káoszban úgysem jutna el füléig – anyja riadt sivítását: gyere el onnét, Gyuri!

– Bejöttek, hát mégis csak bejöttek – így szól Hanzi rekedtes jó reggelt!-je.

Mindnyájan fönt lehetnek már. Vera bizonyára a konyhában tesz-vesz, és mintha motozás hallatszana a cselédszoba felől is, ha nem nyomná el az élenjáró szovjet Vörös Hadsereg pléhkasznijainak förtelmes duhogása, ami úgy beleeszi magát a falakba és tartógerendákba, hogy – mint földrengéskor – remeg az épület. Táncot jár a velenceit utánzó békebeli csillár ezer üvegfüggője, korántsem mutatós, kánkánszerű ugrásokkal. Ha gyorsít a konvoj, mivel rálőnek vagy telibe trafálják egy benzinespalackkal a világ legfejlettebb szocialista hadiiparának farnehéz szörnyszülötteit, menten leszakad. Korántsem a robbanástól, ami csak jóval később következnék be, mikor a lángok elérik már a fölhalmozott lőszert, hanem a válaszra bődülő ágyúktól. Egyetlen ablak sem maradna épen, tokostul fordulva le szétcsattannának a járdán. Ilyenkor élő ember nem merészkedik elő, gépek uralják a világot. Mintha láthatatlan vassodronyon rángatnák valamennyit, úgy jönnek, egyre jönnek szakadatlanul.

Talán már az utca vége előtt lefordulnak, és egyik sem balra, a pártház irányába! Másfele tartanak ezek, a Kossuth térre igyekeznek. Nekihajtanának az Országháznak?

– Gyuri!

Apa nyirkos tenyere.

– Gyere, a rádió.

Hallból már áthurcolták a nagy világvevőt a cselédszobába, a mindent betöltő moraj az udvar felől valamivel szordínósabb lehet. A csöves készülék egyik oldalára Erika borul Verától kölcsönzött pongyolájában – milyen slampos, lesz mit hallgatnia! –, a másikra Tamás. Előttük Zádor Pali guggol. Akármi legyen, ha nem a nagy odaborulástól kissé megnyílt slafrokba mélyed!

Nicsak, a Szentháromság. Micsoda idétlen vicc ez már megint? A mindig kínosan pedáns, kifogástalan modorú Ambrus – példát vehetnél róla, kisfiam! – apa helyén feszít az öblös fotelban. Karfájára könyököl és a lehetőségekhez képest szilárdan aládúcolja remegő fejét.

Mindnyájan a zöldes varázsszemet bűvölik, a késő-reneszánsz életkép rejtélyes enyészpontját, pedig csak Beethoven harmadikja recseg a sustorgó, agyonnyúzott lemezről.

– Hírek? – szuszog hátába a rémült Hanzi.

Tabló. Ki hiányzik? Egyedül a bátyja. Alighanem Budán rekedt, elaludt megint, és ilyen forgalom mellett nem jöhet át a Lánchídon.

Szép kis vasárnap, ne is beszéljünk róla!

Mégsem ülhet napestig az anyja szoknyáján! A rádiót meg fújhatják. Végleg elnémult nem sokkal azután, hogy odasomfordált. Hiába csavargatták. Ambrus szerint Háy búcsúzott az élettől és a felesége, több nyelven is.

Azóta talán már lepuffantották őket – ami egyébként szinte kizárt. Legföljebb véletlenül, mintegy a jóslatot beteljesítendő, hiszen falra festették az ördögöt, ami megjelent. Neki viszont még egy golyó sem jutott, hát ez képtelenség! Minek szabadult meg akkor az ávósok karmaiból?

Minél hamarább el kell jutnia az ONB-be, hogy tájékozódjék a helyzetről. Nem várhatja meg, ameddig bátyja előkerül, és ismerteti a legfrissebb kávéházi pletykákat. Különben sem arrafelé születnek most a hírek! Az ismétlődő fegyverropogás, a hol sűrűsödő, hol ritkuló robbanások tájolása szerint azok most a talponállókkal és benzinkutakkal jobban ellátott külvárosból várhatók.

Mi lehet odakünn?

Már repülővel is támadnak! A folyvást ismétlődő mély döndülések alighanem nehéztüzérségre vallanak. Nyílt város ellen! Utoljára '45-ben döngették ennyire, akkor kiszökött röplapozni.

Vegyük elő a józan eszünket! Még egyszer nem sétálhat a csapdájukba olyan hányaveti, nemtörődöm módon. Akkor se tenné, ha zöldfülű újonc volna, de most? Magyarázni sem kellett, gyermekfejjel magától értetődő volt, hogy vigyáznia kell magára, egy évtized múltán pedig minden óvatosságról megfeledkezik? Tizenkét évesen sárga csillag nélkül is magabízón ugrált a tébolyult káoszban, holott bármikor elcsíphették volna, és akkor irány a rakpart! De rutinosabb, pimaszabb és szemfülesebb volt, semhogy retiráljon, vagy hülyeséget csináljon. Mostanra elgyávult, ellustult? Ha egyszer merészen körültekintő lehetett, másodjára sincs joga a sihederes könnyelműséghez.

'44-ben valahogy otthonosabban mozgott, ismert minden beszögelést és – oda-vissza – kilövési eshetőséget. Az ellenfelek persze nyílt sisakkal küzdöttek, most meg tele a Belváros civilbe bújt, rejtőzködő ávóssal! Ki tudja, a testvéri tankok hallatán nem bukkannak-e elő újra, ahogy kilenc napja, a Mérleg utca sarkán.

{ }

– Állj! Kezeket föl!

Szédeleg a kimerültségtől, két napja nem aludt. Végigküzdötte a Rádió ostromát, és hol ide, hol oda verődött azután. Foglyot szabadítani még Gödöllőre is elment a csapattal, de akkora tűzzel fogadták őket a helyi kapitányságon, hogy szégyenszemre visszakullogtak. A Versenyáruháznál ütöttek tanyát, a Rákóczi út szinte vonzza a páncélosokat. Azt hiszik, egykettőre áttörhetnek ott.

Védekezni kell! A Dohány utca felé nyíló hátsó raktér szükség esetén egérutat kínál. Hasonlóként gondolkodnak a Royal Szállónál is, a városi gerillaharc nem igényel különösebb stratégiai érzéket, mindössze némi helyismeretet és kurázsit.

Hazafelé támolyog, minél hamarább ágyba kerülne már. Az utóbbi órákban életre szóló benyomás érte, kimerítette a harc is. Hiába próbálta, nem tudott elaludni. Lehetetlen hozzászokni az örökös fegyverzajhoz! Hajnali négy, a város felett mintha pirkadna. Lilás-bordón dereng az ég, a sorozatlövők vörösen izzó lövedékei világítják be, szaggatott vonalakat húznak mindenfele. Idesejlik a távolból a zsírként égő tankok fénye is.

Fájront, váltás, gyerünk pihenni!

És a sarkon géppisztolyosokba botlik. Egyszerűen kiestek a látköréből. A fene se számított rájuk! Elszöktek az összecsapások elől, és most itt, palotájukban rejtőznek az ávósok, mindössze néhány lépésre az otthonától?

– Magasabbra kutya, mert keresztüllőlek!

Zsebében ugyan ott a pisztoly, de amíg kibiztosítja, két lépésről hazavágják a davajgitárjukkal!

Ostoba helyzet. Nem menekülhet, ellenállni sem lehet.

Belökdösik a kapu alá.

Talán ha frissebb és mielőtt befordul, körülnéz, de saját utcájában csak nem érzi védtelennek magát! Átkozott kimerültség, hagyta korán lepihenni az eszét, ki mást átkozhatna szerencsétlenségéért, mint önmagát? Legalább harc közben esett volna fogságba, de hogy így, ennyire ostobán lincseljék meg, alantas és méltatlan!

A halál, ahogy eddig látta, a legkevésbé sem hősies. Eltorzult arcú, görcsbe rándult torzók hevertek a járdán, barokk szobrokról ismerős, plasztikusan csavarodó végtagokkal. Kocsiplatóra hajított súlyos faragványok, egy kétbalkezes műkedvelő gyártmányai. Mintha a portál üvegén át szemlélné kínálatukat! És most őt is belökdösnék a többi közé? Ott áll máris, szétterpesztett lábbal a bábúként sorakozók között, arccal a falnak fordítva, úgy növeli a választékot.

Ez képtelenség! Ilyen nincs.

Megmotozzák persze, előkerül a pisztoly és a tár.

– Na, most megvagy, tetű!

{ }

A néhai Erzsébet-híd oszlopai mintha a semmi megroggyant kapubálványai volnának. Mögéjük tömörül a Gellérthegy. Átles a szobor felé, ott is egy mártír, itt meg egy másik kőben, bronzban, és ki tudja, még hány a foszló húsban. Mélázásra alkalmatlan az idő, a korzón novemberi hideg szél söpör végig, port, szemetet pök szemébe. A kihalt tér éppúgy belőhető a hegy bokrainak sűrűjéből, mint a rakpart támfala mögül, vagy az innenső háztetőkről. Körbe vizslat, hogy kiszúrja a rejtőzködő járőrt, de ráeszmél: nem csak azok leselkednek, őket is fürkészik!

Figyeljük egymást, nincs menekvés. Semmi sem marad titokban. A város meztelen. Aktok villannak föl, ha most egy bomba lehámozná az oromfalakat – ahogy Le Sagge sánta ördöge emelte meg a tetőket –, üzekedő nők illatoznának mindenütt.

Megrázkódik, át kell csúsznia a bokrok és padok között. Nem ismétlődhet meg a minapi eset. Amilyen baljós volt az a hajnal, olyan derűs ama szabad hetedik! Pedig bizton tudja, hiszen nem áll hadilábon a filozófiával sem, hogy minimális esély sincs már a rossz és jó újbóli szétválasztására. Összekeveredtek megint, és ő sem hagyatkozhat többé a jószerencse baráti mosolyára anélkül, hogy a balvégzet is rá ne vigyorogna. Amióta meglakta a Belügyminisztérium körzeti börtönét, betölti az élnivágyás. Lezárult a kamaszkor, és soha többé nem vonzza már a halál kegyelme, sötét kilátásain inkább javítana. Elhúzódna komor árnyékukból.

Veszélyes környék. Ha nyakon csípik, mire hivatkozzon? Kenyérért indult, esetleg vasárnapi misére igyekszik a belvárosi templomba?

Beélesítse a pisztolyt? Nem szeretné combon lőni magát. Amennyiben hasra kell vágódnia, egyedül a véletlenen múlik, hogy elsül-e a kivénhedt TT. Inkább megmarkolja agyát és a zsebében szorongatja. Minek tartóztatnának föl persze egy magányos alakot, ha menetoszlopok mozognak mindenfele?

Csak nyugi!

Nagyobb halakra pályáznak. Kevés az esélye, hogy megtámadják. Összetartás lehet a bujkáló ávósok között, csapatban sorolnának a megszállókhoz, és ha nem áll mellettük a rendőrség, aligha merészkednek – akár kisebb egységekben is – az utcára.

De kihez húz az egyenruha?

Igaza volt a Nemzetőrséggel is! Ugyan merre rejtőznek beígért alakulatai? A harcolókat mi másért küldték volna vissza a termelésbe, mint hogy megbízható forradalmár kezében ne maradjon fegyver? A központi irányításnak egyelőre semmi nyoma. Ha a kormány csakugyan a helyén volna, miként Nagy Imre tudatta az ország népével – Ambrusnak jó a feje, betéve tudja az üzenetet, ebben nem téved –, hogyan kerülhet ennyi orosz páncélos a Parlament közelébe?

Még arra sem voltak képesek, hogy megszervezzenek egy hírláncot! Se rádió, se lapok, a telefont valószínűleg lehallgatják, mint tartsanak egymással kapcsolatot az ellenállási gócok? A szüntelen ágyúdörgés, fegyverropogás és robbanás tanúsága szerint harcolnak még a túlerővel. És mit csinálnak közben önjelölt irányítóik, akiknek feladata e küzdelem összehangolása, az ellátás és az utánpótlás megszervezése? Egyetlen motorosfutárt sem látott a Nádor utcától a Klotild palotáig, sehol egy honvédségi autó. Mindenütt csak gimnasztyorka, csak a ruszkik hordanának egyenruhát? Ez is a partizán-taktika eleme? Meglepő volna tőlük ekkora élelmesség! Visszahúzódnak a jól védett parancsnoki harcállásokba, vagy szokásuk szerint elbújnak valahol, hogy kibekkeljék az újabb rohamot. Éppen önmaguk ellen védekeznének a kommunisták?

Másra sem valók, mint hogy polgárháborúba sodorják az országot. Igaz is, vajon kit igazgatnának, mikor el sem kezdték még az apparátus megtisztítását? Pozsár könnyeinek higgyünk, vagy Taraszovics vérének?

Mint hangoskodtak a Petőfi-körben is: egyedül az igazság érdekli őket! És amikor felbukkantak a Karácsonyisták, hogy beszámoljanak a perükről, éppen az igazságra hivatkozva vonták meg tőlük a szót. Úgy öröklik apáról-fiúra az igazság bajnokainak titulusát, mint Sadok családjában a papi hivatást. Mindegy, hogy érdemesek-e rá vagy sem, egyedül övék az, és senki másé!

Háy, a maga világba rikoltott könnyes sóhajával! Az angolok nyilván otthagyják miatta Szuezt, és rohannak a Duna mellé, hogy segítsenek nekünk. A diákszövetség egyik vezetője legalább szíven lőtte magát, amikor kiderült, hogy sáros, hanem a másik? Egy hajítófát sem ér ez az elbaszott rendszer! Aki harcolni akar, úgyis harcol, és nem várja meg, ameddig méltóztatják engedélyezni számára a fegyverforgatást. A többiek meg csupán a szájtépéssel foglalkoznak.

Egyedül magunkra számíthatunk.

A Belgrád rakparton tárva-nyitva a kapu, a portás alattomban leskődik kifelé: sorjáznak-e már a tankok?

– Azt várhatja!

Hiába jött ide is. Benjámint napok óta nem látták. Kuczka csomagol, titkárnője minduntalan az ablakhoz fut, vagy a beesőket faggatja. Egyik kósza pletyka a másikat éri, a fellengzős nevű Országos Nemzeti Bizottságnak sejtelme sincs az utcán zajló eseményekről, mint ahogyan arról sem, mi vár az ifjúságra. Annyi biztos, hogy a túlerővel szemben nem vehetik föl a küzdelmet, az öngyilkosság lenne.

– Őrizzük meg fegyvereinket, a többit majd meglátjuk!

Ilyen is csak egy asszonynak juthat eszébe. Az ellenség közben malmozik.

Még tartják magukat a Corvinosok, a Kiliánosok és a Tűzoltó utcaiak. Talán a körtéren sem adták föl! A Széna téren is bizonyára keményen ellenállnak. Csepel felől szólnak az ágyúk, az eleve védhetetlennek ítélt Belvárosból, amit nem akarnak a föld színével egyenlővé tenni, oda csoportosították volna át a honvédség erőit? Vagy az egész készenlét csak humbug?

Úgy tűnik, kizárólag ott hathatós az ellenállás, ahol a kommunisták nem kezdték el hivatalból megregulázni. Ahová meg betették a lábukat, ott fű nem terem. De hol nincsenek még? Az egy Angyal Pista kivételével nyílván mellőzik a harctereket. Oda kéne menni! Csak hát mivel, a Népligetben elásott puskával? Ez a zsebpiszok semmire sem jó, azon felül, hogy lehúzza a nadrágot.

Elkésett megint?

Volt már, hogy úgy hitte, mindennek vége. Azért ásta el hadiszerszámát, hogy ha esetleg mégis tévedne, újból elővehesse. Csodák zajlanak és elsodorják az olajozatlanul rozsdálló fegyver közeléből, itt bosszankodhat nélküle! Pedig tennie kell valamit, kivált tegnap óta, amikor beszámolója megjelent a Magyar Jövőben. Bátyja kajánul gratulált is hozzá:

– Ez kötél!

A veszély pillanatában miért húzódik vissza mindenki a saját csigaházába? Kinek érdekes, hogy mi lesz vele? Egyszer úgyis meg kell halnunk, és csak az számít, hogy ne kelljen szégyenszemre kiszolgáltatottan tétlenkednünk. Ne kényszerüljünk hibozásra, felejtsük el végre, ami e hosszúra nyúlt, meddő töprengésre kényszerített!

Ha nem akar bohócot csinálni magából, várnia kell addig, amíg kirajzolódnak az arcvonalak, hogy fölmérhesse teendőit, és ne azt lesse: mikor vetnek neki is egy galacsint a tottyadtbarna reményből.

Fél?

Minek is tagadná? Népes a család és sok barát várja. Előbb-utóbb haza kell térnie. Indulhatna lefelé is, a part mentén. A bolgárkertészeknél talán átjut a szigetre, azt pedig ismeri, akár a tenyerét. Kizárt dolog, hogy a gyárat már elfoglalták volna! Ott mindig lehet fegyvert szerezni. Azt mondják, a héten kezdték el a páncéltörők gyártását, néhány prototípus bizonyára akad még a munkapadok közelében.

Tarthat Keletnek is, ha a Vásárcsarnok sarkánál befordulva eléri a Tűzoltó utcát, átveheti valamelyik sebesült helyét, vagy – ha úgy látja jónak – fordulhat Nyugatnak. Amint átjut a Lánchídon, fölpakolhat a bátyjánál, onnét meg csak egy ugrás a Délivasút.

Ha megint a karmaik közé kerül, föllógatják, nem vitás. De mi lesz Verával és a barátokkal? A szüleit se lássa? Még ha átmeneti, időleges óvatossági rendszabály gyanánt szolgál is, sok az a néhány, külföldön töltendő hónap!

Északnak tart végül, vissza a hűvös várakozáshoz. Újra elsurran a Mérleg utcai kialudt szemű tömb mellett, ahová nemrég olyan meggyőzően invitálták. Hát nem ostoba, amikor ilyen hiábavaló kockázatot vállal?

Pedig a kezét puskatussal falhoz verő ávós egyértelműen tudtára adta, nem számíthat kegyelemre, és ha többé-kevésbé sértetlenül úszta meg a kalandot – egy kis verés ide vagy oda, nem számít –, azt legkevésbé sem a jóindulatuknak vagy saját leleményességének köszönheti, csupán a mesés fordulatnak! Kész csoda, hogy nem puffantották le mindjárt ott, helyben! Átszállították a Fő utcába – közel a nagymamához, és mennyire távol szeretetté-

től –, de miért nem verték agyon, amikor kihallgatójának kérdésére: lőttél-e ávósokra, azzal felelt, hogyne, csak nem eleget?

Nincs rá magyarázat.

A véletlen.

Életét nem a gondviselés oltalmának, inkább a nagyon is evilági, fegyverüket ropogtató nemtőknek köszönheti. Idejekorán ráijesztettek kihallgatójára. Miattuk lett napról-napra barátságosabb az őrszemélyzet, mígnem a már lassan kenyérre kenhetőket is lecserélték civil ruhás detektívekre, akik egy kétfogásos ünnepi ebéd szervírozását követően hozzákezdtek a foglyok kiszabadításához.

Mintha nem is az elmúlt hét keddje lett volna! És nem vele, hanem egy idegennel estek volna meg azok az események, valamikor régeste-régen, a mondabeli Atlantiszon!

Szobája légterén ott zireg-zörög-recseg minden, ami csak fogható az éterben: BBC, Deutsche Welle, Amerikai Hangja, SZER. A legvadabb hírek, a legbizarrabb feltevések zsongják körül, és sehol egy értékelhető tény, amihez hozzámérhetné magát és helyzetét.

Ilyen lassú a politika?

Bíztatót senki sem mond. Akik tehetnének valamit, azoknak nyoma veszett. Hol van Magyarország hivatalos képviselete? Odaát vajon semmit sem tudnak? Ha máshonnét nem, saját diplomatáiktól már értesülhettek volna, hogy mi zajlik ebben az országban! Honnét tegyen szert újságokra? És mi jut el a zavaróállomások lármáján, a pinceóvóhelyek fölött dörgő ágyúk robaján keresztül a harcolókhoz?

Hány szemernyi az élet igazsága?

Hétfő munkanap. Ennek megfelelően a Belgrád rakparti őrállásban kezdi. Csukva az ablak, veri mégis a rém-, a túlzó-, a ferde hírek zápora. Vajon kitartanak-e még? Induljon, ha már végképp bealkonyul?

Zádor Pali szerint gyávaság disszidálni. Hová is futnának és minek? Kitartásra, szívósságra, állhatatos cselekvésre van szükség! Ő meg úgy tartja, nem érdemes addig várni, ameddig sorra kerülünk az akasztófánál. Nem olyan kellemes dolog ám odafönn himbálódzni! Ráadásul fölösleges az áldozat, csak elevenen tehetünk valamit, holtunkban nem.

De mihez kezdjen, aki marad? Igazodjon a megszállókhoz? Külső segítségre, úgy látszik, hiába várunk! Magunkra maradtunk, senkire sem számíthatunk. Előbb-utóbb lezárják a határt, azután egyenként falják föl a bent szorultakat.

Másfél napja tart, mire várunk még?

Tamás matematikus, szerinte hárman elegen vannak egy stencil meglovasításához. Órák kérdése és megszállják a bizottság Hazafias Népfronttól kölcsönzött székházát – hogy eddig nem tették, csupán az ONB jelentéktelenségét bizonyítja –, akkor pedig keresztet vethetnek a masinára. Gyorsan és határozottan kell cselekedni!

Valamelyest megnyugszanak ettől.

Bár a világ helyzete mit sem javul, jellemük acélosodik, ha kisurranhatnak az állandó méricskélések és a nyomasztó veszekedések útvesztőiből. Nem kell tovább gyötrődniük saját hiábavalóságukon, a teendőkbe kapaszkodhatnak.

A portásnak kisebb gondja is nagyobb annál, semhogy azt firtassa, mit cipel a társaság. Forma kedvéért persze kér egy papírt, utóbb nehogy ráfoghassák, nem ügyelt az állami tulajdonra, de gyanítja, hogy aligha vonják felelősségre egyhamar ilyesmiért, amikor a fél város romokban hever. Hivatalosnál is hivatalosabb engedélyeket kap, piros meg kék körpecsétekkel ellátva.

Ha szükségük van rá, akár az egész épületet elvihetik! A stencil dögnehéz, és hiába gyömöszölik, sarka kitüremkedik a hátizsákból. Utólag tehát igazolódik a Mérleg utcai vád, akkor a bal-

lonját húzták le róla azzal, hogy lopott, most okkal érvényesíthetnék a statáriumot. Látványosan görnyedeznek a hátukat zúzó masina alatt. Olyanok, akár a kiplakátolt fosztogatók, de éppen ez a mutatós cipekedés kölcsönöz nekik önbizalmat. Terhüket a ruszki tankok mellett vonszolják el, bármikor leszedhetnék őket, mégis zavartalanul tovább mehetnek. Ha ilyen elszántan hurcolkodnak az ismétlődő aknatűzben, csak hivatalos ügyben járhatnak! Politikailag megbízható, kvázi intézményesített tolvajok. Egyedül Kuczka titkárnője sírja el magát:

– Hát érdemes valamit csinálni még, Gyurikám? Hiszen oda van minden, a hazánk!

{ }

A lakás már túlzsúfolt, és szüleitől sem kívánhatja a társbérletet egy ilyen lármás géppel. Veszélyes szerkezet, akármilyen masszív a régi bérpalota, amint beindítják, tüstént értesül róla valamennyi lakótárs. A földszinti Laci azonban szerszámlakatos, helyet szorít neki udvari sufnijában. Már csak a kiegészítő tartozékok beszerzése maradt hátra: a festék elég, de stencilpapírból keveset hoztak. Tamás, Erika és mindenki, akinek valamiféle irodai kapcsolata lehet, beszállítóvá válik. Néhány lap most nem számít az állami cégeknél, föl sem tűnik a hiányuk. Ugyanez a helyzet a bankpostával is, amiből a legtöbbet zabálja a stencil. Nágel Gyuszi szerez még egy írógépet, hogy ne csak az apjáét használja. Tamás meglepi egy másikkal. Cél a sztálini műszak folyamatossá tétele: a rendelkezésére álló termelési kapacitás sztahanovista kihasználása. Übereljék azok a díszpintyek, ha tudják!

Nappal tehát három gépen írnak felváltva – az egyik be is döglik az Illyés-versnél –, éjszaka meg az időtől és terjedelemtől függően ezer-kétezer-tízezer példányban húzzák le a szöveget.

Olykor megszólal a telefon: hallottuk, mid van!

Magyaros konspiráció: száll a rege szájról szájra. Aki szükséget szenved, rendel néhány másolatot. A MÍSZ örömest rátenné kezét e ritka kincsre, de köszönik, nem kérnek a fennhatóságából. Tetszettek volna időben kelni! Bérmunkát azonban szívesen elfogadnak, végtére is magyar írók, és november tizenkettedikei kiáltványuk egészen elfogadható. Még privát kívánságokat sem

utasítanak vissza. Gyurkó László orosz nyelvű felhívást nyomat, arra szólítván föl a megszállókat, hogy ne lőjenek. Itt nincs cirill betűs írógép, de ha kész stencilt hoz, nincs akadálya a sokszorosításnak.

Bátyja kimegy Újpestre Palival. A tanácsházában még a forradalmi bizottság székel, hátha valamit ott is kezdhetnének! Megalakíthatnák például a munkástanácsokat koordináló szervezetet. Tizenkettedikére kell elkészülnie a meghívónak. Közben saját anyagaikat se hagyják kinyomatlanul: felhívások, életjelek sorjáznak: itt vagyunk, létezünk még, ne csüggedjetek!

Amikor tényleges segítségre, hű tájékoztatásra szorulunk, a lelkesedés önmagában kevés, adatszerű tájékoztatásra törekednek. Megjelentetnek egy lapot, a cím kevésbé ötletes, ám annál beszédesebb: Szabadságharc, a harcoló magyar ifjúság híradója. A Népszabadság mintájára szerkeszti a Szerkesztőbizottság.

Ahogy szokás az ilyen technikai központoknál és kibocsátó helyeknél, hírközponttá alakulnak. Még a tiszti nyilatkozat is eljut hozzájuk – titkos végrehajtási utasításával egyetemben. Feketén-fehéren kiderül belőle, hogy a megszállók gründolta forradalmi munkás-paraszt kormány engedékeny nyilatkozataival csak maszlagol. Nagy tisztogatás készül a honvédségnél. Elbocsátják, aki nem írja alá a hitlevelet, sőt, eljárást indítanak ellene. Utoljára már az elfogottak Szovjetunióba hurcolása ellen is szót emelnek.

Teljes a nagyüzem, és a frissen nyomott kötegek falragasz vagy röplap formájában kerülnek az utcára. Fölváltva dolgoznak a terjesztésen és minél pofátlanabbak, annál elementárisabb a hatásuk. Gyuri csúcsot dönt, mikor a szovjet nagykövetséggel szemben kezdi osztogatni bulletinjeit, oda már csak nem állítanak belügyes őrszemet! Majdnem meglincselik érte a járókelők, azután meg, hogy belekukkantottak, ölelgetik miatta.

Vége a kínzó tehetetlenségnek, eltakarodnak a fenyegető árnyak. Elnémult a kétség hangja! Lélegzetvételnyi idő sem jut alvásra, pihenésre, borotválkozásra, de evésre és szerelemre sem. Munka tölti be a nap minden pillanatát, a hasznos cselekedet boldog szédületét érzi, és a végletekig kifacsart ember megmámorosodik. Többé nem gyötrik aggodalmak, nem gondol a családjával vagy akár a holnappal, módja sincs rá, mivel ereje sem.

Mély kábulatba zuhant fura alvajáró, kinek nem sajognak az ütések és masinájának zajától nem hallja a rút világ lassú elcsöndesülését. Mi sem emlékezteti immár a „vágódjon a falhoz, mint a malter!" kedélyes bíztatására, vagy a selyemfiúnak becézett kedves, és a maga durvaságában fellépő goromba ávós kihallgatói kettősre. Cellatársai azóta bizonyára a határt járják, ahogy a maradáshoz foggal-körömmel ragaszkodó Pali is, vagy dekkolnak valahol, és boldogan kapnak a kézből-kézbe csúsztatott lapok után.

Kegyes vigasz? Még ha puszta föltevés vagy hazugság volna, de ők éppen azt tárják elénk, amit az orosz jóváhagyással megjelenő hivatalos nyomtatványok elrejtenének, hogy futja még az erőnkből, győzzük elszántsággal, türelemmel, elég bennünk a kurázsi!

Van remény.

603/4-es fogolyként sokat beszélgetett egy csőbe húzott tripoliszi vagánnyal: mint esett a szörnyen fölkészületlen ávósok kelepcéjébe már az első napon. Pista azóta nyilván megpattant, ahogy mind többen a Rádiónál kezdők közül, akik nem bírják tovább hallgatni Szepesit. Sokan menekülnek a késő estig dolgozó szobordöntők, a TEFU telepeken öreg Csepeleket rekvirálók, az élelmet, lőszert, sebesültet szállítók, a pesti srácok közül. Vera miatt is csatlakozhatna hozzájuk, de nincs ideje a töprengésre. Igyekeznie kell, hogy rendben menjen a műszak, és teljesítse az abszolút normát, azaz megtegye, ami tőle telik.

Amikor saját önző szükségleteire is lecsippentene egy morzsányi időt – mi egyéb tölthetné ki minden pillanatát, mint a szabadság? – titkos randevúkra siet, szerelminek sajnos aligha nevezhető légyottokra, hol kétes terveket szövögetnek, míg csak vitába nem fúl a tanácskozás: mit lehet és mit nem?

{ }

Csütörtök este egymást zabálják megint, és későn eszmélnek: mindjárt életbe lép a kijárási tilalom.

– Maradj nyugodtan, ráérsz hazamenni.

– Várnak otthon.

Máskülönben ki nyomtatna? Ha fülön csípik, majd csak kivágja magát valahogy! Nem lakik messze. És elrohan.

Baj nélkül ér haza.

Kivételesen hamar végez. Ezen az éjszakán nem tölti be a házat a kávédaráló robaja, csupán egy goromba csöngetés zavarja meg a lakók nyugalmát. Hosszan kitart, félreérthetetlenné téve az erőszakos látogatók kilétét: steppelt vattakabátjukról pufajkásoknak becézett hívatlan látogatók érkeznek vendégségbe.

Amíg Vera ajtót nyit, reflexszerűen paplan alá, kályhába dugja a keze ügyébe eső papírokat. Talán csak érte jönnek, akkor ennyivel is kevesebb szúrja a szemüket!

Sokan vannak és rögtön falhoz állítják. Széthányják a holmiját is. Mindenünnen röplapok kerülnek elő. Onnét is, ahová nem rejtett belőlük.

Apa a fejét vakarja sikertelen mentőakciója láttán.

Csizmadobogás, idegen szavak, miután a csicskások elvégezték a piszkos munkát, betoppan a parancsnok is. Gyuri immár megfordulhat. A szovjet tiszt dörmög valamit szüleinek.

Talán érteniük kellene?

Nagy a jövés-menés. Ahová csak nyúlnak: papír. Néhány fénykép is akad: többnyire akt. Szorgalmasan végigfogdossák a katonák, ebben teljes a nézetazonosság.

– Nye bolse – billegteti tányérsapkáját a tiszt.

Ő meg hajnali zaklatottságában dühösen pattog:

– Tételes jegyzéket kérek arról, amit lefoglalnak! Mondják meg nekik, hogy dokument kell.

Nincs ellenükre.

Leszámolják az anyagot. Kétezer lapnál is több, amit magukkal visznek. Előírásos jegyzőkönyv készül sok példányban. Közben telnek az órák, már hajnalodik. Minden perc számít, amivel kitolhatja az itthon töltött időt. Hátha elterjed a híre! Szájról-szájra jár a figyelmeztetés: vigyázat, nehogy beessen valaki egy „Sztrájkot! nem hátrálunk" falragaszért, vagy a Forradalmi Értelmiség felhívásáért a magyarokhoz, melyben az áll: értesüléseink vannak arról, hogy az oroszok és a Kádár-féle bábkormány belügyi szervei – amelyekbe máris visszavették az ávósokat – új összeesküvési pert készítenek elő. Akadályozzátok meg, hogy bárkit is letartóztassanak! Lépjetek fel bátran a forradalom dicsőségének védelmében!

Négyüket hurcolják el: Tamást, Ambrust, Verát és őt. Fölpakolják a papírokat is – a jegyzőkönyv valamennyi példányával egyetemben. Lehetséges, hogy nem tudják, mire való?

– Estére itthon lesznek – nyugtatgatja szüleit a szovjet tiszt. Odalent azonban gorombán belökdösik őket a páncélkocsiba és közlik velük: ha szökni próbálnak, vagy akár csak egyetlen szót váltanak, lőni fognak.

Háztól-házig tart a fuvar. Először a Vadász utcai rendőrőrs pofonjaival ismerkednek, majd a Beloiannisz utcai orosz központtal, végül az Ajtósi Dürer sor következik. Ott székel a helyi városparancsnokság.

Kurta jelzés: én viszem el a balhét.

Egyelőre senkit nem érdekel, hogy mit vétettek. Másik tiszt lép eléjük:

– Értenek a telefonközpont kezeléséhez?

Szükséget szenvedhet, ha a foglyoktól kérdi. Mekkora lehetőség, de ha nem is konyítanak a kapcsolótáblához?

– Mesélje el, mit csinált október 23-tól kezdve!

– Táncoltam – mondta volt a Fő utcai ávós selyemfiúnak.

Még egyszer nem sütheti el ugyanazt a poént. Hogy kitöltse fogságának napjait, újat kell kiötölnie. Az nem volna üdvös, ha rájönnének, hogy az elmúlt hetekben már élvezte a belügyi szervek vendégszeretetét.

Nevek kellenek és címek? Akad néhány! Friss és régi minisztereké, keressék fel őket!

Az aktmodellek címét sajnos nem ismeri.

Végül egy ezredes faggatja:

– Minek?

Tetszésére bízza a választ. Mondhatná, hogy véletlenül kerültek hozzá a nyomtatványok. Bátran hazudhatna, és mintha csak erre várna kihallgatója, hiszen egyéb dolga is akad, mint piszlicsáré irodakukacokkal foglalkozni. Komoly ellenállók, fegyveres harcosok után kutat.

Ami lehetséges, nem biztos, hogy érdemes is. Egyszer meg kell mondani végre, hogy nem szeretjük és nehezen viseljük a megszállók dölyfét. Pokolba kívánjuk a tankon érkezőket, vagy legalábbis haza.

A tisztnek ez láthatóan nincs ínyére. Cigarettáját kétszer-háromszor is az asztal lapjához koppintja. Mindjárt szétesik, egy fináncláb már ki is pottyant.

– Hát nem a dicsőséges Szovjet Vörös Hadsereg szabadította fel magukat a náci uralom alól?

– Mindegy, hogy nyugatról vagy keletről érkeznek a fasiszta megszállók.

Az asztalon már egész halom dohány sárgállik.

Három percet kap, hogy elbúcsúzzon Verától, azután irány a Gyorskocsi utca.

Másfél hónap orosz fogság. Formailag ugyan a Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány rabja, de a belügy börtönét most a KGB uralja és a foglárok között színét sem látja magyarnak.

Újabb ezredes tünteti ki a figyelmével, ismét egy kihallgatás:

– Mit csinált?

Az érdektelen, hogy miért.

– Hadifogoly vagyok?

– Nem.

– Hát akkor?

– Itt csak a kihallgatónak van joga a kérdezősködésre. Hamarosan átadjuk a magyar hatóságoknak, csak meg ne bánja!

A tolmács csöndes, nyurga fiú, Lenin Intézetes. Sápadtan ingadozik a lehetőségek között, és nem tudja, mire hallgasson: a tapasztalatinak higgyen-e, vagy amit belé neveltek? Később őt is lecsukják, mivel figyelmezteti egyik barátját, hogy ideje meglépni, és ezzel államtitok-sértést követ el. Néha odasúg valamit neki is:

– Vigyázz a cellatársadra, vamzer!

Januárban csakugyan visszatér az ávó. A hang eldurvul. Nemcsak ordítanak, ütnek is. A ruszkik magukkal visznek mindent, a nyomozati anyagokat éppúgy, mint a foglalási jegyzőkönyveket. A teljes dokumentumtárra szükségük van, nem érik be a hivatalosan átadottakkal. Talán csak arra szolgál a feljelentési téboly,

hogy félrevezesse őket. Saját állampolgáraiknak sem hisznek, miért bíznának akkor a magyar belügyesekben?

Elölről kezdődik a hercehurca:

– Hol volt és mit csinált október 23-án?

– Elkéstem.

– Mit csinált?

– Lekéstem a forradalomról. Elaludtam, és csak négy óra tájt, a Margit-híd pesti hídfőjénél értem utol a tömeget.

– A söpredéket.

– A Színművészeti Főiskolásokat.

– Elég a szemét közöttük is!

– Nekem más volt a benyomásom. Igen lelkesnek hatottak, ahogy a többiek is. A hadnagy úr nem volt ott véletlenül?

– Ne pofázzon nekem, mert rögtön belerázom a gatyájába. Folytassa a meséjét!

– Ott álltam az összecsavart és lángoló Szabad Néptől bevilágított Kossuth téren, és nekem sem tetszett a leendő miniszterelnök beszéde. Még hogy egyszeriben elvtársak volnánk? És minek mennénk haza?

– Ne hadováljon itt nekem! Tudjuk, hogy fegyveresen harcolt a disznó ellenforradalmárok között. Még el is dicsekedett vele, ugye emlékszik?

– Csak a barátaim előtt akartam felvágni! Még fegyverem sem volt, mindössze egy ócska pisztoly, amit úgy szedtem föl az utcán töltény nélkül. Azzal a vacakkal egy verebet sem puffanthattam volna le.

– Tagadja, hogy fegyveresen szállt szembe a néphatalommal? Talán a röplapozás sem igaz?

– Találtak nálam röplapokat, de egyik sem volt a sajátom.

– Mind a kétezret az utcán szedte föl, ahogy a pisztolyt is, ugye?

– Lacitól kaptam.
– Na, meséljen csak nekem arról a Laciról!
Ha mesélni kell, azt lehet. Hogyan is fest az a szerszámlakatos szaki? Élethű portréra nem kell törekedni, hátha ráillik valakire és behozzák. Kevés változtatással él, hasonlítson vallomása, ahányszor csak beszéltetik, egyszer se jöjjön zavarba, és ne kerüljön ellentmondásba önmagával.
Tehát Laci. Egyetemista lesz belőle a Bölcsészkaron. Véletlen ismeretség, csupán a keresztnevét ismeri – ez életszerű –, így szólítják egymást. Körülbelül egykorúak és még elsején, vagy másodikán találkoztak a Forradalmi Diákbizottságnál. Legközelebb már csak ötödikén futnak össze, mondjuk a Bajcsy-Zsilinszky úton. Ezt már a ruszkik sem tudták helyesen leírni, lássuk, hogy Kicska hadnagy úr is szentségel-e miatta!
Laci lelkes, jó fiú, hasonlóként vélekednek mindenről. Logikus, hogy összebarátkozzanak, és mivel kölcsönös bizalom ébred bennük egymás iránt, a filosz elfecsegi, hogy a nagy fölfordulásban szerzett egy stencilgépet, amit használni akar. Papírja és íróeszköze azonban nincs. Ezeket majd ő szállítja. Miután az írógépeket maga is kölcsönbe kapta, időnként cserélgeti. Hogy segített a kész röplapok szétszórásában, ezt sajnos be kell ismernie, anynyian látták és olyan sok tanút állíthatnak.
– Honnét vette a kéziratokat, a stencillapokat, meg az üres papírokat?
Éppen arra ne lenne magyarázat? Amikor utoljára találkoztak, Laci rábízott egy csomagot. Sejtelme sem volt, mi rejlhet benne. Csupán azért rakta el, mert a társa megkérte. Félt ugyanis, hogy átkutatják. A jegyzőkönyvben nincs benne, hány helyről kotorták össze a dokumentumokat, a hivatalos feljegyzés különben is a ruszkiknál maradt. 15-én találkoztak ismét, elfogatása napján, akkor hozta vissza az utolsó kölcsön írógépet.

Így kerek.
– Hazudik!
– Miért ne tenném? Nem engem fizetnek a nyomozásért.

Végképp ráverik a balhét. Bátyja megpattan a letartóztatását követő napon, a többieket pedig még november 17-én – amikor átviszik a Gyorskocsi utcába –, elengedik az oroszok. Noha többször becitálják Tamást, ebben az ügyben nem büntetik meg, csupán a hagyaték gondatlan kezelése miatt ítélik el, azért viszont az utolsó revizionista perben rávernek még két és fél évet. Úgy kell neki, minek passzolta tovább a stencilt Méreiéknek?
Egymagában állja a sarat. Legalább egy tanúra szükség volna ellene, hogy rábizonyítsák a fránya sokszorosítást! Gyurkó hajlik a vallomásra, három társa is majd mindent elmond, a pikánsabbakat szokás szerint a nagyobbik Taraszovicsra kenve, aki már nem büntethető, mivel disszidált. Csakhogy akad egy kis probléma: személyesen sohasem találkoztak. Gyuri írógépei latin betűsek, orosz nyelvű röplapot készíteni lehetetlen velük. Hogy a Közgázon írták? Mit tudhatott ő erről?
Közvetítők útján juttatták el hozzá a kész stencilt, és hasonlóképpen került vissza a sokszorosítvány is. Ki vállal efféle futárszolgálatot? Kaás Ervint, aki a Magyar Október kiadványaival bukott le, és zsebében megtalálták Gyurkó címét, még csak nem is ismeri.
Formálódik a vádirat, és nem kell hozzá Dr. Holló szaktanácsa, hogy jócskán megglosszázza a feltűnően hanyag iromány. Májusi ismertetésekor hosszú oldalakon keresztül cáfolja pontjait. Mindenütt hibás, egyetlen tény és adat sem stimmel benne.
Hivatalosan szabadult, őreit sem külső fegyveres erő kényszerítette elengedésére, a nála lefoglalt röplapok szövege eltér az ügyész állításaitól, megjelenésük ideje különbözik az említettek-

től. Kalandos teóriákkal szembesül. Honnét tudhatott volna például az október 23-i tüntetésről, talán csak nem ő szervezte azt is? Ha hallott róla, csupán annak köszönheti értesülését, hogy előző napi szokott munkáját, a totószelvények kiértékelését végezte, és az OTP-ben egy diák ült mellette. Valótlansággal nem rágalmazta a szovjet katonákat, kész annak bizonyítására is, hogy sokakat elhurcoltak. Egyébként pedig sok minden eltűnt lefoglalt értékei közül, nyoma sincs például annak a 168 darab női fényképnek, melyet ki tudja miért vettek el tőle.

Az persze megnyugtató, hogy a Büntetőjogszabályok Hatályos Összesítésének – ami ebben a kivételes helyzetben a BTK pótlásául szolgál – nem az 1/1-es pontjával, vagyis a népellenes társadalmi szervezkedés vezetésével vádolják, ebből könnyen lehetne kötél, hanem az 1/2-essel, vagyis a szervezkedésben való tevékeny részvétellel, ami enyhébb megítélés alá esik.

Tárgyalásig a Markóban ül. B. Tóth Matild tanácsa előtt – minő liberalizmus! – mentőtanút hívhat. Hanzi bácsi, aki maga is írt egynéhány cikket a lapnak, és szemrebbenés nélkül vallja, hogy a lakásban ellenséges tevékenység nem folyt, mivel ő arról tudna. A vádlottat derék, szocialista meggyőződésű ifjúnak ismeri. Talán még kommunista is!

Hiába repedezik a plafon, ha a bíróság külön indoklás nélkül figyelmen kívül hagyja a jószándékú hazugságot, és hét esztendőt mér ki rá. Ez már a nagyidős korszak, amikor versenyt súlyosbítják a korábban kiszabott enyhe büntetéseket. Végtére is röplapozott, és feltehetően eltulajdonított egy ballont, meg egy gojzervarrott cipőt a Verseny Áruházból. A fosztogatás kulcselem, ítéletet elképzelni sem lehet nélküle, mivel ország-világ előtt bizonyítani kell, hogy az ellenforradalmárok nem csak a nép ellenségei, hanem köztörvényes bűnözők is. Ez a direktíva, és nincs mese, elvtársak, teljesíteni kell!

De nem kevés az ilyen szörnyű büntettek megtorlásául az a pár év, kivált olyan megrögzött fasisztánál, mint ő? A kérdésben rejlik a válasz. Nem úszhatja meg ennyire szolid ítélettel, a másodfokon eljáró Legfelsőbb Bíróság Népbírósági tanácsa szeptemberben – ha lúd, legyen kövér–alapon – újabb három évet nyom rá.

Az élet persze nem áll meg, hivatalos értesítést küldenek, melyben az Oktatási Minisztérium elismeri, hogy egyetemi kizárása jogtalan volt és készek a visszafogadására. Semmi akadálya, hogy befejezze iskoláit és lediplomázzon.

{ }

Milyen lett volna az a mesebeli és majdnem létre áhított munkásrészvételi demokrácia, a munkástanácsok szó szoros értelmében vett szocialista koncepciója? A háború előtti anti-horthysta parasztromantikától megfosztott, az égi csillám hiányát munkásromantikával pótló harmadik út? A se kapitalizmust, se kommunizmust nem óhajtó valódi el nem kötelezettség, amilyenről talán még Gandhi sem álmodott, és amitől a ravasz diktátor, Tito is elrántotta véres kezét? A meghatalmazottak és a meghatalmazók azonosságig menő egysége, az önuralom?

Az alávetettek tanúsítják, és – akárcsak Mózes népe – a saját sorsukon bizonyítják: hiába kerülünk újra meg újra a Kánaán kapujához, a küszöbén soha nem léphetünk át. Ott rostokolunk előtte, József úr.

A kivégzettek. A hosszú börtönévek alatt tönkretett egészségűek. A szabadítás után megkeseredettek. Az üldözöttek és figyeltek, az életük végéig követettek. Az összeomláskor élményfotózásra használtak és gyorsan elfeledtek. A semmirekellők. Az új és minden kétségen felül haladó rendszer, a kapitalizmus eleve vesztesei. A Szent Mihály lován haladók, akik fölött nemsokára friss hantok emelkednek. A kicsúfoltak és semmibevettek. A fillérekkel kiszúrt szemű kárpótoltak. A „már megint itt van bácsi?”-k. A rokkantak. A féllábúak és féleszűek, akik hogyan is gondolhatták komolyan, hogy csak azért, mert puffogtattak egy kicsit, szavuk lehet az Országházban, a sajtóban vagy akár az utcán? Az egymás-

sal civódók. A tényeket soha meg nem ismerők, akik elől titkolni kell a besúgókat. Hadd gyanakodjanak még harminc-negyven év múltán is egymásra! Az egyetlen idegen nyelvet sem beszélők, következésként meg sem interjúvolhatók. Az alulműveltek és a nyomorukban szociális segélyért folyamodók. A példaképül sehová sem állíthatók. A hiába faggatottak: na mit értél el a sok hőzöngéssel tata, van kocsid, nyaralód, bankbetéted? A részvénypakettjükről már nem is faggatottak, mivel ki sem néznék belőlük. Az egyetlen igazgatótanácsi tagságot sem kapottak. Az elit-idegenek. A mi vagyunk az ország szégyenei. A prolik, a plebs.

Anyám, anyám én nem ilyen lovat akartam.

A Marseillaise dallamára. Karácsonyi ujjongás. Kezemben a kilinccsel. Takarodó előtt. Májusi hajnal. Legyek. Reggel. Barátomhoz. Nagyot kacagtam. Egy igaz kormányra. Búcsú. A kintiekhez. Egy ügyészre. Egy cellatársamra. Csak tőled. A versei.

Vera elválik, István nője lesz.

Mondd csak, megérte?

{ }

Kedden reggel zörren a cirkli, de nem úgy, mint amikor belesnek. Mozdul az ajtó is, kikopott hüvelyében nehézkesen csosszan a kallantyú.

Mi az ördög?

Nem az, csak a kokárdával felcicomázott detektív, aki átmenetileg ellátja a leváltottak szolgálatát. Cingár alak, gondosan kiborotvált angol bajusszal. Vigyorog:

– Hogy aludt?

Mi ez, szálloda?

Kockás zakója zsebéből egy pakli Öttéves tervet varázsol elő.

– Kér? Na vegyen csak! Ráfér magára. Mióta nem füstölt már?

No csak, komázgatunk?

A többieket már tegnap kiengedték. Nála, úgy látszik, nem merészkedtek ilyen messzire, elvégre fegyverrel a kézben fogták el. Egyedül maradt a cellában.

Most meg kettesben pöfékelnek.

Édeskettes?

Kénkőbűzös a zsernyák lehelete. Ideje volna meglátogatnia fogorvosát!

– Ronda hely ez, nekem elhiheti! Ocsmány egy népség a smasszereké. A testületben – tudja – mindenki lenézi őket. Én sem jókedvemből vagyok ám itt! De a szolgálat az ugyebár szolgálat. Én eleitől fogva magukkal éreztem! Hiszen ami itt történt – ne is beszéljünk róla! Engem sem Bunkó Ivánnak kereszteltek. Magyar anya szült, vagyok olyan jó hazafi, mint bárki!

Hűha, ezek mindjárt kiengedik.

Szétszabdalt ruhájában viszont bajosan mozoghat. Minden gombot, csatot lemetszettek, úgy kell marokra fognia a nadrágját is, le ne csússzon.

– Legalább egy darab spárgát adjon, ha már kötelet nem kapok!

Piszkos szél fúj megint.

A kapuban civilek, nagy csomó ember, a hozzátartozóikra várnak. Egy idősebb bajuszos kenyeret nyom a markába:

– Egyék!

Mellette a babos kendős asszony párizsit kotor elő cekkeréből:

– Fogja csak, megéhezhetett odabent!

Valaki szelíden hátba vágja.

Ki az?

Megfordult. Széles, ismeretlen arc, konok, majdhogynem durva vonásokkal. Olajfoltos lódenkabátjának gallérját fázósan felgyűrte, pedig nem néz ki ványadt szimulánsnak. A szája sarkában cigaretta fityeg. Egyenest a képébe köhög, miközben átöleli:

– Győzött a forradalom!

És megkínálja egy paklival.

– Ne félj, még bontatlan.

Rövidre nyírt hajú lány topog előtte. Fehér a fagytól, kezét a zsebébe süllyeszti.

– Nincs kabátod?

Gusztusának kissé vékonyka ugyan, és alighanem még szűz is, de Gyuri szája azért mosolyra rándul:

– Elvették a rohadékok.

A kislány erre kibújik szvetteréből, és mintha fiú volna, szoknyás lába közé csapja, azután meg lerángatja magáról a vastag kötött gyapjúpulóvert és odanyújtja:

– Nesze, vedd föl, meg ne fázz!

És kapkodva cibálja máris alig dudorodó sárga blúza fölé kopott, szürke ujjasát. Jól megmarkolászhatta a jeges szél e néhány pillanat alatt is, mert amíg szégyenlősen és sietve össze nem gombolja felsőruhája szárnyait, két kis bimbója szinte keresztüldöf a puha vásznon, amibe csomagolták.

Köztünk vagy. Allelujázva ébredjen a holt.

– Köszönöm, kedves!

Gyuri után?

végе

2004.

Az egyiknek volt, a másiknak nem. A forradalom apostola tékozlón pazarolta szeretetét, krónikása meg a semmin kotlott, hátha kikel belőle valami. Elrévedt az egyik, a másik visszafelé pörgette az időt, így ért egymásba igaz és hamis. Történetük megírására Szalai Pál (1935-2003) és Zsille Zoltán (1942-2002) ösztönzött.

YURI UTÁN

Sneé Péter

GYURI UTÁN

MAGYAR NAPLÓ